

AFRIKAANSE LITERATUUR EN DIE JONG VOLWASSENE

Celeste Swanepoel

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening
aan die vereistes vir die graad van
Magister in die Opvoedkunde
aan die
Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: Dr LE Combrink
Maart 2002

Verklaring

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

OPSOMMING

Daar 'n skerp afname in die leesgewoontes van leerders in die senior sekondêre skoolfase. Belangstelling in die Afrikaanse letterkunde is aan die afneem onder sowel hoërskoolleerders as die breë publiek. Lesers verkies reeds vanaf 'n vroeë ouderdom om Engels te lees.

Hierdie tesis ondersoek die leeskuiluur van jong volwassenes. In die literatuurstudie word gekyk na die aard en omvang van jongvolwasseneliteratuur met spesifieke fokus op die kenmerke eie aan jongvolwasseneliteratuur, die waarde van jong volwasseneseliteratuur en die rol wat populêre literatuur speel. Die leeswêreld van jong volwassenes word ondersoek met verwysing na hul leesgewoontes, leesvoorkeure en redes waarom hulle nie lees nie. Die faktore wat 'n rol speel in die leesgewoontes van hierdie teikengroep word ook bespreek. Dit sluit in leesbehoefies, leestraagheid, leesywer, leserleiding, die biblioteek, ouers, die portuurgroep, vrye tyd, ouderdom, die media, die omslag, die titel, die skrywer, boekkosie, literatuuronderrig, die beskikbaarheid en bekombaarheid van boeke, geslag, leesgenot, sosiaal-benadeelde gemeenskappe, kultuur en geografiese ligging.

Die vraelysondersoek het 308 16- en 17-jarige jong volwassenes betrek en fokus op hul leesgewoontes, leesmilieu, vrye tydsbesteding, taal- en boekvoorkeure en -afkeure. Die leesgewoonte word ontleed aan die hand van kriteria soos hoe gereeld die respondente boeke lees, hoeveel boeke hulle die voorafgaande maand gelees het en hoe gereeld hulle die biblioteek besoek. Die leesmilieu verwys na die ouers van respondente se boek-, koerant- en tydskrifleesgewoontes en na die respondente se besoek aan die biblioteek kleintyd. Die rol van veranderlikes soos geslag, geografiese ligging en bevolkingsgroep word ook ondersoek.

Die resultate van hierdie vraelysondersoek bevestig die hipoteses gestel in hierdie studie:

- Daar is nie 'n gevestigde leeskultuur by Afrikaanssprekende jong volwassenes (16- en 17-jariges) nie.
- Afrikaanssprekende jong volwassenes verkies om liever Engels te lees as Afrikaans.

Ten slotte word daar 'n samevatting van voorstelle gegee wat, indien suksesvol geïmplementeer, die leesgewoonte bevorder en 'n positiewe houding teenoor Afrikaanse literatuur vestig. Daar word spesifiek gekyk na voorstelle ten opsigte van literatuuronderrig, die rol wat biblioteke, ouers, skrywers en die portuurgroep speel, en ook na bemerking, boekverkope en projekte wat die leeskultuur bevorder.

SUMMARY

There is a sharp decrease in the reading habits of learners in the senior secondary school phase. Interest in Afrikaans literature is decreasing amongst both high school learners and the broader public. From an early age, readers prefer to read English.

This thesis examines the reading culture of young adults. The literature study takes a look at the nature and the extent of young adult literature, with specific focus on the characteristics unique to young adult literature, the value of young adult literature and the role played by popular literature. The reading world of young adults is examined with reference to their reading habits, reading preferences and the reasons why they do not read. The factors that play a role in the reading habits of this target group are also discussed. This includes reading needs, disinclination to read, eagerness to read, reader guidance, the library, parents, the peer group, free time, age, the media, the cover, the title, the author, cost of books, literature education, the availability and obtainability of books, gender, reading pleasure, socially disadvantaged communities, culture and geographical position.

The questionnaire involved 308 16- and 17-year-old young adults and focused on their reading habits, reading milieu, free time expenditure, language and book preferences and aversions. The reading habits are analysed on the basis of criteria such as how often the respondents read books, how many books they had read in the previous month and how often they visit the library. The reading milieu refers to the book, newspaper and magazine reading habits of the parents of the respondents and to the visits to the library by the respondents in their earlier youth. The role of variables such as gender, geographic position and population group is also examined.

The results of the questionnaire examination confirm the hypotheses stated in this study:

- There is not an established reading culture among Afrikaans-speaking young adults (16- and 17 year olds).
- Afrikaans-speaking young adults prefer to rather read English than to read Afrikaans.

In conclusion, a summary of proposals is provided that, if implemented successfully, could promote the reading habit and establish a positive attitude towards Afrikaans literature. There is a specific look at proposals with regard to literature education, the role that is played by libraries, parents, authors and the peer group, as well as marketing, book sales and projects that promote the culture of reading.

Met opregte dank aan my pa en ma vir hul volgehoue ondersteuning, my kollegas en vriende vir hul belangstelling en geduld, my studieleier vir haar wysheid en my Skepper vir die ekstra ure in die dag.

Geldelike bystand gelewer deur die Sentrum vir Wetenskapsontwikkeling (SWO, Suid-Afrika) vir hierdie navorsing word hiermee erken. Menings uitgespreek en gevolgtrekkings gemaak is die van die outeur en moet nie noodwendig aan die SWO toegeskryf word nie.

The financial assistance of the Centre for Science Development (NRF, South Africa) towards this research is hereby acknowledged. Opinions expressed and conclusions arrived at are those of the author and are not necessarily to be attributed to the CSD/NRF.

INHOUD

Bladsy

HOOFSTUK 1 INLEIDING: AFRIKAANSE LITERATUUR EN DIE JONG VOLWASSENE

1.1	Motivering vir hierdie studie	1
1.2	Suid-Afrika in 'n leeskrisis	3
1.3	Afrikaanse literatuur vir jong volwassenes	4
1.4	Probleemstelling	8
1.5	Doel met hierdie studie	10
1.6	Navorsingsmetode	11
1.7	Begripsverklaring: jong volwassenes en jongvolwassene-literatuur	12
1.8	Samevatting van hierdie studie	14

HOOFSTUK 2 LITERATUUROORSIG: AARD EN OMVANG VAN LITERATUUR VIR JONG VOLWASSENES

2.1	Inleiding	18
2.2	Omskrywing van jongvolwasseneliteratuur	19
2.3	Die waarde van jongvolwasseneliteratuur	34
2.4	Populêre literatuur versus literatuur van hoë gehalte	40
2.5	Samevatting	47

HOOFSTUK 3 LITERATUUROORSIG: JONG VOLWASSENES EN HUL LEESWÊRELD

3.1	Inleiding	50
3.2	Die leesgewoontes van jong volwassenes	50
3.3	Die leesvoorkeure van jong volwassenes	52
3.4	Hoekom jong volwassenes nie lees nie	63
3.5	Samevatting	79

HOOFSTUK 4 LITERATUUROORSIG: FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE LEESGEWOONTES VAN JONG VOLWASSENES

4.1	Inleiding	82
4.2	Leesbehoeftes	83
4.3	Leestraagheid	87
4.4	Leesywer	89
4.5	Leserleiding	90
4.6	Die biblioteek	92
4.7	Ouers	96
4.8	Portuurgroep	97
4.9	Vrye tyd	97
4.10	Ouderdom	99
4.11	Die media	99
4.12	Omslag, titel en skrywer	101
4.13	Boekkode	102
4.14	Literatuuronderrig	103
4.15	Bemarking	109
4.16	Die beskikbaarheid en bekikbaarheid van boeke	111
4.17	Geslag	112
4.18	Leesgenot	113

4.19	Sosiaal-benadeelde gemeenskappe	113
4.20	Kultuur	114
4.21	Samevatting	116

HOOFSTUK 5 **ONDERSOEKRESULTATE: LEESGEWOONTE,
LEESMILIEU EN VRYE TYD**

5.1	Inleiding	119
5.2	Omvang van ondersoek	120
5.3	Leesgewoontes	123
5.4	Leesmilieu	144
5.5	Vrye tyd	162
5.6	Samevatting	169

HOOFSTUK 6 **ONDERSOEKRESULTATE: TAAL- EN BOEK-
VOORKEURE EN –AFKEURE**

6.1	Inleiding	171
6.2	Jong volwassenes se taalvoorkeur	171
6.3	Jong volwassenes se boekvoorkeure	184
6.4	Jong volwassenes se boekafkeure	190
6.5	Samevatting	193

HOOFSTUK 7 **AANBEVELINGS: DIE VESTIGING VAN DIE LEES-
GEWOONTE EN VAN 'N POSITIEWE HOUDING
TEENoor AFRIKAANSE LITERATuur**

7.1	Inleiding	195
7.2	Bevindings	195
7.3	Evaluering van hipoteses	199
7.4	Aanbevelings	200
7.5	Voorstelle vir verdere studie	217
7.6	Slotbeskouing	217

BRONNELYS	219
------------------	------------

BYLAE A: Vraelys gebruik in ondersoek	234
BYLAE B: Jong volwassenes se boekvoorkeurlys	237
BYLAE C: Jong volwassenes se boekafkeurlys	241

TABELLE

	Bladsy
Tabel 5.1 Streeksverdeling	121
Tabel 5.2 Bevolkingsgroep	122
Tabel 5.3 Geslag	122
Tabel 5.4 Ouderdomsverspreiding	122
Tabel 5.5 Hoe gereeld jong volwassenes boeke lees	124
Tabel 5.6 Leesywer en leestraagheid	125
Tabel 5.7 Leesfrekwensie en geslag	126
Tabel 5.8 Leesywer en leestraagheid	127
Tabel 5.9 Leesfrekwensie en geografiese ligging	128
Tabel 5.10 Leesywer en leestraagheid	129
Tabel 5.11 Leesfrekwensie en bevolkingsgroep	130
Tabel 5.12 Leesywer en leestraagheid	131
Tabel 5.13 Hoeveelheid boeke gelees	132
Tabel 5.14 Hoeveelheid boeke en geslag	133
Tabel 5.15 Hoeveelheid boeke en geografiese ligging	134
Tabel 5.16 Hoeveelheid boeke en bevolkingsgroep	135
Tabel 5.17 Biblioteekbesoeke en hoeveelheid boeke gelees	136
Tabel 5.18 Biblioteekbesoeke	136
Tabel 5.19 Biblioteekbesoeke en geslag	137
Tabel 5.20 Biblioteekbesoeke en geografiese ligging	138
Tabel 5.21 Biblioteekbesoekgewoontes en bevolkingsgroep	139
Tabel 5.22 Ouers se boekleesgewoontes en die hoeveelheid boeke gelees	145
Tabel 5.23 Ouers se boekleesgewoontes	146
Tabel 5.24 Ouers se boekleesgewoontes en geografiese ligging	146
Tabel 5.25 Ouers se boekleesgewoontes en bevolkingsgroep	147
Tabel 5.26 Ouers se koerantleesgewoontes en die hoeveelheid	

	boeke gelees	148
Tabel 5.27	Ouers se koerantleesgewoontes	149
Tabel 5.28	Ouers se koerantleesgewoontes en geografiese ligging	149
Tabel 5.29	Ouers se koerantleesgewoontes en bevolkingsgroep	150
Tabel 5.30	Ouers se tydskrifleesgewoontes en die hoeveelheid	
	boeke gelees	151
Tabel 5.31	Ouers se tydskrifleesgewoontes	152
Tabel 5.32	Tydskrifleesgewoontes en geografiese ligging	152
Tabel 5.33	Tydskrifleesgewoontes en bevolkingsgroep	153
Tabel 5.34	Biblioteekbesoeke kleintyd en die hoeveelheid boeke	
	gelees	154
Tabel 5.35	Biblioteekbesoeke kleintyd	154
Tabel 5.36	Biblioteekbesoek kleintyd en geslag	155
Tabel 5.37	Biblioteekbesoeke kleintyd en geografiese ligging	156
Tabel 5.38	Biblioteekbesoeke kleintyd en bevolkingsgroep	157
Tabel 5.39	Vryetydsbesteding	162
Tabel 5.40	Vryetydsbesteding en geslag.	163
Tabel 5.41	Vryetydsbesteding en geografiese ligging	164
Tabel 5.42	Vryetydsbesteding en bevolkingsgroep	165
Tabel 6.1	Getal respondente wat Afrikaanse en Engelse boeke	
	gelees het	172
Tabel 6.2	Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens geslag	173
Tabel 6.3	Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens geografiese	
	ligging	174
Tabel 6.4	Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens	
	Bevolkingsgroep	175
Tabel 6.5	Taalvoorkeur	176

Tabel 6.6	Geslag en taalvoorkeur	176
Tabel 6.7	Geografiese ligging en taalvoorkeur	177
Tabel 6.8	Bevolkingsgroep en taalvoorkeur	178

HOOFSTUK 1

INLEIDING: AFRIKAANSE LITERATUUR EN DIE JONG VOLWASSENE

1.1	MOTIVERING VIR HIERDIE STUDIE	1
1.2	SUID-AFRIKA IN 'N LEESKRISIS	3
1.3	AFRIKAANSE LITERATUUR VIR DIE JONG VOLWASSENES	4
1.3.1	Die Afrikaanse jeugboek in 'n oorlewingstryd	6
1.4	PROBLEEMSTELLING	8
1.4.1	Jong volwassenes lees nie – veral nie Afrikaans nie	8
1.4.2	Leesbehoefte van die ouer, meer gesofistikeerde hoërskoolleer word afgeskeep	9
1.5	DOEL MET HIERDIE STUDIE	10
1.6	NAVORSINGSMETODE	11
1.7	BEGRIPSVERKLARING: JONG VOLWASSENES EN JONGVOLWASSENELITERATUUR	12
1.8	SAMEVATTING VAN HIERDIE STUDIE	14

HOOFSTUK 1

INLEIDING

AFRIKAANSE LITERATUUR EN DIE JONG VOLWASSENE

“JEUG - die volle spektrum van byna volslae ongeletterdheid tot die mees effektiewe intellektuele stimulasie; die omverwerping van ouerlike gesag en naïwe tradisionalisme; selfversekerde hoop en onuitgesproke wanhoop; diepgestelde haat en ’n gesindheid van welwillendheid; woede en vrees, permissiwiteit en konserwatisme” (Maretha Maartens 1990a:23).

1.1 MOTIVERING VIR HIERDIE STUDIE

Afrikaners is onleesgierig en lees nie genoeg in vergelyking met Europeërs en selfs ander volksgroepe in Suid-Afrika nie. Hierdie klag weerklink al vandat Afrikaans in die openbare pers geskryf is. Vandag word leestraagheid versterk deur die wye verskeidenheid tegnologiese alternatiewe vir lees wat bestaan (Van der Walt 1986:1). Boeke in die Afrikanerwoning het ’n rariteit geword en Afrikaners is beslis nie die toegewydste biblioteekgebruikers nie (Van der Walt 1986:3). Sowat 43% van Suid-Afrikaanse leerders het minder as tien boeke of tydskrifte in hul huis (Bonthuys 2000:14; *Toestande vir wetenskap, wiskunde in skole swak* 2000:3). ’n Steekproef wat Drukmedia Suid-Afrika (PMSA) in 1997 gedoen het, het daarop gewys dat net 36% van die Suid-Afrikaanse bevolking elke dag lees. ’n Kwart van die land se huishoudings lees geen koerante, boeke of tydskrifte nie (Langmead in Coetzee 1999:13). Uit ’n steekproef van Afrikaanssprekende eerstejaars aan die Universiteit Pretoria het 37% aangedui dat hulle die afgelope drie jaar nie ’n enkele roman gelees het nie (Geldenhuys in Willemse 2001:8). Vir die meeste skoolverlaters is lees nie ’n integrale deel van

hul volwasse lewe nie (Gardner 1989:186; Lawrence in Gardner 1989:6; Bushman 1997:38).

Belangstelling in die Afrikaanse letterkunde is aan die afneem onder sowel hoërskoolleerders as die breë publiek (Bosman in Aucamp 1988a:8; Le Roux 1990:106; Botha 1999:10). Die Afrikaanse jeug is nie opgewonde oor die Afrikaanse jeugboek nie (Snyman 1996:1), hulle leeslus is laag (Le Roux 1990:107; Botha 1999:10) en hulle verkies reeds van 'n vroeë ouderdom af om Engels te lees (Lohann 1986:54; Bosman in Le Roux 1990:106; Van Zyl 1990:9; Snyman 1994:45).

Afrikaans is egter 'n realiteit vir leerders. Ondanks die nuwe taalbeleid van die Nasionale Onderwysdepartement waarvolgens matrikulante enigeen van die elf amptstale as eerste of tweede taal kan neem, verkies die meeste matrikulante om Engels en Afrikaans te neem. Meer as 562 000 het in 1998 Engels geneem, 464 000 Afrikaans en 114 000 Zoeloe (Joubert 1999:3). Van Zyl (1990:18) het in haar studie gevind dat ten spyte van die negatiewe leeshouding by jong lesers teenoor Afrikaans, Afrikaans die gewildste vak is in die twee skole wat aan haar navorsingsprojek deelgeneem het.

Daar is nog baie min empiriese navorsing gedoen oor die leesbelangstelling en -gewoontes van hoërskoolleerders. Daar is veral 'n behoefte om te weet watter boeke hierdie leerders lees, wanneer hulle dit lees, wat hul leesrespons is en hoekom hulle so reageer (Gardner 1990:1, 2). "As leestrae tieners nie betyds gered word nie, verloor ons baie beslis die mees lewenskragtige voedingsbron vir die Afrikaanse taal en letterkunde. Hierdie probleem verdien indiepte ondersoek op nasionale vlak" (Le Roux 1990:117).

1.2 SUID-AFRIKA IN 'N LEESKRISIS

Ten spyte daarvan dat kinders oënskynlik slimmer raak en die lys A-kandidate net al langer, is daar 'n merkbare afname in die basiese vaardighede soos lees, skryf en reken by skoolverlaters (Odendaal 1991:21). Leerders kan deesdae hul hoërskoolloopbaan voltooi sonder dat hulle die basiese vaardighede baasraak. In 'n inligtingsera waar soveel klem op tegnologie geplaas word, is dit nie nodig om tafels te leer as 'n sakrekenaar die werk kan doen of om te spel wanneer die rekenaar die spelfoute kan korrigeer nie (Rhodie in Odendaal 1991:21). Volgens Schlebusch (in Bonthuys 2000:17), kurrikulumbepanner van die WKOD, toon navorsing dat talle Graad 7-leerders se leesvaardighede laer is as wat dit op Graad 4-vlak behoort te wees. Die nasionale geletterdheidsvlak van Suid-Afrikaanse leerders, soos gemeet aan 'n internasionale instrument, was gemiddeld 48%. Syfervaardighede was gemiddeld 30%. Dit is die eerste keer dat plaaslike syfer- en geletterdheidsvaardigheid aan internasionale standaarde gemeet word (Bonthuys 2000:17).

Suid-Afrika het nie net probleme met ongeletterdheid nie, maar ook met a-geletterdheid. A-geletterdheid verwys na lesers wat ophou lees of nie buite hul vakgebied lees nie. Dit is moeilik om hierdie persone weer te laat lees, omdat hulle nie sonder meer as ongeletterdes geïdentifiseer kan word nie (Langmead in Coetzee 1999:13). Die Onderwysdepartement skat ten minste 3 miljoen volwasse Suid-Afrikane as ongeletterd en 5 tot 8 miljoen as funksioneel ongeletterd (Bonthuys 2000:14). Kenners meen dat simptome in Suid-Afrika ooreenstem met dit wat in Wes-Europa en Amerika ondervind is. Amerika is 'n paar jaar gelede bestempel as "a nation at risk" nadat gevind is dat talle skoolverlaters ongeletterd is. 'n Ondersoek in 1988 het gewys dat 96% van Amerikaanse 17-jariges 'n TV-gids goed genoeg kan lees om 'n program te kies, maar slegs 40% kon 'n koerantartikel interpreteer. Minder as 5% het genoeg leesvaardighede getoon wat benodig word in die arbeidsektor. In hierdie lande was dit weer "back to the basics" (Odendaal 1991:21).

Obisesan (1995:12) blameer 'n verkrummelende onderwysstelsel as die hooforsaak vir die leesgewoonte wat in Nigerië uitsterf. Onvoldoende finansiering, ongemotiveerde onderwysers wat kla dat hulle te min betaal word en stakende personeellede verswak die stelsel verder. Hierdie situasie herinner aan die Suid-Afrikaanse onderwyssituasie waar onderwysers in Augustus 1999 gestaak het en die skoolstelsel tot stilstand gebring is. Suid-Afrikaanse leerders spandeer ook minder tyd in die klaskamers as leerders in ander lande. In sommige gevalle is dit so min soos 120 dae per jaar wat aan leer en onderrig afgestaan word. Drie uit vier hoofde van skole wat betrek is by 'n RGN-studie, het aangedui dat leerders daaglik laat is vir skool. Verder het slegs 9% Suid-Afrikaanse leerders tuis toegang tot 'n sakrekenaar, 'n lessenaar en 'n rekenaar as studiehulpmiddels (*Toestande vir wetenskap, wiskunde in skole swak* 2000:3). Die minister van Onderwys, mnr Kader Asmal, het dit tydens die Wêreldboekedagviering beklemtoon dat die Afrika Renaissance nooit op dreef sal kom indien ons nie 'n geletterde vasteland het nie (Brümmer 2000:2).

1.3 AFRIKAANSE LITERATUUR VIR JONG VOLWASSENES

Na die debakel oor Francois Bloemhof se bekroonde jeugboek, *Slinger-slinger*, wat per ongeluk in die verkeerde ouderdomsgroep op die 1998 ATKV-leeslys verskyn het, is die bestaan (of afsterwe) van die Afrikaanse jeugleeskultuur weer in oënskyn geneem. Die *Slinger-slinger*-herrie het opnuut vrae laat ontstaan oor wat kinders wil lees, wat hulle ouers wil hê hulle moet lees - en of ouers (en ook uitgewers, skrywers en onderwysers) nie dalk heeltemal uit voeling is met wat adolessente deesdae alles weet en dalk selfs beleef nie (Louw 1998:136). Volgens dr. Frits Kok (in Louw 1998:137), Besturende Direkteur van die ATKV, het dit nog net een maal in die sewe jaar wat die ATKV die kinderboekwedstryd aanbied, gebeur dat jong lesers 'n bekroonde boek as gewildste boek aangewys het. Dit is min dat jeuglesers se smaak ooreenstem met die van volwassenes. Bloemhof (in Louw 1998:136) verduidelik dat tieners nie by jeugverhale kan aanklank vind nie omdat

dit nie die werklikheid weerspieël nie. 'n Krisis word of reggepreek, reggestraf of met 'n kitsoplossing reggetoor. In *Slinger-slinger* wat eintlik op lesers in Graad 11 en 12 gerig is, word kwessies hanteer wat by die ervaringswêreld van jong volwassenes aansluit. Selfs die "verkeerde" ouderdomsgroep (13-15 jaar) het hierdie roman positief ontvang en kon betekenisvol identifiseer met die karakters (Louw 1998:137). Dit wil dus lyk asof *Slinger-slinger* eerder die verwagtingshorison van die volwassene faal as die van jong volwassenes.

Die boek sou nie naastenby so 'n herrie veroorsaak het as dit in Engels verskyn het nie. 'n TV-reeks soos *Beverly Hills* beeld veel erger ontwikkelingskrisisse uit, maar ouers het blykbaar nie daarmee so 'n probleem nie (Bloemhof in Louw 1998:137). Dr Patrick Normand (in Louw 1998:137) van die Eenheid vir Opvoedkundige Sielkunde aan die Universiteit Stellenbosch, sluit by Bloemhof aan: "Gaan kyk hoe lyk video's met 'n ouderdomsbepkering van twaalf. Gaan kyk 'n bietjie krities na sepies. Oor al die omstrede onderwerpe wat in *Slinger-slinger* aangeroe word, kan kinders in gesinstydskrifte lees." Daar bestaan ook 'n groot agterdog by jong volwassenes jeens die skrywers van Afrikaanse jeugboeke. Die persepsie is dat jeugboeke deur opvoedkundiges en teoloë geskryf word en dat aktuele sake vir die jeug nie werklik hanteer word nie. Alhoewel dit nie heeltemal waar is nie, is die persepsie reeds sterk gevestig dat tieners liever dit wat hulle wil weet op die televisie, in die rolprentteater of op die Internet moet gaan soek (Breytenbach 1999:6).

In 'n lys wat ISKEMUS saamgestel het van 70 boeke wat selfs die traagste leser aan die lees sal kry, is daar geen Afrikaanse titel nie. Te veel onderwerpe wat vir tiener van belang is, word deur uitgewers as taboe beskou in Afrikaanse jeugwerke. Jong lesers wend hulle dan tot Engelse literatuur of volwasse Afrikaanse literatuur waarvoor hulle nog nie werklik gereed is nie. Die gevolg is dat hierdie lesers vir Afrikaans en vir die letterkunde verlore gaan (Le Roux in Van Zyl 1988:12).

1.3.1 Die Afrikaanse jeugboek in 'n oorlewingstryd

Koos Human (1998a:12) vra homself die vraag af of die jeug wel jeugboeke lees en of die jeugboek enigsins 'n indruk op jong lesers maak. Hy het gaan kyk na die uitleenpatroon van 'n paar Afrikaanse prysweners by twee biblioteke in oorwegend Afrikaanstalige omgewings. Hy kom dan tot die slotsom dat Afrikaanse boeke wel uitgeneem word, maar nie eintlik Afrikaanse jeugboeke nie. Uit sy eie ervaring as uitgewer en ouer, vind hy dat kinders die jeugboekfase oorslaan en direk spring van kinderprenteboeke na populêre volwasseneromans. Die blyk dat die jeugboekgenre eintlik iets kunsmatig is, beperk tot bibliotekaresses en voorskryfkomitees. Laasgenoemde afsetmarkte vir die jeugboek is egter aan die verdwyn en dra eintlik die blaam vir die waarskynlike dood van die jeugboek.

George Weideman (1998:12) reageer in *Die Burger* se "Menings van ons Lesers" op Koos Human se "mistastings rondom jeugboeke". Hy beskou die nagaan van uitleenpatrone van jeugboeke by biblioteke as 'n maatstaf om vas te stel of die jeug wel jeugboeke lees, as onwetenskaplik. Hy wys onder andere daarop dat sowel die "kinderafdeling" as die "volwasse afdeling" as gevolg van die vloeibaarheid van jong adolessente se leesvoorkeure, betrek moet word wanneer die posisie van jeugboeke bestudeer word. Volgens Weideman is Human se aanname dat pryswennerjeugboeke òf verkeerd geklassifiseer word òf nie hul bekroning verdien nie, belaglik (sic). Hy sou baie kon vertel van positiewe terugvoer deur jong lesers oor bekroonde boeke. Hy beklemtoon die waardevolle rol van die jeugboek "in 'n tyd waarin opvoeders nie altyd onsekerhede met 'sekerhede' kan beantwoord nie".

'n Verontwaardigde Human (1998b:14) verontskuldig hom twee dae daarna van die aantyging dat hy die jeugboekwedstryde wil bykom of boekbekronings in twyfel trek. Hy beklemtoon weereens die feit dat dit hier gaan oor die vraag: "Wat is die toekoms van die Afrikaanse 'jeugboek' in 'n omgewing waar die voorskryfmark verdwyn het en die provinsiale biblioteke nie meer soos tevore, die helfte van hul begrotings aan Afrikaanse boeke bestee nie." Johan Nel sluit in *Forum* (1998:13)

hierby aan en verwys na die einde van die millenium wat boeke vrymaak van "die waan wat ons laat glo dat het ons is besig om te groei en groot te word terwyl ons in werklikheid besig was om agter lugspieëlins aan te hardloop." In sy openingstoespraak by die Suid-Afrikaanse jeugboek-simposium in Bellville wys Kerneels Breytenbach (1999:6) daarop dat die Afrikaanse jeugboek weens die politieke omstandighede sedert die vyftigs en sestigs onregmatig bevoordeel is bo die Engelse jeugboek. Provinsiale Biblioteekdienste het in die ou regime hul begrotings in twee verdeel vir Afrikaanse en Engelse boeke. Afrikaanse boeke het net meegeding met Afrikaanse boeke terwyl plaaslike Engelse publikasies moes meeding met boeke van oor die wêreld. Sonder hierdie verdeling sou die Afrikaanse jeugboek nie in die sterk posisie gewees het waarin dit teen die einde van die tagtigerjare was nie. Die afgelope vier jaar het daar weer 'n mate van normaliteit ingetree in die beleid van die Provinsiale Biblioteekdienste rakende die toedeling van geld vir aankope. Afrikaans word nie meer bevoordeel nie, en die onmiddellike gevolge word uiters negatief ervaar deur Afrikaanse uitgewers.

Lategan (in Van Zyl 2000:18) wat jeugfiksie by Human en Rousseau hanteer, herinner dat Suid-Afrika 'n baie klein boekmark het en nog 'n kleiner mark vir Afrikaans. Uitgewers probeer 'n boek se teikenmark so wyd moontlik trek, d.w.s. die algemene mark, met die hoop dat die oorblywende skoolmark asook die gebrekkige biblioteekmark getref word. Louise Steyn (in Van Zyl 2000:18) van die kinder- en jeugboeke by Tafelberg, wys op die gaping tussen die uitgewer en die verbruiker. Dit maak dit moeilik om te weet wat by die tienerleser byval vind. Daar moet ook in ag geneem word dat tieners self nie die primêre kopers is nie, maar wel hul ouers. En ter wille van die oorlewing van die Afrikaanse boek, moet dit nie net gelees word nie, maar ook gekoop word (Botha 1999:10). Kenners meen dit gaan tans beroerd met die Afrikaanse letterkunde en dat die Afrikaanse boek 'n "windstilte" beleef (Smith 2001:3).

1.4 PROBLEEMSTELLING

1.4.1 Jong volwassenes lees nie – veral nie Afrikaans nie

Daar is vir die afgelope 30 jaar 'n skerp afname in die leesaktiwiteit by jong volwassenes in die senior sekondêre skoolfase en lees word toenemend 'n ongewilderde vryetydsaktiwiteit (Geyser 1975:2; Mulder 1976:20; Carlson 1980:7; Stanek 1980:55; Lohann 1986:42,142; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Aucamp 1988a:8; Van Zyl 1988:12; Gardner 1990:84; Le Roux 1990:107; Obisesan 1995:12; Bushman 1997:38). Gardner (1989:83) het gevind dat die persentasie hoërskoolleerders wat ten minste een boek per week gelees het, gedaal het vanaf 62% in Graad 9 na 42% in Graad 12. Die persentasie wat twee boeke per week gelees het, het gedaal vanaf 18% in Graad 9 na 9% in Graad 12. Hierdie afname in leesaktiwiteit vind reeds tydens die junior sekondêre skoolfase plaas – so vanaf ouderdom 14 (Van Zyl 1990:8; Gardner 1991:33). Volgens die Houghton-Hawksley-opname in Suid-Afrika (1983) begin die afname in leesgewoonte selfs so vroeg soos op ouderdom nege (Houghton-Hawksley in Gardner 1990:83). Gardner (1989:71) vind dit verontrustend dat soveel soos 35% leerders tussen die ouderdomme 13 en 17 jaar in sy steekproef hoofsaaklik tydskrifte, fotoverhale of geensins lees nie. Die Whitehead-opname (1967-1974) wat 800 Britse tieners tussen ouderdomme 10 en 15 jaar betrek het, het gevind dat 36% glad nie lees nie (Le Roux 1990:107). Ook die Heather-opname (1979-1980) bevestig dat 15% lesers van ouderdomme 13 tot 14 jaar geen boeke lees nie (Le Roux 1990:107).

In *JongBurger* (Van der Vent 2000:2) se gesprek met jong volwassenes op Wêreldboekdag is dit duidelik dat tieners self van mening is dat jong volwassenes nie genoeg lees nie en dat lees 'n belangriker rol moet speel. Meeste jong volwassenes lees net hul voorgeskrewe boeke. Leerders van Cape Town High School wat Wêreldboekdag in die Sentrum vir die Boek in die Tuine bygewoon het, meen dat slegs 10% van leerders in hulle skool uit vrye wil lees

(Brümmer 2000:2). Alhoewel daar vandag vir jong lesers van alle ouderdomme 'n groter verskeidenheid boeke as ooit te vore beskikbaar is, is die persentasie toegewyde lesers wêreldwyd kleiner (*Tyd om te lees* 1987:8). Lesers verkies reeds van 'n vroeë ouderdom af om Engels te lees want hulle beskou die bestaande Afrikaanse tienerfiksie as vervelig en neerdrukkend (Lohann 1986:54; Bosman in Le Roux 1990:106; Van Zyl 1990:9; Snyman 1994:45).

In onlangse gesprekke met Afrikaans-onderwysers word dit onomwonde gestel dat leerders, veral die Graad 11's en 12's, nie lees nie. Indien hulle wel lees, verkies hulle om Engelse boeke te lees. Hul Afrikaanse leesstof is beperk tot hul voorgeskrewe boeke en *Die Burger* wat hulle in die klaskamer tydens taal- en begripsonderrig gebruik. Daar is al hoe minder skoolverlaters wat Afrikaans lees en van die wat nog Afrikaanse leesstof koop, raak die persentasie wat werk van literêre gehalte lees, al minder (Aucamp 1988a:8). Belangstelling in die Afrikaanse letterkunde is aan die afneem onder sowel hoërskoolleerders as die breë publiek (Bosman in Aucamp 1988a:8; Le Roux 1990:106; Botha 1999:10).

1.4.2 Leesbehoefte van die ouer, meer gesofistikeerde hoërskoolleer word afgeskeep

Daar word nie genoeg aandag gegee aan die gedifferensieerde leesbehoefte van ouderdomsgroepe binne die tienermark nie. Die leesbehoefte van lesers in hul vroeë, middel en laat tienerjare word almal oor dieselfde kam geskeer (Van Zyl 1990:8). Daar is ook meer boeke van hoë literêre waarde vir jonger adolessente as vir ouer adolessente. Dit kan grotendeels toegeskryf word aan die verdeling wat uitgewers tussen volwasseneliteratuur en jeugliteratuur maak. Uitgewers is huiwerig om boeke te publiseer wat te volwasse is vir die Graad 6 en 7's (Engdahl 1980:47). Daar sou aanvaar kon word dat die sogenaamde jeugboek die 12- tot 15-jarige as teikenleer beskou. Min aandag word geskenk aan die wyer en meer gesofistikeerde leesvoorkeure en -behoefte van die jong

volwassene tussen die ouderdomme 16-18 jaar (Van Zyl 1990:8; Stover 1997:61). Daar is nie sprake van 'n genre wat spesifiek op hierdie ouderdomsgroep gemik is nie - veral nie in Afrikaans nie. Die hipotese van hierdie studie fokus spesifiek op die leesgewoonte van die ouer hoërskoolleerder, die 16- en 17-jarige.

Lesers ouer as 15 se leessmaak raak al hoe meer volwasse (Carlson 1980:100; Kok in Louw 1998:13). Jong volwassenes verkies eerder om populêre volwasseneromans as tienerboeke of jeugboeke te lees (Carlson 1980:3,103; Donelson en Nilsen 1980:21; Holland 1980:37; Stanek 1980:56; Van Zyl 1990:9; Le Roux 1995:36; Human 1998a:12). Slegs 25% van die boeke wat hoërskoolleerders lees, is jeugromans (Carlson 1980:3,103). Daar word egter nie genoeg volwasseneromans gepubliseer met 'n geskikte perspektief en vlak van kompleksiteit vir jong volwassenes nie. Jong lesers het dikwels nie 'n keuse nie as om volwasseneromans te lees wat buite hul ervaringswêreld val en waarmee hulle nie kan identifiseer nie. Dit is baie keer 'n onrealistiese en onverstaanbare wêreld vir hulle (Engdahl 1980:47). Die jong lesers kan wel op 'n intellektuele vlak gereed wees vir volwasseneromans, maar ervaringsgewys en emosioneel is hulle nog nie ryp is vir letterkunde wat vir 'n hoër ouderdomsgroep bedoel is nie (Van Zyl 1988:10). Kontemporêre volwasseneromans voldoen nie aan die leesbehoefte van jong volwassenes nie (Engdahl 1980:42).

1.5 DOEL MET HIERDIE STUDIE

Die doel van hierdie is om die leeskultuur van Afrikaanssprekende 16- en 17-jariges ondersoek. 'n Vraelysondersoek probeer vasstel of die teikengroep wel lees, hoe ywerig hulle lees en of hulle die biblioteek besoek. Daar word ook gekyk of hulle se leesgewoontes en besoeke aan die biblioteek kleintyd 'n invloed het op hulle leesgewoontes. Die vraelysondersoek wil verder bepaal of lees 'n gewilde vrytydsaktiwiteit is en watter aktiwiteite voorkeur kry bo lees. In die lig van die aanname dat jong volwassenes nie Afrikaans lees nie (sien par. 1.4.1), wil die

skrywer met behulp van die vraelysondersoek vasstel wat die respondente se taalvoorkeur is en wat die redes vir hul voorkeur is. Ten slotte word daar gekyk na die teikengroep se boekvoorkeure- en afkeur om sodoende die leesbehoefte en –belangstelling van die respondente te bepaal.

Ondersoek word ook ingestel na moontlike verwantskappe tussen die bogenoemde aspekte van jong volwassenes se leeskultuur en veranderlikes soos geslag (manlik en vroulik), geografiese area (stedelik, semi-stedelik en platteland), bevolkingsgroep (wit en bruin) en leserprofiel (ywerige en traie lesers). Die doel hiervan is om vas te stel of die veranderlikes enige rol speel in die leesgewoontes van die steekproef. Daar is nog geen vergelykende studie gedoen oor die invloed van faktore soos bevolkingsgroep of geografiese herkoms nie. Bevindings kan meer gerigte leiding aan rolspelers soos onderwysers, skrywer en uitgewers gee om die leeskultuur by jong volwassenes te bevorder.

Die volgende hipoteses word gestel:

1. Daar is nie 'n gevestigde leeskultuur by Afrikaanssprekende jong volwassenes (16- en 17-jariges) nie.
2. Afrikaanssprekende jong volwassenes verkies om eerder Engels te lees as Afrikaans.

1.6 NAVORSINGSMETODE

'n Literatuuroorsig en 'n kwalitatiewe-kwantitatiewe navorsingsmetode is gebruik. Dit is gedoen aan die hand van vraelyste wat sowel veelkeusige as oop vrae bevat. Die steekproef is saamgestel uit 308 Afrikaanssprekende Graad 11-leerders uit ses Afrikaanse skole in drie geografiese streke: die Wes-Kaap voorstedelike area (Hoërskool DF Malan en Sarepta Sekondêre Skool), Boland semi-stedelike area in die Wes-Kaap (Hoërskool Strand en Lückoff Sekondêre Skool) en die

Namakwaland-streek in die Noord-Kaap (Hoërskool Nababeep en Hoërskool Namakwaland) (sien par. 5.2).

1.7 BEGRIPSVERKLARING: JONG VOLWASSENES EN JONGVOLWASSENELITERATUUR

Terme wat gebruik word om na literatuur vir jong volwassenes te verwys, is divers en verwarrend. Daar bestaan nie eenvormige definisies vir terme soos “jeugfiksie”, “tienerboeke”, “adolessente”- en “jongvolwasseneliteratuur” nie. In die praktyk word hierdie begrippe alternatiewelik en plaasvervangend gebruik (Donelson en Nilsen 1980:7; Lenz en Mahood 1980:vii; Wybenga 1983:80; Weiner 1985:32; Gheusquiere 1986:10; Snyman in Le Roux 1988:8; Van Zyl 1988:9; Van Zyl 1990:9). So, byvoorbeeld is jeugliteratuur volgens Gheusquiere (1986:32) gerig op lesers 12 tot 16 jaar. Daan Retief Uitgewers se “tienergroep” sluit lesers vanaf ouderdom 12 jaar en ouer in (Grobbelaar 1990:11), die Scheepersprys word toegeken aan ’n jeugroman gerig op lesers ongeveer 12 tot 18 jaar (Snyman in Le Roux 1988:8) en Wiehahn (1991:9) skat die teikenlesers van jeugboeke as “kinders tot rondom 15 jaar”. Van Zyl (1988:5; 1990:9) stel weer voor dat jeugletterkunde gerig is op die 11- tot 15-jariges en letterkunde vir jong volwassenes op 16- tot 21-jariges.

Donelson en Nilsen (1980:7) het die kategorieë vir jongvolwasseneliteratuur soos volg omskryf:

- Jeugfiksie is gerig op die vroeë adolessent (“preteen”).
- Tienerboeke is gerig op die ietwat ouer adolessent.
- Adolessenteliteratuur het meer substansie en is gerig op die ouer hoërskoolleerder.
- Jongvolwasseneliteratuur is gerig op die volwasse leser, maar word deur hoërskoollesers gelees.

Hulle het 'n lys van 20 boeke aan 100 respondente gestuur om 'n indeling volgens bogenoemde kategorieë te maak. Van die 78 response ontvang, het nie een respondent die boeke geklassifiseer soos hulle dit gedoen het nie. Die respondente het ook uiteenlopende opinies gehad oor presies hoe oud die jong volwassene is. Die term jongvolwasseneliteratuur is deur die respondente as die mees populêre term aangewys om te verwys na literatuur vir jong lesers tussen ouderdomme twaalf en twintig. Die indeling 12 tot 20 jaar is egter te wyd. 'n Fyner onderskeid is nodig om die hemelsbreë verskil in belangstellingsveld tussen 'n 13-jarige en 19-jarige in ag te neem (Donelson en Nilsen 1980:9).

Die leesbehoefte van jong volwassenes is so uiteenlopend dat geen veralgemenings gemaak kan word nie. Nêr jeugliteratuur of nêr volwasseneliteratuur sal nie hulle leesbehoefte kan vervul nie (Carlson 1980:1; Lohann 1986:54; Protherough in Retief 1990:45; Van Zyl 1990:18; Carter 1997:66). "Those of us who serve this ever-changing population must seek the best of both worlds. Only then will we really help develop lifetime readers" (Carter 1997:66). Die verdeling van leesbehoefte volgens ouderdom om boeke te kategoriseer, is kunsmatig en ontken die unieke individualiteit van elke leser (Le Roux, *Leserleiding*: 11; Lohann 1972:72; Engqdahl 1980:42; Holland 1980:35; Snyman 1983:41; Wiehanhn 1991:9; Steyn in Louw 1998:137). Wanneer 'n bepaalde literêre genre soos die jeugboek beskryf moet word, moet daar liefies aandag gegee word aan die onderskeidende kenmerke van die jeugboek (Wybenga 1983:81).

Volgens die senior uitgewer van kinder- en jeugboeke by Tafelberg Uitgewers, is dit baie moeilik om te bepaal vir watter ouderdomsgroep 'n boek geskik is, omdat lesers van dieselfde ouderdom se leesvaardighede en leesgewoontes verskil (Steyn in Louw 1998:137). Jong lesers ontwikkel en beweeg tussen 'n verskeidenheid belewenisvelde. 'n Boek wat vir een leser 'n gunsteling is, vind nie noodwendig dieselfde aanklank by sy portuurgroep nie (Snyman 1983:41). Die jeugboekskrywer Sylvia Engdahl (1980: 42) kan haar nie indink dat 'n

skrywer 'n boek kan skryf uitsluitlik vir 'n spesifieke ouderdomsgroep nie. Enige boek kan deur enige ouderdomsgroep gelees en geniet word. Die gebruik van ouderdom as kriteria vir die indeling van boeke, hou 'n onbuigsame voorskriftelikheid in wat nie altyd tred hou met die leesgewoontes van kinders en volwassenes nie (Wybenga 1983:53). "The neat sorting-out of books into age-groups, so dear to publishers, has only a sketchy relationship with the habits of any real readers" (C.S. Lewis in Wybenga 1983:53).

In die lig van die diverse terminologie wat in die literatuur gebruik word om na jong volwassenes te verwys, word die terme in hierdie literatuurstudie direk gebruik soos die onderskeie skrywers daarna verwys. In die vraelysondersoek (Hoofstukke 5 en 6) en die bevindings (Hoofstuk 7) gebruik die skrywer van hierdie studie egter die term *jong volwassenes* om spesifiek te verwys na 16- en 17-jariges. Ook *jongvolwasseneliteratuur* verwys in hierdie verband na literatuur gerig op 16- en 17-jariges.

1.8 SAMEVATTING VAN HIERDIE STUDIE

In hierdie studie word die leeskultuur van jong volwassenes ondersoek:

Hoofstuk 2 kyk na die aard en omvang van jongvolwasseneliteratuur, die waarde van literatuur vir jong volwassenes en die rol wat literatuur van hoë gehalte en populêre literatuur in die leeswêreld van jong volwassenes speel.

Hoofstuk 3 ondersoek die leeswêreld van die jong volwassene. Daar word spesifiek gefokus op jong volwassenes se leesgewoontes, leesvoorkeure en redes waarom hulle nie lees nie.

Hoofstuk 4 gee 'n literatuuroorsig van die faktore wat 'n rol speel in die leesgewoontes van jong volwassenes.

Die resultate van die vraelysondersoek word in hoofstukke 5 en 6 bespreek. In **hoofstuk 5** word die leesgewoontes, leesmilieu en vryetydsbesteding van die respondente in die steekproef bespreek. **Hoofstuk 6** fokus op die respondente se boekvoor- en -afkeure asook hulle taalvoor- en afkeur.

In die **slothoofstuk** word voorstelle aan die hand gedoen om die leesgewoonte asook 'n positiewe leserhouding teenoor Afrikaanse literatuur by jong volwassenes te vestig.

HOOFSTUK 2

LITERATUUROORSIG: AARD EN OMVANG VAN LITERATUUR VIR JONG VOLWASSENES

2.1	INLEIDING	18
2.2	OMSKRYWING VAN JONGVOLWASSENELITERATUUR	19
2.2.1	Jongvolwasseneliteratuur en volwasseneliteratuur	19
2.2.1.1	Subliteratuur	21
2.2.1.2	Populêre literatuur	21
2.2.1.3	Klassieke literatuur	21
2.2.2	Die kenmerke eie aan jongvolwasseneliteratuur	22
2.2.2.1	Ervaringswêreld van jongvolwassenelesers word geloofwaardig en realisties uitgebeeld	22
2.2.2.2	Verhaal word vertel vanuit die perspektief van beleweniswêreld van jong lesers	24
2.2.2.3	Jongvolwassenelesers identifiseer met die karakters	25
2.2.2.4	Die boek "betower" met humor en hoop	26
2.2.2.5	Jong volwassenes wil nie onderskat word nie	28
2.2.2.6	Emosionele, sosiale en morele ontwikkeling word hanteer	29
2.2.2.7	'n Spannende storielyn is 'n vereiste	29
2.2.2.8	Die omslagontwerp en titel vind byklank by jongvolwassenelesers	30
2.2.2.9	Daar is geen tyd- of ruimtebeperkinge nie	31
2.2.2.10	Die temas is relevant	31
2.2.2.11	Taalgebruik onderskei jongvolwasseneliteratuur	32
2.2.2.12	Jongvolwasseneliteratuur prikkel, stimuleer en maak nuwe wêreld oop	33

2.2.3	Is jongvolwasseneliteratuur volwaardige literatuur?	33
2.3	DIE WAARDE VAN JONGVOLWASSENELITERATUUR	34
2.3.1	Jongvolwasseneliteratuur het 'n oorgangsrol	35
2.3.2	Jongvolwasseneliteratuur kan 'n hulplyn wees	35
2.3.3	Daar is 'n direkte verband tussen lees- en skolastiese sukses	36
2.3.4	Lees bied lewensvaardighede – emosioneel, sosiaal en moreel	36
2.3.5	Lees is noodsaaklike ontspanning	38
2.3.6	Lees maak wêrelde oop en stimuleer denke	38
2.3.7	Lees bied ontvlugting	39
2.3.8	Geletterdheid is noodsaaklik vir ekonomiese oorlewing	39
2.4	POPULÊRE LITERATUUR VERSUS LITERATUUR VAN HOË GEHALTE	40
2.4.1	Wat is <i>goeie</i> literatuur?	40
2.4.2	'n Pleidooi vir populêre literatuur	42
	2.4.2.1 Die lees van populêre literatuur is 'n natuurlike leesfase	43
	2.4.2.2 Populêre literatuur speel 'n rol in die lees- ontwikkeling van jongvolwassenelesers	44
	2.4.2.3 Afrikaanse literatuur voer 'n oorlewingstryd	46
2.5	SAMEVATTING	47

HOOFSTUK 2

LITERATUUROORSIG

AARD EN OMVANG VAN LITERATUUR VIR JONG VOLWASSENES

"Miskien is dit die finale eis en opdrag aan die ware jeugboekskrywer: Skryf, sodat die jeug van ons land kan lewe" (Maartens 1990a:27).

2.1 INLEIDING

Jongvolwasseneliteratuur is alle literatuur wat jong volwassenes op enige gegewe tydstip lees (Carlson 1980:1; Holland 1980:33; Schwartz 1987:2). Dit kan literatuur wees wat spesifiek vir jong lesers geskryf is, gerig op hulle leesbehoeftes en -belangstellings, of dit kan volwasseneliteratuur wees waarby jong volwassenes aanklank vind (Varlejs 1978:viii; Carlson 1980:1).

'n Streng grensafbakening tussen die jeug- en die kinderboek aan die een kant en die jeug- en die volwasseneboek aan die ander, lei tot 'n onbevredigende kategorisering wat hoofsaaklik berus op kenmerke van die leser van die boek (Wybenga 1983:80). Wanneer 'n bepaalde literêre genre soos die jeugboek beskryf word, moet dit in terme van die onderskeidende kenmerke van die genre self gedoen word (Engdahl 1980:41; Wybenga 1983:81). In hierdie hoofstuk word gekyk na hoe jongvolwasseneliteratuur verskil van volwasseneliteratuur, die kategorieë waarin dit verdeel kan word en watter kenmerke eie aan die genre is. Ten slotte word 'n waardebeoordeling gedoen oor die status van jongvolwasseneliteratuur as volwaardige literatuur.

2.2 OMSKRYWING VAN JONGVOLWASSENELITERATUUR

2.2.1 Jongvolwasseneliteratuur en volwasseneliteratuur

Alhoewel jeugliteratuur op een of ander wyse “anders” is as literatuur vir volwassenes (Wiehahn 1991:12), is dit nie ’n maklike taak om dit te onderskei van volwasseneliteratuur nie (Gheusquiere 1986:10; Wiehahn 1991:12). Kenners soos Donelson en Nilsen (1980:20) is van mening dat jongvolwasseneliteratuur korter is as volwasseneliteratuur. Hulle beklemtoon egter dat die lengte van ’n boek en literêre kwaliteit nie verbandhoudend is nie. In teenstelling hiermee wys Carter (1997:65) daarop dat ’n onderskeid op grond van lengte nie sonder meer gemaak kan word nie. Die dae waar jongvolwasseneliteratuur nie meer as 200 bladsye beslaan nie, is lankal verby. Sommige jongvolwasseneromans is selfs langer as volwasseneromans (Engdahl 1980:45).

Alhoewel ’n tema nie tot die een of die ander genre beperk kan word nie, kan die verskillende beleweniswêreld wat uitgebeeld word as onderskeidingseienskap tussen jongvolwassene- en volwasseneliteratuur dien (Lohann 1972:46; Le Roux 1988:8; Snyman in Retief 1990:49; Wiehahn 1991:12). Waar volwasseneliteratuur hoofsaaklik uit die perspektief van volwassenes geskryf word, word die jeugverhaal gewoonlik vanuit die beleweniswêreld van jong volwassenes geskryf (Pollan 1978:171; Engdahl 1980:46; Gheusquiere 1986:109; Le Roux 1988:8; Lohann 1972:64; Meyer 1988:19,26,27; Steenberg 1988:15,17; Snyman in Retief 1990:49; Sutherland en Arbuthnot in Van Zyl 1990:14; Wiehahn 1991:14; Bushman 1997:39).

Volgens Carter (1997:64) lê die grootste verskil tussen jongvolwasseneliteratuur en volwasseneliteratuur nie in die storielyn, lengte of skryfervaring nie, maar in die bemaking van die genre. Elke onderafdeling van ’n uitgewery het ’n aparte bemakingstrategie gerig op ’n spesifieke teikenmark (Carlson 1980:2; Engdahl

1980:41; Carter 1997:64). So is die bemerking van jongvolwasseneliteratuur tradisioneel gerig op biblioteke en skole (Koos Human 1998b:12; Johan Nel 1998:13).

Margaret Early (in Aubin 1980:6) definieer jongvolwasseneliteratuur as "likely to be fairly simple in plot development, having fewer complicating sub-plots than more mature fiction, with characters that are simply drawn, or at least few that are complicated". 'n Eenvoudige storielyn beteken egter nie dat jongvolwasseneliteratuur as 'n minderwaardige genre beskou kan word nie (Aubin 1980:5; Endahl 1980:46). Goeie jeugliteratuur word gekenmerk deur eenvoud, helderheid en eenduidigheid. Die sentrale handeling moet nie versluier word deur 'n oormaat detail nie (Tucker in Van Zyl 1990:12). 'n Verwikkelde en gekompliseerde ideelading sal vir die meerderheid jong lesers nie aanvaarbaar wees nie (Wybenga 1983:83). Vanweë die minder gekompliseerde ideelading van die jeugverhaal, spreek dit vanself dat die struktuur ook minder gekompliseerd sal wees (Wybenga 1983:89).

Jongvolwasseneliteratuur behoort nie op grond van die leesvlak van volwasseneliteratuur onderskei te word nie, maar op grond van emosionele en konsepsuele vlakke (Engdahl 1980:45). Die onderskeid op grond van perspektief en kompleksiteit sluit hierby aan. Jonger lesers kan nog nie soveel kompleksiteit en verweefdheid hanteer soos ervare lesers nie. Nie omdat hulle te jonk is vir volwasseneleesstof nie, maar omdat hulle nog te min tyd gehad het om 'n behoorlike ervaringskonteks op te bou (Engdahl 1980:46).

In teenstelling hiermee, wys Carter (1997:65) daarop dat jongvolwasseneliteratuur dalk vroeër gekenmerk kon word deur 'n eenvoudige storielyn, maar dat dit nie vandag meer waar is nie. Dit is 'n veralgemening om te sê dat jeugboeke stilisties eenvoudig en die storielyn minder kompleks is (Donelson en Nilsen 1980:21; Engdahl 1980:45). Gardner (1991:40) stel voor

dat dit nodig is om die verhouding tussen jongvolwasseneliteratuur en volwasseneliteratuur verder na te vors.

Carlson (1980:4,5) verdeel literatuur vir jong volwassenes in die kategorieë subliterateduur, populêre literatuur ("pop") en klassieke literatuur:

2.2.1.1 Subliteratuur

Subliteratuur is prentverhale, goedkoop tydskrifte en reeksboeke. Jong lesers wat stagneer in subliterateduur spring gewoonlik direk na massa-georiënteerde volwassenesubliteratuur soos sentimentele slapbandromans en avontuurverhale (Carlson 1980:4). Ouer tieners, meestal meisies, is van die ywerigste lesers van subliterateduur (Carlson 1980:5).

2.2.1.2 Populêre literatuur

Populêre literatuur word in gehalte hoër as subliterateduur gereken. Hierdie literatuur is gewoonlik opwindende leesvermaak en gee 'n redelik akkurate weergawe van menslike lewenservarings. Die roman vind egter nie durende aanklank nie en verdwyn gou van die uitgewerslys. Die meeste jeugromans is populêre literatuur. Hulle handel oor tipiese tienerkwessies. Nie alle populêre literatuur is egter probleemgesentreerd nie. Party is net lekker vermaaklike leesstof met geen dieper betekenis nie. Die volwasse populêre leesstof is die boeke wat verskyn op die topverkoperslys met stories vol intrige en lewendige karakterisering, maar geen betekenisvolle tema nie (Carlson 1980:5).

2.2.1.3 Klassieke literatuur

Volgens Carlson (1980:5) is daar is net 'n handvol boeke wat beskou word as "ware" literatuur, nl. klassieke literatuur. Geen jeugboek kon nog tot hierdie genre gevoeg word nie, omdat die oorsprong daarvan nog te reser is. Die

durendheid van die jeugboek kon nog nie bepaal word nie. Jeugboeke wat wel tot die klassieke lys gevoeg kan word, is nie boeke wat aktuele tienerprobleme aanspreek of slegs 'n weergawe van die alledaagse bestaan van die tiener is nie, maar waarvan die storielyn in die metafoor van menslike strewe, frustrasie en triomf afspeel, bv. *Little Women* en *The Adventure of Tom Swayer*.

Carlson verdeel hierdie kategorie verder in klassieke en moderne klassieke literatuur. Klassieke literatuur het die toets van tyd deurstaan – dit word vandag nog gelees en bestudeer. Shakespeare en Dickens se werke val in hierdie kategorie. Moderne klassieke literatuur is twintigste-eeuse literatuur van buitengewone gehalte, bv. Heller en Hemmingway se werke (Carlson 1980:6).

2.2.2 Die kenmerke eie aan jongvolwasseneliteratuur

“Die goeie jeugboek is 'n ware Snarks, 'n gesogte, ontwykende, tergende objek wat die jeugdige aktiveer in sy denke, gedagtes en emosies” (Le Roux 1988:10).

Die teenstrydige smake van dit wat jong lesers geniet om te lees en dit wat volwassenes as jeugliteratuur bekroon, wys op die besliste behoefte aan kriteria vir goeie letterkunde vir jeugdiges (Van Zyl 1990:9). Kenmerke van jongvolwasseneliteratuur kan soos volg formuleer word:

2.2.2.1 Ervaringswêreld van jongvolwassenelesers word geloofwaardig en realisties uitgebeeld

Die Romeinse digter Horatius (65-8 vC) het in sy *Ars Poetica* geformuleer: “Laat literatuur, wat gemaak is vir genot, so na as moontlik aan die werklikheid wees” (in Wiehahn 1991:14). 'n Realistiese en geloofwaardige weergawe van die beleweniswêreld van jeugdiges word as vereiste vir goeie jeugliteratuur gestel (Geyser 1975:223; Gheusquiere 1986:108; Schwartz 1987:11; Steenberg

1988:17; Steenberg in Le Roux 1988:9; Van Zyl 1988:8; Maartens 1990a:23; Van Zyl 1990:11,17). Jeugliteratuur moet gekenmerk word deur 'n sobere eerlikheid, sonder "soetsappige romantiekierigheid" (Steenberg in Le Roux 1988:9). Die goeie jeugboek versuiker nie die waarheid nie en bied geen kitsoplossing vir probleme nie. 'n Te gelukkige slot word ook met skeptisisme deur jong lesers bejeën (Steenberg 1988:17,18; Van Zyl 1990:11,17). Tieners is kritiese lesers en die skrywer wat hulle probeer bluff met valsheid van watter aard ook al, kom elke keer die slegste daarvan af (Van Zyl 1990:10). "Teenagers scorn books that are not honest" (Engdahl 1980: 45).

Om geloofwaardige fiksie vir die jong leser te kan skryf, moet die skrywer 'n aanvoeling vir die leefwêreld van die jeugdige hê (Meyer 1988:27). Indien die jeugboekskrywer wat "na die hart van die verwarde, heterogene teikengroep mik" oor anoreksia wil skryf, moet hy die storie in die psigiatriese saal soek (Maartens 1990a:23,24). Jongvolwasseneliteratuur volg nie die formule-benadering van sublitteratuur waar vergesogthede as die waarheid voorgehou word nie. Jeugliteratuur word deur ernstige skrywers geskryf wat die onderstrominge, emosies, suksesse en mislukkings in die ervaringswêreld van jong volwassenes wil weergee (Carlson 1980:56,57). Ook die karakters moet lewensgetrou wees (Van Zyl 1990:11). "It should be honest literature free from the traditional school avoidance of taboo subjects" (Schwartz 1987:6). Selfs fantasie, wat meestal in wetenskapsfiksie voorkom, mag nie vergesog wees nie (Lohann 1972:19). 'n Goeie fantasiewêreld is "logies te midde van die onlogiese, moontlik te midde van die onmoontlike, aanvaarbaar te midde van die onaanvaarbare" (Pienaar in Lohann 1972:19).

Leerders van die Paul Roos Gimnasium wat saam met hul skrywer-onderwyseres, Riana Scheepers, 'n seminar oor die jeugboek in die Bellville biblioteek bygewoon het, was opgewonde oor Francois Bloemhof se *Slingerslinger*. Hulle beskou die boek as 'n eerlike poging om hulle ervaringswêreld weer te gee en meen dat die skrywer om hierdie rede daarin slaag om werklik

met jong mense te praat (Van Niekerk 2000:19). 'n Goeie jeugboek "leads us to see truth" (Donelson in Van Zyl 1990:12).

2.2.2.2 Verhaal word vertel vanuit perspektief van beleweniswêreld van jong volwassenes

Jong volwassenes identifiseer met die karakters en storielyn in 'n roman wanneer die verhaal vertel word vanuit die perspektief van 'n jeugdige en sy unieke ervaringswêreld (Carlson 1980:59; Engdahl 1980:46; Snyman 1983:41; Wybenga 1983:81; Gheusquiere 1986:109; Le Roux 1988:8; Varlejs in Meyer 1988:18; Wiehahn 1991:14; Meyer 1988:19,26,27; Steenberg 1988:15,17; Snyman in Retief 1990:49; Sutherland en Arbuthnot in Van Zyl 1990:14; Snyman 1994:43; Bushman 1997:39). Jongvolwasseneliteratuur moet soos 'n spieël wees waarin die leser sy eie wêreld gereflekteer kan sien (Carlson 1980:59). Die outeur moet weet dat daar 'n verskil is tussen die werklike belewenisveld van die tiener en volwassenes se idee van 'n aanvaarbare beleweniswêreld. Jeugdige se emosies en die manier waarop hulle daaraan uiting gee, kontrasteer met dié van volwassenes (Varlejs in Meyer 1988:18; Van Zyl 1990:11).

'n Boek kan slegs 'n invloed op jong lesers hê indien dit aansluit by hul ervaringswêreld (Gheusquiere 1986:108). So, byvoorbeeld, het jeugboekskrywer Barrie Hough (in Stofberg 1993:4) besef dat stedelike kinders nie aanklank vind by sekere jeugverhale nie. Tot op 'n sekere stadium het die Afrikaanse jeugboeke hoofsaaklik teen 'n plattelandse agtergrond afgespeel wat nie die stedeling en hul leefwêreld weerspieël het nie. Volgens Steenberg (1986:16) moet lesers betrokke kan raak by die boek. Dit moet hulle in hul "totale mens-wees aanspreek, ...aangryp, ...selfs verander" (Steenberg 1986:16). Alhoewel lesers hulle nie altyd in dieselfde omstandighede as die protagonis bevind nie, moet die ervaring van so 'n aard wees dat jong lesers daarmee kan identifiseer, hulle in die avontuur plaas en aktief deel word van die teks (Gheusquiere

1986:108; Meyer 1988:20; Donelson in Van Zyl 1990:12; Hough in Stofberg 1993).

2.2.2.3 Jongvolwasseneleers identifiseer met die karakters

Die sukses van menige gewilde roman lê nie noodwendig in 'n interessante en opwindende storielyn nie, maar in die karakterisering (Donelson en Nilsen 1980:54). Tieners moet kan identifiseer met die karakters en voel asof hulle self die storie beleef (Geyser 1975:228; Donelson en Nilsen 1980:54; Steenberg 1986:16; 1988:15; Donelson in Van Zyl 1990:12; Stofberg 1993:4). Wanneer leers identifiseer met 'n karakter, wil hulle die karakter beter leer ken en meer lees oor sy ervarings (Donelson en Nilsen 1980:56).

Om met die karakters te kan identifiseer, moet die karakters vir die jongvolwasseneleer geloofwaardig en oortuigend wees (Van Zyl 1990:11). Jong leers verkies 'n sentrale karakter met 'n duidelike en sterk persoonlikheid, ongeag of dit goed of sleg is (Carlson 1980:108). Deur die karakter se gedagtes en ervarings groei die leser tot eie insig (Steenberg 1988:15). Hulle identifiseer maklik met karakters wat met dieselfde probleme as hulle worstel en dit selfstandig oplos (Carlson 1980:9; Van Zyl 1990:17). Die karakters in jongvolwasseneliteratuur is dikwels baie onafhanklik in hul optrede en denke. Hierdie onafhanklikheid is nie altyd so geloofwaardig vir die volwasse leser nie, maar vir jong volwassenes is dit eg (Bushman 1997:39). Pollan (1978:171) het in haar navorsing gevind dat jong leers se gunstelingboeke dié is waarin die sentrale karakter 'n soort "outsider" is. Hierdie karakter kyk objektief na die samelewing en kan hom nie daarmee vereenselwig nie. Hy is bewus van hy eie uniekheid en dat hy nie soos die ander om hom is nie. Die karakter is verwickel in 'n proses van selfontdekking en –posisionering in die wêreld om hom.

Die karakters in jongvolwasseneliteratuur hoef nie tieners te wees nie. Ouer karakters worstel ook met die soeke na identiteit, nuwe verhoudings en

veranderende sosiale rolle (Carter 1997:66). Jong lesers geniet boeke wat vir lesers ouer as hulself geskryf is, maar waarvan die sentrale karakter nog steeds 'n jeugdige is (Carlson 1980:2; Donelson en Nilsen 1980:54; Meyer 1988:18; Steenberg in Le Roux 1988:9). Donelson en Nilsen (1980:54) het gevind dat die sentrale karakters in jong lesers se gunstelingboeke almal jong volwassenes is, nie ouer as 30 nie. Jong lesers identifiseer maklik met volwasse karakters in soverre daar nie melding gemaak word van die verantwoordelikhede van volwassenes, soos ouerskap of verbandlenings nie (Donelson en Nilsen 1980:25). Hulle wil eerder lees oor die opwindende mylpale wat vir hulle voorlê, soos universiteit of kollege, 'n eerste werk of die eerste jaar van 'n huwelik (Carter 1997:66). Volgens jong lesers help dit om te lees van die ervarings van karakters ouer as hulself sodat hulle beter voorbereid kan wees vir dit wat in hul eie lewens kan volg (Stover 1997:61). Dit is een van die redes waarom jong lesers dikwels verkies om romans vir volwassenes te lees (Carlson 1980:2).

2.2.2.4 Die boek "betower" met humor en hoop

'n Goeie boek "is one that, for its time, is wise, sane and magical" (Maartens 1990a:25). "Wysheid en nugterheid sal net aanvaar word wanneer die leser in die greep van betowering verkeer" (Maartens 1990a:26). Die betowering kan lê in die bevrediging van 'n spesifieke leserbehoefte, in humor of in hoop (Sutherland en Arbutnorth in Van Zyl 1990:14; Nilsen in Abrahamson 1997:52). Die karakters waarby jong lesers aanklank vind, bied hoop - hoop dat omstandighede kan verander of verbeter, en dat alles wat tydens adolessensie verkeerd kan gaan, hanteerbaar is (Bushman 1997:39). Al voorsien boeke van hoë gehalte aan al die behoeftes van tieners, maar heerlike, gesonde humor ontbreek, skiet dit tekort (Steenberg 1988:19).

'n Positiewe wêreldbeeld in jongvolwasseneliteratuur is 'n noodsaaklikheid (Schwartz 1987:6; Steenberg 1988:18; Steenberg in Van Zyl 1990:13; Tucker in Retief 1990:46). Die negatiewe moet afkeuringswaardig wees (Schwartz 1987:6).

Goeie jongvolwasseneliteratuur bevestig en herbevestig daardie positiewe waardes wat mense laat bly hoop (Schwartz 1987:11) sonder om moraliserend te wees (Schwartz in van Zyl 1990:13). Die jeugboekskrywer "durf die leser nie sy laaste houvas op die lewe ontnem nie" (Maartens 1990a:26). Een van die wentemas in goeie jeugboeke is wanneer die held se negatiewe persoonlikheidstrekke mettertyd 'n positiewe ontwikkeling ondergaan (Steenkamp in Le Roux 1988:9). Dit is juis die voorspelbare wete dat die goeie altyd oorwin wat die reeksboeke en slapband-subliteratuur so gewild maak by jong lesers (Carlson 1980:51; Reid en Cline 1997:70).

Jeugboeke behoort op 'n positiewe noot te eindig (Van Zyl 1990:13). Daar moet 'n uitsig in die slot gebou word – hoop op 'n sinvolle toekoms of dat die goeie uiteindelik sal oorwin (Van Zyl 1990:17). Hiermee word nie voorgestel dat 'n boek net die mooie moet voorhou en 'n vals beeld van die werklikheid gee nie, maar dat jong lesers ten slotte 'n gevoel van geborgenheid kan ervaar, selfs al word daar oor onaangename dinge soos geweld en egskeiding geskryf (Van Zyl 1990:18). Jongvolwasseneliteratuur mag nooit uitsigloos wees nie (Bornman in Van Zyl 1990:13). Van Zyl (1990:8) gebruik Etienne le Roux se roman *Eerste lewe van Colet* as 'n voorbeeld van 'n slot wat ongeskik vir jong lesers sal wees. Hierdie roman gaan oor 'n jong seun se seksuele ontwaking. Die slotsin ("En vorentoe, Colet – in die wildernis") stel die seksuele ervaring as "'n uitsiglose wildernis" voor. Wiehahn (1991:13) kritiseer ook Dolf van Niekerk se bekroonde *Die haasvanger* wat volgens haar geen toekomspektief in die slot bied nie, omdat dit gemanipuleerd en verwarrend is. Dit oorskry die grens van jeugliterêre realisme. Sy bepleit nie 'n tradisionele en naïewe "happy ending" nie, maar dat 'n slot nie volslae uitsigloos moet wees nie – oplossingsmoontlikhede moet oorbly.

Die skrywer van jongvolwasseneliteratuur het 'n plig om nie "anti-opvoedkundig" te skryf nie (Van Zyl 1988:7). Die vormende of opvoedkundige waarde moet dien as kriteria om goeie jeugliteratuur te identifiseer. Die skrywer se bepaalde blik op

die werklikheid dra bepaalde norme en waardes direk of indirek aan die leser oor (Ghesquire in Van Zyl 1990:12). Die gebrek aan 'n volgroeiende persoonlikheid en gevestigde opvattinge by jong volwassenes maak hulle uiters vatbaar vir beïnvloeding (Van Zyl 1988:7). Die jeugdige se vertroue in God moet nie afgetakel word nie en oormatige gevoelens van spanning, vrees en onveiligheid moet nie in die hand gewerk word nie (Bornman in Van Zyl 1990:13). Kontroversiële onderwerpe moet met omsigtigheid, verantwoordelikheid en integriteit hanteer word (Wiehahn 1991:14). Die verheerliking van seks, geweld, wreedheid of egoïsme (Ghesquire in Van Zyl 1990:14), die oorbeklemtoning van materiële welvaart (Bornman in Van Zyl 1990:14) en die voorhou van vals etiese waardes, onverdraagsaamheid, swak smaak en snobisme (Geyser in Van Zyl 1990:14) is onaanvaarbaar in literatuur vir jong volwassenes.

2.2.2.5 Jong volwassenes wil nie onderskat word nie

“A good novel respects its audience, neither condescending to it nor pandering to the lowest common denominator of taste or intelligence” (Donelson in Van Zyl 1990:12).

Die jeugboekskrywer moet onthou dat die jeug, alhoewel nie kundig en wys nie, nie naïef is en onderskat moet word nie (Maartens 1990a:27). Skrywers moenie “afskryf” na kinders toe nie (Scheepers 2001:19). Daar is geen ruimte vir prekerigheid of sentimentele moraliteit in jongvolwasseneliteratuur van gehalte nie (Geyser 1975:228; Donelson en Nilsen: 1980:24,62; Engdahl 1980:45; Ghesquiere 1986:25; Steenberg 1986:17; Lategan in Van Niekerk 2000:18). Swakker skrywers is didakties en prekerig (Van Zyl 1990:17). Jong lesers het 'n behoefte aan literatuur wat relevant is tot hul ervaringswêreld sonder om neerbuigend te wees (Engdahl 1980:45; Stover 1997:55). Bekroonde jeugboekskrywer Francois Bloemhof (in Van Niekerk 2000:19) wys daarop dat tieners maklik geïrriteerd raak wanneer hulle in boeke afkom op “frustrerende ‘normale’ wesentjies wat nie 'n knie verkeerd sit nie, te alle tye 'n voorbeeld vir

die gemeenskap is en nooit-oit nikotien, alkohol, 'n skewe woord of sleng oor hulle lippe laat kom nie”.

Jeugboeke moet objektief geskryf word en slegs rigting aandui sodat die leser self deur aktiewe deelname aan die verhaal tot standpuntname gelei word. Goeie jeugliteratuur is nie voorskriftelik oor reg en verkeerd nie (Donelson en Nilsen 1980:24, 62; Steenberg 1988:15). Dit laat die leser altyd met iets om oor na te dink (Donelson en Nilsen 1980:62). Boeke moet nie 'n uitgesproke sedes bevat nie, maar eerder positiewe lewenswaardes subtiel beklemtoon (Van Zyl 1988:8).

2.2.2.6 Emosionele, sosiale en morele ontwikkeling word hanteer

Jongvolwasseneliteratuur moet die ontwikkelingstake van jong volwassenes hanteer (Carter 1997:66) en hulle geleentheid gee om hulself te ontdek (Schwartz 1987:6). Boeke moet nie net aan jeugdige insig gee in hul eie persoonlike probleme en sosiale verhoudings nie (Sutherland en Arbuthnot in van Zyl 1990:13), maar ook jong lesers help om 'n morele perspektief te ontwikkel (Schwartz 1987:6). 'n Boek wat op hulle emosionele en sosiale beleweniswêreld fokus, het 'n groter impak op jong lesers as 'n boek wat net gebeure weergee (Carlson 1980:59). Goeie jongvolwasseneliteratuur het 'n humanistiese basis wat wedersydse respek voorhou (Schwartz 1987:11) “and forces us to see ourselves and other people and the state and nature of humanity a little more perceptively” (Donelson in Van Zyl 1990:12).

2.2.2.7 'n Spannende storielyn is 'n vereiste

'n Boeiende verloop van gebeure, spanning en intrige is noodsaaklike eienskappe van goeie jeugliteratuur (Lohann 1972:25; Canfield in Geyser 1975:128; Lohann 1986:52; Steenkamp in Le Roux 1988:9; Van Zyl 1990:12,17).

Die leser moet in die eerste paar bladsye van 'n boek die belofte van opwinding kan aanvoel (Donelson en Nilsen 1980:46; Donelson in Van Zyl 1990:12). Aldre Lategan (afdeling vir jeugfiksies, Human en Rousseau) vra in die eerste plek 'n sterk storie wat lekker uitdagings aan die leser se intelligensievlak stel (Van Niekerk 2000:18).

Die gebruik van dialoog en handeling eerder as lang beskrywende paragrawe is belangrik (Van Zyl 1990:13). 'n Boek wat te lank vat om op dreef te kom, verveel hoëskoolleerders (Van Zyl 1990:17). Volgens 'n leerder van Hoër Meisieskool Bloemhof, moet 'n skrywer so skryf "dat jy aand na aand die boek wil lees tot aan die einde". Sy kon eenvoudig nie *Die teken van Cruz* van Elsa Hammersa neersit nie (Van der Vent 2000:2).

Die spannende storielyn is die rede waarom soveel jong lesers reeksboeke verslind. Die reeksboek gryp lesers se aandag en behou dit terwyl die storie teen 'n vinnige pas beweeg (Carlson 1980:48; Reid en Cline 1997:70). Ook populêre volwasseneromans wat geskik is vir jong volwassenes, het 'n spanningslyn wat die jong leser die boek nie kan laat neersit voordat die geheimsinnige raaiselverhaal opgelos of die romantiese intriges ontrafel is nie (Carter 1997:65).

2.2.2.8 Die omslagontwerp en titel vind aanklank by jongvolwassenelesers

In 'n vraelys wat Snyman (1994:42) aan Afrikaanse Letterkundestudente in 'n eerstejaarsklas uitgedeel het, het die studente aangedui dat die omslagontwerp van boeke 'n beduidende rol speel om die moderne jong leser te interesseer. Ook 'n treffende titel trek jong lesers se aandag (Donelson en Nilsen 1980:46).

2.2.2.9 Daar is geen tyd- of ruimtebeperkinge nie

Jong lesers het nie 'n voorkeur vir 'n spesifieke soort ruimte in 'n roman nie (Le Roux 1988:9). Daar is egter 'n tekort aan oortuigende jeugboeke wat teen 'n stedelike milieu of in die ruimte afspeel (Le Roux 1988:10; Hough in Stofberg 1993:4). Die omgewing waarin die verhaal afspeel, moet wel realisties wees. Indien dit nie 'n werklike plek is nie, moet dit geloofwaardig wees (Geyser 1975: 229).

Dieselfde beginsels geld vir spesifieke tydperke soos beskryf in historiese romans (Geyser 1975:229). Die jeugdige se tydsbegrip is volledig ontwikkel en hulle kan met gemak tydsverloop in verskillende strukture hanteer (Le Roux 1988:9,10).

2.2.2.10 Die temas is relevant

Boeke vir jong lesers moet tematies kontemporêr, relevant en gerig op die leesbehoefte van jong volwassenes wees (Campbell, Davis & Quinn 1978:181; Lohann 1986:45,52; Shchwartz 1987:6; Le Roux 1988:10). Dit is onwaar dat jeugboeke taboe-onderwerpe vermy. Jongvolwasseneliteratuur hanteer 'n wye verskeidenheid temas, ook kontroversiële onderwerpe (Donelson en Nilsen 1980:22, 30). Skrywers moenie sku of oorversigtig wees om kwessies soos seksuele of religieuse verhoudings vanuit 'n eerlike perspektief aan te pak nie (Le Roux 1988:9; Van Zyl 1990:11). Temas wat verband hou met ontug, perversie, eksplisiete seks, buitensporige gewelddadigheid en propaganda, kan egter nie "sonder korrektief" in goeie jeugboeke voorkom nie. Hieruit moet nie afgelei word dat jeugboeke die sogenaamde "gevaarlike" temas vermy nie. So 'n probleemlose wêreld sou 'n huigelagtige voorstelling van die werklikheid wees (Wybenga 1983:83, 84).

2.2.2.11 Taalgebruik onderskei jongvolwasseneliteratuur

Boeke vir jong lesers word geskryf in natuurlike en gemaklike taal in ooreenstemming met die lesers se eie taalgebruik (Donelson en Nilsen 1980:29). Dit moet tot jong lesers spreek en hulle moet daarmee kan identifiseer (Lohann 1972:26; Stofberg 1993:4). Die taalgebruik moet verstaanbaar wees, maar nie eenvoudig nie (Lohann 1972:68); kontemporêr, maar nie so tydgebonde dat dit binne tien jaar verouderd is nie (Zindel in van Zyl 1990:12).

In Bezuidenhout (in van Niekerk:19) se geestelike boek vir tieners, *Was my lewe maar 'n somervakansie*, word 'n "au pair", "raver" en "surfer" as metafoor vir God gebruik. Alhoewel haar boek soos soetkoek verkoop, het Lina Spies 'n polemieks begin toe sy beswaar gemaak het teen hierdie metafore. Die vraag is of 'n gesprek met tieners beter vlot as hul eie, kenmerkende segswyses gebruik word. Volgens die jeugboekskrywer, Francois Bloemhof (in van Niekerk 2000:19), is tieners se eie taal die enigste taal wat hulle wil hoor. Hiperkorrektheid is nie aanvaarbaar nie. Wanneer hy vir tieners skryf, kwel hy hom nie of die taal aanvaarbaar gaan wees vir volwassenes nie, want hy skryf nie vir hulle nie. Wanneer hy weer vir volwassenes skryf, verander die reëls.

Bekroonde jeugboekskrywer, Barrie Hough (in Stofberg 1993:4), vertel hoe hy 'n week lank die matriekklas by 'n skool in Johannesburg bygewoon en geluister het hoe kinders met mekaar gesels. Dit het neerslag gevind in die dialoog van tieners in *Vlerkdans*: Afrikaans met hier en daar 'n Engelse woord en sleng soos tieners inderdaad praat. Hough weet taalpuriste sal hul wenkbroue lig, maar dit sou onsinnig wees om 'n jong tiener byvoorbeeld iets te laat beskryf as "voortreflik" as tieners die woord "stunning" sou gebruik.

2.2.2.12 Jongvolwasseneliteratuur prikkel, stimuleer en maak nuwe wêreld oop

'n Goeie boek laat die gevoel by jong lesers dat daar nog meer is om te ontdek (Lohann 1972:20). Dit is oorspronklik en vindingryk, prikkel belangstelling, stimuleer verbeelding en brei kennis uit (Schwartz 1987:6; Van Zyl 1990:13,14,17). Dié goue reël geld ook vir voorgeskrewe boeke. Boeke moet prikkelend en interessant wees, eerder as so veilig dat dit vir jong lesers vaal voorkom en hulle as lesers vervreem (*Tyd om te lees* 1987:8). 'n Goeie jeugboek moet diepgang hê en die leser laat nadink (Ghesquire in Van Zyl 1990:12; Holland in Van Zyl 1990:13; Van Zyl 1990:17).

2.2.3 Is jongvolwasseneliteratuur volwaardige literatuur?

Menige literatore is van mening dat die jeugboek 'n minderwaardige soort literatuur is, bedoel vir 'n onvolwasse mens; dat dit geen noemenswaardige literêre kwaliteite besit nie en dat dit nie geskik is vir bestudering deur 'n literator wat die naam waardig is nie (Wybenga 1983:94; Reid en Cline 1997:68). Jeugboekskrywer Sylvia Engdahl (1980:41) word dikwels gekonfronteer met die persepsie dat haar professie geen funksionele rol speel nie en dat die skryf van literatuur vir jong volwassenes onnodig en selfs onwenslik is. 'n Volwaardige skrywer skryf vir 'n volwasse gehoor en die ander vir pre-adolessente. Daar is geen literêre gehoor tussenin nie.

Dit is 'n mistasting dat jeugliteratuur nie volwaardige literatuur is nie omdat dit nie eksplisiet tot die intellek spreek nie (Meyer 1988:18). Jeugboekskryf is nie net "katarsis, ontvlugting of geldmaak" nie, maar, net soos vir enige ander skrywer van 'n volwasseneroman, verg dit talent en harde werk (Maartens 1990a:25). Die jeugboekskrywer skryf om uitdrukking te gee aan sy skeppende drang om die wêreld deur die woord te beheers en nie primêr om in die behoeftes van jong

lesers te voorsien nie (Steenberg 1988:15). Literatuur vir die jeugdige is literatuur soos enige ander, met kenmerke en maatstawwe vir waardebeoordeling wat vir alle literatuur geld (Snyman in Retief 1990:49). "In no way does the term adult or young adult automatically denote lesser or greater literary quality, plot sophistication, page length, or background of experience" (Carter 1997:64). Die jeugboek mag wel andersoortig wees in terme van sy leser se bepaalde beleweniswêreld, maar dit is nie minderwaardig nie (Wybenga 1983:81). Volgens Donelson en Nilsen (1980:12) is dit dikwels kritici wat nie voldoende leesagtergrond het nie wat jongvolwasseneliteratuur as minderwaardig ag. Veralgemenings kan nie gemaak word wanneer net vyf of tien boeke gelees word nie. Sulke kritici "is not merely unreliable sources, they are intellectual frauds" (Donelson en Nilsen 1980:12).

Koerante en literêre tydskrifte (behalwe *Die Tydskrif vir Geesteswetenskappe*) staan beperkte ruimte aan die jeugboek af (Wiehanhn 1991:11). Anneri van der Merwe (Tafelberg Uitgewers) bevestig hierdie beperkte erkenning aan jeugliteratuur deur die media (in Wiehanhn 1991:10). Die Afrikaanse jeugboek word ook stief behandel in ons literatuurgeskiedenis. Dit versterk die persepsie dat jeugboeke minderwaardig is (Wiehanhn 1991:11). Die jeugverhaal is 'n volwaardige genre, net soos die roman en die kortverhaal. Dit is hoog tyd dat letterkundige geskiedskrywers erkenning gee aan nie net die jeugverhaal nie, maar ook aan kinderverhale en die lekkerlees-roman gee. Tot dusver is boeke vir die gewone mens in die literatuurgeskiedenis net eenvoudig geïgnoreer (Hough in Stofberg 1993:4).

2.3 Die waarde van jongvolwasseneliteratuur

Jongmense wat nie lees nie voer "daaglik 'n verskraalde en onvolkome bestaan" (Le Roux 1990:116). Lees kwalifiseer jou totale bestaan as mens (Van

der Walt 1986:2). Vervolgens word gekyk na die waarde van lees en veral van die lees van jongvolwasseneliteratuur.

2.3.1 Jongvolwasseneliteratuur het 'n oorgangsrol

Sommige jong lesers is so vroeg soos in grade 8 en 9 uitgelees aan jeugboeke, maar nog nie ervare genoeg of emosioneel gereed vir volwaardige volwasseneromans nie (Carlson 1980:100; Engdahl 1980:43; Gardner 1990:85). Kontemporêre volwasseneliteratuur bevredig ook nie die verskeidenheid leesbehoefte van jong volwassenes nie (Engdahl 1980:42). Die jongvolwasseneroman kan hier dien as oorgangsleesstof na volwaardige volwasseneliteratuur (Aubin 1980:4).

2.3.2 Jongvolwasseneliteratuur kan 'n hulplyn wees

Boeke kan jong lesers positief beïnvloed, hulle vertrouwen en hulle bystaan met persoonlike probleme (Overduin in Le Roux 1990:114). Boeke word selfs deur sielkundiges en psigiaters gebruik by biblioterapie met geestesongesonde pasiënte (Coetzee 1977:40; Donelson en Nilsen 1980:400; Weiner 1985:33). Geestesgesonde jong volwassenes kan egter ook baat vind by lees en gesels oor probleme wat fiktiewe karakters ervaar (Donelson en Nilsen 1980:401; Meyer 1988:21). Lees kan probleemsituasies vir die jong volwassene in perspektief plaas (Donelson 1980:402) en, alhoewel literatuur nooit 'n probleem kan oplos nie, kan dit die kanale tot kommunikasie oopmaak (Donelson 1980:406). Goeie jongvolwasseneliteratuur bring jong lesers in voeling met hulself en wys dat hulle nie alleen met 'n probleem worstel nie (Schwartz 1987:11). Boeke help ook om heel te maak, te inspireer, te troos en rigting te gee (Maartens 1990b:7).

2.3.3 Daar is 'n direkte verband tussen lees- en skolasiese sukses

Lees met begrip en insig hou direk verband met die vermoë om sukses in skoolwerk te behaal (Steenberg1986:13; Gardner 1990:212; Le Roux 1990:108; Langmead in Coetzee 1999:13). 'n Studie waaraan Afrikaanssprekende eerstejaars aan die Universiteit Pretoria deelgeneem het, bevestig dat 'n gebrekkige leeservaring lei tot die powere taal- en skryfvaardighede van studente (Geldenhuys in Willemse 2001:8). Die onmiddellike resultate van lees behoort deur tieners ervaar te word in sowel hul prestasie in die skool as in hul sosiale lewe (Le Roux 1990:108). Volgens senior studente aan die Universiteit Stellenbosch behoort alle leerders ywerig te lees ten einde hul skoolwerk te bemeester en skoolprestasie te verhoog (Le Roux, *Leserleiding in die Primêre skool*: 1).

2.3.4 Lees bied lewensvaardighede – emosioneel, sosiaal en moreel

Lees is 'n noodsaaklike oorlewingsvaardigheid (Le Roux, *Leserleiding in die Primêre Skool*: 1). Literatuur speel 'n rol in die emosionele en sosiale ontwikkeling van jong volwassenes, hetsy in die verwarring oor fisiese veranderinge, 'n ontwikkelende seksualiteit of in die dikwels onstuimige verhouding met ouers en vriende (Caroll 1997:25). Aucamp (1988b:28) wys daarop hoe skrywers dikwels in tye van afsondering of siekte, veral in hul jeug, tot emosionele, morele en ook kreatiewe ontwaking gekom het deur middel van boeke. “Die boek is 'n tasbare ding, maar hy kan alles aktiveer wat in die mens leef; emosies en gedagtes; van die hoogste tot die laagste” (Aucamp 1988b:29).

Boeke spreek tot lesers op die hoogste emosionele vlak (Le Roux 1988:120). Edith Wharton (in Le Roux 1988:120) verwys na boeke as “awakeners”. Verhalende lektuur bied emosionele ontlading omdat lesers met die karakters wat soortgelyke probleme ervaar, kan identifiseer. Jong lesers besef hulle is nie

die enigstes met probleme nie (Smit 1987:6). Gheusquiere (1986:99) wys daarop dat literatuur die identifikasieproses bevorder. In hul soeke na identiteit kan jong lesers deur boeke beter insig in hul gevoels- en ervaringwêreld verwerf.

Jong lesers wil sin maak van die lewe. Daar is 'n behoefte om gesprek te voer rondom vraagstukke soos lewenswaardes, moraliteit en religieuse kwessies - vraagstukke wat nie met didaktiese preke uit die weg geruim kan word nie. Hierdie vrae word dikwels deur die regte boeke bevredig (*Le Roux, Leserleiding*: 10). Jong volwassenes wil bewus gemaak word van die gevolge van hul dade. Hulle wil op 'n realistiese wyse ingelig word oor die onderskeid tussen goed en kwaad (Meyer 1988:22). Kontemporêre probleme soos egskeiding, swangerskap en dwelms wat in jeugboeke behandel word, maak hierdie genre relevant en help jong mense om die volwasse wêreld beter te verstaan en om hulle daarop voor te berei (Meyer 1988:23,24). "Reading can prepare students to deal perceptively with the complexities of society" (Kosinski 1980:460). Jong volwassenes wil die wêreld rondom hulle beter verstaan en sosiaal en emosioneel groei. Hierdie groei kan deur die ontmoeting tussen leser en boek plaasvind (Kosinski 1980:460).

Gardner (1991:36) het in sy navorsing gevind dat ywerige lesers sosiaal meer volwasse is as traie lesers. Daar is selfs gevind dat lesers beter leiers is as nie-lesers (Langmead in Coetzee 1999:13). Om boeke te besit, onderling uit te ruil en leeservarings met vriende te deel, strek tot voordeel van die sosiale ontwikkeling van jong lesers (Reid en Cline 1997:70). Jong volwassenes wat gereeld boeke lees, is persone wat konflikte beter kan hanteer en 'n gebalanseerde insig in hulself en hul wêreld ontwikkel (Steenberg 1986:18). Karakters se ervarings help ook om sin te maak van 'n komplekse gevoelswêreld. Die leser wat hom inleef in die situasie van andere, het 'n groter gevoeligheid vir die onderlinge verskille tussen mense (Rosenblatt in Gheusquiere 1986:100).

Daar behoort in skole net soveel aandag gegee te word aan die emosionele en sosiale ontwikkeling as die akademiese ontwikkeling van jong volwassenes. Hier kan jongvolwasseneliteratuur 'n rol speel deur jong lesers te wys dat hulle nie alleen in die verwarring van fisiese veranderinge, ontwikkelende seksualiteit en veranderende verhoudings met ouers en vriende staan nie (Schwartz 1987:6; Carroll 1997:25).

2.3.5 Lees is noodsaaklike ontspanning

Ongeveer 86% van jong Amerikaanse lesers tussen die ouderdomme 12 en 17 het in 'n lesersopname aangedui dat hulle vir pret en ontspanning lees (Wasserman 1999:85). Boeke wat aan jong lesers se behoefte aan ontvlugting voldoen, laat hulle ontspan (Le Roux, *Leserleiding*: 9; Gheusquiere 1986:101). Lees verlig dus spanning wat andersins ondraaglik kan wees en dra by tot geestesgesondheid (Gheusquiere 1986:101).

2.3.6 Lees maak wêreld oop en stimuleer denke

"Kinders is soekers na kennis en begrip van hulself en die wêreld" (Lohann 1972:45). Lees is een van die wyses waarop kennis gemaak kan word met die wêreld rondom hulle (Maartens 1990b:7; Lohann 1991:4). Die skoolkurrikulum kan onmoontlik alle onderwerpe dek wat nodig is om jong volwassenes vir die lewe voor te berei. Lees kan hierdie rol vul (Gardner 1990:2). Lees vernuwe stereotipiese denke (Maartens 1990b:7). Jeugboeke kan vanselfsprekende norme bevraagteken en jong lesers tot kritiese denke stem (Gheusquiere 1986:103). Lees verruim kennis en hou die brein aktief (Langmead in Coetzee 1999:13).

Volgens 'n sestionjarige wat die Wêreldboekedagviering in Kaapstad bygewoon het "voer (boeke) jou na 'n ander wêreld ... dis asof jy met ander mense die interessantste gesprek van jou lewe voer" (Brümmer 2000:2). 'n Graad 8-leerder van Hoërskool Jan van Riebeeck vertel dat hy mal is oor lees omdat dit sy algemene kennis verbreed. Volgens hom is iemand wat lees altyd 'n trappie voor die nie-lesers (Van der Vent 2000:2). 'n Graad 11-leerder van Hoër Meisieskool Bloemhof voer aan dat lees belangrik is, want dit haal jou uit jou eie klein wêreldjie en verryk jou (Van der Vent 2000:2). Boeke laat jou dink en gee kennis en insig (Van Velden in Van der Vent 2000:2).

2.3.7 Lees bied ontvlugting

Lees bied aan baie jongmense wat aan geweld onderwerp word 'n welkome ontvlugting, letterlik en figuurlik. Groepies leerders kom byvoorbeeld elke Vrydagmiddag bymekaar in die plaaslike biblioteek van die bendegeteisterde Valhalla Park onder die leiding van die hulpbibliotekaris, mnr Schroeder. In die wêreld van boeke is hul dikwels ondraaglike omstandighede tydelik vergete (Reitz 1999:6).

2.3.8 Geletterdheid is noodsaaklik vir ekonomiese oorlewing

Die noodsaaklikheid van lees hou direk verband met die ekonomie van ons land. Geen land kan bekostig dat net 13% van alle skoolverlaters oor slegs funksionele geletterdheid beskik nie - soos dit geblyk het uit die Amerikaanse verslag *A Nation at Risk* (1984). In Engeland is soortgelyke kommerwekkende bevindinge in die Bullock-verslag van 1975 gerapporteer en onmiddellik opgevolg. In Suid-Afrika was daar 'n De Lange-verslag wat tot op datum nie opgevolg is nie. In ekonomiese belang moet kinders, soos Mulder reeds 25 jaar gelede geskryf het,

nie net geleer word *hoe* om te lees nie, maar ook *om* te lees (Le Roux 1990:108,109).

Outonomisering- en gedeelde besluitnemingsprosesse in die industrie vereis 'n hoë vlak van leesfunksionering by werkers ten einde te interpreteer, kritiseer en probleme op te los (Donelson en Nilsen 1980:19). Suid-Afrika het opgeleide burgers nodig wat 'n sentrale rol in die ekonomie kan speel en 'n stabiele gemeenskap tot stand kan bring waar inisiatief en kritiese denke noodsaaklike eienskappe vir sukses is (Boucher 1996:8). Lees versterk die brein, skep 'n geestelik sterker nasie en bevorder mededingendheid en produktiwiteit (Langmead in Coetzee 1999:13).

2.4. Populêre literatuur versus literatuur van hoë gehalte

Die ongewildheid van bekroonde boeke en die noodsaaklikheid dat jong lesers literatuur van hoë gehalte moet lees, is al deur verskeie kundiges op die gebied van jeugliteratuur bespreek. Volgens 'n CNA-verteenwoordiger maak “swak” literatuur, soos die blitsverkoper *Saartjie*- en *Trompie*-omnibusse, dit moontlik om ander Afrikaanse jeugliteratuur wat swak verkopers is (waaronder prysweners), op die rakke te hou (Snyman 1994:45; 1996:2). Kritici skryf dikwels 'n boek hoog aan op grond van literêre waarde; die onderwyser of bibliotekaris neem aan dat die boek ook by implikasie populêr sal wees by jong lesers. Die boek word dan aangekoop en bly op die rak staan (Donelson en Nilsen 1980:411). Die vraag is of dit werklik saak maak wat die jong lesers lees (Snyman 1983:44).

2.4.1 Wat is *goeie* literatuur?

“Goeie letterkunde...werp altyd op die een of ander manier lig op die mens en sy bestaan in die breë sin van die woord; al sou dit slegs wees om met nuwe oë te

kan kyk na bekende dinge" (Snyman 1983:14). 'n Mens onthou nie swak literatuur lank nadat jy dit gelees het nie omdat dit geen werklike trefkrag het nie en jou nie regtig raak nie. Literêre werk van gehalte, daarenteen, bly jou lank by (Snyman 1983:53). Goeie literatuur het 'n ewigdurende leesmark: "No book is really worth reading at the age of ten which is not equally (and often far more) worth reading at the age of fifty..." (Lewis in Engdahl 1980:43). Sulke literatuur verryk die jeugdige se gees, bevorder sy begrip van homself, van sy medemens en van die lewe self, sodat hy deur hierdie boek te lees, opgevoed word tot 'n gebalanseerde, ontwikkelde en volwaardige volwassene (Lohann 1972:75). "n Goeie boek is een wat met groot verwagting oopgemaak en met groot wins toegemaak word" (Alcott in Maartens 1990b:7).

Gewildheid is nie 'n bepalende faktor in die seleksie van literatuur van hoë gehalte nie. Alhoewel veel meer lesers verkies om byvoorbeeld Dricky Beukes-liefdesverhale te lees, beteken dit nie dat Etienne le Roux se *Sewe dae by die Silbersteins* nie goeie literatuur is nie (Snyman 1983:43). "Dit sou 'n kwade dag wees as literêre toekennings op grond van 'n meerderheidstem gemaak moet word" (Snyman 1983:44). Literêre kwaliteit hou nie verband met die feit dat jong lesers van 'n boek hou of nie. Genot het grotendeels te make met spesifieke beleweniswêreld wat verskil van leser tot leser. Lesers sou dus ewe veel genot kon put uit swakker literêre werk as uit een wat letterkundig van hoë gehalte beskou word (Snyman 1983:46). Die jong leser hou van 'n boek omdat dit by sy beleweniswêreld aansluit, nie omdat dit goeie of swak literatuur is nie (Snyman 1983:68).

Die waarde van 'n boek kan ook nie bloot op grond van kontroversiële idees en "trendy thinking" bepaal word nie (Holland 1980:370). "You can't turn a bad novel into a good one by filling it with pregnancy, pot and the pill" (resensent in Engdahl 1980:43). Donelson (1980:64) spreek hom uit teen sogenaamde "with-it" skrywers wat net wil skok. "Good adolescent literature deals with eternal

problems rather than with the transitory, commercialized, manufactured mores of the youth culture” (Schwartz in Van Zyl 1990:11).

2.4.2 'n Pleidooi vir populêre literatuur

Reeds vierhonderd jaar gelede het Philip Sidney die eerste pleidooi vir populêre literatuur gelewer (Hugo 1985:170). Digters en dramaturge soos Marlowe, Shakespeare, Johnson en ander het destyds nie die “High Art” gedien nie, maar gefokus op populêre vermaak (Hugo 1985:171). Dit maak nie saak hoe hoog aangeskrewe 'n boek in literêre kringe is nie, dit sal nooit populêr wees indien dit nie gelees word nie. Jong volwassenes se leessmaak stem nie altyd ooreen met hoog aangeskrewe literatuur en bekroonde jeugwerk nie (Donelson en Nilsen 1980:412; Lohann 1986:97,113; Van Zyl 1990:9; Snyman 1996:1; Vermaak 1998:8). “Dit is doodeenvoudig so dat die meerderheid van die bevolking, groot en klein, eerder formule-leesstof lees” (Snyman 1996:1). As lesers nie dit wat hulle wil lees in Afrikaans kry nie, lees hulle dit in Engels. Vergelyk net die verkoopsyfers van boeke en die uitneemrekords by biblioteke (Snyman 1996:1). Dit vervul bepaalde leesbehoefte van bepaalde lesers. Daarom kan daar nie uit die hoogte na ontspanningsliteratuur gekyk word nie en dit kan nog minder gemarginaliseer word. Elitistiese werke kan in baie gevalle slegs uitgegee word omdat uitgewers met populêre werke geld maak. Kinders, ouers en biblioteke sien uit na ontspanningsliteratuur “net vir die geniet en die lekker sonder sout” (Snyman 1996:2).

Volgens Snyman (1996:1) is resensente steeds vasgevang in die uitgediende paradigma dat mense iets dieper soek as net blote leesgenot. Dat daar wel sulke lesers bestaan, word nie betwyfel nie, maar hulle maak 'n klein minderheid van die Afrikaanssprekende bevolking uit. Boonop het uitgewers 'n beperkte insig in die profiel van Afrikaanse lesers. Van 200 vraelyste wat ontvang is van lede van die Afrikaanse Leserkring, het slegs 7 lede aangetoon dat hulle tersiêre opleiding ontvang het (Snyman 1996:1). 'n Goeie boek is nie noodwendig die

boek wat lesers intellektueel aanspreek nie (Steenberg 1986:16, Protherough 1983:38). Volgens Reid en Cline (1997:70) is enige leesstof wat die leesbelangstelling prikkel en die leesgewoonte by jong lesers ontwikkel, waardevolle leesstof. Die beoordeling en veroordeling van sekere literatuur ten koste van ander, is 'n onaanvaarbare praktyk. *Saartjie se vakansie* kan ook literêr ontleed word aan die hand van herkenbare, literêre tegnieke (Snyman 1994:49).

Dit is beter dat jong lesers swak literatuur lees as dat hulle geensins lees nie (Phelps in Donelsen en Nilsen 1980:536; Vels 1990:121). Skrywer Koos Kombuis (2000:13) voel dat dit nie saak maak of jong mense 'n "CD-sleeve" of Tolstoi lees nie, solank hulle net lees. Hyself het leer lees van die agterkant van ProNutro-bokse. Dit is nie die opvoeder se taak om jong lesers te beperk tot een tipe leeservaring nie; hulle moet 'n verskeidenheid leesstof kan geniet (Donelson en Nilsen 1980:45). Alhoewel leesleiers nie noodwendig swak literatuur in die klaskamer sal lees nie, kan daar nie weggedoen word met ligter literatuur nie. Dit moet beskikbaar wees vir spesifieke leessmake. "We all require some rubbish in our reading diet" (Protherough 1983:151).

2.4.2.1 Die lees van populêre literatuur is 'n natuurlike leesfase

Dit is 'n natuurlike stap om uitgelees te raak aan swakker literatuur en geleidelik wyer te begin lees (Lohann in Steenberg 1974:34; Steenberg 1980:14; Aucamp 1988b:32; Reid en Cline 1997:70). Die lees van swak literatuur, soos prentverhale, reeksboeke en volwasse slapbandboeke is 'n onafwendbare fase in elke jong leser se leesontwikkeling (Carlson 1980:44; Phelps in Donelsen en Nilsen 1980:535). Om 'n jong leser te verbied om swakker literatuur te lees, gaan hom in elk geval net aan die leesstof laat vasklou (Steenberg 1980:14).

'n Leeskring van Pretoria wat daarvoor bekend is dat hulle ernstige en "hoë" literatuur bespreek, het aangedui dat hulle as jeugdiges sowel "goeie" as "swak"

literatuur gelees het. Ook 'n honneursklas in Afrikaanse Letterkunde aan die Universiteit van Pretoria en voornemende taalonderwysers aan die Colorado State Universiteit, het te kenne gegee dat hulle almal hierdie "'swak" boeke met entoesiasme gelees het en nostalgies daarna terugverlang (Snyman 1994:48; Reid en Cline 1997:69). Die meerderheid taalonderwysers en gekultiveerde lesers het nie hul leesgewoontes uitsluitlik met leesstof van literêre waarde gevestig nie (Phelps in Donelsen en Nilsen 1980:535). Skrywer en literator, Hennie Aucamp (1987:17; 1988b:32), het ten spyte van 'n *Rooi Jan*-, *Tarzan*- en *Keurboslaan*-fase op 'n natuurlike wyse ontdek dat sommige boeke swaarder "weeg" as ander. Hierdie "primitiewe" fase is hom en sy tydgenote nie ontsê nie en hulle het hul gesonde leeslus behou.

2.4.2.2 Populêre literatuur speel 'n rol in die leesontwikkeling van jongvolwassenelesers

Die reeksboek, wat deur sommige as swak literatuur beskou word, speel 'n belangrike rol in die ontwikkelingsproses van jong lesers (De Beer in Snyman 1994:50). RL Stine, die skrywer van die gewilde reeks *Goosebumps* (ook in Afrikaans onder die titel *Grillers*), vertel dat die 2 000 briewe van bewonderaars wat hy elke week ontvang, briewe van dankbare ouers insluit wat vertel hoe hul nie-leser-kindere verander het na ywerige lesers wat nie kan wag vir die volgende uitgawe in die reeks nie. Alhoewel nie hoogaangeskrewe by literêre kritici, bibliotekarisse en onderwysers nie, word hierdie Stine-reeksboek in Amerika as die topverkoper aangewys (Reid en Cline 1997:69). Dit is ook hierdie "makliker" formule-boeke wat lesers hul leesspoed laat verbeter en hulle voorberei om langer en meer uitdagende boeke te geniet (Reid en Cline 1997:70). Veral vir die leestraes, bied die reeksboek ontvlugting. Hulle kan doodgewoon leer om die leesaksie met genot te assosieer (Steenberg 1980:14). Vir leessku jong lesers kan die nie-veeleisende populêre literatuur net die nodige aansporing wees om te begin lees en dit kan die eerste tree wees na beter en verrykende leesstof (Steenberg 1980:16).

Vir die meeste lesers kom die eerste genot van lees juis deur die lees van subliterateduur, want lesers word so vasgevang deur die storie, dat hulle vergeet dat hulle besig is om te lees. Die leesproses word geskuif na die onderbewuste en die leser geniet die storie sonder die inspanning om sekere literêre kodes te ontsyfer (Carlson 1980:54; Donelson en Nilsen 1980:44). Early (in Combrink 1989:221) onderskei drie vlakke van leesgroei by lesers: Op die vlak van onbewuste genot vereis lesers nie eintlik veel meer as genot van 'n verhaal nie. In die self-bewuste waarderingsvlak beweeg die lesers se belangstelling in *wat* gebeur het na belangstelling in *waarom* dit gebeur het. Bewuste leesgenot is die finale vlak in die leesgroei-proses wanneer lesers die lees van 'n teks geniet maar weet hoekom hulle dit geniet.

Meeste lesers, veral meisies, gaan deur 'n fase waarin hulle swakker literatuur, soos resepmatige liefdesromans, verslind (Steenberg 1986:4). Seuns lees weer dikwels 'n paar jaar (of langer) uitsluitlik wetenskapsfiksie wat "selde waarlik literatuur is" (Steenberg 1986:15). Baie van hierdie boeke het gebreke wat karakterisering en struktuur betref (Steenberg 1988:18). Tog vind hierdie genre aanklank by jong volwassenes se leesbehoefte, want die aanbieding is meestal intelligent, opwindend toekomsgerig en verg intellektuele samewerking van die leser (Steenberg 1986:15; 1988:18).

Subliteratuur stel die basiese literêre strukture aan jong lesers bekend en berei hulle voor vir die uitkenning van dieselfde strukture in 'n meer subtielere vorm in "hoër" literatuur (Carlson 1980:54). Dit kan sinvol gebruik word om leerders op literêre leemtes te wys. 'n Voorlesing uit 'n reeksboek en enige ander boek met literêre waarde kan jong lesers oortuig dat daar 'n hemelsbreë verskil is tussen literatuur wat ingestel is op effekbejag en ware, diepgaande literatuur (Carlson 1980:55; Steenberg 1980:16).

2.4.2.3 Afrikaanse literatuur voer 'n oorlewingstryd

Die Afrikaanse kinder- en jeugboek voer 'n oorlewingstryd (Snyman 1994:50; Botha 1999:10). Die belange van die Afrikaanse jeugliteratuur moet op die hart gedra word deur van vooropgestelde idees af te sien en te aanvaar dat populêre literatuur ook 'n belangrike rol in die leeswêreld van jong lesers speel. Daar moenie weerstand gebied word teen literatuur wat die jong lesers graag wil lees nie, maar eerder gekyk word na die redes waarom reeksboeke in Afrikaans so gewild is. Sò kan jong lesers weer in Afrikaans aan die lees gekry word (Snyman 1994:50).

Daar hang 'n vraag oor die toekoms van die Afrikaanse jeugboek in 'n omgewing waar die voorskryfmark verdwyn het en die provinsiale biblioteke nie meer soos tevore die helfte van hul begrotings aan Afrikaanse boeke bestee nie (Koos Human 1998b:12; Nel 1998:13). Dit was veel makliker vir uitgewers om vir die biblioteekmark te publiseer en dit het die potensiele verkope aan die publiek oor 'n tydperk van dertig jaar met 'n ysterhand vasgepen en later selfs laat krimp. Dit het die lesers van ligte Afrikaanse romans nie lank geneem om te besef dat boeke wat hulle elke maand by byvoorbeeld boekklubs koop, verniet by die biblioteek uitgeneem kan word nie (Nel 1998:13).

Volgens Botha (1999:10) is resensente en literatore deels verantwoordelik vir die dood van die boek. Hulle skryf nie vir die gewone leser nie, maar vir hul eie hooggeleerde kliek. Hulle "obskure jargon" moet met 'n woordeboek byderhand geles word. Joan Hambidge (1999:10) reageer op Botha se uitlatings deur daarop te wys dat 'n "gefundeerde kritiese resensie" tot voordeel is van beide die skrywer en die uitgewer en dat die gewone leser se eise nie die allerhoogste maatstaf kan word nie. Johnita le Roux (1999:8) herinner resensente daaraan dat hulle 'n gids, 'n voorloper, vir lesers behoort te wees. "Baie gedra hulle soos godhede in ivoortorings, wat vir 'n gepeupel daar buite moet besluit: lewe of dood vir hierdie boek" (Le Roux 1999:8). Ook Aucamp (1999:12) waarsku dat

“literêre mafias en oportunisme die Afrikaanse boek, uit persoonlike vooroordeel en beroepsnyd, groot skade kan aandoen”. Sonder die leser het die boek geen bestaan nie.

2.5 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk word jongvolwasseneliteratuur gedefinieer as alle literatuur wat jong volwassenes op enige gegewe tydstop lees. Jongvolwasseneliteratuur kan verder omskryf word in terme van die onderskeidende kenmerke van die genre self (par. 2.2.3). Jongvolwasseneliteratuur is van onskatbare waarde vir jong lesers op ‘n affektiewe, kognitiewe, emosionele en kulturele vlak (par. 2.3). Jong lesers lees veral populêre literatuur. Die lees van populêre literatuur is ‘n natuurlike leesfase en speel ‘n belangrike rol in die leesontwikkeling van jongvolwassenelesers (par. 2.4). Dit maak nie saak hoe hoog aangeskrewe ‘n sekere boeke is nie, indien dit nie gelees word nie, kan die boek nie bestaan nie.

HOOFSTUK 3

LITERATUUROORSIG: JONG VOLWASSENES EN HUL LEESWÊRELD

3.1	INLEIDING	50
3.2	DIE LEESGEWOONTES VAN JONG VOLWASSENES	50
3.3	DIE LEESVOORKEURE VAN JONG VOLWASSENES	52
3.3.1	Populêre volwasseneromans	53
3.3.1.1	Jong volwassenes verkies om volwasseneromans te lees	53
3.3.1.2	Die aard van volwassenerliteratuur vir jong volwassenes	54
3.3.2	Klassieke literatuur	55
3.3.3	Subliteratuur	56
3.3.3.1	Reeksboeke	56
3.3.4	Gewilde temas en genres	57
3.3.5	Nie-fiksie	60
3.3.6	Bekroonde boeke	61
3.3.7	Tydskrifte en koerante	62
3.3.8	Poësie	62
3.3.9	Engelse literatuur	63
3.4	HOEKOM JONG VOLWASSENES NIE LEES NIE	63
3.4.1	Lees is nie iets om te geniet nie	63
3.4.2	Klassieke werk en voorgeskrewe boeke beperk leeslus	64
3.4.3	Oneffektiewe leserleiding	67
3.4.3.1	Leserleiers ken nie die leesbehoefte en -smake van jong volwassenes nie	67

3.4.3.2	Leserleiers ken nie jongvolwasseneliteratuur nie	68
3.4.3.3	Leserleiers gee nie effektiewe leserleiding nie	69
3.4.4	Oneffektiewe bemarking van jongvolwasseneliteratuur	70
3.4.5	Jongvolwasseneliteratuur is nie geredelik beskikbaar nie	71
3.4.6	Boeke is ontoeganklik en nie relevant genoeg nie	72
3.4.7	Jong volwassenes word in boekarm huise groot	73
3.4.8	Lees het negatiewe assosiasies	74
3.4.8.1	Lees is vir sissies	74
3.4.8.2	Lees het nie hoë prestigewaarde nie	74
3.4.8.2	Lees word geassosieer met leer	75
3.4.8.3	Lees is te passief	75
3.4.9	Media-alternatiewe bedreig die leesaktiwiteit	75
3.4.10	Jong volwassenes het beperkte tyd beskikbaar vir lees	76
3.4.10.1	Jong volwassenes se vrye tyd raak al minder	76
3.4.10.2	Leestyd in die skool ontbreek	77
3.4.11	Negatiewe leeservarings	77
3.4.12	Sekere onderrigmetodes beperk leeslus	78
3.5	SAMEVATTING	79

HOOFSTUK 3

LITERATUUROORSIG

JONG VOLWASSENES EN HUL LEESWÊRELD

“An adolescent, more probably than at any other period in his life, will hop about ...from one minute to the next and will be entertained, amused, and informed by books of vastly different so-called reading levels” (Holland 1980:34).

3.1 INLEIDING

Soos reeds aangedui in die probleemstelling (par. 1.4) van hierdie studie, is daar 'n skerp afname in leesaktiwiteit by jong volwassenes in die senior sekondêre skoolfase en word lees toenemend 'n ongewilde vryetydsaktiwiteit (Geyser 1975:2; Mulder 1976:20; Carlson 1980:7; Stanek 1980:55; Lohann 1986:42,142; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Aucamp 1988a; Van Zyl 1988:12; Gardner 1990:84; Le Roux 1990:107; Obisesan 1995:12; Bushman 1997:38; Willemse 2001:8). In hierdie hoofstuk word daar gekyk na die leeswêreld van jong volwassenes. Daar word spesifiek gefokus op hul leesgewoontes, leesvoorkeure en die moontlike redes waarom hulle nie lees nie.

3.2 DIE LEESGEWOONTES VAN JONG VOLWASSENES

Gardner (1989:83) het gevind dat die persentasie hoërskoolleerders wat ten minste een boek per week gelees het, gedaal het vanaf 62% in Graad 9 na 42% in Graad 12. Die persentasie wat twee boeke per week gelees het, het gedaal

vanaf 18% in Graad 9 na 9% in Graad 12. Die Whitehead-opname (1967-1974) wat 800 Britse tieners tussen die ouderdomme 10 en 15 jaar betrek het, het gevind dat 36% glad nie lees nie (Le Roux 1990:107). Ook die Heather-opname (1979-1980) het bevestig dat 15% lesers van ouderdomme 13 tot 14 jaar geen boeke lees nie (Le Roux 1990:107).

In *JongBurger* (Van der Vent 2000:2) se gesprek met jong volwassenes op Wêreldboekdag (13 April 2000) is dit duidelik dat tieners self van mening is dat jong volwassenes nie genoeg lees nie en dat lees 'n belangriker rol moet speel. Meeste jong volwassenes lees net hul voorgeskrewe boeke. Leerders van Cape Town High School wat Wêreldboekdag in die Sentrum vir die Boek in die Tuine bygewoon het, meen dat slegs 10% van leerders in hulle skool uit vrye wil lees (Brümmer 2000:2). Alhoewel daar vandag vir jong lesers van alle ouderdomme 'n groter verskeidenheid boeke as ooit te vore beskikbaar is, is die persentasie toegewyde lesers wêreldwyd kleiner (*Tyd om te lees* 1987:8).

Ten spyte van navorsers soos Geyser, Mulder, Carlson, Stanek, Lohann, Aucamp, Gardner, Le Roux, Obisesan, Bushman en Willemse se bevinding dat daar 'n skerp afname in die leesaktiwiteit by jong lesers is, is daar tog navorsing wat aandui dat die leesgewoonte gevestig is by jong lesers. Volgens inligting op die Internet (www.bookwire.com) is die leesgewoonte onder jongmense glad nie besig om uit te sterf nie. Na aanleiding van 'n ondersoek na Amerikaners se boekaankope, is gevind dat uit 'n steekproef van 100 tieners tussen die ouderdomme 12 en 17 jaar, gemiddeld 10% van hulle hul sakgeld gebruik vir die aankoop van boeke. Verder het gemiddeld 86% jong lesers aangedui dat hulle vir die pret en plesier lees en 78% het gedink om te lees is "cool" (Price 1999:2; Wasserman 1999:85). Skrywer Koos Kombuis (2000:13) is van mening dat jongmense wel lees, maar nie altyd dit wat hulle ouers van hulle verwag om te lees nie. Slegs 'n geringe persentasie hoërskoolleerders in Van Zyl (1990:18) se navorsinggroep het aangedui dat hulle nie van lees hou nie. Ook Anker

(1990:185) se navorsing waaraan 600 Graad 8- tot 11-leerders deelgeneem het, het aangedui dat 80% van die leerders graag lees.

Meisies lees baie meer as seuns (Mulder 1976:20; Donelson en Nilsen 1980:26; Gardner 1990:87,88; Van Zyl 1990:16). 'n Boekwinkelleienaar in Los Angeles skat die ratio ywerige seunslesers tot meisielesers op vyftig tot een (Donelson en Nilsen 1980:26). Meisies het meestal min aanmoediging nodig om vir ontspanning te lees (Steenberg 1986:14). Gardner (1989:89) het in sy navorsing gevind dat meisies graag boeke lees terwyl seuns tydskrifte verkies.

3.3 DIE LEESVOORKEURE VAN JONG VOLWASSENES

Die leesbehoefte van jong volwassenes is so uiteenlopend dat dit moeilik is om veralgemenings oor hulle leesvoorkeure te maak (Carlson 1980:1; Lohann 1986:54; Protherough in Retief 1990:45; Van Zyl 1990:18; Carter 1997:66). Tieners lees alles waarin hulle belangstel (Scheepers 2001:19). Sommige verkies om uitsluitlik jongvolwasseneliteratuur te lees, sommige lees slegs jongvolwasseneromans en ander verkies 'n kombinasie van die twee (Carlson 1980:2; Holland 1980:34; Carter 1997:63). In hulle navorsing na wat 500 Graad 9- tot 12-leerders in hul vrytyd die somervakansie gelees het, het Gallo en Simmons (1980:14) gevind dat die meer as 100 aangeduide titels wissel van klassieke Shakespeare-dramas tot Nancy Drew-reeksboeke. Die jong volwassenes het nie net populêre volwasseneliteratuur gelees nie, maar ook klassieke werke, jongvolwasseneromans, spanningsverhale, wetenskapsfiksie en sportboeke (Gallo en Simmons 1980:15).

Vervolgens word gekyk na die leesvoorkeure van jong volwassenes.

3.3.1 Populêre volwasseneromans

Carroll (1997:26) en Human (1998a:12) vra hulself die vraag af of jeugliteratuur wel 'n outentieke en waardevolle leeservaring bied vir die jong volwassene en of dit 'n plek behoort te hê in die kurrikulum vir die senior sekondêre skoolfase. Menige jong lesers spring direk van kinderprenteboeke na populêre volwasseneromans (Donelson en Nilsen 1980:410; Human 1998a:12). Lohann (1972:304) het reeds in die sewentigerjare voorgestel dat boeke wat gerig is op die volwasse leesmark ingesluit moet word wanneer daar na boektoekennings en leesbehoefte van jong lesers gekyk word. "Teenagers do not need a fiction of their own: They are quite ready to move into the world of adult fiction" (Babbitt in Engdahl 1980:42). Daar is nie so 'n ding dat 'n boek "te groot" of "te volwasse" is nie (Scheepers 2001:19).

3.3.1.1 Jong volwassenes verkies om volwasseneromans te lees

Jong volwassenes verkies liever om populêre volwasseneromans as tiener- of jeugboeke te lees (Carlson 1980:3,103; Donelson en Nilsen 1980:21; Holland 1980:37; Stanek 1980:56; Van Zyl 1990:9; Le Roux 1995:36; Human 1998a:12). "Young adult literature is moving into closer connection with adult literature, and fluent readers in this age group may read primarily adult books" (Vandergrift 1998). Slegs 25% van die boeke wat hoërskoolleerders lees, is jeugromans (Carlson 1980:3,103). Uit die top-10- gunstelingboeke van 500 Graad 9- tot 12- leerders van Connecticut was net drie boeke jeugromans. Die ander sewe was volwasseneliteratuur (Gallo en Simmons 1980:14). Volgens 2 200 Britse lesers tussen die ouderdomme 11 en 23 jaar was slegs 9 van hul 50 gunstelingskrywers jeugboekskrywers (Le Roux 1990:107). Babbitt (1978:143) het selfs so ver gegaan deur te sê dat jong lesers glad nie geïnteresseerd is in jeugliteratuur nie en dat hierdie genre onnodig is.

Vanweë die hernieuwe aandag in Nederland in Suid-Afrika en Afrikaans, is daar ook in heelparty skole 'n oplewing in die belangstelling in Afrikaanse literatuur. Die Afrikaanse boeke wat hierdie jong lesers in Nederlandse skole lees en wat "koue rillings" gee, is volwasseneromans soos Karel Schoeman se roman *Die uur van die Engel*. Hulle lees ook werke van Andre P Brink, Etienne van Heerden, Riana Scheepers en Maritha van der Vyver (Keyser 1999b).

Uit Gallo en Simmons (1980:16) se navorsing blyk dit dat veral die ouer leser voorkeur gee aan volwasseneromans. Tieners lees vanaf ouderdomme 15 en 16 jaar volwassenerliteratuur (Snyman 1994:43), terwyl Graad 6- en 7-leerders meestal jeugromans in hul vrye tyd lees (Bushman 1997:36). Die algemene opvatting is dat adolessente reeds in grade 8 tot 10 uitgelees is aan jeugliteratuur en oorskakel na volwassenerliteratuur vanaf die ouderdomme 14 tot 16 (Lohann 1972:271,285; Carlson 1980:101; Carter 1997:63). Volgens meer onlangse beskouings vind hierdie oorskakeling selfs vroeër plaas. 'n Bibliotekaresse van Texas het opgemerk dat Graad 5 en 6 seuns volwasse "quest fantasy"-literatuur verkies bo jeugboeke. Kinderboekwinkels beskou lesers net tot ouderdom 12 as deel van die teikenmark, want daarna verkies die adolessente volwassenerliteratuur (Carlson 1980:3; Carter 1997:63). Veranderings in hul sosiale omgewing en die invloed van massa-media het jong mense in baie opsigte vinniger laat volwasse raak, of ten minste die fasade van volwassenheid laat voorhou (Vandergrift 1998). Literatuur wat vroeër as geskik beskou is vir Graad 11's en 12's, is nou gerig op lesers in Grade 8 tot 10 (Bushman 1997:36, Vandergrift 1998).

3.3.1.2 Die aard van volwassenerliteratuur vir jong volwassenes

Alhoewel dit blyk dat jong volwassenes liever volwassenerliteratuur lees, wys Carlson (1980:3) daarop dat 85 tot 90 persent van volwassenerliteratuur nooit deur jong volwassenes gelees word nie. Op die topverkoperslys is daar net een of twee boeke wat ook gewild is by jong lesers. Die genre wat spesifiek tot jong

lesers spreek, is *populêre* volwasseneromans. Die meeste jong lesers skakel vanaf jeugliteratuur eers oor na populêre volwasseneliteratuur voordat hulle begin om volwaardige volwasseneliteratuur te lees (Carlson 1980:101).

Die populêre volwasseneroman is daardie boek wat die topverkoperslys haal en selfs verfilm word, maar na 'n paar jaar vergete is. Dit word nie deel van die literatuur wat mense geslag op geslag lees en geniet nie. Die temas in populêre literatuur is ook nie betekenisvol of ewigdurend nie en die vernuftige hantering van taal is nie 'n prioriteit nie. Lesers word deur populêre literatuur geboei terwyl hulle lees, maar het geen behoefte om dit weer te lees nie (Carlson 1980:102). "It is read for momentary enjoyment...a relaxing interlude" (Carlson 1980:103).

3.3.2 Klassieke literatuur

In teenstelling met die algemene persepsie dat klassieke literatuur nie aanklank vind by jong volwassenes nie, het Bushman (1997:36) in sy navorsing gevind "that classics are alive and well in grades eight through twelve in schools in America". Klassieke literatuur, wat meestal vir die belese, volwasse teikengehoor geskryf is, sluit egter nie altyd aan by die leesbehoefte en -belangstelling van jong volwassenes nie (Bushman 1997:35, Carroll 1997:25; Havighurst in Bushman 1997: 35). Carlson (1980:7) wys daarop dat gereedheidsvlak van jong lesers in ag geneem moet word wanneer klassieke werke gelees word. Jong lesers vind byvoorbeeld 'n moderne vertaling van 'n Griekse tragedie meer aanvaarbaar as 'n Shakespeare-drama. Jane Austen laat jong volwassenes gaap, maar die werke van Bronte kry 'n entoesiastiese respons – veral van meisies.

3.3.3 Subliteratuur

Subliteratuur soos prentverhale, reeksboeke, resepmatige romans, verhale van die Wilde Weste en raaiselstories is die gewildste leesmateriaal vir beide tieners en volwassenes. Net soos TV-sepies, is subliteratuur gerig op die massa-gehoor. Hierdie boeke word volgens 'n formule geskryf wat elke keer herhaal word. "They are like junk food: tasty, fattening, but not very nutritious" (Carlson 1980:44). Subliteratuur beweeg ook vinnig van die een hoogtepunt na die volgende sonder te veel beskrywing, karakterisering, motivering of verduidelikings. Wensvervulling en ontvlugting is die groot aantrekkingskrag van subliteratuur. Lesers ervaar dit wat moontlik nooit vir hulself beskore sal wees nie (Carlson 1980:51). Jong lesers verkies subliteratuur omdat die bekende storielyn dit maklik maak om te lees. Die front van literêre sofistikasie wat subliteratuur dikwels deur die manipulerings van 'n "gesofistikeerde" woordeskat voorhou, laat jong lesers voel dat hulle nie swak literatuur lees nie (Carlson 1980:52).

3.3.3.1 Reeksboeke

Jong volwassenes versind gruwel-, fantasie- en wetenskapsfiksie-reeksboeke. Dit is meestal in slapbandvorm wat maklik in tieners se rugsak pas en wat bekostigbaar is (Stover 1997:58). Die sukses van hierdie genre word nou weer gesien met die wegholsukses van die *Harry Potter*-reeks. Dieselfde kan ook gesê word van die *Goosebumps*-reeks wat in Afrikaans vertaal is as *Grillers*.

Hierdie reeksboeke wat oënskynlik "swakker" literatuur is, laat dikwels beginnerlesers ontwikkel tot ywerige lesers (Reid en Cline 1997:58). Selfs die ywerigste jong lesers verkies om reeksboeke, wat as subliteratuur deur bibliotekarisse en onderwysers bestempel word, te lees (Lohann in Steenberg 1974:34, Reid en Cline 1997:68). Reeksboeke kan dus nie sonder meer deur bibliotekarisse en onderwysers geïgnoreer word nie. Die vinnige storielyn in

reeksboeke slaag daarin om lesers se aandag aan te gryp en te behou. Die jong protagonis kan probleme oplos sonder veel hulp van volwassenes. Lesers weet dat daar 'n gelukkige einde sal wees, maar die spannende storielyn hou hulle vasgenaai om te sien hoe die storie ontwikkel (Reid en Cline 1997:69).

3.3.4 Gewilde temas en genres

Stover (1997:58) werk reeds sedert 1994 aan *Books for you*, 'n lys met titels en kort beskrywings van jongvolwasseneliteratuur. Hy identifiseer die volgende as relevante temas in jongvolwasseneliteratuur: vigs, seksuele diversiteit, mishandeling, molestering, tegnologie, die omgewing, dood, lewenskeuses en aanpassing by veranderende omstandighede. Gallo en Simmons (1980:14) voeg by dat volgens die top-10- gunstelingboeke wat deur Graad 9- tot 12-leerders gelees word, rillers en boeke wat handel oor okkultisme die gewildstes is. Hiernaas word boeke wat handel oor seksualiteit en geweld gevoeg. Jong volwassenes lees ook graag wetenskapsfiksie, fantasie- en raaiselverhale (Stover 1997:61). Lesers ouer as 16 beweeg geleidelik weg van selfgerigte temas na wyer sosiale kwessies soos geregtigheid, geslagsverhoudings, noodlot en klasseverskille. Hulle begin boeke lees oor filosofie, godsdiens, sosiologie, moraliteit en etiek wat hul denke stimuleer (Carlson 1980:9). Hulle gaan deur 'n fase waar hulle krities staan teenoor die samelewing. Hulle lees dan boeke oor onregverdigheide teenoor mense op grond van hul ras, godsdiens of ekonomiese posisie (Carlson 1980:107).

Alhoewel daar baie sosiale kwessies en krisisse is wat jong volwassenes raak, meen kenners soos Donelson en Nilsen (in Stover 1997:56) en Wybenga (1983:85) dat die tema wat al die toets van die tyd deurstaan het, dié is van identiteitsoeke - "their own personal need tot survive in an often unfriendly world" (Donelson en Nilsen in Stover 1997:56). Van Zyl (1988:11) beveel aan dat die tema van seksuele rypheid meer na vore moet kom in Afrikaanse jeugliteratuur.

Verhoudings met die teenoorgestelde geslag en die gesin is ook temas van allergrootste belang vir jeugdiges (Le Roux 1988:9; Blume in Van Zyl 1990:13).

Die voorkeur van Suid-Afrikaanse hoërskoolleerders vir spesifieke genres en temas hou verband met geslag (Gardner 1990:149). Gardner (1989:141) het in sy studie oor die genre-voorkeure van jong lesers die volgende makro-genres geïdentifiseer:

- “FANTASTIC ESCAPISM: Science Fiction / Fantasy / Supernatural and Horror
- EXPLORATORY REALISM: School Life, Family Life, Social Problems / Race Relations, History, Religion and Travel / Exploration
- SITUATIONAL ROMANTICISM: School Life, Family Life, Romance, Crime / Spy and War / Western
- PRACTICALITY: Sport, The Arts (Fine Arts, Music, Ballet, Literature) and Technical / Scientific
- UNCLASSIFIABLE: Animal / Nature, Plays and Other”

Gardner (1990:175,142-144) se ondersoekresultate lyk soos volg:

Genre-voorkeure van Graad 11- en 12-meisies	Genre-voorkeure van Graad 11- en 12-seuns
1. Situational Romanticism (Romance / Social Problems / Race Relations)	1. Situational Romanticism (Crime / Spy)
2. Exploratory Realism	2. Fantastic Escapism (Science Fiction / Fantasy / Supernatural)
3. Fantastic Escapism	3. Exploratory Realism
4. Unclassifiable and Practicality	4. Practicality and Unclassifiable

Meisies se gunstelingtema is liefde en romanse (Geyser 1975:137; Mulder 1975:194; Mulder 1976:36; Donelson 1978:79; Donelson en Nilsen 1980:26; Lohann 1986:44; Gardner 1990:144). Hulle gaan deur 'n fase waarin hope "liefdesromannetjies" verslind word (Steenberg 1986:14). Die liefdesroman stel 'n ietwat onwerklike lewe vol geheimsinnighede voor en ontlok oorfloedige emosionele respons (Carlson 1980:104). Meisies hou ook van verhale oor vrouens wat oor die uitdagings van die moderne lewe moet triomfeer. Dit sluit egter nie die daaglikse huishoudelike take in nie. Die verhale moet die vooruitsig van 'n glinsterende en opwindende lewe inhou (Carlson 1980:106). Meisies verkies gedetailleerde karakterisering en weldeurdagte motiewe, maar hou, net soos seuns, ook nie van te veel onnodige detail oor gebeure, plek en tyd nie. Die storielyn moet vinnig ontwikkel. Meisies verkies humor bo ruheid en het 'n sterk afkeur aan eksplisiete geweld en seks (Gardner 1991:37). Hulle hou nie van oorlog- en wildeweste-genres of wetenskapsfiksie nie (Gardner 1989:146).

Seuns stel nie belang in die liefdesverhale wat meisies lees nie (Geyser 1975:137; Donelson en Nilsen 1980:26; Lohann 1986:44; Gardner 1989:142). Hulle hou van spanningsverhale vol spioenasie en misdaad, asook wetenskapsfiksie (Gardner 1989:142). Daar moet baie avontuur en moord in 'n speurverhaal wees, soos in Alec Muller se *Die rooi angelier*, anders vind hulle dit vervelig (Hardenburg in Van der Vent 2000). Seuns lees dikwels 'n paar jaar of langer jaar uitsluitlik wetenskapsfiksie. Wetenskapsfiksie het die element van fantasie en die tiener word gefassineer deur die verhouding tussen mens en masjien (Lohann 1986:44; Steenberg 1986:15; Gardner 1989:142). Hulle hou ook van avonture waar die gedagtes en gevoelens van die karakter in uitsonderlik uitdagende en gevaarlike omstandighede beskryf word (Geyser 1975:137; Mulder 1976:36; Donelson 1978:79; Carlson 1980:106; Lohann 1986:44). Seuns hou van 'n vinnige storielyn met die minimum beskrywende teks en gekompliseerde of neerslagtige temas. Hulle is meer geïnteresseerd in aksie, gebeure en uitkomst as deeglike karakterisering en realistiese motiewe

(Gardner 1989:152,153; 1991:37). Hulle stel ook nie belang in die ontginning van diep emosies nie (Donelson en Nilsen 1980:26).

Meisies tref geen onderskeid tussen boeke waarin seuns of meisies die hoofkarakter is nie terwyl seuns beslis nie hou van boeke waarin hoofsaaklik meisies optree nie (Van Zyl 1990:16). Dit blyk ook dat meisies aan 'n wyer genre voorkeur gee as seuns (Mulder 1976:36; Gardner 1990:150).

3.3.5 Nie-fiksie

Alhoewel jong lesers oorwegend fiksie lees (Mulder 1975:208; Campbell et al. 1978:181; Carlson 1980:4; Donelson en Nilsen 1980:534), is daar by die jaarlikse Adolescent Literature Assembly (ALAN)-werkswinkel gevind dat daar meer nie-fiksie vir jong volwassenes gepubliseer word as fiksie. Die nie-fiksie is gerig op die behoeftes en belangstellings van hoërskoolleerders en strek vanaf antropologie tot soölogie (Robert Small in Stover 1997:58-59). Selfs temas in reeksboeke is nie net fiktief nie. Lerner en Millbrooks Uitgewers het reekse gepubliseer met titels soos *Sports Legacies* en *Issues in Focus* (Stover 1997:58).

Jong volwassenes wil graag meer weet van die "movers and shakers in their world" (Carter 1997:66). Derhalwe is biografieë oor populêre persoonlikhede gewilde leesstof. Goeie biografieë van hierdie aard is egter beperk (Carter 1997:66) en volwasse biografieë is dikwels te gedetailleerd en objektief vir jong lesers se leessmaak (Carlson 1980:3). Nie-fiksie wat handel oor beroemde avonture is ook gewild. Jong lesers hou daarvan om hulself in te leef en te wonder hoe hulle sou vaar in soortgelyke lewensgevaarlike situasies soos vliegongelukke of oorloë (Carter 1997:66). Hulle hou veral van ongewone en bisarre, persoonlike ervarings (Carlson 1980:4).

Jong lesers word ook gefassineer deur nie-fiksie-onderwerpe soos sport, rekenaars, die bonatuurlike of die natuurlewe. Hierdie onderwerpe kry egter nie genoeg aftrek in jeugboeke nie en die jong volwassene moet hom wend na volwasse nie-fiksie (Carter 1997:66).

3.3.6 Bekroonde boeke

Daar is baie boeke wat "volgens alle reëls effentjies aanmekaar gesit is", maar jong lesers boei. Dan is daar ook "uitmuntend geskrewe boeke wat ongelees op die rak bly staan" (Grobelaar 1990:10). In 'n ondersoek na wat jong lesers lees, het Snyman (1994:44) gevind dat daar 'n "duidelike diskrepansie tussen die literêre establishment en die teikenlesers se ontvangs van die roman" bestaan. Die jeugroman *Voetpad na Vergelegen* wat in 1989 die Scheepersprys vir jeugliteratuur gewen het en deur 'n eerstejaar-letterkundeklas as 'n "uiters geskikte jeugroman" verklaar is, is deur 36% van 'n steekproef tieners as vervelig en met 'n gebrekkige spanningslyn ervaar. "Jeugliteratuur wat aan vereistes soos gestel deur die gekanoniseerders voldoen, word nie deur die geïntendeerde leser as opwindende en geskikte leesstof geresepteer nie" (Snyman 1994:45).

Lohann (1986:44,50,53) kom in sy navorsing tot die slotsom dat 'n aantal Suid-Afrikaanse, bekroonde jeugboeke nie in die leessmaak van die jeugdige val nie en dus nie so geredelik deur jong lesers gelees word nie. Die leesfrekwensie van Suid-Afrikaanse, bekroonde boeke deur die jeug is relatief laag. Jeugboekskrywers wat aan Lohann (1986:80) se navorsingsprojek deelgeneem het, is dit eens dat die feit dat 'n boek bekroon is, nie 'n verskil maak aan die jong lesers se keuse daarvan nie. Ook uit Van Zyl (1990:16) se navorsing blyk dit dat die gewildste boeke soos deur meer as 600 hoërskoolleerders aangedui, nie bekroonde boeke is nie. Koos Human (1998a:12) het gaan kyk na die uitleenpatroon van 'n paar Afrikaanse prysweners by twee biblioteke in oorwegend

Afrikaanstalige omgewings. Hy kom dan tot die slotsom dat Afrikaanse boeke wel uitgeneem word, maar nie eintlik Afrikaanse jeugboeke nie. Vermaak (1998:8) wys daarop dat dit heeltemal natuurlik is dat jong lesers se leesmaak nie altyd ooreenstem met die van (dikwels ouerige) boekkeurders nie. “As kinders honger is, kies hulle goeie, gesonde kos of Hamburger-en-tjips?” (Vermaak 1998:8).

3.3.7 Tydskrifte en koerante

Alhoewel boeke nog die gewildste leesstof is, is gevind dat namate ouer leerders minder boeke lees, hulle 'n groter voorkeur vir ander tipes leesmateriaal soos tydskrifte en koerante toon. Die rede hiervoor lê grotendeels in die ontwikkeling van spesifieke belangstellings soos die adolessent ouer word en wat deur spesialis-tydskrifte vervul word (Scharf 1978:177; Gardner 1989:60,86; Jenkins, Marshall en Whitehead in Gardner 1990:86; Gardner 1991:36). Gallo en Simmons (1980:16) het gevind dat die nie-lesers in hul steekproef wel populêre tydskrifte in hul vakansietyd gelees het. Hoe meer lesers tydskrifte en koerante lees, hoe minder lees hulle boeke (Nell 1988:16). Die deursnee Suid-Afrikaanse tiener is 'n tipiese Huisgenoot- of Rapport-leser (Price 1999:2).

3.3.8 Poësie

Poësie is die ongewildste genre vir jong lesers. Die ongewildheid is meestal as gevolg van 'n negatiewe ervaring, soos om 'n moeilike gedig te analiseer en betekenis daaraan te gee volgens die voorkeur van die onderwyser. Jong volwassenes word ook nie altyd blootgestel aan moderner poësie waarby hulle kan aanklank vind nie (Stover 1997:58). Volgens Koos Kombuis (2000:13) is poësie die enigste vorm van letterkunde waaroor hy nie juis opgewonde voel nie. “...die publikasie van digbundels (is) 'n vervelige, futiele en nie-winsgewende bedryf. Miskien omdat uitgewers in die vorige paar dekades soveel “rubbish”

gepubliseer het...Ons poësie is in dieselfde dilemma as ons rugby en krieket. Dalk moet ons 'n rukkie daarvan vergeet".

3.3.9 Engelse literatuur

Heelwat Afrikaanssprekende jeugdiges verkies Engelse boeke bo Afrikaanse boeke (Lohann 1986:54; Snyman 1996:1). "Die Afrikaanse tiener wat as kind niks wou weet van Engelse boeke nie, kom gou agter dat daar baie meer Engelse science fiction-verhale is as Afrikaanses, en sito-sito begin hy Engels lees – 'n bonus!" (Steenberg 1986:15). In 'n tydperk van net onder 'n jaar, het leerders by die mediasentrum van Hoërskool Menlopark byna twee maal soveel Engelse boeke (407 boeke) as Afrikaanse boeke (221 boeke) uitgeleem (Snyman 1994:44). Vanaf Graad 10 lees leerders nie meer Afrikaans nie, maar verkies hulle Engelse fiksie en veral Engelse tienerreekse. Hulle beskou die bestaande tienerfiksie in Afrikaans, waaronder hoogaangeskrewe pryswenner, as vervelig en neerdrukkend (Snyman 1994:45). En as lesers nie dit wat hulle wil lees in Afrikaans kry nie, lees hulle dit in Engels (Snyman 1996:1).

3.4 HOEKOM JONG VOLWASSENES NIE LEES NIE

3.4.1 Lees is nie iets om te geniet nie

"Die gewone man lees vir plesier of hy lees glad nie" (Langenhoven in Le Roux 1990:113). Leesgenot speel 'n sentrale rol in die ontwikkeling en vestiging van entoesiastiese en lewenslange leesgewoontes (Reid en Cline 1997:70). Te veel kere verdwyn die belangstelling in lees soos 'n kind ouer raak juis omdat lees nie meer geniet word nie (Sutherland en Arburthnot 1977:502; Gentile en McMillan 1980:484; Anker 1989:292). Sommige leerders lees selde of het nog nooit 'n

boek gelees wat hulle werklik geniet het nie. Hulle eie beleweniswêreld is nog nooit in verband gebring met die wêreld in 'n boek nie (Snyman 1983:65).

Die persepsie bestaan dat lees vir plesier net by die huis gedoen word en dat lees in die skool grammatika- en spelonderrig ten doel het (Reid en Cline 1997:71). Lees vir plesier word meestal oorgelaat om buite die skoolsisteem te ontwikkel. Sommige opvoeders voel dat slegs "serious stuff" in die skool gelees moet word om leerders voor te berei vir die wêreld daar buite. Wanneer die leerder nie hou van dit wat in die klaskamer gelees word nie, word dit beklemtoon hoe belangrik dit is "if they want to get anywhere in life" (Reid en Cline 1997:68). Literêre werk wat in die skool aangebied word "is too mature, too subtle, too erudite to permit its enjoyment by the majority of secondary-school pupils" (Norvell in Donelsen en Nilsen 1980:576).

Trae lesers sien lees as net nog 'n skoolopdrag wat afgehandel moet word. Daar is geen verwagting van plesier nie. Selfs groepe lesers wat *wil* lees, word so oorweldig deur die opdragte wat uitgevoer moet word, dat hulle nie die lees kan geniet nie (Beers in Reid en Cline 1997:68-69). "Unless a person associates reading with pleasure, he is unlikely to learn to read at all" (Gordon in Gardner 1989:208).

3.4.2 Klassieke werke en voorgeskrewe boeke beperk leeslus

Die beeld wat leerders van Afrikaanse letterkunde ontwikkel deur die hantering van voorgeskrewe boeke op skool, is skokkend. Dit is nie vreemd dat daar sprake is van vervreemding tussen Afrikaanse skrywers en jong lesers nie (Olivier 1986:15). 'n Onoordeelkundig gekose voorgeskrewe boek hou wydlopende negatiewe gevolge vir die Afrikaanse boek by Afrikaanssprekende jong volwassenes in (Aucamp 1987:17). Volgens Pieterse (1989:12) en Anker (1990:185) prikkel die seleksie Afrikaanse voorgeskrewe boeke nie jong lesers

se belangstelling om ander tekste in Afrikaans te lees nie. Die frustrasie met “die keuse van oninteressante ‘veilige’ werke en die openlike ideologiese manipulasie wat daaragter skuil” duur voort (Malan 1988:18).

Leerders van Paul Roos Gimnasium wat saam met hul skrywer-onderwyseres, Riana Scheepers, ’n seminaar oor die jeugboek bygewoon het, beskryf hulle voorgeskrewe boeke as “dood in die pot en outyds” (Van Zyl 2000:19). Die gemiddelde matriekleerder wat met *Germanicus* of *Periandros van Korinthe* gekonfronteer word, sal waarskynlik die res van sy lewe ’n afkeer aan Afrikaanse letterkunde hê. En kan mens hom dit kwalik neem (Van Zyl 1988:13)? Volgens Scholtz (in Coetzee 2001:42) is daar bittermin voorgeskrewe boeke wat selfs een karakter het waarmee jong lesers kan identifiseer. Dit wat voorgeskrewe boeke kommunikeer oor byvoorbeeld geslagsrolle en etnisiteit, klop nie met jong lesers se beleweniswêreld nie. Scholtz het teksontledings gedoen van 11 romans wat landwyd in 2000 vir Graad 12’s voorgeskryf is: *Die uurwerk kantel*, Hester Heese; *Luc en Libertine*, Marzanne Le-Roux-Van der Boon; *Fiel se kind* en *Kringe in ’n bos*, Dalene Matthee; *By fakkellig*, Karel Schoeman; *Vatmaar*, A.H.M. Scholtz; *Die leeukuil*, Klaas Steytler; *In die oog van die web*, Engela van Rooyen; *Die jaar toe my ma begin sing het*, E. Ferreira; *Die koning se wingerd*, F.A. Venter; en *Toorberg*, Etienne van Heerden. Scholtz het gevind dat naas die roman *Luc en Libertine*, speel al die ander in die verlede af – in situasies wat nie meer geld nie. Etniese groepering in *Vatmaar* is nog volgens grense voor 1948. Gekleurde karakters is behalwe vir Oneday Riet in *Toorberg* en Fiel in *Fiel se kind* steeds bediendes en plaaswerkers. *Die uurwerk kantel* staan uit as die roman waarin gekleurd as “gedienstige agterryers en kinderlike figure” uitgebeeld word (Scholtz in Coetzee 2001:42).

Voorgeskrewe boeke, veral klassieke werke, kan ’n permanente afkeer vir lees by jong lesers wek (Van der Walt 1986:3). ’n Rede hiervoor kan wees omdat die klassieke kanon nie altyd in ooreenstemming is met jong volwassenes se leesbehoefte en belangstellingsveld nie (Lohann 1986:54; Anker 1989:292;

Reid in Gardner 1990:183; Carroll 1997:25; Havighurst in Bushman 1997:35). Die primêre behoefte van adolessente aan emosionele en sosiale ontwikkeling word nie deur klassieke werke bevredig nie (Havighurst in Bushman 1997:35). Klassieke literatuur wat meestal vir die belese volwassene as teikengehoor geskryf is, gee nie altyd die antwoorde op dit waarna jong volwassenes soek nie (Bushman 1997:35). Hulle word gekonfronteer met volwasse werke verwyder van hul verwysingsraamwerk wat 'n antogonisme teenoor alle boeke by jong lesers kan ontwikkel (Carlson 1980:7). Onderwysers dink dikwels dat die gebruik van klassieke werke ideaal is om die jong leser uit te daag. Hulle glo dat druk om klassieke werke te analiseer waarvoor leerders nog nie gereed is nie, 'n passie by die leerders vir groot werke sal ontwikkel. Wat in werklikheid gebeur, is dat enige liefde wat daar alreeds vir literatuur kon gewees het, finaal uitgewis word (Cope 1997:20). Een van die Graad 12- leerders in Cope (1997:23) se navorsingsprojek stel dit so: "If they (teachers) would have first put down the dumb classic stories and picked up a best seller they could have gotten us interested in reading earlier, to the point where we could pick up anything and enjoy it simply because it was literature".

Cope (1997:18) het in sy navorsing 272 Graad 12's se leesbiografieë bestudeer. Die leerders moes hul vroegste herinneringe aan en assosiasies met lees neerskryf. Die sterkste herinneringe aan lees wat hierdie lesers gehad het, was negatief. Aan die bopunt van die lys van negatiewe leeservarings was die voorgeskrewe leeswerk. Een van die leerders het dit so gestel: "I hated to read because I was *made* to read lame books that I couldn't connect with in any way. These books were supposed to teach us certain things. When I got in high school the problem multiplied. Everytime a teacher mentions reading a book the response is: I HATE READING". Veral klassieke werke is deur baie leerders bestempel as hul ergste leeservaring (Cope 1997:19). Voorgeskrewe boeke word as irrelevant beskou: "In most cases the books don't make any sense or are just too lame to spend time with. Its like hard maths classes; how are these stupid plays and books going to help me make a good life for myself. If people

spent more time looking for books that teach, but are interesting, everybody would like reading a lot better" (Cope 1997:18).

3.4.3 Oneffektiewe leserleiding

Volgens Chamber (in Le Roux, *Trae Lesers*: 6) is een van die primêre oorsake van leestraagheid by jong lesers die gebrek aan optrede van leserleiers. Volwassenes wat as leserleiers by skole en biblioteke optree, identifiseer dikwels net die probleem, maar doen niks om dit op te los nie.

3.4.3.1 Leserleiers ken nie die leesbehoefte en -smake van jong volwassenes nie

'n Gebrek aan leesstof wat voldoen aan jong mense se leesbehoefte is een van die vernaamste oorsake van leestraagheid (Meyer 1988:26). Meer leerders in die hoër grade sal jongvolwasseneliteratuur lees indien onderwysers en biblioteekpersoneel meer vertrouwd is met hul leesbehoefte (Carlson 1980:3). Die teenstrydige en ontwikkelende aspekte van 'n tienerlewe skep meestal innerlike spanning en manifesteer in onaanvaarbare gedrag. Dit dra daartoe by dat jong volwassenes se leef- en leeswêreld glad nie inpas by die vooropgestelde wêreld van die volwassene nie. Dikwels is dit dan ook vir volwasse leserleiers moeilik om hulself te verplaas na die wêreld van tieners en om leserleiding te gee wat aanklank vind by die teikengroep. Gebrekkige kommunikasie tussen volwassenes en jong lesers hou direk verband met ontoereikende leserleiding en kan tot totale aversie teen lees by tieners lei (Le Roux 1990:111). Net soos jong volwassenes 'n alternatiewe kleredrag, taalgebruik en musieksmaak het, het hulle ook alternatiewe leesmedia. Dikwels is hierdie media nie vir die volwasse leserleier aanvaarbaar nie en word neerhalend daarna verwys as triviale literatuur (Le Roux 1990:112). Die beste bedoelings van volwassenes lei soms skipbreuk omdat hulle nie genoegsaam

rekening hou met die behoeftes van jong lesers nie (Aucamp 1987:17; 1988b:30).

'n Groep onderwysers is gevra om drie lyste saam te stel: hul gunsteling-jongvolwasseneromans, hul eie gunstelingboeke en (volgens hulle) hul leerders se gunstelingboeke. Daar was geringe verskil tussen hierdie drie lyste - veral tussen die onderwysers se gunstelingboeke en dié van hul leerders. Hieruit lei Aubin (1980:3) af dat onderwysers nie werklik bewus is van hul leerders se leesvoorkeure nie - veral as onderwysers klassieke literatuur soos *Wuthering Heights* en *Great Expectations* aanwys as van hul leerders se gunstelingboeke. Dit lyk asof die volwassene se siening van dit wat jong lesers behoort te interesseer nie altyd ooreenstem met wat die leser in werklikheid interesseer nie (Lohann 1972:286; Stanek 1980:52; Nilsen in Gheusquiere 1986:117; Gardner 1989:183). Selfs die rolspelers wat met boeke vir jong mense gemoeid is, stem nie saam oor die evaluering vir gebruiksdoeleindes van hierdie genre nie. Jong lesers, literatore, resensente, bibliotekarisse, onderwysers, skrywers en uitgewers het elkeen hulle eie norme waarvolgens hulle boeke vir jong volwassenes beoordeel (Lohann 1986:3).

3.4.3.2 Leserleiers ken nie jongvolwasseneliteratuur nie

Aubin (1980:3) het gevind dat die meeste Graad 9- tot 12-taalonderwysers in sy steekproef nie jongvolwasseneliteratuur lees nie en dus nie genoeg kennis het om dit in hul klaskamers te gebruik of vir jong lesers aan te beveel om te lees nie. Verder lees taalonderwysers nie vaktyskrifte nie, woon nie kongresse by waar die rol van jongvolwasseneliteratuur bespreek word nie en het ook geen kontak met die plaaslike bibliotekaris nie. Tog het al die onderwysers in sy steekproef insae in die seleksie van voorgeskrewe boeke vir hulle klasse, vir die taaldepartement en vir die skoolbiblioteek. Ook die onderwysers wat deel gevorm het van Stanek (1980:52) se navorsingsprojek het erken dat hulle nie boekresensies oor of jongvolwasseneliteratuur self lees nie. Onderwysers weet

nie wat 'n jongvolwasseneroman is nie - behalwe dat dit betrekking het op hedendaagse jong volwassenes. Hulle dra nie kennis van eienskappe soos die ouderdom van geteikende lesers of om literêre kenmerke van hierdie genre nie (Aubin 1980:4).

Leesleiers in skole en biblioteke is skromelik oningelig oor materiaal wat beskikbaar is vir jong lesers (Le Roux, *Trae lesers*: 7). Volgens Lohann (1986:56) is die 168 bibliotekaris wat met jong lesers werk en deel uitgemaak het van sy navorsingsprojek, nie altyd vertrou met die Suid-Afrikaanse en ook oorsese, bekroonde jeugboeke nie. Cloete (1988:24) skryf swak onderrig van Afrikaanse letterkunde toe aan taalonderwysers wat self nie op die hoogte is van die Afrikaanse letterkunde nie. Johl (1993:3) voer aan dat literatuuronderrig op skool "grotendeels die produk is van 'n mislukte vennootskap tussen die akademiese departemente, onderwysopleidingsinstansies en onderwysbestuur". Daar word nie daarin geslaag om die teorie, opleiding en toepassing of onderrig bymekaar te bring nie. Studente-onderwysers (later onderwysers) weet nie hoe om dit wat hulle in hulle literêre literatuurstudie bekom het met die onderrigpraktyk te versoen nie.

3.4.3.3 Leserleiers gee nie effektiewe leserleiding nie

"As kinders nie doeltreffend lees nie is dit omdat ons as volwassenes nie die geskikte boeke voorsien nie en omdat ons nie effektiewe leesleiding doen nie" (Le Roux, *Leserleiding*: 12). Ondoeltreffende leserleiding word aan jong lesers gegee deur hulle aan te moedig om boeke te lees wat nie vir hulle geskik is nie. Dit ontmoedig hulle om te lees, veral as daar nog mate van dwang ook aan verbonde is (Lohann 1991:4). Wanneer jong volwassenes verplig word om boeke te lees waarvoor hulle nog nie werklik gereed is nie, is die gevolg dat hierdie lesers vir Afrikaans en vir die letterkunde verlore gaan (Van Zyl in Le Roux 1988:8). Daar is volgens Grobbelaar (1990:11) "een onfeilbare metode om jong...leser totaal te vervreem... - om hom op die verkeerde tyd met die

verkeerde boek te konfronteer". Dit is moontlik dat alle jeugdiges potensieel geesdriftige lesers kan wees as die regte boek by die regte leser gebring word (Van Zyl 1990:18).

Meeste jong lesers weet nie waar om spesifieke boeke op te spoor nie of hoe om die geskikte boek te selekteer nie (Gardner 1989:191). Selfs die ywerige lesers is onseker oor waar presies om sekere boeke wat hulle graag sou wou lees in die hande te kry (Gardner 1991:39). Jong lesers is afhanklik van leserleiers om vir hulle uit te wys wat goeie literatuur is en waar dit gekry kan word om te lees (Snyman 1983:54). Meer leerders in die hoër grade sal jongvolwasseneliteratuur lees indien dit meer geredelik aan hulle bekend en beskikbaar gestel word (Carlson 1980:3). In Le Roux (1988:11) se gespreksessies met 2 000 leerders, word die klagte direk teen die leserleier gerig: "Hoekom vertel niemand ons van hierdie boeke nie?" Volgens Le Roux was dit opvallend hoe baie onderwysers en biblioteekpersoneel nie haar boekpraatjies by die skool bygewoon het nie.

3.4.4 Oneffektiewe bemaking van jongvolwasseneliteratuur

Dit is dikwels uit onkunde dat jong lesers die afleiding maak dat daar nie genoeg goeie en populêre Afrikaanse literatuur is nie (Van der Walt 1986:6). Volgens 'n taalonderwyser van Hoërskool Stellenberg, was die leerders in sy klas verstom toe hy vir hulle glansbrosjures van die uitgewers Human en Rossouw en Tafelberg klas toe bring en hulle besef hoeveel Afrikaanse boeke beskikbaar is. Sommige van hulle het juis aangevoer dat hulle nie Afrikaans lees nie omdat daar nie boeke beskikbaar is nie (gesprek met taalonderwyser, 2000).

Die probleem lê dikwels by die uitgewers wat nie genoeg moeite doen met die bemaking en bekendstelling van boeke vir jong lesers aan die leserspubliek nie. Die meerderheid jeugboekskrywers wat aan Lohann (1986:75) se navorsingsprojek deelgeneem het, is dit eens dat die reklame vir bekroonde

boeke in Suid-Afrika veel te wense oorlaat. Hulle voel dat uitgewers, boekwinkels en biblioteke te min doen in hierdie verband. Ook die bibliotekaris wat aan sy navorsingsprojek deelgeneem het, voel dat daar nie genoeg reklame vir bekroonde boeke gemaak word nie (Lohann 1986:59).

3.4.5 Jongvolwasseneliteratuur is nie geredelik beskikbaar nie

Wanneer jong volwassenes en hul ouers aanvoer dat hulle nie weet waar om boeke op te spoor wat verband hou met jong volwassenes se leesbelangstelling nie, moet die beskikbaarstelling van jongvolwasseneliteratuur deur die skoolsisteem skerp bevraagteken word (Stover 1997:55). *Books for you* en entoesiastiese skrywers beveel literatuur vir jong lesers aan om te lees, maar dit is dikwels moeilik om hierdie boeke in die hande te kry (Stover 1997:62). Die beskikbaarheid van boeke speel 'n deurslaggewende rol in die ontwikkeling van leesgewoontes. Dit is ook een van die redes waarom reeksboeke so gewild is by jonger lesers – dit is oral beskikbaar en hulle hoef nie te soek na iets nuuts wat hul belangstelling prikkel nie (Reid en Cline 1997:70). 'n Student in Reid en Cline (1997:70) se steekproef verduidelik dit so: "What security I finally found in the series books! I knew right where they were in that terrifying library, and I knew that I could get in and out, quickly and quietly".

Afstand veroorsaak ook 'n probleem in die biblioteekbesoek van ontwikkelende gemeenskappe. Van die swart biblioteekgebruikers in Pretoria moet 82% die biblioteek te voet bereik (Fouche in Viljoen 1987:98). Ook in bruin gemeenskappe word afstand aangevoer as 'n rede waarom die openbare biblioteek nie deur hulle gebruik word nie (König in Viljoen 1987:98).

3.4.6 Boeke is ontoeganklik en nie relevant genoeg nie

Volgens van der Walt (1986:4) is daar niks te lese in Afrikaans nie, behalwe die sogenaamde "hoghe" literatuur wat bo die gemiddelde leser se vuurmaakplek is. Om hierdie rede gryp jong lesers na Engelse "slapbandsnert wat jou smaak en intelligensie beledig" (Van der Walt 1986:4). Die rol wat literatuurskrywers of die literêre intellektueel speel in die bepaling van die "literêre diskoers" het veroorsaak dat daar in so 'n mate 'n vervreemding tussen die leser en "goedgekeurde" leesstof intree dat die literatuur 'n bedreiging vir die "gewone" leser geword het (Snyman 1994:40). Volgens Botha (1999:10) is resensente en literatore vir hierdie vervreemding verantwoordelik. Hulle skryf nie vir die gewone leser nie, maar vir hul eie hooggeleerde kliek. Hulle "obskure jargon" moet met 'n woordeboek byderhand gelees word. Grobbelaar (1990:11) waarsku ook dat skrywers nie so "in die kuns moet opgaan" dat die behoeftes van die jong leser nie in ag geneem word nie. Dit moenie 'n straf vir die jong lesers wees om te lees nie (Stover 1997:55).

Jong volwassenes se smaak en waardes is dinamies en moderne jong Afrikaanse lesers vind weinig aanklank by dit wat vroeër volksleesstof by uitnemendheid was (Van der Walt 1986:5). 'n Mens kan ook nie bekostig om geslag na geslag leerders te voed op die skraal dieet van nostalgie nie. Afrikaanse literatuur moet vertel van die spanning wat nou in Suid-Afrika heers (Aucamp 1988b:32). Afrikaanse skrywers is "hopeloos te sku en versigtig" om byvoorbeeld relevante temas soos seksuele of religieuse verhoudings aan te raak. Hiermee word nie sensasiebeluste, seksbelaaide uitbeeldings bepleit nie, maar 'n eerlike uitbeelding van dit wat die jong leser sterk raak en waarvoor daar dikwels behoefte aan leiding is. Te veel onderwerpe wat vir tienerlesers van belang is, word deur uitgewers as taboe beskou (Le Roux 1988:9). Volgens die Belgiese jeugskrywer, Katrien Seynaeve, is Afrikaanse boeke ver agter op die gebied van die seksuele ontwaking van jong volwassenes. 'n Boek soos 'n *Pot vol winter* beskou sy as "prekerig" en "hopeloos naïef" (Wiehahn 1991:13).

Dit is nie tydsdruk in die vorm van huiswerk of buitemuurse aktiwiteite wat die afname in leesaktiwiteit veroorsaak nie. Die rede is dat daar nie genoeg boeke is wat by jong volwassenes se verwysingsraamwerk pas of in hulle leesbehoeftes voorsien nie (Gardner 1989:84; Van Zyl 1990:8). Dit is moeilik om boeke te kry wat nie te kinderlik of te volwasse is om te lees nie (Gardner 1989:84). Volgens Lategan (in Van Zyl 2000:18) wat betrokke is by die afdeling vir jeugfiksie by Human en Rousseau, het skrywers dikwels nie 'n benul wat in tieners se koppe aangaan en hoe hulle alledaagse omgang verloop nie. Hulle probeer kunsmatig vasstel hoe tieners dink, praat en doen, en slaan dan die bal heeltemal mis. Tieners kom gou agter as die skrywer op hul vlak byderwets probeer wees.

Daar bestaan by jong volwassenes in hulle middel- en laat tienerjare groot agterdog jeens die skrywers van Afrikaanse jeugboeke. Die persepsie is dat jeugboeke deur opvoedkundiges en teoloë geskryf word en dat aktuele sake vir die jeug nie werklik hanteer word nie. Alhoewel dit nie heeltemal waar is nie, is die persepsie reeds sterk gevestig dat as 'n tiener iets te wete wil kom oor sy ouderdomsgroep, hy dit op die televisie, in die rolprentteater of op die Internet moet gaan soek (Breytenbach 1999:6).

3.4.7 Jong volwassenes word in boekarm huise groot

Jong lesers ontwikkel dikwels 'n trae leeshouding en leesstyl in ooreenstemming met volwassenes en hul portuurgroep se leesrolle (Le Roux 1990:114). As ouers nie lief is vir lees en betrokke raak by die kweek van leesgewoontes by hul kinders nie, sal hul kinders nie graag lees nie (Le Roux, *Leserleiding*: 7; Varlejs 1978:vii; Gentile en McMillan 1980:487; Smit 1985:35; Spies 1990:1; Van der Merwe 1985:35; Maartens 1990b:8; Lohann 1991:4).

Suid-Afrikaanse leerders het minder toegang tot boeke in hul eie huise as leerders van ander lande. Sowat 43% het minder as tien boeke of tydskrifte tuis

beskikbaar (*Toestande vir wetenskap, wiskunde in skole swak* 2000:3). In talle huise is daar gesofistikeerde video- en rekenaarspeletjies, maar geen boeke of tydskrifte nie. Kinders word groot in steriele, boeklose omgewings waar lees nooit met genot geassosieer word nie. Ouers vertel of lees ook nie meer stories vir hulle kinders nie, want hulle het skynbaar nie meer tyd daarvoor nie. Hierdie verantwoordelikheid word gerieflikheidshalwe afgeskuif op televisieprogramme en verhale op kassette (Chamber in Le Roux, *Trae lesers*: 4). In Lohann (1991:5) se steekproef het 22% ouers aangedui dat hulle self nooit enige boeke lees nie. In die Skandinawiese lande is gevind dat ouers normaalweg nie betrokke is by wat hulle kinders lees nie, maar wel deeglik gemoeid met hulle kinders se ander ontspanningsaktiwiteite. Sommige ouers voel selfs dat die kinders te veel lees, want lees word as 'n teken van passiwiteit gesien (Lohann 1991:5).

3.4.8 Lees het negatiewe assosiasies

3.4.8.1 Lees is vir sissies

Daar heers 'n aanvaarbare en onbevraagtekende persepsie dat mans kan klaarkom sonder die lees van boeke. Dogtertjies lees en word later lesende volwassenes, maar seuntjies lees nie. Hulle speel rugby. Lees is vir meisies (Van der Walt 1986:2). "It appears that the socialization of boys moulds them into people less willing to read than girls are" (Gardner 1989:234; 1991:34).

3.4.8.2 Lees het nie hoë prestigewaarde nie

Om in die eerstespan te speel laat die aansien van die tiener aansienlik meer styg as sy ywerige leesgewoontes (Lohann 1991:4). Roe (in Coetzee 1977:37) verwys hierna as die "ongunstige reputasie" van die ywerige leser by sy portuurgroep.

3.4.8.3 Lees word geassosieer met leer

Leer op skool is onlosmaakbaar gekoppel aan lees (Gentile en McMillan 1980:484; Lohann 1991:4). Jong lesers bereik 'n versadigingspunt en wil nie hulle vryetyd ook nog met boeke deurbring nie (Lohann 1991:4).

3.4.8.4 Lees is te passief

Die sonnige klimaat in Suid-Afrika maak dat passiewe en binnenshuise aktiwiteite soos lees, ongewild is (Snyman 1983:67; Van der Walt 1986:3; Lohann 1991:4). Kinders in Engeland lees veel meer as kinders in Suid-Afrika omdat die Suid-Afrikaanse klimaat heelwat meer buitemuurse bedrywighede moontlik maak (Snyman 1983:47). Lees is 'n stilsit-aktiwiteit en jong volwassenes wat in 'n fisiese groeiproses verkeer, het 'n behoefte om fisies aktief te wees (Snyman 1983:67; Lohann 1991:4). Menige leerders sien lees as 'n antisosiale aktiwiteit (Roe in Coetzee 1977:37; Gentile en McMillan 1980:487).

3.4.9 Media-alternatiewe bedreig die leesaktiwiteit

Die televisie-alternatief is 'n rede waarom baie jong volwassenes nie lees nie (Fouche in Le Roux, *Trae lesers*: 5; Carlson 1980:7; Van der Walt 1986:3; Chambers in Meyer 1988:25; *Reading creates love of learning* 1999:8; Botha 1999:10; Lohann 1991:4; Sanders in Keyser 1999a;). Televisie het tot 'n groot mate selfs die lees van populêre literatuur verdring (Van Zyl 1990:9). In 'n opname is gevind dat Suid-Afrikaanse leerders vanaf Graad 5 tot Matriek gemiddeld 21 uur per week televisie kyk (Meyer 1988:25). Pitout (in Gardner 1989:65) bevestig dat blanke Suid-Afrikaanse leerders tussen 16 en 20 ure per week televisie kyk; gemiddeld tussen 2.3 en 2.8 ure per dag.

Bykans die helfte van Amerikaanse kinders het 'n eie TV-stel in hul kamer en spandeer gemiddeld 4½ tot 5 ure per dag voor die TV- of rekenaarskerm. Dit is heelwat minder as die 73 minute wat gemiddeld per dag aan huiswerk bestee word. Net minder as die helfte (46,3%) het 'n TV, videomasjien, 'n afsonderlike videospelletjieskerm of rekenaar tuis terwyl 41% Internettoegang het (*VSA studie toon TV, rekenaar regeer gesinne* 1999:5).

3.4.10 Jong volwassenes het beperkte tyd beskikbaar vir lees

Dit lyk asof alle jeugdige potensieel geesdriftige lesers kan wees as die regte boek by die regte leser uitgebring word en as die potensiële leser die tyd het om dit te lees (Van Zyl 1990:18). Dit lyk egter asof jong volwassenes se vrye tyd al minder raak en dat daar nie genoeg leestyd in skooltyd is nie.

3.4.10.1 Jong volwassenes se vrye tyd raak al minder

Lesers in die Senior Sekondêre skoolfase lees al minder, veral in hul vrye tyd (Geyser 1975:3; Carlson 1980:7; Chambers in Meyer 1988:25; Bushman 1997:38). Hul vrye tyd word ingeneem deur oorvol buitemuurse programme en sosiale bedrywighede (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 5; Smit 1985:35; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Hanna in Meyer 1988:25; Stear in Gardner 1989:84; De Beer 1993:23; Bushman 1997:38; Van der Vent 2000:2). Jong lesers is te besig met skoolwerk en neem meer intensief deel aan sport (Hanna in Meyer 1988:25; Van Zyl 1988:12). Hulle het nie lus om hul vrye tyd te spandeer aan lees nie (De Beer 1993:22). Tog kom Tuchman (in Le Roux, *Trae lesers*: 5) tot die slotsom dat dit juis die aktiewe lesers is wat ook die aktiewe deelnemers is: "The doers are the readers".

3.4.10.2 Leestyd in die skool ontbreek

Een van die grootste leeshindernisse is beperkte leestyd – in die skool en by die huis (Carlson 1980:7; Beers in Reid en Cline 1997:68-69). In laer grade word daar ruim voorsiening gemaak vir leesperiodes, maar in die hoër grade neem dit af (Van der Merwe 1985:35). Uit gesprekke met taalonderwysers blyk dit dat daar wel in taalonderrigprogramme voorsiening gemaak word vir leesperiodes en biblioteekbesoeke in Grade 8 en 9, maar dat hierdie aktiwiteit verdwyn in die Senior Sekondêre fase.

3.4.11 Negatiewe leeservarings

Die rede waarom soveel hoërskoolleerders nie lees nie, het sy oorsprong in die vroeë skooljare (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 5; Van der Merwe 1985:35). 'n Negatiewe leeservaring kleintyd kan leesvordering strem. 'n Kind wat sy gebrek aan selfvertroue met betrekking tot sy vermoë om te lees opgedoen het, kan sy belangstelling in lees heeltemal verloor (Van der Merwe 1985:35).

Heelwat Graad 12-leerders in Cope (1997:12) se navorsingsprojek het aangedui dat hulle 'n intense negatiewe leeservaring gehad het toe hulle kleintyd geforseer is om hardop in die klaskamer voor te lees. Leerders raak senuweeagtig wanneer hulle moet lees, want hulle is bang om die woorde verkeerd uit te spreek en dat die ander leerders vir hulle sal lag. Ten spyte daarvan dat kenners soos Nunn, Carlsen en Sherrill gevind het dat hardoplees traumaties kan wees vir jong lesers, is hardoplees nog steeds 'n bestaande praktyk in die skoolsisteem (Applebee in Cope 1997:21). Die herhaaldelike mislukking in lees – veral in die vernederende situasie van luidlees – noop jong lesers om lees as aktiwiteit te verwerp en te vermy (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 5).

“By the time many students reach high school they may equate reading with ridicule, failure, or exclusively school-related tasks. Often these youngsters have never experienced joy in reading” (Gentile en McMillan 1980:484). Die oorbeklemtoning van formele leesonderrig stel baie leerders, veral die wat nie so leesvaardig is nie, negatief teenoor lees in. Hulle leer nie om lees te geniet nie (Bates 1980:497). Sukses en mislukking word reeds in die eerste skooljaar aan leerders se leesvermoë en taalbeheer gemeet. Die te vroeë begin met formele leesonderrig kan ook die verlangde leesvordering belemmer (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 5). Aucamp (1987:17) sluit hierby aan deur te wys op die negatiewe invloed as *letterkunde* voortydig op jong lesers afgedwing word.

3.4.12 Sekere onderrigmetodes beperk leeslus

Die literatuuronderrig in skole motiveer nie leerders om in hul vryetyd te lees nie – sommige onderrigssessies doen selfs skade aan die leesgewoontes van jong lesers (Gardner 1991:35). Heelwat van die Graad 12-lesers in Cope (1997:20) se navorsingsprojek het gekla dat onderwysers soms te lank tyd spandeer op ’n spesifieke boek en die plesier uit die boek haal deur dit te ooranaliseer. Boonop is die meeste onderwysers net daarop gefokus om die kennis-gebaseerde kurrikula deur te werk. Om van leerders lewenslange lesers te maak, blyk nie deel van die leerplan te wees nie (Gardner 1991:33; Bushman 1997:38). Anker (1989:292) maak beswaar dat literatuuronderrig te eksamengerig is en dat die eie mening van leerders ontmoedig of nie gevra word nie.

Snyman (1983:67) waarsku dat leesonderrig nie in die vorm van dwang aangebied moet word nie. Lees moet deel wees van mens se alledaagse bestaan, dit moet ’n plesier wees. Selfs die mees opwindende leesmateriaal verloor sy aantrekkingskrag wanneer die leser gedwing word om dit te lees (Cope 1997:22). ’n Graad 12-leerder stel dit so: “...I still find it difficult to read a

book that I have been forced to read ... I only enjoy reading a book I have been allowed to choose to read" (Cope 1997:19).

Een van die negatiewe leeservarings wat Graad 12's in Cope (1997:20) se navorsingsprojek uitgewys het, is die skryf van 'n boekresensie. Dit behels 'n leeslys wat lesers vakansietye moet deurlees en dan bewys daarvan lewer deur 'n boekverslag te skryf. Die jong lesers lees net die eerste en laaste bladsy asook die opsomming op die agterblad en stel dan 'n verslag saam. Hulle pleeg dikwels plagiaat en gee jaar na jaar dieselfde boekverslag in.

3.5 SAMEVATTING

Die literatuurstudie in hierdie hoofstuk bevestig dat daar 'n skerp afname in leesaktiwiteit by jong volwassenes in die senior sekondêre skoolfase is. Moontlike redes vir die afname word breedvoerig in par. 3.4 bespreek. In Hoofstuk 7 sal hierdie redes weer in konteks gebring word wanneer voorstelle gemaak word om die leesgewoonte te versterk. Alhoewel die leesbehoefte van jong volwassenes so uiteenlopend is dat dit moeilik is om veralgemenings oor hulle leesvoorkeure te maak, is dit belangrik dat hul leesvoorkeure soos uiteengesit in par. 3.3 in ag geneem moet word by aktiwiteite om die leeskuiluur te vestig. In die lig hiervan, word daar in Hoofstuk 4 gekyk na die moontlike faktore wat 'n rol speel in die leesgewoontes van jong volwassenes.

HOOFSTUK 4

LITERATUUROORSIG: FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE LEESGEWOONTES VAN JONG VOLWASSENES

4.1	INLEIDING	82
4.2	LEESBEHOEFTE	83
4.2.1	Wat is jong volwassenes se leesbehoefte?	83
4.2.2	Leesmateriaal moet by die leesbehoefte van jong volwassenes aansluit	86
4.3	LEESTRAAGHEID	87
4.3.1	Wat is leestraagheid?	87
4.3.2	Oorsake van leestraagheid	88
4.4	LEESYWER	89
4.5	LESERLEIDING	90
4.6	BIBLIOTEEK	92
4.6.1	Jong volwassenes se biblioteekbesoekgewoontes	92
4.6.2	Die rol van die bibliotekaris	93
4.6.3	Probleme wat die biblioteke ondervind	94
4.6.4	Alternatiewe biblioteekfasiliteite	95
4.7	OUERS	96
4.8	PORTUURGROEP	97
4.9	VRYE TYD	97
4.10	OUDERDOM	99

4.11	DIE MEDIA	99
4.12	OMSLAG, TITEL EN SKRYWER	101
4.13	BOEKKOSTE	102
4.14	LITERATUURONDERRIG	103
4.14.1	Leserespons	104
4.14.2	'n Temagerigte en integrerende benadering	105
4.14.3	Vrye leeskeuse	106
4.14.4	Leesentoetiesiasme	107
4.14.5	Beskikbaarheid van leestyd	107
4.14.6	Die eksaminering van literatuur	108
4.15	BEMARKING	109
4.15.1	Internet	110
4.15.2	Boekklubs	110
4.16	DIE BESKIKBAARHEID EN BEKOMBAARHEID VAN BOEKE	111
4.17	GESLAG	112
4.18	LEESGENOT	113
4.19	SOSIAAL BENADEELDE GEMEENSKAPPE	113
4.20	KULTUUR	114
4.21	SAMEVATTING	116

HOOFSTUK 4

LITERATUUROORSIG

FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE LEESGEWOONTES VAN JONG VOLWASSENES

"...Onze samenleving (is) ondanks alle beeld en geluid een geletterde sameleving: een landkaart voor wie kan lezen, een doolhof voor wie niet kan lezen. Kunnen lezen is noodzaak" (Uit: En nu over jeugliteratuur in Le Roux 1990:109).

4.1 INLEIDING

Voordat daar enige voorstelle gemaak kan word om 'n leeskuiluur te vestig, moet daar eers breedvoerig gekyk word na die faktore wat 'n rol te speel het in die leesgewoontes van jong volwassenes. In hierdie hoofstuk word die volgende faktore wat herhaaldelik in die literatuurstudie na vore gekom het, ondersoek:

- Leesbehoefies
- Leestraagheid
- Leesywer
- Leserleiding
- Die biblioteek
- Ouers
- Portuurgroep
- Vrye tyd
- Ouderdom
- Die media

- Omslag, titel en skrywer
- Boekkode
- Literatuuronderrig
- Bemerkings
- Die beskikbaarheid en bekikbaarheid van boeke
- Geslag
- Leesgenot
- Sosiaal benadeelde gemeenskappe
- Kultuur

4.2 LEESBEHOEFTE

Jong lesers lees om te ervaar. "They want to experience adventure and excitement, or to feel tenderness and caring, to enjoy imaginative wanderings, to know the feeling of self-sufficiency without adult domination, to experience life in various historical periods and cultural patterns, to feel the frustration and despairs of psychological deviate. Reading makes possible the living of thousands of lives instead of only one" (Carlson 1980:9). Lees is een van die effektiiefste maniere om tienerbehoefte te bevredig (Steenberg 1988:14).

4.2.1 Wat is jong volwassenes se leesbehoefte?

Alhoewel jong lesers se behoeftes en ervaringswêreld verskil, word die volgende deur navorsers as die leesbehoefte van jong volwassenes gelys:

- Jong volwassenes het 'n behoefte na **kennis**, 'n drang om meer te weet as net dit wat handboeke op skool hulle meedeel (Mulder 1976:17; Steenberg 1986:13; Combrink 1989:328; McQuail in Brewis et al. 1994:5). Hulle wil nuwe dinge uitvind en hulle wil eksperimenteer (Coetzee

1977:41; Le Roux, *Leserleiding*: 8). Nuwe inligting is nie net deur middel van die televisie, films, die Internet of tydskrifte en koerante te vind nie, maar ook in boeke (Le Roux, *Leserleiding*: 8).

- Jong volwassenes het ook 'n behoefte om te **ontspan**. Boeke kan hulle help ontvlug uit 'n druk lewensprogram na 'n ander wêreld; dit skep 'n basis vir ontspanning (Mulder 1976:17; Coetzee 1977:39; Carlson 1980:9; Steenberg 1986:13; Nell 1988:43; Steenberg 1988:18; Combrink 1989:328; Mulder in Brewis 1994:5). Daar is 'n droom- en fantasiewêreld in boeke wat in jong lesers se behoefte na ontspanning en ontvlugting voorsien (Le Roux, *Leserleiding*: 9).
- Alhoewel die tiener nie altyd daarvan bewus is nie, het hulle 'n behoefte aan **insig in die menslike natuur**. In die oorgangsfase van kindwees na volwassenheid het hulle nodig om sekerheid te kry oor wie hulle is en insig te hê in die houding en optrede van die mense rondom hulle (Carlson in Donelsen en Nilsen 1980:577; Steenberg 1986:13; Mulder in Brewis 1994:5). Mulder (in Brewis 1994:5) beskou dit as die behoefte aan sosiale sekuriteit. Boeke kan in hierdie behoefte om jou plek tussen ander te bepaal, voorsien (Steenberg 1988:16).
- Jong lesers het ook 'n behoefte om **sin te maak van die lewe** (Le Roux, *Leserleiding*: 10; Steenberg 1988:15). Daar is die behoefte om tussen reg en verkeerd te onderskei en om kwessies rondom lewenswaardes, moraliteit en godsdiens te ondersoek. Dit is vraagstukke wat nie met didaktiese preke uit die weg geruim kan word nie (Le Roux, *Leserleiding*: 10).
- In 'n onstuimige lewensfase soek jong volwassenes naas **sekuriteit** in sy ouerhuis en by maats, ook na sekuriteit in boeke (Mulder 1976:17; Steenberg 1986:13). Jongvolwasseneliteratuur hanteer die tiener se

behoefte aan sekuriteit binne die gesinskring en portuurgroep (Smit 1987:7). Volgens Reid en Cline (1997:70) is dit een van die redes waarom reeksboeke so gewild is: die jong leser weet dat wat ook al die uitdaging, die held of heldin altyd sal oorwin. Lesers soek gelyktydig na avontuur en veiligheid in hul leesmateriaal. Le Roux (*Leserleiding*: 8) beklemtoon die moderne kind se behoefte aan emosionele en fisiese veiligheid en geborgenheid. As die volwassene laat blyk dat die lees van boeke sy hoogste goedkeuring wegdra, sal die kind voel dat hy goedkeuring van die volwassene ontvang wanneer hy lees.

- Ook op **geestelik vlak** wil jong volwassenes verder soek as net die tradisionele opvatting van sy ouerhuis (Steenberg 1986:13). Die behoefte aan geestelike sekuriteit wat deur lees vervul kan word, bestaan uit die aanneem van 'n eie lewensfilosofie en kulturele tradisie wat bydra tot die vorming van persoonlikheid en die verstaan van jouself en ander (Mulder 1976:17; D'Olieslager in Brewis et al. 1994:5).
- Estetiese bevrediging is die waardering van die skone verskuil in die geskrewe woord (Mulder in Brewis et al. 1994:5). Alhoewel lesers **estetiese** bevrediging uit boeke kry, is dit net sekere jong lesers wat boeke lees om hierdie rede (Carlson 1980:9).
- Jong lesers het 'n behoefte om hul **eie identiteit** te definieer (Carlson in Donelsen en Nilsen 1980:577; McQuail in Brewis et al 1994:5; Steenberg 1988:15). Hulle wil met verskillende sosiale rolle eksperimenteer (Carlson in Donelsen en Nilsen 1980:577). Daar is niemand so egosentries soos 'n tiener nie. Daarom moet boeke die wêreld vanuit die belewing van die jong leser aanpak. Hy wil weet hoekom hy is soos hy is en waarheen hy op pad is (Steenberg 1988:15).

- Die jong leser het ook 'n behoefte aan die verkenning van **nie-realistiese** dimensies. Wetenskapsfiksie, fantasie en die bonatuurlike in boeke kan hierdie behoefte bevredig (Steenberg 1988:18,19).

4.2.2 Leesmateriaal moet by leesbehoefte van jong volwassenes aansluit

Die leesbehoefte en -belangstelling van jongvolwassenes moet in ag geneem word met die selektering van boeke (Geldenhuys 1987:144; Lohann in Van Zyl 1990:9; Bushman 1997:35). "Students learn more from things they understand and want to read rather than when they are being forced to read something of no interest to them" (Cope 1997:23). Leserleiers moet met 'n eerlike en opregte ingesteldheid gefokus wees op die totale belangstellingsveld en leefwêreld van jong lesers. Hulle moet jong volwassenes se voorkeure in films, musiek, helde, modes en stokperdjies ken en dit by die leesstof betrek (Bodart in Le Roux 1988:12). Deur net "waardige" literatuur in die klas aan te bied, ontbloot die onderwyser homself as uit voeling met die leesvoorkeure en -smaak van nie net die leerders nie, maar ook van die kontemporêre samelewing (Gardner 1989:185). 'n Boek wat jong lesers verveel, "is nie 'n goeie boek vir hulle nie niteenstaande sy literêre kwaliteite" (Combrink 1989:330). Onderwysers moet hulself daarvan weerhou om werke te selekteer wat in hulle eie smaak val en aanvaar dat hulle eie leessmaak nie noodwendig dié van hul leerders is nie. Die leerders se leesbehoefte moet eerste gestel word (Norvell in Donelsen en Nilsen 1980:576). (Sien ook par. 3.4.3.1).

Voorgeskrewe werke sluit dikwels nie aan by jong volwassenes se leesbehoefte nie (sien par. 3.4.2). Aucamp (1988b:32) stel voor dat voorgeskrewe boeke nie agter die geslote deure van onderwysdepartemente geselekteer moet word nie, maar dat 'n openbare forum, byvoorbeeld die TV, nodig is. Ook leerders moet deelhê aan die seleksie van voorgeskrewe boeke. Vraelyste wat temas en titels

aanvra, behoort landwyd aan leerders gestuur te word (Aucamp in Grosskopf 1989:42). As die onderrigssituasie 'n ware ontmoeting tussen leser en teks wil bewerkstellig, behoort lesers 'n aandeel te hê by die keuse van tekste (Combrink 1990c:245). Die keuse van voorgeskrewe boeke moet ten doel hê om leerders te boei sodat hulle boeklesers van die toekoms in 'n veranderende en nuwe Suid-Afrikaanse gemeenskap sal wees (Olivier 1986:15).

4.3 LEESTRAAGHEID

In die Jaar van die Leser (1990) is daar groot klem geplaas op die vestiging van 'n leestradisie en positiewe leeshouding in elke huis. Daar is gepoog om van die 5 miljoen ongeletterde Suid-Afrikaners "new adult readers" te maak en om die stryd vir leesgeremde en leesgestremde kinders aan te voer. Die leestrae tieners het egter onaangeraak gebly. Amerikaanse biblioteke het reeds in 1985 begin om deur *Project on Adult Literacy (PAL)* die kwessie van leestraagheid aan te pak. Suid-Afrika het op hierdie gebied 'n besliste agterstand (Le Roux 1990:105). Daar is al soveel oor die jeugdige as leser en biblioteekgebruiker geskryf, maar nog steeds is daar te veel traie lesers en nie-lesers (Le Roux 1988:11).

4.3.1 Wat is leestraagheid?

Leestraagheid verwys nie na lesers met leesgestremdhede of -geremdhede nie, maar na leesvaardige lesers wat net geen behoefte het om te lees nie. 'n Traie leser beskik dus oor 'n normale perseptuele en kognitiewe ontwikkeling; hy kan lees, maar wil nie lees nie (Le Roux 1990:106, *Traie lesers*: 1). Wickham (in Le Roux 1990:106) lig dit verder toe: "...Those whose reading skills in the basic sense are competent, or even good, but who read only under compulsion, show little pleasure in the activity, gain little insight from what they read, and reject

what is recommended to them". Sommige van hierdie lesers het volgens skolastiese leestoetse selfs bogemiddelde leesvaardighede, maar die jeugboek bly vir hulle "letterlik die geslote boek" (Le Roux 1988:11).

Trae lesers kan aan die volgende algemene eienskappe geken word (Le Roux *Trae lesers*: 2; 1990:108):

- Geen kognitiewe of perseptuele agterstande nie.
- Intelligensie meestal gemiddeld of bogemiddeld.
- Dikwels regs hemisferies dominant, meer visueel-ruimtelik as logies-verbaal met 'n noemenswaardige diskrepansie tussen verbale en nie-verbale weergawe.
- Vind oënskynlik geen plesier in lees nie, het 'n gebrekkige leesbegrip en lees slegs onder dwang.
- Hoewel leserleiding verwerp word, is daar tog die begeerte om ook met gemak en vir plesier te kan lees.

Wanneer trae lesers wel lees, wil hul materiaal van hul eie keuse lees (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 1). Dikwels etiketteer volwassenes jong lesers as trae lesers omdat hulle onwillig is om dit te lees wat volwassenes as geskikte literatuur beskou (Badgett in Le Roux, *Trae lesers*: 1).

4.3.2 Oorsake van leestraagheid

Die steriele, boeklose huise waarin kinders grootword is een van die hoofoorsake van leestraagheid. Ouers het nie meer tyd om stories te vertel of voor te lees nie en steun op televisieprogramme en verhale op kassette. Jong lesers neem meestal die leeshouding aan van 'n gesagspersoon binne sy ervaringsveld, byvoorbeeld ouers en onderwysers. Indien daar dus nie leesrolmodelle is nie, sal die kind ook nie 'n positiewe houding teenoor lees openbaar nie (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 4–6; Le Roux, *Leserleiding*: 7; Varlejs 1978:vii; Gentile en

McMillan 1980:487; Smit 1985:35; Spies 1990:1; Van der Merwe 1985:35; Lohann 1991:4; Maartens 1990b:8).

Trae lesers het dikwels onaangename konnotasies met die leeservaring – veral in die eerste skooljaar waar luidlees sinoniem aan mislukking vir die jong leser is. Alternatiewe vorms van tydbesteding soos sport, sosiale aktiwiteite en televisieprogramme bedreig veral in die tienerjare die leesgewoonte. Oneffektiewe leserleiding in skole en biblioteke kan ook as 'n oorsaak van leestraagheid beskou word (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 4–6).

4.4 LEESYWER

Uit die steekproef van 2 800 Graad 9 tot 12 leerders is slegs 8% in Gardner (1989:204) se navorsing uitgewys as ywerige lesers. Dit is leerders wat ten minste 4 boeke in twee weke gelees het. Hierteenoor het hy gevind dat 7% leerders trae lesers is wat geen boeke in twee weke gelees het nie (Gardner 1989:205). Alhoewel die persentasie trae lesers laag is, is die lae persentasie ywerige lesers kommerwekkend (Gardner 1989:231).

Gardner (1989, 1991) het die volgende kenmerke by ywerige en trae lesers geïdentifiseer:

- Ywerige lesers is in staat om self boeke volgens hulle leesbehoefte op te spoor en hulle lees 'n verskeidenheid genres (1991:39). Trae lesers sukkel om die regte boek wat sal voldoen aan hul spesifieke leesbehoefte self te vind (1989:232).
- Ywerige lesers se leesgewoontes verhoed hulle nie om ook aan ander aktiwiteite deel te neem nie (1991:39). Dit blyk dat die ywerige lesers ook meer betrokke is by buitemuurse aktiwiteite as trae lesers (1989:233).
- Alhoewel ywerige lesers ook televisie kyk, kyk hulle minder as trae lesers.

Hulle kan onderskei tussen die bevrediging van oudio-visuele stimuli en die van die geskrewe woord (1991:39).

- Die jonger leerders (Graad 9 en 10) het die grootste persentasie ywerige lesers in Gardner se steekproef gevorm terwyl die ouer leerders (Graad 11 en 12) die grootste persentasie traie lesers uitmaak (1989:206).
- Meisies verteenwoordig 74% van die ywerige lesers en seuns 70% van die traie lesers (1989:206).
- Ywerige lesers gee meer geredelik voorkeur aan fiksie en verkies om boeke te lees terwyl traie lesers eerder nie-fiksie en veral tydskrifte lees (1989:221).
- Ywerige lesers selekteer boeke op grond van die reklametekst en die skrywer terwyl traie lesers daarenteen op grond van die voorbladontwerp, titel of die dikte van die boek kies (1989:221).

4.5 LESERLEIDING

Die *Harrod's Librarians' Glossary and Reference book* omskryf leserleiding soos volg: "An experienced and tactful member of the staff who is detailed for advising readers on their choice of books, interesting casual readers in more systematic reading, recording results of interviews, maintaining a close touch with local educational agencies and generally furthering the use of books" (Le Roux 1988:6). Leserleiding is die identifisering van leesbehoefte en die motivering om hierdie behoefte te bevredig (Le Roux, *Leserleiding in die Primêre Skool*: 3). Smit (1987:6) definieer leesleiding of leseradviesing as advies en hulp wat aan lesers verleen word "met die doel om die leser ten opsigte van die leesaktiwiteit te motiveer en te stimuleer". Leesadviseurs wil lesers se belangstellingsveld en lewenservaring uitbrei (Smit 1987:6).

Volgens Geyser (1975:238) word effektiewe leserleiding gegee wanneer die regte boek op die regte tyd aan die jong leser gegee word om te lees. Jong

volwassenes het nog nie die kritiese vermoë om te kan besluit of 'n werk literêr van waarde is nie en hulle weet ook nie wat beskikbaar is nie. Hulle is feitlik uitsluitlik op volwassenes aangewys vir leesstof (Snyman 1983:47,48). Volgens Gallo en Simmons (1980:17) het skole met aktiewe biblioteekpersoneel en onderwysers wat 'n wye verskeidenheid jongvolwasseneliteratuur beskikbaar stel - veel wyer as die vereiste leesstof van 'n beperkte kurrikulum – ook groot getalle ywerige lesers. Die volwassenes wat jong lesers se behoeftes en motiewe ken en saam met hom lees en sodoende deel word van sy leeservaring, is besig met leserleiding (Le Roux, *Leserleiding*: 11). Wanneer jong lesers bewus gemaak word van hulle behoeftes wat deur lees bevredig kan word, word leserleiding effektief toegepas.

Volgens Combrink (1989:350) is dit leserleiers se verantwoordelikheid om genoeg kennis te hê oor die volgende sake:

- Kennis van boeke in die algemeen
- Kennis van jeugliteratuur in die besonder
- Kennis oor skrywers
- Kennis oor die ontwikkeling op die gebied van literatuurteorie
- Kennis oor onderrigmetodes en –tegnieke waarmee die doelstellings van literatuuronderrig bereik kan word
- Kennis van literêre aspekte wat onderrig behoort te word
- Gesonde, betroubare literêre oordeel
- Kennis van navorsingsresultate

Leserleiers moet nuwe publikasies onophoudelik by leerders gepropageer (Pieterse 1989:12). Hulle moet hulle eie lys van goeie literatuur vir jong lesers saamstel en nie net afhanklik wees van iemand anders se lys nie (Protherough 1983:152). Hulle moet ook die regte boek op die regte tyd aan lesers kan gee om te lees en weet wat om aan te beveel om die leser aan te gryp (Walter de la Mare in Le Roux, *Leserleiding*: 12; Donelson 1978:77; Smit 1987:6; Le Roux

1990:110).

Leserleiding is egter nie beperk tot net die bibliotekaris of taalonderwyser nie; elke vakonderwyser dra ook die verantwoordelikheid van leserleiding op sy spesifieke vakgebied. Almal wat met kinders te doen het, het die “onaflegbare verantwoordelikheid om die kind voortdurend voor te stel aan en bekend te maak met die beste boeke wat daar vir hom beskikbaar is” (Bignault in Le Roux 1988:7). Naas portuurgroep, het ouers, onderwysers en biblioteekpersoneel die grootste invloed op die boekseleksie van jong lesers (Gardner 1989:190). Leserleiers is ouers, onderwysers of bibliotekarisse wat met diplomatieuse voorstelle en volgehoue, opregte belangstelling lesers sonder enige onnodige aversie die 'goeie literatuur' van suksesvolle skrywers kan laat geniet (Geyser 1975:238; Le Roux 1990:113).

4.6 DIE BIBLIOTEEK

Baie min lesers koop boeke. Die meeste jong lesers kry die boeke wat hulle lees by die biblioteek. (Ingham in Gardner 1989:179; Gardner 1989:178; 1991:35).

4.6.1 Jong volwassenes se biblioteekbesoekgewoontes

Die Waltham Forest-verslag (1985) waarby 2 200 Britse, jong volwassenes tussen die ouderdomme 11 en 23 betrek is, het aangedui dat 75% van die respondente hulself as biblioteekgebruikers beskou het terwyl hulle nog op skool, kollege of universiteit was. Na die sekondêre of tersiêre opleidingsfase is daar 'n heelwat kleiner persentasie van die steekproef wat hulself as biblioteekbesoekers of boeklesers beskryf. 'n Ondersoek wat in Engeland uitgevoer is, het gewys dat die gebruikers van die biblioteek op ouderdom veertien begin afneem (Van Zyl 1990:8). Die Herfordshire-verslag (1985-1986) het die bevindinge van die

Waltham Forest-verslag bevestig en aangedui dat 38% van tieners tussen 13 en 16 jaar nooit die biblioteek besoek nie (Le Roux 1990:107). Uit Mulder (1975:4) se navorsing het dit geblyk dat 60% van die 960 matriekleerders die skoolbiblioteek hoogstens 2 maal per maand besoek terwyl 18% nooit daar kom nie. Die groep met die hoogste biblioteekgebruiksyfer is meisies tussen die ouderdomme 11 en 16 jaar (Herfordshire-verslag in Le Roux 1990:107). Die hoofrede waarom leerders biblioteke besoek is egter nie noodwendig om fiksie te leen te kry nie, maar meer diksels om 'n skoolprojek te voltooi.

Die invloed van televisie op die leeslus van jong lesers word duidelik in die dorpsbiblioteek gesien. Die aande wanneer 'n gewilde program op die TV vertoon word, is die biblioteek dolleeg (*Dorp se kinders lees al minder* 1987:3).

4.6.2 Die rol van die bibliotekaris

Onderwyser-bibliotekaris wat uitgesonder word as "dinamies, kommunikatore, hardwerkend, geesdriftig, innemend, vol inisiatief..." (Overduin in Le Roux 1990:110), beskou dikwels die tieners in hul biblioteke as "scruffy, noisy, lively, impatient, rude - in fact a bit of a nuisance" (Hill in Le Roux 1990:107). Jong lesers vind dit soms moeilik om 'n boek op te spoor, maar is te bang om die bibliotekaris om hulp te vra (Carlson 1980:10).

Die blote aanwesigheid van 'n boekvoorraad van hoë kwaliteit leesstof, verseker nie dat jong volwassenes dit sal lees nie. Dit is die bibliotekaris se plig om die nodige leserleiding aan groepe of individue te gee. Jong lesers moet nie net gehelp word om boeke te vind waarna hulle soek nie, maar hulle moet ook bekend gestel word aan boeke wat hulle nie ken nie (Snyman 1983:52). "Unless interesting books are available to them, they will never be enticed to read" (Mattila in Gardner 1989:80).

4.6.3 Probleme wat biblioteke ondervind

Hoë boekkoste en 'n gebrek aan fondse kniehalter biblioteke se pogings om resente jongvolwasseneliteratuur aan te koop en bekend te stel (Carlson 1980:10). Biblioteke kan bykans geen nuwe publikasies bekostig nie (Obisesan 1995:12). Alhoewel meeste biblioteke voorsiening maak vir 'n tienerafdeling, beskik min biblioteke egter oor personeel wat hul aandag op tienerleesaktiwiteite kan toespits (De Beer 1993:22).

Minstens sewe Wes-Kaapse munisipale biblioteke in onder meer Kampsbaai, Observatory, Maitland, Vredehoek, Woodstock en Landsdowne kan in die afsienbare toekoms gesluit word om die Moederstad se biblioteekdiens uit sy geldnood te red. Bibliotekarisse en onderwysers het hul kommer uitgespreek dat talle kinders nie binne maklike bereik van 'n biblioteek sal wees nie. Biblioteke in Athlone, Claremont en Seepunt is reeds vroeër in die jaar gesluit (Brümmer 1999:10). In 'n land soos Nigerië staan die meeste biblioteke aan opvoedkundige instellings leeg of bevat slegs verouderde boeke (Obisesan 1995:12). Dit is ook die geval in die meeste skoolbiblioteke in histories benadeelde gemeenskappe in die Wes- en Noord-Kaap. Van die 20 skoolbiblioteke wat die skrywer van hierdie studie besoek het, was slegs een biblioteek nog aktief, maar afhanklik van tweedehandse en verouderde boeke wat geskenk word deur die gemeenskap.

In reaksie op die inkorting van biblioteekure in Oostenberg (Wes-Kaap), reageer Mobbs (1999:12) deur daarop te wys dat biblioteke die as is waarom die opheffing van gemeenskappe met agterstande in die huidige tydsgewrig draai. Biblioteekure moet liever uitgebrei as ingekort word. 'n Tekort aan personeel en finansies behoort nie as 'n rede aangevoer te word vir die inkorting van biblioteekure nie. Volgens hom kan munisipaliteite ongeag finansiële inperkings nie hul opvoedingstaak van minder belang ag nie. Biblioteke moet tred hou met die kennisontploffing en op die hoogte bly van tegnologiese ontwikkelings wat

inligting spoedig aan gebruikers verskaf. In die lig van Kurrikulum 2005 waar die insameling van inligting uit naslaanwerke in die biblioteke 'n deurslaggewende rol speel, mag die reg van leerders om die biblioteek te gebruik wanneer nodig hulle nie deur ingekorte ure ontnem word nie.

4.6.4 Alternatiewe biblioteekfasiliteite

Nadat die motorfabriek in die Skotse dorpie, Johnstone, gesluit is, was die werkloosheidsyfer onder jong mense in die area sowat 82%. Die biblioteek was bewus daarvan dat hulle nie jong lesers trek nie en ook nie behou nie. Die blote beskikbaarheid van jongvolwasseneliteratuur in die biblioteek was nie voldoende om jong lesers te trek nie. Daar is toe besluit om 'n jeugbiblioteek in te rig wat aansluit by die belangstellingsveld van 16- tot 19-jarige jong volwassenes met musiek, speletjies, koeldrankmasjiene, rekenaars, plakgate, kassette (CD's), tydskrifte en koerante. Daar is ook geen onderskeid gemaak tussen jongvolwasseneliteratuur of volwassaneliteratuur nie. Alle leesstof is volgens onderwerp gerangskik. Alhoewel daar ook voorsiening gemaak is vir klassieke werke, is die meeste boeke slapband, populêre literatuur. Die sukses was so oorweldigend dat groter ruimte gesoek moes word. In die nuwe gebou was daar plek vir jong mense om self musiek te maak en is dienste uitgebrei na 'n afdeling vir loopbaanadvies, kreatiewe skryfklasse, 'n rekenaarklub, boek- en videoklubs asook uitruijleenthede vir boeke en musiek ("swap shop"). Alhoewel dit aanvanklik al die alternatiewe dienste was wat jong mense na die biblioteek getrek het, het die belangstelling in boeke toegeneem en later oorgeneem (Rae 1984: 807-808; Hendry 1986:78-79).

4.7 OUERS

Ouers speel 'n deurslaggewende rol in die vestiging en ontwikkeling van leesgewoontes by hul kinders (*Tyd om te lees* 1987:8; Geldenhuys 1987:143,145; Gardner 1989:208). Hulle is primêr verantwoordelik vir die skep van 'n positiewe leesklimaat tuis (*Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Lohann 1991:5; Keyser 1999a). Volgens Johnson-Kuby en Katz (1996:146) se navorsing het ouers 'n groter invloed (12%) op die leeskeuse van hul kinders as onderwysers en biblioteekpersoneel tesame (9%). Reeds kleintyd moet die ouer sorg dat boeke nie op dieselfde vlak as 'n speelding geplaas word nie. Dit is die ouer se houding wat die kind se gesindheid en denkwyse oor boeke gaan bepaal (Snyman 1983:49).

Een van die hooforsake van leestraagheid by jong volwassenes is ouers wat nie meer vir hul kinders voorlees nie en die verantwoordelikheid afskuif op televisieprogramme en verhale op kassette (Chambers in Le Roux, *Trae lesers*: 4). Die Amerikaanse Nasionale Instituut vir Opvoeding beweer dat 'n gereelde storie voor slapenstyd die beste manier is om van kinders lesers te maak (*Tyd om te lees* 1987:8). In Gardner (1989:186) se navorsing van 2 800 leerders (13 tot 17 jaar) se leesgewoontes, blyk dit dat slegs die helfte van hierdie leerders se ouers gereeld kleintyd aan hulle voorgelees het. Baie min ouers besit boeke tuis wat geskik is vir hul kinders om te lees en minder as die helfte van die ouers behoort aan openbare biblioteke. Ouers neem wel hul kinders na die biblioteek toe, maar net kleintyd wanneer die kind nog afhanklik is van die ouer om die biblioteek te besoek.

Ouers wat gereelde lesers is se kinders is meestal ook ywerige lesers (Le Roux, *Leserleiding*: 6; Coetzee 1977:38; *Tyd om te lees* 1987:8; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Gardner 1991:35). Betrokke ouers stel belang in die wêreld rondom hulle en lees gereeld boeke, tydskrifte en koerante. Hierdeur stel hulle 'n voorbeeld aan jong lesers wat dit navolg (Smit 1985:35; Gardner 1991:39). 'n

Groter persentasie ywerige lesers (69%) het aangedui dat daar byna daaglik aan hulle kleintyd voorgelees is terwyl slegs 26% van die trae lesers hierdie ervaring gehad het (Gardner 1989:207). Gardner (1989:207) het verder gevind dat 58% van ywerige lesers se ouers aan die biblioteek behoort terwyl 60% van die trae lesers se ouers nie aan die biblioteek behoort nie. In sy navorsing het 38% ywerige lesers aangedui dat hul ouers hul kleintyd biblioteek toe geneem het terwyl slegs 16% van die trae lesers dieselfde aangedui het.

4.8 PORTUURGROEP

Portuurgroepe speel 'n belangrike rol in die leeskeuses van jong volwassenes (Pollan 1978:170; Meyer 1988:25,26; Gardner 1989:183). In 'n ondersoek na Amerikaners se leesgewoontes het dit geblyk dat lesers se boekkeuses naas die skrywer se naam en reputasie, meestal beïnvloed word deur vriende se aanbevelings (Wasserman 1999:85). Meeste leerders kry hul gunstelingboeke te lese op grond van 'n terloopse aanbeveling van vriende of familie (Carlson 1980:10; Johnson-Kuby en Katz 1996:146).

Die invloed van die portuurgroep kan ook negatief op die leesgewoonte van jong lesers werk. Soos lesers ouer word, lees hulle al minder omdat hulle toenemend die waardes en norme van hul vriende aanneem en nie hul ouers nie (Sanders in Keyser 1999a).

4.9 VRYE TYD

Vrye tyd word deur Anderson (in Viljoen 1987:91) gedefinieer as aktiwiteite wat nie met werk verband hou nie. Vrye tyd kan egter ook vir persoonlike ontwikkeling aangewend word, dit wil sê dit word nie uitsluitlik vir ontspanning gebruik nie (Kaplan in Viljoen 1987:91). Die skrywer Riana Scheepers (2001:19)

meen dat dit nie 'n unieke verskynsel is dat tieners meer ander dinge doen as lees nie. Dit is 'n fase waardeur hulle gaan. "Maar ek hoop hulle keer terug na die avontuur van lees" (Scheepers 2001:19).

In die geheel het die respondente in Gardner (1989:68) se steekproef gemiddeld 25 uur per week aan nie-lees vryetydsaktiwiteite spandeer. Alhoewel dit blyk dat 'n oorvol buitemuurse program aanleiding kan gee tot die afname in die leesaktiwiteit (Carlson 1980:7; Smit 1985:35; Bushman 1997:38), het Gardner (1989:218; 1991:33) in sy navorsing waarby 2 800 leerders en hul onderwysers betrek is, gevind dat ywerige lesers juis die lesers is met aktiewe buitemuurse programme. Volgens Gardner (1989:72) bestee jong lesers wel 'n beduidende hoeveelheid tyd aan lees in hul vrye tyd, hou die betrokkenheid by sport geen bedreiging vir die leesaktiwiteit in nie (Gardner 1991:35) en is daar geen beduidende verband tussen vryetydsbesteding en 'n afname in die leesgewoonte is nie. Die rede vir die afname in leesgewoonte moet elders gesoek word (Gardner 1989:84). Gallo en Simmons (1980:16) het in hulle navorsing oor wat 500 Graad 9- tot 12-leerders in hul vrye tyd die somervakansie gelees het, gevind dat die meerderheid hoërskoolleerders veral hul vrye tyd in die *vakansie* gebruik om te lees.

Nederland is seker een van die welvarendste lande ter wêreld. Eienaardig genoeg is juis die rykdom een van die oorsake waarom mense steeds minder lees. Volgens Sanders (in Keyser 1999a) het die Nederlanders die afgelope jare weens welvaart meer vrye tyd, maar terseldertyd is daar meer moontlikhede om hul tyd en geld te bestee. Mense is meer mobiel, gaan meer uit en die elektroniese en massamedia neem meeste van hul tyd in beslag. Dit het daartoe gelei dat veral hoër opgeleide mense minder lees.

4.10 OUDERDOM

Ouderdom speel 'n besliste rol in die hoeveelheid boeke wat jong lesers lees (Carlson 1980:10). Die sterkste afname in die leesaktiwiteit kom voor tussen Grade 8 tot 10 (Van Zyl 1990:8; Gardner 1991:33). Teen die tyd wat die leerder die skool verlaat, is sy gebrekkige leesgewoontes permanent gevestig (Gardner 1991:33). Lesers van om en by 13 jaar “consume books like popcorn” (Carlson 1980:10). Tussen die ouderdomme 8 en 11 lees jong lesers meer as in enige ander stadium van hulle lewe (Davies in Gardner 1989:83). In teenstelling hiermee, lees 16- en 17-jariges gemiddeld slegs 25 boeke per jaar (Carlson 1980:10). Gardner (1989:83) het in sy navorsing gevind dat die persentasie hoërskoolleerders wat twee boeke per week gelees het, gedaal het vanaf 18% in Graad 9 na 9% in Graad 12.

4.11 DIE MEDIA

Televisieverslaafdes is “breindood”. Navorsing het getoon dat 'n mens se brein meer aktief is as jy slaap as wanneer jy TV kyk. Met lees hou jy egter jou brein aktief (Langmead in Coetzee 1999:13). Meer as die helfte van die boeke in 'n top-10 boeklys wat 500 Graad 9 tot 12-leerders saamgestel het, is verfilm of het as TV-reekse verskyn (Gallo en Simmons 1980:14). In 'n Amerikaanse navorsingsprojek is gevind dat tieners dikwels boeke koop omdat die titel verfilm is (Donelson en Nilsen 1980:27; Wasserman 1999:85). Carlson (1980:49) wys daarop dat die proses van verfilming van die geskrewe woord omgekeer is en baie films of TV-reekse deesdae herskryf word in boeke. Die visuele vorm stimuleer die behoefte om die ervaring te herhaal deur dit te lees (Carlson 1980:49, Donelson en Nilsen 1980:27). Dit blyk dus dat films en TV-produksies 'n goeie invloed kan hê op die leesgewoontes van jong lesers (Donelson en Nilsen 1980:538; Gallo en Simmons 1980:15; Stanek 1980:52).

Televisie en boeke verdring mekaar nie, maar vul mekaar eerder aan (Smit 1985:35; Gardner 1991:33). Beide die televisie en boek het 'n onvervangbare rol om kinders visueel en verbaal geletterd te maak (Smit 1985:35). Daar is geen korrelasie tussen die aantal boeke wat jong volwassenes lees en televisie kyk nie (Gardner 1989:60). Navorsers moet elders soek vir redes waarom sommige leerders trae lesers is. Televisie is nie die oorsaak nie (Gardner 1989:189,216,218; 1991:39;). Die ywerigste lesers is ook van die ywerigste televisiekykers (Gardner 1989:216). Gardner (1989:63) wys egter daarop dat sy navorsing gedoen is voor die koms van M-Net.

Die boek sal nooit uitsterf of deur tegnologie vervang word nie (Nel 1998:13; Koos Kombuis 2000:13). Nel (1998:13) is van mening dat namate die tegnologie verbeter, gaan die boek al meer begin uitstaan as die goedkoopste, treffender manier om kennis te versprei. Die ideaal is dat televisie en ander vorms van elektroniese vermaak die leesproses aanvul en nie bedreig nie (*Tyd om te lees* 1987:8). Die bydrae wat televisie tot boekbemarking kan maak, is van onskatbare waarde (Bester 1990:138).

Tog is ouers en opvoeders se vrese dat televisie en ander vorms van elektroniese vermaak die jeug van boeke vervreem dalk oordrewe, maar nie sonder gronde nie (*Tyd om te lees* 1987:8). Die televisie-alternatief is 'n rede waarom baie jong volwassenes nie lees nie (Fouche in Le Roux, *Trae lesers*: 5; Carlson 1980:7; Van der Walt 1986:3; Chambers in Meyer 1988:25; *Reading creates love of learning* 1999:8; Lohann 1991:4; Botha 1999:10; Sanders in Keyser 1999a). Voorskoolse en laerskoolkinders is so klank- en prentgeoriënteerd dat boeklees as 'n mors van tyd beskou word (Larick in Vels 1990:121). Leerders het minder tyd om te lees en boeke verloor hul aantrekkingskrag teenoor die meer skouspelagtige mediums (Smit 1985:35). Leerders sal liever na 'n storie op televisie kyk as om dit te lees (Bush in Vels 1990:121).

Rhodie (Odendaal 1991:20), hoof van die Skool vir Kommunikasie van die Technikon Pretoria, meen die krisis in Westerse onderwys is opgesluit in die geweldige klem wat op tegnologie geplaas word. In die inligtingsera word menslike waardes minder belangrik. Alle vaardighede word geobjektiveer deur die toekenning van 'n punt. Die verbale vaardigheid van Amerikaners wat skoolopleiding voltooi het, het skerp verswak. Dit is egter nie verrassend nie, aangesien meeste leerders wat hul skoolopleiding voltooi het, 18 000 televisiekykure agter die blad het – die ekwivalent van 9 jaar se voltydse werksure (Kosinski 1980:462).

Vels (1990:21) herinner egter dat daar ook voor die koms van die televisie kinders was wat nie gelees het nie. Volgens haar is dit in elk geval die kind wat nie 'n leser is nie wat tevrede is om die storie op televisie te kyk sonder om dit te wil lees. Die ywerige lesers sal wel die boek ook lees.

4.12 OMSLAG, TITEL EN SKRYWER

Jong volwassenes kies dikwels 'n boek op grond van die voorkoms van die omslag (Gardner 1989:181; Johnson-Kuby en Katz 1996:146; Price 1999:2; Wasserman 1999:85). Volgens Gardner (1989:181) blyk die reklametekste die mees bemarkbare eienskap vir jong lesers te wees wanneer hulle die eerste keer 'n boek sien. Alhoewel albei geslagte boeke selekteer op grond van die reklametekste, word meisies meer daardeur beïnvloed. Seuns word veral beïnvloed deur die titel en die voorbladontwerp. Skrywers en uitgewers behoort titels van boeke met groter sorg te kies, aangesien die titel 'n belangrike faktor is in die keuse van leesstof deur jeugdiges (Lohann 1986:114).

Jong volwassenes neig ook om al die boeke van hul gunstelingskrywers te lees (Carter 1997:66). Gewilde en bekende skrywers is 'n maatstaf waarvolgens leerders hul leesstof kies (Johnson-Kuby en Katz 1996:146). Soos lesers ouer

word, speel die outeur veral 'n rol in hul boekselektering (Gardner 1989:181). Ook die volwasse lesers se boekkeuse word meestal beïnvloed deur die skrywer se naam of reputasie (Wasserman 1999:85). Lohann (1986:52) het egter in sy navorsing gevind dat Suid-Afrikaanse jong lesers nie vertrou is met die name van skrywers nie.

4.13 BOEKKOSTE

Aucamp (1988b:36) het reeds in 1988 daarop gewys dat vanweë die krimpende houtvoorraad van die wêreld, boeke dienoooreenkomstig duurder en duurder sal word. Die hoë koste van boeke het 'n belangrike invloed op die leesgewoontes van jong lesers (*Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Stover 1997:58). Die inperking van die voorgeskrewe afsetgebiede het baie uitgewers laat noustrop trek en alternatiewe markte moes gesoek en ontgin word (Botha 1999:10). Suid-Afrika het 'n baie klein boekmark en 'n nog kleiner mark vir Afrikaans. Uitgewers probeer 'n boek se teikenmark so wyd moontlik trek. Daar word dus gefokus op 'n algemene mark met die hoop dat die oorblywende skoolmark en die gebrekkige biblioteekmark getref word (Lategan in Van Zyl 2000:18). Jong lesers verkies dikwels sublitteratuur soos slapbandboeke of tydskrifte omdat dit goedkoper is (Stover 1997:58). In die lig van stygende boekcoste wys Engdahl (1980:45) daarop dat goeie boeke van die mark verdwyn omdat dit nie so wyd gelees word soos populêre literatuur nie. Die hoofokus van die boekmark bly blitsverkopers.

Volgens Obisesan (1995:12) was die hoë koste van boeke een van die hooforsake van die vinnige uitsterf van die leesgewoonte in Nigerië. Jong mense stel toenemend nie meer belang om hul geld op boeke te bestee nie. In die lig van die opvoedkundige wanbalanse in Suid-Afrika maan Boucher (1996:8): "If we claim, that as a nation, we cannot afford books for our children and ourselves, we are making a grave error of false economy and limiting future

generations". Die aankoop van boeke moet gesien word as 'n langtermyn belegging. Koste kan gesny word deur aankope op groot maat, kreatiewe vennootskappe, samewerking met plaaslike uitgewers en lae-kostepubliserings van inheemse tekste (Boucher 1996:8). Kader Asmal, minister van Onderwys, het by die Wêreldboekedagviering onderneem om sy bes te doen om toe te sien dat BTW op boeke afgeskaf word (Brümmer 2000:2). Volgens Spies (1990:1) bly dit vir hom 'n raaisel hoe enige regering belasting op boeke kan hef. "Boeke en brode is lewensmiddele" (Spies 1990:1).

4.14 LITERATUURONDERRIG

By die kongres van Saval (Suid-Afrikaanse Vereniging vir Algemene Literatuurwetenskap) in 1990 word 'n algehele hersiening van sillabusse, onderwysmetodes en leespraktyke in Afrikaanse literatuuronderrig bepleit (Grabe 1990:15). Anker (1989:292; 1991:185) gee 'n samevatting van die soort literatuuronderrig waarteen beswaar gemaak word:

- Leerders is te passief in die klas
- Leesgenot ontbreek
- Leeservaring word nie in verband gebring met die lewenservaring van jong lesers nie
- Letterkunde word te akademies benader en die emosionele trefkrag van die teks gaan verlore
- Onderrig word bepaal deur eksaminering
- Letterkunde word in isolasie ten opsigte van die werklikheid daar buite aangebied
- Die literatuurgeskiedenis en die geheeloorsig oor die Afrikaanse letterkunde word geïgnoreer
- Leerders se leeservaring is te klein en beperk
- Spesifieke doelwitte ontbreek by literatuuronderrig

- Die voorgeskrewe boeke word oordoseer
- Blokboeke en handleidings word bestudeer in plaas van die teks
- Die eie mening of interpretasie van leerders word nie erken nie
- Leerders se behoeftes en belangstellings word nie in ag geneem nie
- Leerders word soms te vroeg konfronteer met ingewikkelde literatuur

Voorgeskrewe werk neem 'n groot deel van die leestyd in hoërskole in beslag en die langdradige en diepgaande ontleding van die werke laat die leesgenot dikwels verlore gaan. Dit is belangrik dat jong lesers kennis maak met sommige van die groot letterkundige werke, maar oorbeklemtoning en ooralisering kan die belangstelling in lees demp en selfs laat verdwyn. Volgens 'n matriekleerder, Heloïse Riche, lê die probleem daarin dat die voorgeskrewe boek soms die volle vier kwartale lank behandel word – as eksamenvoorbereiding. “Almal toon allergiese reaksies wanneer hulle die (voorgeskrewe) boek vir die vierde keer moet optel” (Rich 1989:43).

“The key to the building of lifetime reading habits lies in large measure with an interested, perceptive teacher who helps students in basic reading skills; who has read so extensively in both new and old literature that he is able to guide young people to books related to their interests; who understands the reading interests of adolescents; ...and who strives for varied methods of teaching literature” (Painter in Gardner 1989:90). Vervolgens 'n samevatting van beginsels en onderrigstrategieë wat leserleiers in hul klaskamers behoort te volg:

4.14.1 Leserrespons

Reeds in die sestigjare het Louise Rosenblatt en ander navorsers soos James Squire, Alan Purves, Hans Robert Jauss en Wolfgang Iser 'n transaksionele model voorgelê waarvolgens lesers 'n aktiewe rol speel in die betekenisgewing aan 'n teks. Volgens hierdie resepsieteoretiese benadering is jong lesers met hul

unieke belangstellings, leesbehoefte en verskillende begrips- en waarderingsvlakke aktief betrokke by hul eie literatuurontwikkelingsproses. Die fokus is dus op die leser en sy belewing van die teks (Sutherland en Arburtnot 1977:505; Aubin 1980:1; Bosman in Aucamp 1988a:8; Le Roux 1988:12; Anker 1989:292; Combrink 1990a:194; Jauss in Snyman 1994:39). Voordat enige leser 'n teks effektief kan analiseer, moet hy eers 'n eie respons tot die teks hê (Cope 1997:20). Leserrespons – affektief of kognitief – maak die leser betrokke by die teks, en betrokkenheid is 'n voorvereiste vir suksesvolle onderrig (Combrink 1992:17).

“...Opportunities to respond, to engage in literary talk with the teacher, are crucial” (Atwell 1987:164). Dit is soms moeilik om 'n responsgerigte bespreking aan die gang te kry. Jong lesers gee dikwels net weer wat in die boek gebeur het. Hulle sukkel om dit wat hulle gelees het, te analiseer, of dit waarvan hulle gehou het, te formuleer. Combrink (1990c:244) wys daarop dat leerders hulp nodig het met die verbaliseringsproses. Atwell (1987:165) stel die gebruik van leesjoernale voor. Jong lesers kan hul respons deur middel van leesjoernale deel en sodoende bewus raak dat daar 'n verskeidenheid interpretasies vir een spesifieke teks is (Mulder 1975:218; Carlson 1980:7; Atwell 1987:184; Atwell en Retief in Cope 1997:20). Die bespreking en formulering van die leerder se eie ervaring en kennismaking met ander menings is noodsaaklik om die teks met 'n oop gemoed te benader (Bosman in Aucamp 1988a:8; Anker 1989:293). Die waarde van die leeservaring is juis geleë in die dink, praat en skryf oor 'n boek of ander tekste: “Gedeelde respons verfyn eie respons” (Purves in Anker 1991:186).

4.14.2 'n Temagerigte en integrerende benadering

'n Temagerigte en integrerende onderrigbenadering prikkel jong lesers se leesbelangstelling en maak hulle betrokke by die teks (Anker 1989:293;

Combrink 1992:17). 'n Essensiële kenmerk van hierdie benadering is die geleentheid vir intergrasie op talle vlakke, byvoorbeeld taalvaardighede (luister, praat, lees, skryf), genres (poësie, drama, prosa), respons (emosioneel, intellektueel, sintuiglik, fisies), breinfunksies, denkvaardighede, literêre benaderings, onderrigstrategieë (metodes, tegnieke, aktiwiteite) en media. Leserleiers moet alle tekstipes by literatuuronderrig betrek, ook die massakommunikasiemedia. Sodoende kry leerders 'n groter perspektief op die omringende wêreld en word hul verwysingsraamwerk verbreed (Anker 1989:293; Combrink 1992:18). Een van die take van die skool is om jong lesers se verwagtingshorisonne uit te brei en lesers los te draai uit hulle eie isolasie (Squire in Anker 1991:186). Onderwysers moet leerders aanmoedig om meer en wyer te lees (Combrink 1989:349). Olivier (1986:15) en Cloete (1988:24) doen 'n beroep op onderwysers om hulle nie net by voorgeskrewe boeke te hou nie, maar om ander resente Afrikaanse literatuur aan leerders bekend te stel. Die suksesvolle vestiging van leesgewoontes vind plaas in klaskamers waar onderwysers bereid is om verby die klassieke kanon te kyk. In hierdie klaskamers is dit net so belangrik om strokiesboeke, rap-liedjies en populêre literatuur te bestudeer as Shakespeare se *King Lear* (Applebee in Bushmanm 1997:38). Leesmedia strek tot films, video's, laserskywe, rekenaarspeletjies en televisieprogramme. Leserleiers behoort hierdie interaktiewe media as aanvaarde leesmateriaal vir tieners te erken en aan te wend in die klaskamer (Vandergift in Le Roux 1988:8; Anker 1989:293; Le Roux 1990:113).

4.14.3 Vrye leeskeuses

Die onderwyser moet nie 'n opdringerige begeleier by die boek wees nie. "Boeke word, waar geen rigiede voorskrifte of sensuur bestaan nie, natuurlike begeleiers en kommentators van ander boeke" (Aucamp 1988b:31). Jong lesers moet die kans gegun word om te lees wat hulle wil – al is dit dan ook swakker literatuur. Aucamp (1988b:32) wys daarop dat hy nie sy "primitiewe" leesfase ontsê is nie

en sy leeslus behou het. Indoktrinasie kan jong lesers permanent van letterkunde vervreem. Aucamp (1988b:32) bepleit 'n vryer ontdekkingsstyd en 'n kans om ongehinderd breed en diep te lees. "If we want our students to grow as readers and develop a lifelong love of reading, then we must trust them to choose literature that they can connect with, literature that will inspire them to read more" (Cope 1997:22). Gallo en Simmons (1980:16) het gevind dat skole met 'n vryer leesprogram, waar leerders nie geforseer word om net te hou by "goeie" literatuur nie en waar biblioteke en klaskamers 'n wye verskeidenheid populêre literatuur beskikbaar stel, se leerders meer gelees het in hulle vrye tyd as leerders in skole met 'n meer beperkte leesprogram.

4.14.4 Leesentoesiasme

As 'n mens nie self geesdrif het vir boeke en lees nie, sal jy nie 'n jong leser kan beïnvloed om te lees nie (Le Roux, *Trae lesers*: 9; Maartens 1990:8). Leesywer moet nie net gereserveer word vir die taalklasse nie, maar vir almal wat te doen het met die opvoedingstaak. Onderwysers, bibliotekarisse en ouers kan as leserleiers 'n deurslaggewende rol speel in die vestiging en ontwikkeling van leesgewoontes by jong volwassenes (Van Zyl 1990:18; Gardner 1991:34). Hul entoesiasme, stimulering en onderrigmetodes speel ook 'n uiters belangrike rol (Combrink 1989:330).

4.14.5 Beskikbaarheid van leestyd

"We need to heed the research that says the best way to improve reading is to read" (Reid en Cline 1997:72). Die leesgewoonte kan slegs ontwikkel waar tyd vir lees en leesstof beskikbaar is (Viljoen 1987:95). "Periods of silent, independent reading are perhaps the strongest experience I can provide students to demonstrate the value of literacy" (Atwell 1987:157). Reeds in die laat

sewentigerjare het baie skole in Amerika suksesvol gebruik gemaak van die USSR – “uninterrupted, sustained, silent reading” leesprogramme. Al die leerders in die skool, hul onderwysers, die administratiewe personeel en selfs die skoonmakers lees daaglik volgens ’n vasgestelde rooster. Elkeen kan lees volgens eie keuse. Geen evaluering vind in hierdie periode plaas nie en leerders begin lees met genot assosieer (Combrink 1989:342; Reid en Cline 1997:72). Die Departement van Onderwys het aangekondig dat dit vanaf 2001 verpligtend sal wees vir Wes-Kaapse Graad 7’s om daaglik ’n halfuur gedurende die skooldag te lees. Dit is ’n poging van die Onderwysdepartement om die geletterdheidsvlak te verhoog. Leesstof en ondersteuningsdienste sal deur die Departement in vennootskap met die private sektor verskaf word aan skole wat vordering toon. Die leesprogram sal onder meer stillees, lees in pare en storievoorlesings insluit (Bonthuys 2000:17). Hiermee word die erns van lees in skole ook op nasionale regeringsvlak bevestig.

4.14.6 Die eksaminering van literatuur

“Om ’n behandelde teks te eksamineer, lei tot blote memorisering en napratery” (Combrink 1989:609). Wanneer eksaminering moet paasvind, neem Combrink (1989:609) sterk standpunt in dat oopboektoetse of -eksamens die enigste sinvolle metode van evaluering is. Eksaminering behoort ’n soort olimpiade te wees, ’n ongesiene literêre eksamen (Grosskopf 1989:42). Die gebruik van ongesiene tekste in eksamens sal ’n finale toets wees of die onderwyser iets bereik het met letterkunde-onderrig (Aucamp in Grosskopf 1989:42). Die evalueerder moet te alle tye krediet gee vir jong lesers se eie siening, eie interpretasie en persoonlike respons (Combrink 1989:610).

Alhoewel die onderwysdepartement verseker dat die memorandum wel soepel is om die leser se eie interpretasie en belewenis te betrek, betwyfel Bosman (in Aucamp 1988a:8) dit tog omdat die memorandums nie beskikbaar gestel word vir

openbare insae nie. So 'n beskikbaarstelling van memorandums sal afreken met die beangsheid van veral jong onderwysers wat letterkunde soos Geskiedenis wil aanbied: 'n punt vir elke feit (Bosman in Aucamp 1888a:8). 'n Hersiende eksamineringsbeleid vir Afrikaanse literatuur is nodig.

4.15 BEMARKING

Al het 'n mediasentrum al die beskikbare boeke vir jong volwassene op sy rakke "...they will probably gather dust - unless you read them and promote them to students" (Adams in Le Roux 1990:116). Sonder die intensiewe bemarking en promosie van boeke sal daar min van leserleiding en die leesaktiwiteit tereg kom (Le Roux, *Leserleiding in die Primêre Skool*: 3; Dippenaar 1988:14). "Publicity is most important for getting the books out of the racks and into the hands of adolescent readers" (Connors 1980:42).

Boeke vir jong lesers kry nie die publisiteit wat dit verdien nie (Bloemhof 1999:4). Daar is ruimte vir meer pogings soos *JongBurger (Jip)* se boekerubriek "Woorde wat Wip" wat ten doel stel om die leesgewoonte onder die jong lesers aan te moedig. Jong lesers kry die geleentheid om self boeke te resenseer of om sommer net hul mening te lug. Dit is ook 'n unieke publikasieruimte vir lesers wat van hul poësie of 'n verhaal wil publiseer en skole word ook aangemoedig om hul leerders se werk in te stuur (Price 1999:2). Alternatiewe media word ook nie behoorlik gebruik nie. Die bemarkingspotensiaal van televisie is nog nooit ontgin nie en niemand weet werklik wat om met die Internet aan te vang nie (Nel 1998:13).

Aucamp (1988b:36) voeg by dat die akademici wat boeke resenseer, dikwels die beginsels van doeltreffende kommunikasie verontagsaam. Hulle gebruik kodes wat onontsyferbaar is vir die publiek. Dit laat die persepsie dat letterkunde gereserveer is vir die geleerdes. Johnita le Roux (1999) herinner resensente daaraan dat hulle 'n gids, 'n voorloper, vir lesers behoort te wees. "Baie gedra

hulle soos godhede in ivoortorings, wat vir 'n gepeupel daar buite moet besluit: lewe of dood vir hierdie boek". Aucamp (1988b:37) prys tydskrifte soos *De Kat* se bydrae om die Afrikaanse boek te bevorder. Volgens hom is die aandag wat byvoorbeeld *Sarie* op 'n eg Amerikaanse manier aan boeke gee met 'n voorbladfoto en 'n paar sentimeters teks onvoldoende. Redaksielede van *Sarie* voel egter dat die publiek gegee moet word waarvoor hulle vra. Die tye van diepgaande resensering is verby.

4.15.1 Internet

Alhoewel Lombard (2000:9) daarop wys dat Suid-Afrikaners hul skoolloopbaan as passiewe leerders met byna geen rekenaarvaardighede voltooi nie, en slegs 9% Suid-Afrikaanse leerders tuis toegang tot 'n rekenaar het (*Toestande vir wetenskap, wiskunde swak in skole* 2000:3), is Breytenbach (1999:6) van mening dat vandag se jong lesers net so tuis voel met rekenaars, die internet en e-pos as met boeke, tydskrifte, televisie, radio en rolprente. Breytenbach (1999:6) verwys spesifiek na Penguin Putnam, een van die grootste Amerikaanse uitgewers, wat 'n nuwe boek as 'n e-boek gepubliseer het. Die "boek" is te koop deur dit af te trek vanaf die webtuiste van die groot boekhandel teen ongeveer dieselfde prys as die gedrukte boek. In Suid-Afrika het Etienne van Heerden se *Rooi Roman* (www.litnet.co.za) reeds sy verskyning gemaak as die eerste van die Afrikaanse e-boeke.

4.15.2 Boekklubs

Leserkring is die grootste boekklub van sy soort in Suid-Afrika en die enkele maatskappy wat die grootste impak op die verkope van boeke in Suid-Afrika het. Voordat Leserkring gevestig is, is Afrikaanse boeke meestal as voorgeskrewe boek deur biblioteke gekoop, maar deur uitstekende diens, regstreekse

bemaking en goeie reklame is die mark verbreed en die boek na die leser self gebring. Navorsing het bewys dat lidmaatskap van Leserkring nuwe lesers skep en mense aanspoor om ook boekwinkels te ondersteun. By Leserkring koop 76% van lede minstens een keer elke ses maande boeke in boekwinkels. Die boekklub help dus uitgewers en skrywers deur nuwe lesers te vind en selfs mense wat ophou lees het, te prikkel om weer ywerig te begin lees. Verder bied Leserkring toegang tot leesmateriaal aan plattelanders wat nie toegang het tot boekwinkels nie (*Leserkring vier 21 jaar van ontwikkeling van ryk leeskuultuur in SA* 2001:6).

4.16 DIE BESKIKBAARHEID EN BEKOMBAARHEID VAN BOEKE

Beskikbaarheid van boeke is bepalend tot die gereelde leesgewoontes van jong lesers. In die lig van die fondsbeperkings waaronder biblioteke dikwels gebuk moet gaan, kan die beskikbaarheid van geskikte leesstof 'n probleem wees (Carlson 1980:10). Lesers verkies dikwels sublitteratuur soos slapbandboeke omdat dit makliker bekombaar is. Selfs volwassenes is geneig om liever iets te lees wat beskikbaar is as om moeite te doen om na iets te soek wat interessant en waardevol is (Carlson 1980:50). Daar is nie genoeg boeke beskikbaar in skole nie. Spies (1990:1) doen 'n ernstige beroep op die privaat sektor om die skole vol boeke te kry en om die las op die staat te verlig. Dit is die plig van volwassenes as die sentrale boekkopers om boeke vir jong lesers beskikbaar te stel - by die huis en by die skool (Le Roux, *Leserleiding*: 12).

Volgens Le Roux (1990:12) en Van der Walt (1986:4) is daar geen rede waarom daar nie aan die leessmake van alle lesers voldoen kan word nie. Daar is vir alle smake en ontwikkelingsvlakke veel te lees in Afrikaans. In teenstelling met hierdie perspektief, is daar verskeie navorsers wat aanvoer dat daar nie genoeg jongvolwasseneliteratuur beskikbaar is nie – veral nie in Afrikaans nie (Roux 1988:8, la van Zyl in Le Roux 1988:8). Stover (1997:61) wat deel is van die span

wat jongvolwasseneliteratuur in *Books for us* bekendstel, beklemtoon dat daar veral nie genoeg literatuur beskikbaar is vir die ouer en meer gesofistikeerde jong volwasse leser nie.

Elke taalonderwyser behoort homself die volgende af te vra (Reid en Cline 1997:71):

- Hoe beskikbaar is boeke vir lees vir plesier?
- Is daar boeke in die klaskamer beskikbaar?
- Sal die seleksie beskikbare boeke aanklank vind by 'n verskeidenheid leessmake?

4.17 GESLAG

Geslag is bepalend tot gedifferensieerde leesgewoontes. Meisies is meer entoesiastiese lesers as seuns (Mulder 1975:121; Scharf 1978:176; Donelson en Nilsen 1980:26; Nell 1988:14; Van Zyl 1990:16).

Die geslagsverskille in leesbelangstelling kan op grond van psigologiese differensiasie verklaar word: "Boys love adventure, girls sentiment..." (Hall in Donelsen en Nilsen 1980:537). Meisies se gunstelingtema is liefde en romanse (Geyser 1975:137; Mulder 1975:194; Mulder 1976:36; Donelson 1978:79; Donelson en Nilsen 1980:26; Lohann 1986:44; Gardner 1990:144). Seuns stel nie belang in die liefdesverhale wat meisies lees nie (Geyser 1975:137; Donelson en Nilsen 1980:26; Lohann 1986:44; Gardner 1989:142). Hulle hou van spanningsverhale vol spioenasie en misdaad asook wetenskapsfiksie (Gardner 1989:142).

4.18 LEESGENOT

“It is just the literature we read for amusement or purely pleasure that may have the greatest...least expected...earliest and most insidious influence upon us” (TS Eliot in Stanek 1980:50).

Leesgenot speel 'n belangrike rol in die ontwikkeling van ywerige leesgewoontes by jong lesers. Wanneer lees geniet word, kan leessmaak ook mettertyd verbeter (Phelps in Donelsen en Nilsen 1980:536). Dit is belangrik dat lesers reeds van 'n vroeë ouderdom lief word vir lees (Elsa Joubert Lohann 1972: 56). Boeke moet nie gebruik word om kinders te straf of af te skrik nie. Die lees van boeke moet 'n aangename en spanningsvrye ervaring wees (*Tyd om te lees* 1987:8).

Boeke moet vandag meeding met TV, video's, die Internet en rekenaarspeletjies. As daar 'n leeskuultuur gekweek wil word, moet daar vir die jeugleser boeke gegee word wat hulle kan geniet (Snyman in Louw 1998:137). Spontane leesgenot is belangrik omdat dit die einddoel van leesonderrig is. Die plesier wat uit lees geput word, is so kragtig dat dit die leesgewoonte vir 'n lang tyd kan onderhou en sodoende 'n groot publikasie-industrie verseker (Nell 1988:6).

4.19 SOSIAAL-BENADEELDE GEMEENSKAPPE

Gemeenskappe wat 'n hoë geletterdheidsspeil handhaaf, het noodwendig 'n gevestigde leeskuultuur waar boeke 'n belangrike en vanselfsprekende rol in hulle daaglikse bestaan speel. Ouers lees self, het boeke in die huis, lees vir hul kinders voor en neem hulle ook gereeld biblioteek toe. Kinders leer van kleintyd af wat die waarde van boeke is en hoe boeke hul kan stimuleer en vermaak. Die meeste kinders in Suid-Afrika het egter nie hierdie huisagtergrond nie. Hul ouers is gedeeltelik of totaal ongeletterd en boeke is in elk geval te duur om te koop

(Boucher 1996:8). Die gebrek aan boeke tuis, die afwesigheid van 'n leestradisie, gebrekkige openbare biblioteekgeriewe, 'n tekort aan relevante leesstof in eie taal en biblioteekbesoek wat nie as 'n vorm van vryetydsbesteding gesien word nie, is van die redes vir 'n gebrekkige leestradisie in ontwikkelende gemeenskappe (De Vaal in Viljoen 1987:103).

Lees word nie as vryetydsbesteding in ontwikkelende gemeenskappe beoefen nie (Viljoen 1987:105). Mnr Jonker (Arends 2000:15), waarnemende hoofbibliotekaris van die Universiteit Wes-Kaapland, onthou hoe die eerste biblioteek in die bruin woonbuurt in die Paarl eers in Desember 1969 geopen is. Mense het nie geweet wat 'n biblioteek is nie en Jonker moes aan hulle verduidelik dat 'n boek uitgeneem word en weer na veertien dae teruggebring moet word. Die uitdaging word aan Suid-Afrikaanse onderwys gestel om hierdie opvoedkundige wanbalanse te herstel. Boeke is wel duur, maar dit is 'n noodsaaklikheid en nie 'n luukse nie (Boucher 1996:8).

4.20 KULTUUR

Vryetydsaktiwiteite weerspieël kultuur (Kaplan in Viljoen 1987:95). Peters (in Viljoen 1987:95) noem die voorbeeld van die bruin kind wat wil lees, maar teenstand kry van sy ouer wat min skoling gehad het. Hulle wil hê dat hy gedurig werkies in en om die huis moet verrig en die kind het gevolglik min tyd vir lees. Die situasie van die bruin leser wie se ouers gevorderde formele opleiding het, lyk egter anders.

Die sosiale kommunikasieproses in Afrika is veel dieper in die mondelinge tradisie as die geskrewe woord gewortel (Sullivan in Viljoen 1987:96). Manaka (in Viljoen 1987:96) voer aan dat die swartman nog nie lees as deel van sy lewe aangeneem het nie. Hul vrye tyd word spandeer "chatting on current affairs and re-living the past" (Manaka in Viljoen 1987:96). Alhoewel Amadi (in Viljoen

1987:96) voel dat hierdie tradisioneel-georiënteerde gedrag deur geen geletterdheidsgraad verander sal word nie, is Viljoen oortuig dat beter opvoedingsgeleenthede tog 'n invloed sal hê.

Swart en bruin kinders uit ontwikkelende gemeenskappe wat skool toe gaan, beskik meestal nie oor die geestelike toerusting om die leesakte (*“onderrig en oefening wat daarop bereken is om geskrewe woordbeelde te herken as min of meer identies met gesproke woorde waarmee die kind reeds bekend is”* – Coetzee in Viljoen 1987:100) te bemeester nie. In hul milieu ontbreek opvoedkundige speelgoed en is daar min geleentheid vir kreatiewe spel. Die leefwyse en denkwyse van die literatuur wat in die klaskamer gebruik word, is vir hierdie lesers heeltemal vreemd (Manaka in Viljoen 1987:101).

Die nie-leesgedrag van ontwikkelende gemeenskappe lê nie net in die hoë ongeletterdheidsyfer nie, maar ook in die afwesigheid en skaarsste aan literatuur met relevante inhoud, geskryf in 'n eie taal en aangebied op 'n toeganklike vlak. Die onvermoë om biblioteeklektuur te verstaan, word deur bruin lesers as die belangrikste rede genoem waarom hulle nie lede van die openbare biblioteek is nie (König in Viljoen 1987:99). Die boekemark vir jong, swart volwassenes is nog nie ontgin nie. Veral nie in Afrikaans nie. In die bemerking van kultuurvrye boeke sal die volgende kwessie aandag moet kry (Bester 1990:139):

- Ongeletterdheid
- Die pas-geletterde
- Leeshouding
- Leserrespons
- Die aanwending van die radio en televisie ter bevordering van die leesgewoonte
- Probleme wat die skrywer, die illustreerder en die uitgewer ondervind

4.22 SAMEVATTING

Wanneer daar ten doel gestel word om jong volwassenes se leesgewoontes te bevorder, moet die faktore soos bespreek in hierdie hoofstuk in ag geneem word. In hoofstukke 5 en 6 word die literatuurstudie opgevolg met die navorsingsresultate van 'n vraelysondersoek na die leeskultuur van jong volwassenes.

HOOFSTUK 5

ONDERSOEKRESULTATE: LEESGEWOONTE, LEES-MILIEU EN VRYE TYD

5.1	INLEIDING	119
5.2	OMVANG VAN ONDERSOEK	120
5.2.1	Keuse van steekproef	120
5.2.2	Statisitiese verwerking	123
5.3	LEESGEWOONTES	123
5.3.1	Hoe gereeld jong volwassenes boeke lees	123
5.3.1.1	Geslag	126
5.3.1.2	Geografies ligging	128
5.3.1.3	Bevolkingsgroep	130
5.3.2	Die hoeveelheid boeke wat jong volwassenes lees	132
5.3.2.1	Geslag	133
5.3.2.2	Geografiese ligging	134
5.3.2.3	Bevolkingsgroep	135
5.3.3	Jong volwassenes en hul biblioteekbesoekgewoontes	136
5.3.3.1	Geslag	137
5.3.3.2	Geografiese ligging	138
5.3.3.3	Bevolkingsgroep	139
5.3.4	Gevolgtrekkings: Leesgewoontes	140
5.4	LEESMILIEU	144
5.4.1	Ouers se boekleesgewoontes	145
5.4.1.1	Geografies ligging	146
5.4.1.2	Bevolkingsgroep	147
5.4.2	Ouers se koerantleesgewoontes	148
5.4.2.1	Geografiese ligging	149

5.4.2.2	Bevolkingsgroep	150
5.4.3	Ouers se tydskrifleesgewoontes	151
5.4.3.1	Geografiese ligging	152
5.4.3.2	Bevolkingsgroep	153
5.4.4	Biblioteekbesoek kleintyd	154
5.4.4.1	Geslag	155
5.4.4.2	Geografiese ligging	156
5.4.4.3	Bevolkingsgroep	157
5.4.5	Gevolgtrekkings: Leesmilieu	158
5.5	VRYE TYD	162
5.5.1	Geslag	163
5.5.2	Geografiese ligging	164
5.5.3	Bevolkingsgroep	165
5.5.4	Gevolgtrekkings: Vryetydsbesteding	166
5.6	SAMEVATTING	169

HOOFSTUK 5

ONDERSOEKRESULTATE LEESGEWOONTES, LEESMILIEU EN VRYE TYD

“Die nie-lesende tiener ontbeer wysheid, nugterheid en betowering in sy lewe” (Maartens 1990b:8).

5.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word daar gekyk na die ondersoekresultate ten opsigte van die leesgewoontes, leesmilieu en vryetydsbesteding van jong volwassenes.

Die leesgewoontes van jong volwassenes is aan die hand van die volgende kriteria bepaal:

- Hoe gereeld die respondente boeke lees (Vraag 5).
- Hoeveel boeke hulle die voorafgaande maand gelees het (Vraag 6).
- Hoe gereeld hulle die biblioteek besoek (Vraag 8).

Vraag 8 omvat aspekte van die respondente se leesmilieu:

- Ouers van respondente se boekleesgewoontes.
- Ouers van respondente se koerantleesgewoontes.
- Ouers van respondente se tydskrifleesgewoontes.
- Respondente se besoek aan die biblioteek kleintyd (wat grotendeels deur hul ouers beheer is).

In vraag 9 word die respondente se vryetydsbesteding nagegaan met die doel om lees se posisie as 'n vryetydsaktiwiteit te bepaal.

5.2 OMVANG VAN DIE ONDERSOEK

Inligting omtrent jong volwassenes se leesgewoontes, -milieu, vryetydsbesteding, taalvoorkeure en leesvoor- en -afkeure is verkry aan die hand van vraelyste (Bylae A) wat deur 308 Afrikaanssprekende Graad 11-leerders ingevul is.

5.2.1 Keuse van steekproef

Drie streke, twee skole per streek, is betrek om die seleksie van respondente eweredig te versprei. Die drie streke wat betrek is, is die voorstedelike en semi-stedelike area in die Wes-Kaap en die Namakwaland-area in die Noord-Kaap. Die skole is so geselekteer dat daar drie Afrikaanse skole met oorwegend wit leerders (Hoërskool DF Malan, Hoërskool Strand en Hoërskool Namakwaland) en drie Afrikaanse skole met oorwegend bruin leerders (Sarepta Sekondêre Skool, Lückoff Sekondêre Skool en Hoërskool Nababeep) verteenwoordig is. Die skole wat betrokke was, is gekies op grond van praktiese oorwegings, maklike toegang en goeie verhoudings wat die skrywer van hierdie studie met die skool het.

Vanuit elke klasgroep in ses skole, is 'n steekproef getrek. Die samestelling van die steekproef is bepaal volgens die posisionering van die respondente in die klaskamer om sodoende die beïnvloeding tydens die invul van die vraelyste tot die minimum te beperk. Respondente is so geselekteer dat geen ander respondent langsaan, voor of agter die respondent sit nie.

Verskeie veranderlikes kan 'n rol speel in die afneem van 'n vraelys. Instruksies kan verskillend interpreteer word deur die afnemers. Dit kan die respondente beïnvloed en die inligting verkry vanuit die vraelyste, minder betroubaar maak (Gardner 1989:49). Die skrywer van hierdie studie het self die vraelyste by die verskillende skole afgeneem om konsekwentheid te verseker. Al die respondente het dieselfde inligting ontvang ten opsigte van die doel van die vraelyste en wat van hulle verwag word.

Vervolgens die samestelling van die steekproef volgens streek, bevolkingsgroep, geslag en ouderdom:

Tabel 5.1: Streeksverdeling

Streke	Skole	Getal respondente per skool	Getal respondente per streek	%
Stedelike area	1. Hoërskool DF Malan, Bellville	73	125	41%
	2. Sarepta Sekondêre Skool, Kuilsvier	52		
Semi-stedelike area	3. Hoërskool Strand, Strand	61	101	33%
	4. Lückoff Sekondêre Skool, Stellenbosch	40		
Platteland	5. Hoërskool Namakwaland, Springbok	50	82	27%
	6. Hoërskool Nababeep, Nababeep	32		
Totaal		308	308	

Tabel 5.2: Bevolkingsgroep

Bevolkingsgroep	Skole	Getal respondente	%
Bruin	Sarepta Sekondêre Skool	137	44%
	Lückoff Sekondêre Skool		
	Hoërskool Nababeep		
Wit	Hoërskool DF Malan	171	56%
	Hoërskool Strand		
	Hoërskool Namakwaland		
Totaal		308	

Tabel 5.3: Geslag

Geslag	Getal respondente	%
Manlik	138	45%
Vroulik	170	55%
Totaal	308	

Tabel 5.4 Ouderdomsverspreiding

Ouderdom	Getal respondente	%
15	2	0%
16	138	45%
17	139	45%
18	19	6%
19	7	2%
20	2	0%
Geen respons	1	0%
Totaal	308	

5.2.2 Statistiese verwerking

Die gegewens wat uit die vraelyste verkry is, is statisties ontleed en interpreteer. Daar is oorwegend met persentasies en gemiddeldes gewerk. Die gemiddeldes is afgerond tot die laaste heelgetal. Chi-kwadraattoetse is uitgevoer om vas te stel of die proporsies (binne sekere demografiese groepe) statisties van mekaar verskil. Waar van toepassing, is Meerveranderlike Diskrete Ontledings op die data toegepas. Gemiddeldes en onderlinge verwantskappe is bereken vir die demografiese groepe.

5.3 LEESGEWOONTES

Die leesgewoontes van jong volwassenes is aan die hand van die volgende kriteria bepaal:

- Hoe gereeld die respondente boeke lees (Vraag 5).
- Hoeveel boeke hulle die voorafgaande maand gelees het (Vraag 6).
- Hoe gereeld hulle die biblioteek besoek (Vraag 8).

5.3.1 Hoe gereeld jong volwassenes boeke lees

In die vraelys (Vraag 5) word die respondente gevra om hulself as lesers te beskryf aan die hand van hul leesgewoontes. Die vraag stel ten doel om te bepaal hoe gereeld die respondente boeke lees. Die respondente moes een van die 8 stellings wat op hom of haar van toepassing is, merk. Die leerders kon dus meer as een van die volgende stellings merk:

Is jy iemand wat:

1. Elke week in jou vrye tyd 'n boek lees.

2. Elke tweede week in jou vrye tyd 'n boek lees.
3. Elke maand in jou vrye tyd 'n boek lees.
4. Miskien een maal 'n kwartaal 'n boek in jou vrye tyd lees.
5. Net lees as jou verplig word om 'n boek te lees.
6. Nooit lees nie.
7. Slegs vakansietye lees.
8. Meer lees in vakansietye.

Aangesien die respondente meer as een stelling wat op hulle van toepassing is, kon merk, was die getal response (473) noodwendig meer as die getal respondente (308). In Tabel 5.5 word aangedui hoe gereeld die respondente boeke lees:

Tabel 5.5: Hoe gereeld jong volwassenes boeke lees

Leesfrekwensie	Getal response	% Respondente
Lees elke week in jou vrye tyd 'n boek	70	23%
Lees elke twee weke in jou vrye tyd 'n boek	48	16%
Lees elke maand 'n boek in jou vrye tyd	50	16%
Lees miskien een maal 'n kwartaal 'n boek in jou vrye tyd	78	25%
Lees net as jy verplig word om 'n boek te lees	72	23%
Lees nooit 'n boek nie	10	3%
Lees slegs vakansietye	22	7%
Lees meer vakansietye	123	40%

Getal response: 473

Getal respondente: 308

Uit die gegewens in Tabel 5.5 blyk dit dat daar net soveel leerders is wat ywerig een boek per week lees (23%) as wat daar leerders is wat miskien een maal 'n kwartaal lees (25%) of wat net lees wanneer hulle verplig word (23%). Slegs 3% het aangedui dat hulle nooit 'n boek lees nie. Die meeste respondente (40%) lees meer in vakansietye.

Nell (1988:7) definieer 'n ywerige leser as iemand wat ten minste een boek per week vir die plesier en ontspanning lees. *In hierdie afdeling sal daar na respondente wat ten minste een boek per week lees as ywerige lesers verwys word terwyl respondente wat miskien een maal 'n kwartaal en/of net as verplig word en/of nooit lees nie as traie lesers definieer sal word.*

Tabel 5.6: Leesywer en leestraagheid

Leesfrekwensie	Getal repondente	% Respondente
Lees een maal per week 'n boek (ywerige lesers)	70	23%
Lees miskien een maal per kwartaal en/of net wanneer verplig word en/of nooit 'n boek nie (traie lesers)	152	49%

Getal respondente: 308

Dit lyk asof daar heelwat meer traie (49%) as ywerige lesers (23%) in hierdie steekproef is.

5.3.1.1 Geslag

Die manlike en vroulike respondente het hulself ten opsigte van leesfrekwensie as volg onderskei:

Tabel 5.7: Leesfrekwensie en geslag

Leesfrekwensie	Manlik		Vroulik	
	Getal response	% Respondente	Getal response	% Respondente
Lees elke week in jou vrye tyd 'n boek	22	16%	48	28%
Lees elke twee weke in jou vrye tyd 'n boek	16	12%	32	19%
Lees elke maand 'n boek in jou vrye tyd	23	17%	27	16%
Lees miskien een maal 'n kwartaal 'n boek in jou vrye tyd	40	29%	38	22%
Lees net as jy verplig word om 'n boek te lees	46	33%	26	15%
Lees nooit 'n boek nie	6	4%	4	2%
Lees slegs vakansietye	9	7%	13	8%
Lees meer vakansietye	43	31%	80	47%
	Getal respondente: 138		Getal respondente: 170	

Getal response: 473

Getal respondente: 308

Dit is duidelik dat die meisies in hierdie steekproef yweriger lesers as die seuns is: 12% meer meisies as seuns lees elke week 'n boek in hul vrye tyd en heelwat meer seuns het aangedui dat hulle miskien een maal per kwartaal en/of net as verplig word en/of nooit lees nie. 'n Groter persentasie vroulike respondente (47%) lees ook meer in vakansietye as manlike respondente (31%).

Tabel 5.8: Leesywer en leestraagheid

Leesfrekwensie	Manlik		Vroulik	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Lees een maal per week 'n boek (ywerige lesers)	22	16%	48	28%
Lees miskien een maal per kwartaal en/of net wanneer verplig word en/of nooit 'n boek nie (trae lesers)	87	63%	65	38%

Getal manlike respondente: 138

Getal vroulike respondente: 170

Daar is heelwat meer trae jong volwasse manlike lesers as yweriges: 16% het aangedui dat hulle ywerige lesers is terwyl 63% trae lesers is. By die meisies is die gaping tussen die ywerige en trae lesers kleiner: 28% is ywerige lesers terwyl 38% trae lesers is.

5.3.1.2 Geografiese ligging

Die onderskeie geografiese streke wat met die ondersoek gedek is, toon ook verskille ten opsigte van die respondente se leesfrekwensie:

Tabel 5.9: Leesfrekwensie en geografiese ligging

	Platteland		Semi-stedelik		Stedelik	
Leesfrekwensie	Getal response	% Respondente	Getal response	% Respondente	Getal response	% Respondente
Lees elke week in jou vrye tyd 'n boek	17	21%	19	19%	34	27%
Lees elke twee weke in jou vrye tyd 'n boek	17	21%	18	18%	13	10%
Lees elke maand 'n boek in jou vrye tyd	19	23%	12	12%	19	15%
Lees miskien een maal 'n kwartaal 'n boek in jou vrye tyd	23	28%	33	33%	22	18%
Lees net as jy verplig word om 'n boek te lees	14	17%	31	31%	27	22%
Lees nooit 'n boek nie	1	1%	8	8%	1	0%
Lees slegs vakansietye	5	6%	3	3%	14	11%
Lees meer vakansietye	36	44%	37	37%	50	40%
	Getal respondente: 82		Getal respondente: 101		Getal respondente: 125	

Getal response: 473

Getal respondente: 308

Die persentasie leerders in die semi-stedelike area wat miskien een maal per kwartaal lees en/of net wanneer hulle verplig word en/of nooit lees nie is hoër as in die ander streke. Wat die persentasie ywerige lesers in die onderskeie streke betref, is daar meer ywerige lesers in die stedelike gebied (27%) as in die ander streke (onderskeidelik 21% en 19%). In al drie streke het die grootste persentasie respondente aangedui dat hulle meer lees in vakansietye.

Vir al drie streke blyk dit dat daar oorwegend meer trae as ywerige lesers is:

Tabel 5.10: Leesywer en leestraagheid

Leesfrekwensie	Platteland		Semi-stedelik		Stedelik	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Lees een maal per week 'n boek (ywerige lesers)	17	21%	19	19%	34	27%
Lees miskien een maal per kwartaal en/of net wanneer verplig word en/of nooit 'n boek nie (trae lesers)	37	45%	66	65%	49	39%

Getal plattelandse respondente: 82

Getal semi-stedelike respondente: 101

Getal stedelike respondente: 125

Dit lyk asof daar heelwat meer trae lesers in die semi-stedelike area (65%) as in die stedelike (39%) of plattelandse (45%) streke is.

5.3.1.3 Bevolkingsgroep

Die volgende verskille ten opsigte van die leesgewoontes van respondente vanuit die verskillende bevolkingsgroepe, is opgemerk:

Tabel 5.11: Leesfrekwensie en bevolkingsgroep

	Bruin		Wit	
Leesfrekwensie	Getal response	% Respondente	Getal response	% Respondente
Lees elke week in jou vrye tyd 'n boek	40	29%	30	18%
Lees elke twee weke in jou vrye tyd 'n boek	28	20%	20	12%
Lees elke maand 'n boek in jou vrye tyd	28	20%	22	13%
Lees miskien een maal 'n kwartaal 'n boek in jou vrye tyd	28	20%	50	29%
Lees net as jy verplig word om 'n boek te lees	27	20%	45	26%
Lees nooit 'n boek nie	4	3%	6	4%
Lees slegs vakansietye	7	5%	15	9%
Lees meer vakansietye	46	34%	77	45%
	Getal respondente: 137		Getal respondente: 171	

Getal response: 437

Getal respondente: 308

Dit lyk asof daar heelwat meer bruin respondente is wat een maal per week 'n boek lees (29%) as wit respondente (18%). Persentasiegewys het meer wit studente aangedui dat hulle miskien een maal per kwartaal en/of net wanneer verplig word en/nooit lees nie. Die meeste respondente het aangedui dat hulle meer in die vakansietyd lees.

Tabel 5.12: Leesywer en leestraagheid

Leesfrekwensie	Bruin		Wit	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Lees een maal per week 'n boek (ywerige lesers)	40	29%	30	18%
Lees miskien een maal per kwartaal en/of net wanneer verplig word en/of nooit 'n boek nie (trae lesers)	57	42%	95	55%

Getal bruin respondente: 137

Getal wit respondente: 171

Daar is meer trae wit lesers in die steekproef (55%) as trae bruin lesers (42%). Leerders vanuit die voorheen benadeelde skoolsisteem is volgens hierdie navorsing yweriger lesers as leerders vanuit 'n meer bevoorregte skoolsisteem. Tog het 'n groter persentasie wit leerders aangedui dat hulle vakansies meer lees.

5.3.2 Die hoeveelheid boeke wat jong volwassenes lees

In Vraag 6 word die respondente gevra om aan te dui hoeveel boeke hulle die voorafgaande maand gelees het:

Tabel 5.13: Hoeveelheid boeke gelees

Getal boeke gelees die voorafgaande maand	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke	103	33%
1 boek	78	25%
2 boeke	55	18%
3 boeke	24	8%
4 boeke en meer	46	15%
Geen respons	2	1%
Totaal	308	

Meer as 'n derde (33%) van die steekproef het die voorafgaande maand geen boek gelees nie terwyl slegs 12% vier boeke of meer (m.a.w. minstens een boek per week) gelees het.

In teenstelling met Tabel 5.5 waar 70 respondente (23%) aangedui het dat hulle elke week 'n boek lees, het net 46 respondente (15%) in bostaande tabel aangedui dat hulle in werklikheid 4 of meer boeke die voorafgaande maand gelees het. Dit lyk ook asof daar heelwat meer traie lesers (33%) in hierdie steekproef is wat geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie as ywerige lesers (15%) is wat elke week 'n boek lees. Hierdie gegewens sluit aan met die hoër persentasie traie lesers (49%) soos in Tabel 5.6 aangedui.

5.3.2.1 Geslag

Dit lyk asof die vroulike respondente heelwat meer boeke die voorafgaande maand gelees as die manlike respondente:

Tabel 5.14: Hoeveelheid boeke en geslag

Getal boeke gelees die voorafgaande maand	Vroulik		Manlik	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke	40	24%	63	46%
1 boek	42	25%	36	26%
2 boeke	32	19%	23	17%
3 boeke	19	11%	5	4%
4 boeke en meer	36	21%	10	7%
Geen respons	1	1%	1	1%
Totaal	170		138	

Die resultate in Tabel 5.14 wys daarop dat daar heelwat meer ywerige vroulike lesers is wat 4 en meer boeke die voorafgaande maand gelees het (21%) as manlike lesers (7%). Slegs 24% van die vroulike respondente het aangedui dat hulle geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie teenoor die 46% manlike respondente. Dit sluit aan by die gegewens in Tabel 5.8 wat aandui dat daar ook heelwat meer ywerige vroulike lesers (28%) as manlike lesers (16%) is, en ook heelwat meer traie manlike lesers (63%) as vroulike lesers (38%).

5.3.2.2 Geografiese ligging

Die onderstaande resultate wys daarop dat daar heelwat meer trae lesers is as ywerige lesers - ongeag geografiese ligging:

Tabel 5.15: Hoeveelheid boeke en geografiese ligging

	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
Getal boeke gelees die voorafgaande maand	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke	26	32%	42	42%	35	28%
1 boek	21	26%	22	22%	35	28%
2 boeke	16	20%	16	16%	23	18%
3 boeke	6	7%	7	7%	11	9%
4 en meer boeke	13	16%	12	12%	21	17%
Geen respons			2	2%		
Totaal	82		101		125	

Bogenoemde gegewens stem ooreen met die gegewens in Tabele 5.9 en 5.10 wat aandui dat daar, ongeag die streek of skool waarvandaan die respondente kom, meer trae as ywerige lesers is. In teenstelling met die stedelinge (28%) en plattelanders (32%), het die semi-stedelike area die meeste leerders (42%) wat geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie. Hierdie syfers strook met die hoë persentasie semi-stedelike trae lesers (65%) (Tabel 5.10). Stedelinge (17%) het met 'n effense meerderheid 4 en meer boeke die voorafgaande maand gelees. Van die plattelanders het 16% 4 boeke en meer gelees en van die semi-stedelike respondente 12%.

5.3.2.3 Bevolkingsgroep

Daar is meer respondente van albei bevolkingsgroepe wat die voorafgaande maand geen boeke gelees het nie as wat daar respondente is wat vier of meer boeke gelees het:

Tabel 5.16: Hoeveelheid boeke en bevolkingsgroep

Getal boeke gelees die voorafgaande maand	Bruin		Wit	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke	35	26%	68	40%
1 boek	28	21%	50	29%
2 boeke	31	23%	24	14%
3 boeke	12	9%	12	7%
4 en meer boeke	30	22%	16	9%
Geen respons	1	1%	1	1%
Totaal	137		171	

Daar is slegs 'n 4% verskil tussen die bruin lesers wat geen boek gelees het nie (26%) en die bruin lesers wat vier of meer boeke gelees het (22%) terwyl daar 'n 31% verskil is tussen die trae wit lesers (40%) en ywerige wit lesers (9%). Die resultate van hierdie ondersoek dui aan dat daar meer trae wit as bruin lesers en meer ywerige bruin as wit lesers is. Hierdie gegewens stem ooreen met die resultate in Tabel 5.11 en 5.12 wat aandui dat daar meer ywerige bruin (29%) as wit lesers (18%), en meer wit trae (55%) as bruin lesers (42%) is.

5.3.3 Jong volwassenes en hul biblioteekbesoekgewoontes

In vraag 8 word die respondente gevra om aan te dui of hulle die biblioteek gereeld, soms of nooit besoek nie. Die volgende is gevind omtrent die biblioteekbesoekgewoontes van jong volwassenes:

Tabel 5.17: Biblioteekbesoeke en hoeveelheid boeke gelees

Besoek aan die biblioteek (respondente)	Gemiddelde getal boeke gelees die voorafgaande maand (respondente)
Gereeld	2,68 boeke
Soms	1,20 boeke
Nooit	0,89 boeke

Die respondente wat die biblioteek gereeld besoek, het gemiddeld meer as drie maal soveel boeke (2,68) gelees as die leser wat nooit die biblioteek besoek nie (0,89), en twee maal soveel as die leser wat soms die biblioteek besoek (1,20). Daar is dus 'n sterk verband tussen ywerige leesgewoontes en biblioteekbesoek:

Die respondente se biblioteekbesoekgewoontes lyk soos volg:

Tabel 5.18: Biblioteekbesoeke

Besoek aan die biblioteek	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	86	28%
Soms	163	53%
Nooit	53	17%
Geen / ongeldige respons	5	2%
Totaal	308	

Die meeste respondente besoek die biblioteek soms (53%). In teenstelling met die resultate in die Tabele 5.5 en 5.13 wat aandui dat daar meer trae as ywerige lesers in die steekproef is, is dit opvallend dat daar meer respondente (28%) is wat gereeld die biblioteek besoek as wat daar respondente (17%) is wat die biblioteek nooit besoek nie.

5.3.3.1 Geslag

Die vroulike respondente besoek die biblioteek meer gereeld as die manlike respondente.

Tabel 5.19: Biblioteekbesoeke en geslag

	Manlik		Vroulik	
Besoek aan die biblioteek	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	31	22%	56	33%
Soms	67	49%	96	56%
Nooit	37	27%	16	9%
Geen / ongeldige respons	3	2%	2	1%
Totaal	138		170	

Alhoewel albei geslagte aangedui het dat hulle soms die biblioteek besoek, is die persentasie meisies wat die biblioteek gereeld besoek heelwat hoër (33%) as die persentasie meisies wat die biblioteek nooit besoek nie (9%) terwyl die persentasie seuns wat gereeld die biblioteek besoek (22%) minder is as die persentasie seuns wat die biblioteek nooit besoek nie (27%). Net soos Tabele 5.7 en 5.14 aandui dat die meisies in hierdie steekproef yweriger lesers as die seuns is, is die meisies ook meer gereelde biblioteekbesoekers as seuns. Slegs

9% meisies besoek nooit die biblioteek nie teenoor die 27% seuns terwyl 33% meisies die biblioteek gereeld besoek teenoor 22% seuns.

5.3.3.2 Geografiese ligging

Respondente vanuit die drie streke besoek die biblioteek soms:

Tabel 5.20: Biblioteekbesoeke en geografiese ligging

	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
Besoek aan die biblioteek	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	21	26%	31	31%	35	28%
Soms	40	49%	52	51%	71	57%
Nooit	20	24%	17	17%	16	13%
Geen / ongeldige respons	1	1%	1	1%	3	2%
Totaal	82		101		125	

Die respondente in die semi-stedelike area vorm die grootste persentasie (31%) respondente wat aangedui het dat hulle gereeld die biblioteek besoek. Dit lyk asof hier 'n teenstrydigheid is met Tabele 5.9 en 5.15 wat aandui dat die meeste trae lesers afkomstig is van die semi-stedelike area. Die grootste persentasie respondente (24%) wat die biblioteek nooit besoek nie, is afkomstig uit die platteland.

5.3.3.3 Bevolkingsgroep

Die meerderheid respondente vanuit albei bevolkingsgroepe het aangedui dat hulle soms die biblioteek besoek.

Tabel 5.21: Biblioteekbesoekgewoontes en bevolkingsgroep

	Bruin		Wit	
Besoek aan die biblioteek	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	50	36%	36	21%
Soms	69	50%	94	55%
Nooit	16	12%	37	22%
Geen / ongeldige respons	2	1%	3	2%
Totaal	137		171	

Uit bogenoemde is dit duidelik dat meer bruin respondente (36) die biblioteek gereeld besoek as wit respondente (21), en meer wit respondente (22%) die biblioteek nooit besoek nie as bruin respondente (12%). Hierdie gegewens strook met die resultate in Tabele 5.11, 5.12 en 5.16 wat ook aandui dat die bruin respondente in die steekproef yweriger lees as die wit respondente.

5.3.4 Gevolgtrekkings: Leesgewoontes

Die volgende gevolgtrekkings oor die leesgewoontes van die Graad 11-respondente in hierdie steekproef kan gemaak word:

1. Daar is meer trae lesers in hierdie steekproef as ywerige leser.

- Uit die totale steekproef het net 23% respondente aangedui dat hulle ten minste een boek per week lees terwyl 49% respondente miskien een maal per kwartaal, net wanneer hulle verplig word, of nooit boeke lees nie (Tabel 5.5 en 5.6).
- Ook ten opsigte van veranderlikes soos geslag, geografiese ligging en bevolkingsgroep is daar meer trae as ywerige lesers in hierdie steekproef.
- Meer as 'n derde van die steekproef (33%) het die voorafgaande maand geen boek gelees nie terwyl slegs 15% vier boeke of meer (minstens 'n boek per week) gelees het (Tabel 5.13).

Die bevinding in hierdie steekproef dat daar meer trae as ywerige jong lesers is, sluit aan by navorsing in hierdie verband wat oor die afgelope dertig jaar gedoen is (Geyser 1975:2; Mulder 1976:20; Carlson 1980:7; Stanek 1980:55; Lohann 1986:42,142; Aucamp 1988a:8; Van Zyl 1988:12; Gardner 1990:84; Le Roux 1990:107; Obisesan 1995:12; Bushman 1997:38). Gardner (1989:83) het meer as tien jaar gelede gevind dat die persentasie hoërskoolleerders wat ten minste een boek per week gelees het, gedaal het vanaf 62% in Graad 9 na 42% in Graad 12. In hierdie steekproef lees slegs 23% van die Graad 11-respondente een maal per week 'n boek.

2. Meisies is yweriger lesers as seuns.

- Daar is meer ywerige vroulike (28%) as manlike lesers (16%) en meer trae manlike (63%) as vroulike lesers (38%) (Tabel 5.7 en 5.8).

- Daar is heelwat meer vroulike lesers (21%) wat 4 en meer boeke die voorafgaande maand gelees het as manlike lesers (7%). Slegs 24% van die vroulike respondente het aangedui dat hulle geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie teenoor die 46% manlike respondente (Tabel 5.14).
- Meisies besoek die biblioteek meer gereeld as seuns. Die persentasie meisies (33%) wat die biblioteek gereeld besoek, is hoër as die persentasie seuns (22%), en die persentasie meisies wat die biblioteek nooit besoek nie (9%) is minder as die persentasie seuns (27%) (Tabel 5.19).

Die bevinding in die vraelysondersoek dat meisies yweriger lesers as seuns is, sluit aan by navorsing wat reeds in hierdie verband gedoen is (Mulder 1975:121; Scharf 1978:176; Donelson en Nilsen 1980:26; Nell 1988:14; Van Zyl 1990:16).

3. Dit blyk dat die trae lesers afkomstig is van die semi-stedelike area terwyl die ywerige lesers stedelinge is.

- Daar is effens meer ywerige lesers in die stedelike area (27%) as in die semi-stedelike area (19%) of in die platteland (21%). Dit blyk dat die traagste lesers afkomstig is van die semi-stedelike area (65%) (Tabel 5.9 en 5.10).
- In teenstelling met die stedelinge (28%) en plattelanders (32%), het die semi-stedelike area die meeste leerders (42%) wat geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie. Stedelinge (17%) het met 'n effens meerderheid 4 en meer boeke die voorafgaande maand gelees. Van die plattelanders het 16% 4 boeke en meer gelees en van die semi-stedelike respondente 12% (Tabel 5.15).
- Die respondente in die semi-stedelike area vorm die grootste persentasie (31%) respondente wat aangedui het dat hulle gereeld die biblioteek besoek. Dit lyk asof hier 'n teenstrydigheid is met Tabela

5.9, 5.10 en 5.15 wat aandui dat die meeste trae lesers afkomstig is van die semi-stedelike area. Die grootste persentasie respondente (24%) wat die biblioteek nooit besoek nie, is afkomstig uit die platteland (Tabel 5.20).

4. Bruin leerders is yweriger lesers as wit lesers.

- Daar is meer ywerige bruin (29%) as wit lesers (18%) en meer trae wit (55%) as bruin lesers (42%) (Tabel 5.11 en 5.12).
- Daar is meer wit lesers (40%) wat geen boek die voorafgaande maand gelees het nie as bruin lesers (26%). Meer bruin lesers (22%) het 4 en meer boeke die voorafgaande maand gelees as wit lesers (9%) (Tabel 5.16).
- Daar is meer bruin respondente (36%) wat die biblioteek gereeld besoek as wit respondente (21%), en meer wit respondente (22%) wat die biblioteek nooit besoek nie as bruin respondente (12%) (Tabel 5.21).

Die bevinding in hierdie steekproef dat bruin lesers yweriger lesers as wit lesers is, is teenstrydig met die persepsie dat daar 'n gebrekkige leestradisie in voorheen benadeelde gemeenskappe in Suid-Afrika is. Volgens Boucher (1996:8) het gemeenskappe wat 'n hoë geletterdheidsspeil handhaaf noodwendig 'n gevestigde leeskultuur waar boeke 'n belangrike en vanselfsprekende rol in hulle daaglikse bestaan speel. Die meeste kinders in Suid-Afrika het egter nie hierdie huisagtergrond nie. Hul ouers is gedeeltelik of totaal ongeletterd en boeke is in elk geval te duur om te koop.

5. Dit lyk asof vakansietyd gewilde leestyd is.

- Daar is 'n groot groep lesers (40%) wat aangedui het dat hulle meer lees vakansietye (Tabel 5.5).

- Veral die vroulike lesers (47%) lees meer in die vakansie as die manlike lesers (31%) (Tabel 5.7).
- Volgens geografiese ligging het 44% plattelanders, 37% semi-stedelinge en 40% stedelinge aangedui dat hulle meer lees in die vakansie (Tabel 5.9).
- Meer wit respondente (45%) het aangedui dat hulle vakansietye lees teenoor die 34% bruin respondente (Tabel 5.11).

6. Dit lyk asof daar 'n positiewe verband is tussen leesgewoontes en biblioteekbesoeke.

- Respondente wat die biblioteek gereeld besoek, het gemiddeld meer as drie maal soveel boeke (2,68) gelees as die leser wat nooit die biblioteek besoek nie (0,89), en twee maal soveel as die leser wat soms die biblioteek besoek (1,20) (Tabel 5.17).

7. Leerders besoek wel die biblioteek.

- Die meeste respondente (53%) besoek die biblioteek soms. Daar is meer respondente (28%) wat gereeld die biblioteek besoek as wat daar respondente (17%) is wat die biblioteek nooit besoek nie (Tabel 5.18)
- Meisies besoek die biblioteek meer gereeld as seuns. Die persentasie meisies (33%) wat die biblioteek gereeld besoek, is hoër as die persentasie seuns (22%), en die persentasie meisies wat die biblioteek nooit besoek nie (9%) is minder as die persentasie seuns (27%) (Tabel 5.19).
- Die respondente in die semi-stedelike area vorm die grootste persentasie (31%) biblioteekbesoekers in hierdie steekproef. Die grootste persentasie respondente wat die biblioteek nooit besoek nie, is afkomstig uit die platteland (24%) (Tabel 5.20).

- Daar is meer bruin respondente (36%) wat die biblioteek gereeld besoek as wit respondente (21%), en meer wit respondente (22%) wat die biblioteek nooit besoek nie as bruin respondente (12%) (Tabel 5.21).

Die vaagheid van die begrippe "gereeld" en "soms" kan aanleiding gee tot verskillende interpretasiemoontlikhede. "Soms" kan verwys na 'n verpligte besoek aan die biblioteek een maal per jaar. 'n Gereelde besoek aan die biblioteek kan ook deur respondente verskillend interpreteer word. Die repondente se siening van hulself as biblioteekgebruikers word dus hier nagegaan. Die steekproef se siening van hulself as biblioteekgebruikers strook met die bevindings van die Waltman Forest- en Herfordshire-verslae (sien par. 4.6.1).

5.4 LEESMILIEU

Vroeëre navorsing het bevind dat ouers 'n deurslaggewende rol speel in die daarstelling en ontwikkeling van leesgewoontes by hul kinders (*Tyd om te lees* 1987:8; Geldenhuys 1987:143,145; Gardner 1989:208). Hulle is primêr verantwoordelik vir die skep van 'n positiewe leesklimate tuis (*Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Lohann 1991:5; Keyser 1999a). Volgens Johnson-Kuby en Katz (1996:146) se navorsing het ouers 'n groter invloed (12%) op die leeskeuse van hul kinders as onderwysers en biblioteekpersoneel saam (9%). In Vraag 8 word die respondente se leesmilieu bepaal deur hul ouers se leesgewoontes te ondersoek. In hierdie vraelysondersoek omvat dit die volgende aspekte:

- Ouers van respondente se boekleesgewoontes.
- Ouers van respondente se koerantleesgewoontes.
- Ouers van respondente se tydskrifleesgewoontes.

- Respondente se besoek aan die biblioteek kleintyd (wat grotendeels deur hul ouers beheer is).

5.4.1 Ouers se boekleesgewoontes

Voordat daar gekyk word na die leesgewoontes van die respondente se ouers, moet daar eers vasgestel word of ouers se boekleesgewoontes 'n invloed op die respondente se leesgewoontes het:

Tabel 5.22: Ouers se boekleesgewoontes en die hoeveelheid boeke gelees

Ouers se boekleesgewoontes	Gemiddelde getal boeke wat respondente die voorafgaande maand gelees het
Gereeld	1,60 boeke
Soms	1,87 boeke
Nooit	0,94 boeke

Alhoewel die respondente wie se ouers soms 'n boek lees gemiddeld die meeste boeke die voorafgaande maand gelees het (1,87 boeke), dui die data daarop dat die respondente wie se ouers gereeld lees omtrent twee maal soveel boeke die voorafgaande maand gelees het (1,60 boeke) as respondente wie se ouers nooit lees nie (0,94 boeke). Dit lyk dus asof ouers se gereelde boekleesgewoontes wel 'n positiewe rol te speel het in die boekleesgewoontes van hul kinders.

Meer as die helfte van die respondente se ouers lees gereeld boeke:

Tabel 5.23: Ouers se boekleesgewoontes

Ouers se boekleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	167	54%
Soms	89	29%
Nooit	35	11%
Geen / ongeldige respons	17	5%
Totaal	308	

Alhoewel dit volgens die gegewens in Tabel 5.22 blyk dat ouers wat gereelde boeklesers is se kinders meer lees as kinders van ouers wat nooit lees nie, het die kinders van hierdie ywerige ouers net 'n gemiddeld van 1,60 boeke die voorafgaande maand gelees en is die meerderheid jong volwassenes in hierdie steekproef trae boeklesers (Vergelyk Tabelle 5.5, 5.6 en 5.13).

5.4.1.1 Geografiese Ligging

In die drie streke lees die respondente se ouers gereeld boeke:

Tabel 5.24: Ouers se boekleesgewoontes en geografiese ligging

Besoek aan die biblioteek	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	53	65%	48	48%	66	53%
Soms	18	22%	33	33%	38	30%
Nooit	8	10%	11	11%	16	13%
Geen / ongeldige respons	3	3%	9	1%	5	4%
Totaal	82		101		125	

Uit bogenoemde tabel blyk dit dat ouers van respondente in die platteland meer boeke lees (65%) as in die semi-stedelike (48%) of stedelike (53%) areas. In teenstelling hiermee, is die grootste persentasie ywerige jong volwasse lesers in die vraelysondersoek stedelinge (Tabelle 5.9, 5.10 en 5.15).

5.4.1.2 Bevolkingsgroep

Ouers van albei bevolkingsgroepe lees gereeld boeke:

Tabel 5.25: Ouers se boekleesgewoontes en bevolkingsgroep

Ouers se boekleesgewoontes	Bruin		Wit	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	74	54%	95	56%
Soms	39	28%	50	29%
Nooit	13	9%	22	13%
Geen / ongeldige respons	11	8%	4	2%
Totaal	137		171	

Ten spyte daarvan dat meer as die helfte van die respondente se ouers gereeld boeke lees, dui Tabelle 5.11, 5.12 en 5.16 aan dat daar in albei bevolkingsgroepe meer trae as ywerige lesers is. Tabelle 5.11, 5.12 en 5.16 het ook aangedui dat daar heelwat meer ywerige bruin lesers in die steekproef is as wit lesers. Dieselfde onderskeid word egter nie by bruin en wit ouers aangetref nie.

5.4.2 Ouers se koerantleesgewoontes

Dit lyk asof ouers wat gereeld koerant lees wel 'n positiewe rol speel in hul kinders se boekleesgewoontes:

Tabel 5.26: Ouers se koerantleesgewoontes en die hoeveelheid boeke gelees

Ouers se koerantleesgewoontes	Gemiddelde getal boeke wat respondente die voorafgaande maand gelees het
Gereeld	1,60 boeke
Soms	1,59 boeke
Nooit	0,93 boeke

Net soos leerders wie se ouers nooit boeke lees nie (Tabel 5.22), lees respondente wie se ouers nooit koerant lees nie, aansienlike minder boeke (gemiddeld 0,93) as die lesers wie se ouers gereeld koerant lees (gemiddeld 1,60 boeke). Hieruit kan afgelei word dat ouers se boek- en koerantleesgewoontes wel verband hou met hul kinders se boekleesgewoontes.

Die meerderheid ouers van respondente in hierdie steekproef lees die koerant gereeld. Slegs 5% van die respondente se ouers lees nooit 'n koerant nie:

Tabel 5.27: Ouers se koerantleesgewoontes

Ouers se koerantleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	164	53%
Soms	108	35%
Nooit	14	5%
Geen / ongeldige respons	22	7%
Totaal	308	

5.4.2.1 Geografiese ligging

In die drie streke lees die ouers van die respondente gereeld koerant:

Tabel 5.28: Ouers se koerantleesgewoontes en geografiese ligging

	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
Ouers se koerantleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	25	30%	57	56%	82	66%
Soms	45	55%	32	32%	31	25%
Nooit	8	10%	3	3%	3	2%
Geen / ongeldige respons	4	5%	9	9%	9	7%
Totaal	82		101		125	

Die resultate van hierdie tabel dui daarop dat die meerderheid ouers in die stedelike gebiede (66%) en die semi-stedelike area (56%) gereeld koerant lees. In die platteland lees slegs 30% van die ouers gereeld die koerant. Die

meerderheid ouers in die platteland (55%) lees soms koerant. In teenstelling met hierdie ouers se koerantleesgewoontes, lees plattelandse ouers meer boeke as stedelike of semi-stedelike ouers (Tabel 5.24).

5.4.2.2 Bevolkingsgroep

Ouers van respondente vanuit albei bevolkingsgroepe lees gereeld die koerant:

Tabel 5.29: Ouers se koerantleesgewoontes en bevolkingsgroep

	Bruin		Wit	
Ouers se koerantleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	64	47%	100	58%
Soms	56	41%	52	30%
Nooit	5	4%	9	5%
Geen / ongeldige respons	12	9%	10	6%
Totaal	137		171	

Dit blyk dat ouers van wit respondente meer koerant lees (58%) as ouers van bruin respondente (47%). Tog is daar meer trae wit lesers as bruin lesers (Tabelle 5.11, 5.12 en 5.16).

5.4.3 Ouers se tydskrifleesgewoontes

In die Tabel 5.30 word die gemiddelde getal boeke wat die respondente die voorafgaande maand gelees het met die tydskrifleesgewoontes van hul ouers in verband gebring:

Tabel 5.30: Ouers se tydskrifleesgewoontes en die hoeveelheid boeke gelees

Ouers se tydskrifleesgewoontes	Gemiddelde getal boeke wat respondente die voorafgaande maand gelees het
Gereeld	1,45 boeke
Soms	1,83 boeke
Nooit	1,36 boeke

Dit lyk nie asof daar 'n positiewe verband is tussen ouers se tydskrifleesgewoontes en hul kinders se leesgewoontes is nie. Die verskil in die gemiddelde getal boeke wat die respondente die voorafgaande maand gelees het, is gering.

Die data dui daarop dat die meerderheid ouers van respondente (69%) gereeld tydskrifte lees.

Tabel 5.31: Ouers se tydskrifleesgewoontes

Ouers se tydskrifleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	213	69%
Soms	58	19%
Nooit	11	4%
Geen / ongeldige respons	26	8%
Totaal	308	

In die ouerhuise van hierdie steekproef leerders is tydskriflees meer gewild as boeklees of koerantlees (Tabelle 5.23 en 5.27).

5.4.3.1 Geografiese ligging

In die drie streke lees die meeste ouers van die respondente gereeld tydskrifte:

Tabel 5.32: Tydskrifleesgewoontes en geografiese ligging

Besoek aan die biblioteek	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	64	78%	66	65%	83	66%
Soms	15	18%	20	20%	23	18%
Nooit	0	0%	3	3%	8	6%
Geen / ongeldige respons	3	4%	12	12%	11	8%
Totaal	82		101		125	

Plattelandse ouers lees meer tydskrifte (78%) as ouers in die stedelike (66%) en semi-stedelike (65%) areas. Daar was geen plattelandse respondente wat aangedui het dat hul ouers nooit 'n tydskrif lees nie.

5.4.3.2 Bevolkingsgroep

Dit lyk asof die meerderheid ouers van respondente van albei bevolkingsgroepe lees gereeld tydskrifte:

Tabel 5.33: Tydskrifleesgewoontes en bevolkingsgroep

	Bruin		Wit	
Ouers se boekleesgewoontes	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	78	57%	135	79%
Soms	35	26%	23	13%
Nooit	3	2%	8	5%
Geen / ongeldige respons	21	15%	5	3%
Totaal	137		171	

Net soos die koerantleesgewoontes (Tabel 5.29), blyk dit dat meer wit ouers (79%) gereeld tydskrifte lees as bruin ouers (57%). En tog is die bruin respondente in hierdie steekproef yweriger lesers as die wit lesers (Tabelle 5.11, 5.12 en 5.16).

5.4.4 Biblioteekbesoek kleintyd

Respondente wat kleintyd gereeld die biblioteekbesoek het, lees gemiddeld meer boeke as lesers wat kleintyd nooit die biblioteek besoek het nie:

Tabel 5.34: Biblioteekbesoeke kleintyd en die hoeveelheid boeke gelees

Besoek aan die biblioteek kleintyd	Gemiddelde getal boeke wat respondente die voorafgaande maand gelees het
Gereeld	1,94 boeke
Soms	1,30 boeke
Nooit	1,18 boeke

Alhoewel respondente wat die biblioteek kleintyd gereeld besoek het gemiddeld meer boeke die voorafgaande maand gelees het as die respondente wat aangedui het dat hulle soms of nooit die biblioteek besoek het nie, is die verskil in die gemiddelde getal boeke gering. Dit lyk asof daar nie 'n positiewe verband tussen biblioteekbesoeke kleintyd en ywerige leesgewoontes later is nie.

Slegs die helfte van die respondente in hierdie steekproef het die biblioteek kleintyd gereeld besoek:

Tabel 5.35: Biblioteekbesoeke kleintyd

Besoek aan biblioteek kleintyd	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	140	45%
Soms	100	32%
Nooit	39	13%
Geen / ongeldige respons	29	9%
Totaal	308	

In teenstelling met die 45% respondente wat kleintyd gereeld die biblioteek besoek het, besoek slegs 28% as jong volwassenes gereeld die biblioteek (Tabel 5.18).

5.4.4.1 Geslag

Geslag het 'n rol te speel in die respondente se biblioteekbesoeke kleintyd:

Tabel 5.36: Biblioteekbesoek kleintyd en geslag

	Manlik		Vroulik	
Besoeke aan die biblioteek kleintyd	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	46	33%	94	55%
Soms	55	40%	45	26%
Nooit	25	18%	14	8%
Geen / ongeldige respons	12	9%	17	1%
Totaal	138		170	

Meer meisies (55%) het kleintyd die biblioteek gereeld besoek as seuns (33%). Ook as jong volwassenes besoek die meisies meer gereeld die biblioteek as seuns (Tabel 5.19).

5.4.4.2 Geografiese ligging

In die drie streke het die meeste respondente die biblioteek kleintyd gereeld besoek:

Tabel 5.37: Biblioteekbesoeke kleintyd en geografiese ligging

Besoek aan die biblioteek kleintyd	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	34	41%	42	42%	64	51%
Soms	30	37%	32	32%	38	30%
Nooit	17	21%	10	11%	12	10%
Geen / ongeldige respons	1	1%	17	17%	11	8%
Totaal	82		101		125	

Die meeste respondente wat aangedui het dat hulle die biblioteek kleintyd gereeld besoek het (51%), was afkomstig van die stedelike area. In die semi-stedelike gebied het die helfte van die respondente (42%) die biblioteek kleintyd gereeld besoek en in die platteland 41%. Dit is ook in die platteland waar die meeste respondente (21%) aangedui het dat hulle die biblioteek kleintyd nooit besoek het nie.

Hierdie gegewens stem ooreen met Tabel 5.20 wat daarop dui dat die plattelandse jong volwassenes die biblioteek die minste besoek: 24% van die plattelandse jong volwassenes besoek die biblioteek nooit nie. Tog is plattelandse lesers yweriger lesers as die semi-stedelike respondente (Tabelle 5.9, 5.10 en 5.15). Die ywerige stedelike lesers (Tabelle 5.9, 5.10 en 5.15) het die grootste persentasie respondente wat die biblioteek kleintyd gereeld besoek het.

5.4.4.3 Bevolkingsgroep

Daar is wel 'n verskil in die bevolkingsgroepe se biblioteekbesoeke kleintyd:

Tabel 5.38: Biblioteekbesoeke kleintyd en bevolkingsgroep

Besoek aan die biblioteek kleintyd	Bruin		Wit	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Gereeld	46	34%	94	55%
Soms	49	36%	51	30%
Nooit	27	20%	12	7%
Geen / ongeldige respons	15	11%	14	8%
Totaal	137		171	

Die wit respondente het kleintyd meer gereeld die biblioteek besoek (55%) as die bruin respondente (34%). Dieselfde bruin leerders besoek egter nou as jong volwassenes die biblioteek meer gereeld (36%) as hul wit portuurgroep (21%) (Tabel 5.21).

5.4.5 Gevolgtrekkings: Leesmiliu

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word oor die leesmiliu van hierdie steekproef:

1. Ouers se leesgewoontes speel 'n positiewe rol in die boekleesgewoontes van hul kinders.

- Respondente wie se ouers gereeld boeke lees, het omtrent twee maal soveel boeke die voorafgaande maand gelees (1,60 boeke) as respondente wie se ouers nooit lees nie (0,94 boeke) (Tabel 5.22).
- Respondente wie se ouers nooit koerant lees nie, lees aansienlik minder boeke (gemiddeld 0,93) as die lesers wie se ouers gereeld koerant lees (gemiddeld 1,60 boeke) (Tabel 5.26).
- Leerders wie se ouers gereeld tydskrifte lees, het effens meer boeke die voorafgaande maand gelees as die leerders wie se ouers nooit tydskrifte lees nie (Tabel 5.30).

Hierdie bevinding sluit aan by navorsers wat aanvoer dat ouers wat ywerige lesers is se kinders ook meestal ywerige lesers is (Le Roux, *Leserleiding*: 6; Coetzee 1977:38; *Tyd om te lees* 1987:8; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Gardner 1991:35).

2. Ouers van lesers in hierdie steekproef is gereelde lesers van boeke, koerante en tydskrifte.

- Meer as die helfte van die respondente se ouers in hierdie steekproef lees gereeld boeke (56%) en koerant (53%) (Tabelle 5.23 en 5.27), en die meerderheid ouers (69%) lees gereeld tydskrifte (Tabel 5.31).

Ten spyte van die oënskynlike positiewe leesklimaat wat in die huise van respondente in hierdie steekproef heers, is die meerderheid jong volwassenes in hierdie steekproef trae lesers (Tabelle 5.5, 5.6 en 5.11).

3. Ouers uit die drie streke lees oorwegend tydskrifte. Ouers van stedelinge en semi-stedelinge lees meer gereeld koerant terwyl ouers van plattelandse respondente meer gereeld boeke lees.

- Uit die steekproef plattelandse ouers lees 78% gereeld tydskrifte (Tabel 5.32), 65% gereeld boeke (Tabel 5.24) en net 30% gereeld koerant (Tabel 5.28).
- Gegewens verkry van die ouers van stedelinge dui daarop dat 65% gereeld tydskrifte lees (Tabel 5.32), 66% lees gereeld koerant (Tabel 5.28) en slegs 'n bietjie minder as die helfte (48%) lees gereeld boeke (Tabel 5.24).
- Omtrent 65% van ouers van semi-stedelike respondente lees gereeld tydskrifte (Tabel 5.32), 56% lees gereeld koerant (Tabel 5.28) en net meer as die helfte (53%) lees gereeld boeke (Tabel 5.24).

4. Ouers van albei bevolkingsgroepe lees oorwegend gereeld tydskrifte. Ouers van wit respondente lees meer gereeld koerant terwyl van bruin respondente meer gereeld boeke lees.

- Uit die steekproef bruin ouers lees 57% gereeld tydskrifte (Tabel 5.33), 47% gereeld koerante (Tabel 5.29) en 54% gereeld boeke (Tabel 5.25).
- Uit die steekproef wit ouers lees 79% gereeld tydskrifte (Tabel 5.33), 58% gereeld koerant (Tabel 5.29) en 56% gereeld boeke (Tabel 5.25).

5. Besoek kleintyd aan die biblioteek kan 'n positiewe rol speel in die vestiging van leesgewoontes by jong lesers.

- Respondente wat kleintyd gereeld die biblioteek besoek het, het gemiddeld effens meer boeke (1,94) die voorafgaande maand gelees as respondente wat kleintyd nooit die biblioteek besoek het nie (1,18 boeke) (Tabel 5.34).

Gardner (1989:207) het in sy steekproef gevind dat 58% van ywerige lesers se ouers aan die biblioteek behoort terwyl 60% van die traie lesers se ouers nie aan die biblioteek behoort nie. In die geheel het 38% ywerige lesers in sy steekproef aangedui dat hul ouers hul kleintyd biblioteek toe geneem het terwyl slegs 16% van die traie lesers dieselfde aangedui het.

6. Slegs die helfte van respondente in hierdie steekproef het kleintyd gereeld biblioteek toe gegaan.

- Die resultate van hierdie steekproef dui daarop dat minder as die helfte van die respondente (45%) kleintyd gereeld biblioteek toe gegaan het, en 13% nooit kleintyd die biblioteek besoek het nie (Tabel 5.35).

In die lig daarvan dat biblioteekbesoek kleintyd wel 'n positiewe rol te speel het in die vestiging van die leesgewoonte, is dit nie so vreemd dat die oorwegende persentasie respondente in hierdie steekproef traie lesers is nie. Slegs die helfte van die respondente het die biblioteek kleintyd gereeld besoek.

7. Oorwegend meer meisies het kleintyd die biblioteek gereeld besoek as seuns.

- Uit die steekproef het 55% meisies die biblioteek kleintyd gereeld besoek terwyl slegs 33% seuns gereeld die biblioteek besoek het (Tabel 5.36).

Die meer gereelde besoeke van meisies aan die biblioteek kleintyd kan daaraan toegeskryf word dat biblioteekbesoek kleintyd al gestereotipeer is as 'n aktiwiteit vir meisies. Dogtertjies lees en word later lesende volwassenes, maar seuntjies lees nie. Hulle speel rugby. Lees is vir meisies (Van der Walt 1986:2).

8. Respondente uit die stedelike area het kleintyd meer gereeld die biblioteek besoek as respondente uit die plattelandse of semi-stedelike areas.

- Uit die steekproef het 51% stedelinge, 42% semi-stedelinge en 41% plattelanders die biblioteek kleintyd gereeld besoek (Tabel 5.37).
- Die gegewens dui ook daarop dat 21% plattelanders nooit die biblioteek kleintyd besoek het nie (Tabel 5.37).

Teenstrydig met die aanname dat biblioteekbesoek kleintyd 'n positiewe rol te speel het in die vestiging van die leesgewoonte, dui gegewens in Tabele 5.9, 5.10 en 5.15 daarop dat plattelandse jong volwassenes yweriger lesers as stedelinge en semi-stedelinge is.

9. Oorwegend meer wit respondente het kleintyd gereeld die biblioteek besoek as bruin respondente.

- Uit die steekproef het 55% wit respondente die biblioteek gereeld kleintyd besoek terwyl 34% bruin respondente kleintyd die biblioteek gereeld besoek het (Tabel 5.38).
- Die gegewens dui ook daarop dat 20% bruin respondente kleintyd nooit die biblioteek besoek het nie (Tabel 5.38).

Hierdie bevindings kan moontlik verklaar word aan die hand van die Suid-Afrikaanse politieke bestel waar fasiliteite en geleenthede nie geredelik aan bruin persone beskikbaar was nie (Sien par.4.19).

5.5 VRYE TYD

In vraag 9 word die respondente se vryetydsbesteding nagegaan met die doel om lees se posisie as 'n vryetydsaktiwiteit te bepaal. Die respondente word gevra om sekere aktiwiteite op 'n glyskaal te nommer volgens voorkeur: 1 dui die aktiwiteit aan wat die respondente die meeste in hul vrye tyd doen en 10 dui dit aan wat hulle gewoonlik die minste in hul vrye tyd doen.

Tabel 5.39: Vryetydsbesteding

Voorkeurorde	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde
1	Kuier by vriende	3,31
2	Kyk TV	4,22
3	Doen skoolwerk	4,97
4	Neem deel aan sport	5,69
5	Lees tydskrifte	5,76
6	Kyk video's	5,77
7	Kyk films	6,23
8	Lees boeke	6,78
9	Besoeke aan na restaurante en dansklubs	6,90
10	Gebruik of speel op die rekenaar	8,07

Boeklees maak beslis nie deel uit van die respondente se voorkeur vryetydsbesteding nie. Dit neem 'n agste posisie in. Hierdie posisie sluit aan by die algemene bevinding in die vraelysondersoek dat daar meer trae boeklesers as yweriges is. Tydskriflees word vyfde gelys.

5.5.1 Geslag

Geslag speel 'n rol in die voorkeur van vryetydsbesteding:

Tabel 5.40: Vryetydsbesteding en geslag

Voorkeur-orde	Manlik		Vroulik	
	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde
1	Kuier by vriende	3,33	Kuier by vriende	3,30
2	Kyk TV	3,97	Kyk TV	4,43
3	Neem deel aan sport	4,80	Doen skoolwerk	4,44
4	Doen skoolwerk	5,60	Lees tydskrifte	5,16
5	Kyk video's	5,77	Kyk video's	5,77
6	Kyk films	6,29	Lees boek	5,97
7	Besoeke aan restaurante en dansklubs	6,71	Kyk films	6,19
8	Lees tydskrif	6,84	Neem deel aan sport	6,43
9	Gebruik of speel op die rekenaar	7,25	Besoeke aan restaurante en dansklubs	7,05
10	Lees boek	7,75	Gebruik of speel op die rekenaar	8,76

Vir albei geslagte bly sosialisering met vriende en TV-kyk die gewildste tydverdryf. Lees is 'n laer voorkeuraktiwiteit vir seuns as vir meisies: Meisies plaas tydskriflees 4de en boeklees 6de terwyl seuns tydskriflees 8ste en boeklees heel laaste plaas. Hierdeur word die bevinding in Tabele 5.7, 5.8 en 5.14 dat seuns traer lesers as meisies is, weer eens bevestig.

5.5.2 Geografiese ligging

Daar is ook verskille in die voorkeuraktiwiteite in die drie geografiese streke:

Tabel 5.41: Vryetydsbesteding en geografiese ligging

Voorkeur-orde	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike gebied	
	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde
1	Kuier by vriende	3,33	Kuier by vriende	3,26	Kuier by vriende	3,35
2	Kyk TV	3,92	Kyk TV	4,12	Kyk TV	4,51
3	Doen skoolwerk	4,57	Doen skoolwerk	5,50	Doen skoolwerk	4,80
4	Kyk video's	5,46	Neem deel aan sport	5,66	Neem deel aan sport	5,57
5	Lees tydskrifte	5,46	Lees tydskrifte	5,68	Kyk video's	6,00
6	Lees boek	5,59	Kyk video's	5,77	Lees tydskrifte	6,04
7	Neem deel aan sport	5,89	Kyk films	5,80	Kyk films	6,22
8	Kyk films	6,76	Besoeke aan restaurante en dansklubs	6,40	Besoeke aan restaurante en dansklubs	7,19
9	Besoeke aan restaurante en dansklubs	7,08	Lees boek	7,27	Lees boek	7,21
10	Gebruik of speel op die rekenaar	8,61	Gebruik of speel op die rekenaar	7,92	Gebruik of speel op die rekenaar	7,82

Net soos in Tabel 5.40, is sosialisering met vriende, TV-kyk en skoolwerk doen, die drie gewildste aktiwiteite vir al drie streke. Die voorkeur aan lees verskil egter van streek tot streek: In die platteland word die meeste gelees. Tydskriflees beklee hier 'n 5de posisie en boeklees 'n 6de. Ook in die semi-stedelike area en stedelike area beklee tydskriflees onderskeidelik 'n 5de en 'n 6de posisie. Boeklees in die

semi-stedelike en stedelike area beklee 'n baie ongewilde 9de posisie. Dit wil dus voorkom asof die respondente in die platteland meer lees as in die ander areas.

5.5.3 Bevolkingsgroep

Die vryetydsbesteding van die twee bevolkingsgroepe ter sprake verskil heelwat:

Tabel 5.42: Vryetydsbesteding en bevolkingsgroep

Voorkeur-orde	Bruin		Wit	
	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde	Aktiwiteit	Gemiddelde rangorde
1	Doen skoolwerk	3,99	Kuier by vriende	2,79
2	Kyk TV	4,03	Kyk TV	4,35
3	Kuier saam met vriende	4,08	Neem deel aan sport	4,95
4	Lees tydskrifte	5,52	Kyk video's	5,57
5	Lees boek	6,00	Doen skoolwerk	5,65
6	Kyk video's	6,06	Lees tydskrifte	5,93
7	Kyk films	6,53	Kyk films	6,03
8	Neem deel aan sport	6,75	Besoeke aan restaurante en dansklubs	6,41
9	Besoeke aan restaurante en dansklubs	7,60	Lees boek	7,28
10	Gebruik of speel op die rekenaar	8,79	Gebruik of speel op die rekenaar	7,57

Alhoewel sosialisering met vriende en TV-kyk vir albei groepe onder die drie gewildste vrye tydaktiwiteite val, verskil die groepe t.o.v. skoolwerk doen en sport beoefen: Die bruin respondente plaas skoolwerk in die eerste posisie en sport in

die 8ste terwyl die wit respondente sport in die 3de posisie plaas en skoolwerk in die 5de.

Ook wat die posisie van lees betref, verskil die twee groepe. Die bruin lesers gee hoër voorkeur aan lees as die wit respondente. Die bruin leerders plaas tydskriflees in 'n 4de posisie en boeklees in 'n 5de terwyl wit leerders tydskriflees in 'n 6de posisie en boeklees in 'n ongewilde 9de posisie plaas. Hierdie gegewens stem ooreen met Tabele 5.11, 5.12 en 5.16 wat aandui dat bruin lesers in hierdie steekproef yweriger lesers is as wit lesers.

5.5.4 Gevolgtrekkings: Vryetydsbesteding

1. Boeklees is nie 'n voorkeur vryetydsbesteding van jong volwassenes in hierdie steekproef nie.

- Die lees van boeke neem 'n lae 8ste posisie in as voorkeuraktiwiteit (Tabel 5.39).
- Respondente verkies eerder tydskriflees as boeklees. Tydskriflees het 'n 5de posisie as vrye tidsaktiwiteit ingeneem (Tabel 5.39).
- Sosialisering en TV-kyk is die twee gewildste vryetydsaktiwiteite vir jong volwassenes in hierdie steekproef (Tabel 5.39).

Bogenoemde bevinding sluit aan by die waarneming deur ander navorsers dat jong volwassenes se leeslus laag is (Le Roux 1990:107; Botha 1999:10) en dat lees as vryetydsbesteding ongewild is (Le Roux 1990:107). Dit verskil egter heeltemal van dit wat Mulder (1975:94) in 1975 gevind het in verband met die vryetydsbesteding van matriekleerders. In sy steekproef was lees, naas sport, die gewildste aktiwiteit. Ook Gardner (1989:72) het gevind dat jong lesers wel beduidend tyd spandeer aan lees in hul vrye tyd.

Die bevindings in hierdie navorsing bevestig dat die televisie-alternatief 'n rede is waarom baie jong volwassenes nie lees nie (Fouche in Le Roux, *Trae lesers*: 5; Carlson 1980:7; Van der Walt 1986:3; Chambers in Meyer 1988:25; Lohann 1991:4; *Reading creates love of learning* 1999:8; Botha 1999:10; Sanders in Keyser 1999a). In 'n eeu van tegnologiese ontwikkeling en Internet-manie, is dit egter interessant dat respondente die gebruik van die rekenaar heel laaste op hul voorkeurlys plaas. Volgens Lombard (2000:9) voltooi Suid-Afrikaneers hul skoolloopbaan as passiewe leerders met byna geen rekenaarvaardighede nie. Slegs 9% Suid-Afrikaanse leerders het tuis toegang tot 'n sakrekenaar, 'n lessenaar en 'n rekenaar as studiehulpmiddels (*Toestande vir wetenskap, wiskunde in skole swak* 2000:3). Tog is Breytenbach (1999:6) van mening dat vandag se jong lesers net so tuis voel met rekenaars, internet en e-pos as met boeke, tydskrifte, televisie, radio en rolprente.

Alhoewel dit lyk asof 'n oorvol buitemuurse program aanleiding kan gee tot die afname in die leesaktiwiteit (Carlson 1980:7; Smit 1985:35; Bushman 1997:38), het Gardner (1989:218; 1991:33) in sy navorsing waarby 2800 leerders en hul onderwysers betrek is, gevind dat ywerige lesers juis die lesers is met aktiewe buitemuurse programme. Betrokkenheid by sport hou geen bedreiging in vir die leesaktiwiteit nie (Gardner 1991:35). Volgens Gardner (1990:84) is daar nie 'n beduidende verband tussen vryetydsbesteding en afname in leesgewoonte nie. Die rede vir die afname in leesgewoonte moet elders gesoek word (Gardner 1989:84).

2. Meisies gee groter voorkeur aan lees in hul vrye tyd as seuns.

- Meisies in hierdie steekproef het tydskriflees 4de en boeklees 6de op hul vryetydsaktiwiteitslys geplaas. Daarteenoor plaas seuns tydskriflees 8ste en boeklees heel laaste (Tabel 5.40).
- Vir albei geslagte is sosialisering en TV-kyk die gewildste vrye tydbesteding (Tabel 5.40).

Hierdie bevinding bevestig weer eens dat meisies yweriger lesers as seuns is (Tabelle 5.7, 5.8, 5.14 en 5.19).

3. Respondente uit die platteland gee 'n groter voorkeur aan boeklees as respondente uit die stedelike en semi-stedelike areas.

- Boeklees word deur plattelandse respondente as 'n 6de vryetydsaktiwiteit geplaas terwyl stedelinge en semi-stedelinge dit 9de op hul lys plaas (Tabel 5.41).
- Respondente uit al die streke verkies eerder om tydskrifte in hul vrye tyd te lees as boeke. Tydskriflees word deur plattelanders en semi-stedelinge 5de en deur stedelinge 6de gelys (Tabel 5.41).

4. Die bruin respondente lees meer in hul vrye tyd as die wit respondente.

- Die bruin leerders plaas tydskriflees in 'n 4de posisie en boeklees in 'n 5de terwyl wit leerders tydskriflees in 'n 6de posisie plaas en boeklees in 'n ongewilde 9de posisie (Tabel 5.42).

Hierdie gegewens stem ooreen met Tabelle 5.11, 5.12 en 5.16 wat aandui dat bruin lesers in die steekproef yweriger lesers is as wit lesers. Die bruin respondente besoek ook meer gereeld die biblioteek as die wit respondente (Tabel 5.21).

5.6 SAMEVATTING

Die resultate van die vraelysondersoek wat in hierdie hoofstuk bespreek word, bevestig die bevindings van die literatuurondersoek. 'n Opsomming van hierdie resultate word in Hoofstuk 7 aangebied.

HOOFSTUK 6

ONDERSOEKRESULTATE: TAAL- EN BOEKVOOR-KEURE EN –AFKEURE

6.1	INLEIDING	171
6.2	JONG VOLWASSENES SE TAALVOORKEUR	171
	6.2.1 Afrikaanse en Engelse boeke gelees die voorafgaande maand	172
	6.2.1.1 Geslag	173
	6.2.1.2 Geografiese ligging	174
	6.2.1.3 Bevolkingsgroep	175
	6.2.2 Taalvoorkeur	175
	6.2.2.1 Geslag	176
	6.2.2.2 Geografiese ligging	177
	6.2.2.3 Bevolkingsgroep	178
	6.2.3 Redes vir taalvoorkeur	179
	6.2.4 Gevolgtrekkings: Taalvoorkeure	181
6.3	JONG VOLWASSENES SE BOEKVOORKEURE	184
	6.3.1 Boekvoorkeurlys	184
	6.3.2 Redes vir boekvoorkeure	185
	6.3.3 Gevolgtrekkings: Boekvoorkeure	188
6.4	JONG VOLWASSENES SE BOEKAFKEURE	190
	6.4.1 Boekafkeurlys	190
	6.4.2 Redes vir boekafkeure	191
	6.4.3 Gevolgtrekkings: Boekafkeure	192
6.5	SAMEVATTING	193

HOOFSTUK 6

ONDERSOEKRESULTATE

TAAL- EN BOEKVOORKEURE EN -AFKEURE

O, die wonder van boeke! Want juis omdat die werklikheid so gebroke is, is boeke so heel, so nodig, so noodsaaklik vir oorlewing (Maretha Maartens 1990b:7).

6.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die ondersoekresultate verder bespreek. Daar word spesifiek gekyk na die respondente se taal- en boekvoorkeure en -afkeure. Naas die weergee van syfers in terme van hoeveel respondente Engelse of Afrikaanse boeke gelees en wat hul voorkeurtaal is, word daar ook gekyk na redes waarom respondente 'n sekere taal- of boekvoorkeur het. Alhoewel dit moeilik is om oop vrae te kategoriseer en afleidings te maak, het die respondente wel insiggewende inligting deurgegee. Hierdie response sou effektief opgevolg kon word met onderhoudvoering.

6.2 JONG VOLWASSENES SE TAALVOORKEUR

Die respondente se taalvoorkeur word bepaal aan die hand van hoeveel respondente die voorafgaande maand Engelse en Afrikaanse boeke gelees het (Vraag 7) en hulle voorkeur vir 'n boek in 'n spesifieke taal (Vraag 11).

6.2.1 Afrikaanse en Engelse boeke gelees die voorafgaande maand

In Vraag 6 is die respondente gevra om aan te dui hoeveel boeke hulle die voorafgaande maand gelees het. 'n Derde van die steekproef (33%) het die voorafgaande maand geen boek gelees nie, terwyl slegs 15% vier boeke of meer (minstens 'n boek per week) gelees het (Tabel 5.13). 'n Opvolgvraag (Vraag 7) stel vas hoeveel van die boeke wat die voorafgaande maand gelees is, Afrikaanse boeke is. Die doel van hierdie vraag is om te bepaal hoeveel respondente wel Afrikaans of Engels gelees het die voorafgaande maand.

Tabel 6.1 Getal respondente wat Afrikaanse en Engelse boeke gelees het

Respondente wat Engelse en Afrikaanse boeke gelees het die voorafgaande maand	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke gelees nie	103	33%
Net Afrikaanse boeke gelees	75	24%
Net Engelse boeke gelees	72	23%
Afrikaanse en Engelse boeke gelees	56	18%
Geen respons	2	1%
Totaal	308	

Die grootste groep respondente (33%) het aangedui dat hulle geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie. Van die respondente wat wel die voorafgaande maand boek gelees het, is daar slegs een persent verskil in die hoeveelheid respondente wat net Afrikaans (24%) en net Engels (23%) gelees het. Vir die 203 (66%) respondente wat wel die voorafgaande maand boek gelees het, kan daar nie sonder meer afgelei word in watter taal hulle graag lees nie. Dit lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in beide tale lees.

6.2.1.1 Geslag

Tabel 5.14 toon aan dat die meisies oorwegend meer boeke die voorafgaande maand gelees het as die seuns. Tabel 6.2 bevestig dat meer seuns die afgelope maand geen boeke (46%) gelees het nie as meisies (24%).

Tabel 6.2: Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens geslag

Respondente wat Engelse en Afrikaanse boeke gelees het die voorafgaande maand	Manlik		Vroulik	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke gelees nie	63	46%	40	24%
Net Afrikaanse boeke gelees	27	20%	48	28%
Net Engelse boeke gelees	32	23%	40	24%
Afrikaanse en Engelse boeke gelees	15	11%	41	24%
Geen respons	1	1%	1	1%
Totaal	138		170	

Daar is 'n geringe verskil in die persentasie seuns en meisies wat die vorige maand Engelse en Afrikaanse boeke gelees het. Dit lyk wel asof meer meisies (28%) uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees het as seuns (20%). Die gegewens dui ook daarop dat meer seuns uitsluitlik Engels (23%) as Afrikaans (20%) gelees het terwyl meer meisies uitsluitlik Afrikaans (28%) as Engels (24%) die voorafgaande maand gelees het.

6.2.1.2 Geografiese ligging

Die taal waarin die respondente die voorafgaande maand gelees het volgens hul verskillende geografiese streke, lyk soos volg:

Tabel 6.3: Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens geografiese ligging

	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike area	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Respondente wat Engelse en Afrikaanse boeke gelees het die voorafgaande maand						
Geen boeke gelees nie	26	32%	42	42%	35	28%
Net Afrikaanse boeke gelees	24	29%	18	18%	33	26%
Net Engelse boeke gelees	20	24%	24	24%	28	22%
Afrikaanse en Engelse boeke gelees	11	13%	15	15%	29	23%
Geen respons	1	1%	2	2%	0	0%
Totaal	82		101		125	

Uit die gegewens blyk dit dat die meeste respondente wat wel boek gelees het die voorafgaande maand en wat net Afrikaanse boeke gelees het, afkomstig is uit die platteland (29%). Uit die semi-stedlike area het net 18% uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees en in die stedelike area 26%.

Dit lyk ook asof meer respondente in die platteland en stedelike area uitsluitlik Afrikaans as Engels die voorafgaande maand gelees het. Meer respondente in die semi-stedelike area het uitsluitlik Engels (24%) as Afrikaans (18%) gelees.

6.2.1.3 Bevolkingsgroep

Tabel 6.4: Afrikaanse en Engelse boeke gelees volgens bevolkingsgroep

Respondente wat Engelse en Afrikaanse boeke gelees het die voorafgaande maand	Bruin		Wit	
	Getal respondente	% Respondente	Getal respondente	% Respondente
Geen boeke gelees nie	35	26%	68	40%
Net Afrikaanse boeke gelees	44	32%	31	18%
Net Engelse boeke gelees	20	15%	52	30%
Afrikaanse en Engelse boeke gelees	37	27%	19	11%
Geen respons	1	1%	1	1%
Totaal	137		171	

Dit lyk asof meer bruin respondente die voorafgaande maand net Afrikaans gelees het (32%) as wit respondente (18%). Daar is ook heelwat meer wit studente wat uitsluitlik Engels die voorafgaande maand gelees (30%) het as Afrikaans (18%). Bruin respondente het weer oorwegend meer Afrikaans (32%) gelees as Engels (15%).

6.2.2 Taalvoorkeur

In Vraag 11 word die respondente gevra om aan te dui in watter taal hulle verkies om te lees:

Tabel 6.5: Taalvoorkeur

Taalvoorkeur	Getal respondente	%
Afrikaans	109	35%
Engels	179	58%
Afrikaans en Engels	14	5%
Geen respons	6	2%
Totaal	308	

Vir die 203 (66%) respondente wat wel die voorafgaande maand boek gelees het, kan daar nie sonder meer afgelei word in watter taal hulle graag lees nie (Tabel 6.1). Vir die totale steekproef (308 respondente) lyk dit asof die meerderheid repondente verkies om liever Engels te lees (58%) as Afrikaans (35%). Alhoewel dit dus lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in biede tale lees (Tabel 6.1), dui die gegewens in Tabel 6.5 aan dat die totale steekproef verkies om Engels te lees.

6.2.2.1 Geslag

Albei geslagte verkies Engelse boeke.

Tabel 6.6: Geslag en taalvoorkeur

Taalvoorkeur	Manlik		Vroulik	
	Getal respondente	%	Getal respondente	%
Afrikaans	55	40%	54	32%
Engels	77	56%	102	60%
Afrikaans en Engels	4	3%	10	6%
Geen respons	2	1%	4	2%
Totaal	138		170	

Alhoewel albei geslagte verkies om Engelse boeke te lees, toon die vroulike respondente 'n groter voorkeur vir Engelse boeke (60%) as die manlike respondente (56%). Dit blyk ook asof meer manlike respondente verkies om Afrikaanse boeke te lees (40%) as vroulike respondente (32%).

Die taalvoorkeur van die totale steekproef manlike en vroulike respondente (308 respondente) verskil egter van die gegewens wat betrekking het op die manlike en vroulike taalvoorkeure wat wel die voorafgaande maand gelees het (203 respondente): In teenstelling met Tabel 6.6 het meer meisies (28%) die voorafgaande maand uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees as seuns (20%) en meer seuns het uitsluitlik Engels gelees het (23%) as Afrikaans (20%) (Tabel 6.2).

6.2.2.2 Geografiese ligging

Respondente in die drie streke lees liewer Engels as Afrikaans.

Tabel 6.7: Geografiese ligging en taalvoorkeur

Taalvoorkeur	Platteland		Semi-stedelike area		Stedelike area	
	Getal respondente	%	Getal respondente	%	Getal respondente	%
Afrikaans	34	41%	35	35%	40	32%
Engels	44	54%	59	58%	76	61%
Afrikaans en Engels	2	2%	7	7%	5	4%
Geen respons	2	2%	0	0%	4	3%
Totaal	82		101		125	

Uit die gegewens in Tabel 6.7 lyk dit asof respondente in die drie streke liewer Engels as Afrikaans lees. Meer plattelandse respondente (41%) verkies wel om Afrikaans te lees as die semi-stedelike (35%) en stedelike (32%) respondente.

Ook wat die respondente (203) betref wat wel boeke gelees het die voorafgaande het, lyk dit asof die meerderheid respondente wat uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees het, afkomstig is uit die platteland (29%). Uit die semi-stedlike area het net 18% uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees en in die stedelike area 26% (Tabel 6.3).

In teenstelling met die gegewens vir die totale steekproef (Tabel 6.7) wat aandui dat respondente uit al drie streke voorkeur gee aan Engles, lyk dit asof meer respondente wat wel die voorafgaande maand gelees het en afkomstig is uit die platteland en stedelike area uitsluitlik Afrikaans as Engels het. Meer respondente in die semi-stedlike area het egter uitsluitlik Engels (24%) as Afrikaans (18%) gelees (Tabel 6.3).

6.2.2.3 Bevolkingsgroep

Albei bevolkingsgroepe lees by voorkeur Engelse boeke.

Tabel 6.8: Bevolkingsgroep en taalvoorkeur

Taalvoorkeur	Bruin		Wit	
	Getal respondente	%	Getal respondente	%
Afrikaans	59	43%	50	29%
Engels	70	51%	109	64%
Afrikaans en Engels	5	4%	9	5%
Geen respons	3	2%	3	2%
Totaal	137		171	

Alhoewel albei bevolkingsgroepe verkies om Engels te lees, is daar oorwegend meer wit respondente wat Engels verkies (64%) as Afrikaans (29%). Daar is 'n kleiner verskil in persentasie tussen bruin respondente wat verkies om Engels te lees (51%) as wat verkies om Afrikaans te lees (43%).

Ook wat betref die respondente (203) wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het, lyk dit asof meer bruin respondente uitsluitlik Afrikaans gelees het (32%) as wit respondente (18%). Daar is ook heelwat meer wit studente wat uitsluitlik Engels die voorafgaande maand gelees (30%) het as Afrikaans (18%). Bruin respondente het weer oorwegend meer Afrikaans (32%) gelees as Engels (15%) (Tabel 6.4).

6.2.3 Redes vir taalvoorkeur

In Vraag 12 word die respondente gevra om hul taalvoorkeur soos in Vraag 11 aangedui, te motiveer. Altesaam 235 respondente het op hierdie vraag reageer. Sommige respondente het meer as een rede gegee om hul taalvoorekur te motiveer. Die response is deur die skrywer van hierdie studie in kategorieë verdeel.

Die redes waarom 58% (Tabel 6.5) van die steekproef verkies om Engelse literatuur te lees, kan soos volg saamgevat word:

Persentasie respondente	Motivering
34%	Engels is 'n wêreld-, beroeps- en mediataal. Dit is dus belangriker om Engels te lees en sodoende woordeskat te verbeter en uit te brei.
30%	Engelse literatuur is meer interessant, spannend en opwindend as Afrikaanse literatuur. Afrikaanse literatuur is vervelig, eentonig, langdradig, soetsappig en voorspelbaar.
20%	Jong lesers identifiseer makliker met Engelse literatuur. Hulle kan hulself inleef in die verhale en voel tuis daarmee.

	Afrikaanse literatuur spreek nie tot die jeug nie en hulle identifiseer nie met die taal nie. Afrikaans is "lomp, plat, koeklik, oudmodies, pateties, stupid, simpel, uitgedroog, klink 'common' en staan met een voet in die graf." Engels is moderner en het groter trefkrag as Afrikaans.
19%	Engelse literatuur lees maklik en is verstaanbaar. Afrikaanse literatuur is te kompleks, idiomaties, diep, styf en formeel.
13%	Daar is 'n beperkte verskeidenheid goeie Afrikaanse boeke beskikbaar - veral in die biblioteek. Afrikaanse skrywers en boeke is ook onbekend aan die jong volwassene. Engelse literatuur bied 'n groter verskeidenheid genres om van te kies.
8%	Jong volwassenes het negatiewe persepsies van die Afrikaanse literatuur: <ul style="list-style-type: none"> - Daar is geen Wetenskapsfiksie in Afrikaans nie. - Daar is geen rillers en gruwelstories in Afrikaans beskikbaar nie. - Die meeste goeie nie-fiksie word in Engels geskryf. - Daar is meer aksie- en avontuurboeke in Engels beskikbaar. - Die tipiese temas in Afrikaanse boeke, bv. oorloë, liefde en die ontberinge van Voortrekkers, is vervelig. - Engelse literatuur is meer liberaal en die temas meer divers. Afrikaanse literatuur fokus net op sy eie land se dinge. - Afrikaanse literatuur is te dramaties en neerdrukkend. Die karakters het altyd die een of ander kompleks.

	<ul style="list-style-type: none"> - Afrikaanse jeugromans preek net oor seks en dwelms. - Daar is min moderne, Afrikaanse jeugboeke wat by die jong volwassene se leëwêreld aansluit. - Engelse literatuur handel oor die werklikheid terwyl Afrikaanse literatuur onrealisties en soetsappig is. - Die voorgeskrewe boeke is so "simpel" dat die res van die Afrikaanse literatuur vir seker ook "simpel" is.
--	---

Getal respondente: 235

6.2.4 Gevolgtrekkings: Taalvoorkeur

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word oor die taalvoorkeur van respondente in hierdie steekproef:

1. Dit lyk asof die respondente in die steekproef wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het, in beide tale lees terwyl die totale steekproef (ingesluit die wat geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie) verkies om Engels te lees.

- Van die respondente (66%) wat wel die voorafgaande maand boek gelees het, is daar slegs een persent verskil in die hoeveelheid respondente wat net Afrikaans (24%) en net Engels (23%) gelees het. Daar kan dus nie sonder meer afgelei word in watter taal hulle graag lees nie. Dit lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in beide tale lees (Tabel 6.1)
- Vir die totale steekproef (308 respondente) lyk dit asof die meerderheid repondente verkies om liever Engels te lees (58%) as Afrikaans (35%). Alhoewel dit dus lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in beide tale lees (Tabel 6.1), dui die gegewens in Tabel 6.5 aan dat die totale steekproef verkies om Engels te lees.

2. Alhoewel dit lyk asof albei geslagte wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het in beide tale lees, lyk dit asof albei geslagte in die totale steekproef verkies om liewer Engels as Afrikaans te lees.

- Daar is 'n geringe verskil in die persentasie seuns en meisies wat die vorige maand Engelse en Afrikaanse boeke gelees het (Tabel 6.2). Dit lyk dus asof albei geslagte in beide tale lees.
- Uit die totale steekproef verkies die meerderheid manlike (56%) en vroulike respondente (60%) om Engels te lees terwyl 40% manlike en 32% vroulike respondente verkies om Afrikaans te lees (Tabel 6.6).

3. Dit lyk asof meer vroulike as manlike respondente wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het, kies om in Afrikaans te lees. Vir die totale steekproef lyk dit egter asof meer manlike as vroulike respondente Afrikaans verkies.

- Meer meisies (28%) wat wel die voorafgaande boeke gelees het, het uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees as seuns (20%) en meer seuns het uitsluitlik Engels gelees (23%) as Afrikaans (20%) (Tabel 6.2).
- In Tabel 6.6 toon die totale steekproef vroulike respondente 'n groter voorkeur vir Engelse boeke (60%) as die manlike respondente (56%). Dit blyk ook asof meer manlike respondente verkies om Afrikaanse boeke te lees (40%) as vroulike respondente (32%).

4. Dit lyk ook asof meer respondente in die platteland en stedelike area uitsluitlik Afrikaans as Engels die voorafgaande maand gelees het terwyl meer respondente in die semi-stedelike area uitsluitlik Engels gelees het. Uit die totale steekproef lyk dit egter asof respondente uit al drie streke liewer Engels lees as Afrikaans.

- Dit lyk ook asof meer respondente in die platteland en die stedelike area uitsluitlik Afrikaans as Engels die voorafgaande maand gelees het. Meer respondente in die semi-stedlike area het egter uitsluitlik Engels (24%) as Afrikaans (18%) gelees (Tabel 6.3).
- Uit die gegewens in Tabel 6.7 lyk dit asof die totale getal respondente in die drie streke liewer Engels as Afrikaans lees.

5. Dit lyk asof die plattelandse respondente 'n groter voorkeur vir Afrikaanse literatuur het as die semi-stedlike en stedelike respondente.

- Uit die gegewens blyk dit dat die meeste respondente wat wel boeke gelees het die voorafgaande maand en wat net Afrikaanse boeke gelees het, afkomstig is uit die platteland (29%). Uit die semi-stedlike area het net 18% uitsluitlik Afrikaanse boeke gelees en in die stedelike area 26% (Tabel 6.3).
- Uit die totale steekproef verkies meer plattelandse respondente (41%) om Afrikaans te lees as die semi-stedlike (35%) en stedelike (32%) respondente. (Tabel 6.7).

6. Alhoewel dit lyk asof meer bruin studente wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het Afrikaans lees en meer wit respondente Engels, verkies albei bevolkingsgroepe in die totale steekproef om Engelse te lees.

- Bruin respondente het oorwegend meer Afrikaans (32%) die voorafgaande maand gelees as Engels (15%) terwyl wit respondente meer Engels (30%) gelees het as Afrikaans (18%) (Tabel 6.4).
- Uit die totale steekproef verkies albei bevolkingsgroepe om Engels te lees (Tabel 6.8).

7. Dit lyk asof bruin respondente 'n groter voorkeur vir Afrikaanse literatuur het as wit respondente.

- Dit lyk asof meer bruin respondente die voorafgaande maand net Afrikaans gelees het (32%) as wit respondente (18%). Daar is ook heelwat meer wit studente wat uitsluitlik Engels die voorafgaande maand gelees (30%) het as Afrikaans (18%) (Tabel 6.4).
- Uit die totale steekproef is daar oorwegend meer bruin respondente wat Afrikaans verkies (43%) as wit respondente (29%). (Tabel 6.8).

8. Die redes waarom 58% van die totale steekproef verkies om Engels te lees, is gebaseer op die persepsies dat Afrikaans nie kan meeding as 'n wêreldtaal nie, dat Afrikaans vervelig, voorspelbaar, irrelevant en onverstaanbaar is en dat daar nie 'n groot genoeg verskeidenheid Afrikaanse literatuur beskikbaar is wat aansluit by jong lesers se beleweniswêreld nie.

6.3 JONG VOLWASSENES SE BOEKVOORKEURE

6.3.1 Boekvoorkeurlys

In Vraag 13 word die respondente gevra om 'n Afrikaanse boek te noem wat hulle onlangs gelees het en wat hulle hul vriende sou aanbeveel om ook te lees. Bylae B (aangeheg) lys die boeke wat jong volwassenes as goeie leesstof beskou. 'n Samevatting van romanvoorkeure kan soos volg uiteengesit word:

Genre	Getal boeke aanbeveel	% Boeke aanbeveel
Jeugromans	36	19%
Liefdesromans	50	27%
Volwasseneromans	91	49%
Spanningsromans	10	5%
Totaal	187	

Dit lyk asof jong volwassenes volwasseneromans verkies as hul gunsteling-genre. Dit sluit aan by die literatuurstudie (sien par. 3.3.1) wat bevestig dat jong volwassenes meestal populêre volwasseneromans lees.

6.3.2 Redes vir boekvoorkeure

Vraag 13 word opgevolg met 'n versoek om die aanbeveling van 'n spesifieke boek te motiveer (Vraag 14). Altesaam 114 respondente (37%) het geen motivering verstrek nie – moontlik omdat hierdie respondente nie lees nie of geen Afrikaanse boek gelees het wat hulle sou wou aanbeveel nie. Die oorblywende 194 respondente (63%) het die volgende redes aangevoer waarom hulle 'n boek by hul vriende sou aanbeveel om te lees. Sommige respondente het meer as een rede verstrek:

Persentasie respondente	Jong volwassenes se kriteria vir 'n goeie Afrikaanse boek
42%	Die boek moet “interessant, mooi, lekker, goed, uitstekend, fantasties, puik en pragtig” wees.
25%	Dit moet 'n boek wees met 'n lewensles - wat jou iets leer, voorberei vir die lewe of tot nuwe insigte bring. Die volgende lewenslesse en temas in gunstelingboeke word deur die respondente uitgesonder:

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Lewenswaardes</i>, bv. waardering vir jou familie, om nie bevooroordeel te wees nie en nie mense te vergeet op pad na sukses nie. • <i>Lewenswaarhede</i>, bv. dat die waarheid altyd uitkom en geld nie geluk kan koop nie. • <i>Lewenservarings</i>, bv. karakters wat uitstyg bo hul omstandighede en mense wat mekaar help. • <i>Lewensvaardighede</i>, bv. om probleme op te los, selfvertroue te ontwikkel, jouself beter te leer ken, besluite te neem, stres te hanteer, vrese te oorkom, en raad en leiding oor drank, dwelms en seks. • <i>Geloofsontwikkeling</i>, bv. om jou geloofslewe te versterk. • <i>Interpersoonlike verhoudings</i>, bv. hoe om op te tree teenoor ander, aan 'n verhouding te werk en groepsdruk te hanteer.
22%	Die leser moet met die karakters en die storie kan identifiseer. Die boek moet jou laat voel asof jy een van die karakters is; jy moet jouself kan vind in die boek.
19%	Die boek moenie te ingewikkeld wees en moeilik lees nie. Dit moet 'n boek wees om te geniet, om mee te ontspan en wat jou nie te veel laat dink nie. Lees moet lekker en vermaaklik wees.
17%	Die storielyn moet so spannend wees dat jy dit nie kan neersit tot die einde nie. So 'n boek is "misterieus" en "hou die geheim tot die einde". Dis 'n boek wat nie eentonig is nie, maar vol onverwagse en onvoorspelbare gebeure; 'n "vinnige" boek propvol aksie, avonture en opwindning. Speurverhale, rillers en wetenskapsfiksie is veral gewild.

14%	Die boek moet handel oor liefde en romanse.
13%	Die boek moet handel oor mense, hul ontwikkeling, emosies en gevoelens. Die boek moet gaan oor hartseer, swaarkry en pyn. Dit moet jou laat huil.
12%	Boeke moet handel oor die hedendaagse lewe; dit wat die moderne mens ervaar. Dit moet aktueel en kontemporêr wees – en dit geld vir die taalgebruik ook.
8%	Die boek moet jou laat dink, jou intellektueel stimuleer en jou verbeelding aangryp. Dit moet met jou "kop speel" en anders wees as die gewone. Daar moet 'n dieper betekenis wees.
8%	Boeke moet realisties wees en die werklikheid uitbeeld - nie "soetsappige boeke en opgemaakte nonsens" nie.
7%	'n Boek moet 'n positiewe boodskap hê wat jou inspireer en hoop gee.
5%	Boeke moet goeie Afrikaans gebruik met lekker spreekwoorde en uitdrukkings eie aan Afrikaans.
5%	Boeke moet jou laat lag.

Getal respondente: 194

6.3.3 Gevolgtrekkings: Boekvoorkeure

Alhoewel 'n groter steekproef en indiepte navorsing (bv. aan die hand van persoonlike gesprekke) nodig sou wees om gevolgtrekkings te maak oor tendense in boekvoorkeure, kan die volgende moontlike afleidings gemaak word uit die gegewens:

1. Jong lesers in hierdie steekproef gee voorkeur aan volwasseneliteratuur.

Van die 187 romans wat aanbeveel is, is 151 (81%) volwasseneliteratuur (sien par. 6.3.1). Dit sluit liefdes-, spannings- en volwasseneromans in. Hierdie bevinding sluit aan by Hoofstuk 3 (par. 3.3.1) en bevestig dat jong volwassenes liever volwasseneliteratuur as jeugliteratuur lees.

2. Respondente in hierdie steekproef voel positief oor hul voorgeskrewe boeke.

Teenstrydig met die algemene opvatting in Hoofstuk 3 (par. 3.4.2) dat leerders meestal negatief ingestel is teenoor voorgeskrewe boeke, het respondente die volgende voorgeskrewe boeke aanbeveel as goeie leesstof:

Bonga (x5)	Elsa Joubert
Die wag vir die somer	Marzanne le Roux
Joernaal van Jorik	DJ Opperman
Kanna hy kê hystoe (x7)	Adam Small
Kringe in 'n bos (x26)	Dalane Matthee
My kat word herfs (x5)	Barrie Hough
Periandros van Korinthe (x2)	DJ Opperman
Weerkaatsings (x15)	Eleanor Baker
Elegie vir 'n onbekende (x9)	Margaret Bakkes

Uit die totale aantal romans wat die respondente as goeie leesstof aanbeveel het, is 38% (71 boeke) voorgeskrewe werke. Dit moet egter in ag geneem word dat die ywerige lesers hierdie aanbevelings gedoen het en dat dit nie noodwendig waar sou wees vir die totale steekproef nie. (Sien ook par. 6.4.3.)

3. Jong lesers is nie bekend met al die beskikbare Afrikaanse literatuur nie.

Wanneer daar gekyk word na die beperkte titellys, waaronder heelwat voorgeskrewe boeke, wat jong volwassenes aanbeveel as goeie Afrikaanse leesstof, is dit duidelik dat hierdie jong lesers nie bekend is met die beskikbare leesstof in Afrikaans nie. In par. 6.2.3 word aangevoer dat respondente Engelse literatuur verkies omdat dit “meer interessant, spannend en opwindend” is. Hulle voel ook dat daar ’n beperkte verskeidenheid goeie Afrikaanse boeke beskikbaar is en dat Engelse literatuur ’n groter verskeidenheid genres bied om van te kies. Hulle voer aan dat daar geen rillers, gruwelstories of Wetenskapsfiksie in Afrikaans beskikbaar is nie en dat daar meer aksie- en avontuurboeke in Engels beskikbaar is. Hulle kom dan tot die slotsom dat Afrikaanse skrywers en boeke onbekend is aan jong volwassenes. Wanneer daar na die lys “goeie” Afrikaanse literatuur gekyk word wat respondente aanbeveel het, is dit inderdaad waar dat jong lesers nie Afrikaanse skrywers en boeke ken nie. Die bemarking en bekendstelling van Afrikaanse volwassenerliteratuur geskik vir jong lesers behoort meer aandag te kry.

4. Jong lesers in hierdie steekproef stel die volgende kriteria vir goeie Afrikaanse boeke:

- Hulle moet kan geniet wat hulle lees en met die karakters identifiseer.
- Hulle wil iets uit die boek leer; dit moet intellektueel stimulerend wees sonder dat dit onverstaanbaar is.
- Hulle hou van romanse, emosies en spanning.
- Dit moet kontemporêr en realisties wees.

- Goeie Afrikaans moet gebruik word.
- Dit moet 'n positiewe boodskap dra en jou kan laat lag.

Die kenmerke eie aan jongvolwasseneliteratuur soos saamgevat in Hoofstuk 2 sluit aan by die kriteria deur die respondente van hierdie studie gestel. In par. 2.2.3 word vereis dat jongvolwasseneliteratuur realisties en relevant moet wees met 'n spannende storielyn en genoeg hoop en humor. Dit moet stimuleer en wêreld ontdek. Jong lesers moet met die verhaal en karakters kan identifiseer. Emosionele, sosiale en morele ontwikkeling moet ook hanteer word in jongvolwasseneliteratuur.

6.4 JONG VOLWASSENES SE BOEKAFKEURE

6.4.1 Boekafkeurlys

In Vraag 14 word die respondente gevra om 'n Afrikaanse boek (of skrywer) te noem wat hulle onlangs gelees het en wat hulle nie vir hul vriende sou aanbeveel om te lees nie. Die van boeke wat die respondente nie sou aanbeveel om te lees nie, word gelys in Bylae C (aangeheg).

Romanafkeure kan soos volg saamgevat word:

Genre	Getal boeke afgekeur	% Boeke afgekeur
Jeugromans	9	10%
Liefdesromans	25	28%
Volwasseneromans	49	55%
Spanningsromans	6	7%
Totaal	89	

6.4.2 Redes vir boekafkeure

Vraag 15 volg op Vraag 14 en versoek 'n motivering waarom hulle sekere Afrikaanse boeke nie sou aanbeveel nie. Die helfte (155) van respondente het nie hierdie vraag ingevul nie. Soos reeds genoem, is die moontlike rede hiervoor dat hierdie respondente nie lees nie - veral nie Afrikaans nie. Hieronder volg die redes waarom jong volwassenes sekere boeke nie sal aanbeveel nie. Die respondente kon meer as een rede aanvoer:

Persentasie respondente	Boeke waarvan jong volwassenes nie hou nie
46%	Jong volwassenes hou nie van boeke wat oninteressant, vervelig, eentonig, langdradig, omslagtig en voorspelbaar is nie. 'n Boek moet opwindend, propvol aksie, spanning en drama wees.
28%	Hulle hou nie van boeke wat "die lelike en onnatuurlike", "vuil gedagtes" en "onaanvaarbare gedrag" uitbeeld nie. Boeke wat afbrekend is en handel oor die goedkeuring van geweld, pornografie, dwelms en rassisme is onaanvaarbaar.
15%	Moeilike, onverstaanbare boeke wat te ingewikkeld is en waar mens te hard moet konsentreer. So 'n boek is te moeilik om te geniet.
10%	Soetsappige en romantiese boeke.
10%	Onrealistiese, onwaarskynlike en opgemaakte stories. Sulke stories is "dom, simpel, niksseggend en nonsens".

6%	Boeke waarmee jong lesers nie kan identifiseer nie; outydse, irrelevante boeke wat nie in voeling is met die ervaringswêreld van jong volwassenes nie.
5%	Neerdrukkende boeke wat handel oor die dood, hartseer en depressie.

Getal respondente: 153

Sommige respondente het ook bygevoeg dat sekere titels en voorblaaie hulle nie aanstaan nie en dat hulle nie hou van boeke soos hulle voorgeskrewe boeke nie.

6.4.3 Gevolgtrekkings: Boekafkeure

Alhoewel die boeklys (Bylae C) inligting gee met betrekking tot die leesafkeure van jong volwassenes, is fyner navorsing in die verband nodig om betekenisvolle afleidings te maak. Wat wel opvallend is, is dat 54 (61%) van die romans wat die respondente afkeur, voorgeskrewe boeke is. Persentasiegewys is daar meer respondente wat negatief is oor hul voorgeskrewe boeke as wat daar respondente is wat 'n positiewe houding (38%) daarteenoor het (par. 6.3.3). Die aanname dat respondente in hierdie steekproef 'n positiewe gesindheid teenoor hul voorgeskrewe boeke het, word hiermee weerlê.

Voorgeskrewe boeke wat respondente afkeur:

Bonga (x25)	Elsa Joubert
Droomwa (x2)	Barrie Hough
Elegie vir 'n onbekende	Margaret Bakkes
Kanna hy kê hystoe (x6)	Adam Small
Kortverhale vir verkenning (x4)	ID du Plessis

Kringe in 'n bos (x5)	Dalene Matthee
My kat word herfs	Barrie Hough
Periandros van Korinthe (x8)	DJ Opperman
Weerkaatsings	Eleanor Baker
Spore op die maan	Eleanor Baker

Ter bevestiging van die kriteria gestel aan boeke waarvan die respondente hou (par. 6.3.2 en par. 2.2.3), keur hulle boeke af wat vervelig, langdradig, te ingewikkeld, soetsappig, onrealisties of neerdrukkend is. Hulle hou ook nie van boeke waarmee hulle nie kan identifiseer nie en met 'n onaanvaarbare of "vuil" tema.

6.5 SAMEVATTING

Die meeste van die resultate van die vraelysondersoek oor taalvoorkeure en boekvoor- en afkeure bevestig die literatuurondersoek. 'n Opsomming van die resultate word in Hoofstuk 7 aangebied.

HOOFSTUK 7

AANBEVELINGS: DIE VESTIGING VAN DIE LEESGEWOONTE EN VAN 'N POSITIEWE HOUDING TEENoor AFRIKAANSE LITERATUUR

7.1	INLEIDING	195
7.2	BEVINDINGS	195
7.3	EVALUERING VAN HIPOTESE	199
7.4	AANBEVELINGS	200
	7.4.1 Literatuuronderrig	201
	7.4.2 Bemarking	209
	7.4.3 Biblioteke	211
	7.4.4 Rol van die ouer	212
	7.4.5 Rol van die skrywer	213
	7.4.6 Rol van die portuurgroep	214
	7.4.7 Boekverkope	214
	7.4.8 Projekte om 'n leeskuItuur te bevorder	215
7.5	VOORSTELLE VIR VERDERE STUDIE	217
7.6	SLOTBESKOUIING	217

HOOFSTUK 7

AANBEVELINGS

DIE VESTIGING VAN DIE LEESGEWOONTE EN VAN 'N POSITIEWE HOUDING TEENoor AFRIKAANSE LITERATUUR

We do not need to burn all the books to destroy our civilization. All we need to do is to leave them unread for one generation (Hutchins in Boucher 1996:8).

7.1 INLEIDING

In die slothoofstuk word 'n samevatting gegee van die bevindings in hierdie studie. In die lig van die bevindings word die hipoteses geëvalueer en aanbevelings gemaak om die leeskultuur van jong volwassenes te bevorder. Ten slotte word voorstelle gemaak vir verdere studie.

7.2 BEVINDINGS

Vervolgens die bevindings in hierdie studie ten opsigte van leesgewoontes, leesmilieu, vryetydsbesteding, taalvoorkeur en boekvoor- en afkeure van die betrokke steekproef:

Die gevolgtrekkings oor die **leesgewoontes** van die Graad 11-respondente in hierdie steekproef kan soos volg saamgevat word:

- Daar is meer trae lesers in hierdie steekproef as ywerige lesers.

- Meisies is yweriger lesers as seuns.
- Dit blyk dat die trae lesers afkomstig is van die semi-stedelike area terwyl die ywerige lesers stedelinge is.
- Bruin leerders is yweriger lesers as wit lesers.
- Dit lyk asof vakansietyd gewilde leestyd is.
- Dit lyk asof daar 'n positiewe verband is tussen leesgewoontes en biblioteekbesoeke.
- Leerders besoek wel die biblioteek.

Wat die **leesmilieu** betref, is die volgende bevind:

- Ouers se leesgewoontes het 'n positiewe rol te speel in die ywerige boekleesgewoontes van hul kinders.
- Ouers van lesers in hierdie steekproef is gereelde lesers van boeke, koerante en tydskrifte.
- Ouers uit die drie streke lees oorwegend tydskrifte. Ouers van stedelinge en semi-stedelinge lees meer gereeld koerant terwyl ouers van plattelandse respondente meer gereeld boeke lees.
- Ouers van albei bevolkingsgroepe lees oorwegend gereeld tydskrifte. Ouers van wit respondente lees meer gereeld koerant terwyl ouers van bruin respondente meer gereeld boeke lees.
- Besoek kleintyd aan die biblioteek kan 'n positiewe rol speel in die vestiging van leesgewoontes by jong lesers.
- Slegs die helfte van respondente in hierdie steekproef het kleintyd gereeld biblioteek toe gegaan.
- Oorwegend meer meisies het kleintyd die biblioteek gereeld besoek as seuns.
- Respondente uit die stedelike area het kleintyd meer gereeld die biblioteek besoek as respondente uit die plattelandse of semi-stedelike areas.
- Oorwegend meer wit respondente het kleintyd gereeld die biblioteek besoek as bruin respondente.

Die volgende afleidings is met betrekking tot die **vryetydsbesteding** van respondente in hierdie vraelysondersoek gemaak:

- Boeklees is nie 'n voorkeur vryetydsbesteding van jong volwassenes in hierdie steekproef nie.
- Meisies gee groter voorkeur aan lees in hul vrye tyd as seuns.
- Respondente uit die platteland gee 'n groter voorkeur aan boeklees as respondente uit die stedelike en semi-stedelike areas.
- Die bruin respondente lees meer in hul vrye tyd as die wit respondente.

Uit die ondersoek blyk die volgende oor die respondente se **taalvoorkeur**:

- Dit lyk asof die respondente in die steekproef wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het in beide tale lees, terwyl die totale steekproef (ingesluit die wat geen boeke die voorafgaande maand gelees het nie) verkies om Engels te lees.
- Alhoewel dit lyk asof albei geslagte wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het in beide tale lees, lyk dit asof albei geslagte in die totale steekproef verkies om liever Engels as Afrikaans te lees.
- Dit lyk asof meer vroulike as manlike respondente wat wel die voorafgaande maand boeke gelees het, kies om in Afrikaans te lees. Vir die totale steekproef lyk dit egter asof meer manlike as vroulike respondente Afrikaans verkies.
- Dit lyk ook asof meer respondente in die platteland en stedelike area uitsluitlik Afrikaans as Engels die voorafgaande maand gelees het terwyl meer respondente in die semi-stedelike area uitsluitlik Engels gelees het. Uit die totale steekproef lyk dit egter asof respondente uit al drie streke liever Engels lees as Afrikaans.
- Dit lyk asof die plattelandse respondente 'n groter voorkeur vir Afrikaanse literatuur het as die semi-stedelike en stedelike respondente.

- Alhoewel dit lyk asof meer bruin studente wat wel die voorafgaande maand boeke gelees Afrikaans lees en meer wit respondente Engels, verkies albei bevolkingsgroepe in die totale steekproef om Engelse literatuur te lees.
- Dit lyk asof bruin respondente 'n groter voorkeur vir Afrikaanse literatuur het as wit respondente.
- Die redes waarom 58% van die totale steekproef verkies om Engels te lees, is gebaseer op die persepsies dat Afrikaans nie kan meeding as 'n wêreldtaal nie, dat Afrikaans vervelig, voorspelbaar, irrelevant en onverstaanbaar is en dat daar nie 'n groot genoeg verskeidenheid Afrikaanse literatuur beskikbaar is wat aansluit by jong lesers se beleweniswêreld nie.

Die volgende gevolgtrekkings is gemaak oor die **boekvoor- en -afkeure** van respondente in hierdie vraelysondersoek:

- Die jong lesers in hierdie steekproef gee voorkeur aan volwassenerliteratuur.
- Die jong lesers is nie bewus van al die beskikbare Afrikaanse literatuur nie.
- Die jong lesers in hierdie steekproef stel die volgende kriteria vir goeie Afrikaanse boeke:
 - Hulle moet kan geniet wat hulle lees
 - Hulle moet met die karakters kan identifiseer
 - Hulle wil iets uit die boek leer; dit moet intellektueel stimulerend wees sonder dat dit onverstaanbaar is
 - Hulle hou van romanse
 - Hulle hou van die weergee van emosies
 - Hulle hou van spanning.
 - Die roman moet kontemporêr en realisties wees
 - Goeie Afrikaans moet gebruik word
 - Dit moet 'n positiewe boodskap dra en jou kan laat lag

7.2 Evaluering van hipoteses

In die lig van die bevindings van hierdie studie, kan die hipoteses soos in Hoofstuk 1 gestel, geëvalueer word:

Hipotese 1: Daar is nie 'n gevestigde leeskultuur by Afrikaanssprekende jong volwassenes (16- en 17-jariges) nie.

Uit die totale steekproef van hierdie vraelysondersoek (Bylae A) het net 23% aangedui dat hulle ten minste een boek per week lees, terwyl 49% miskien een maal 'n kwartaal, net wanneer verplig word of nooit boeke lees nie (Tabel 5.5 en 5.6). Ook ten opsigte van veranderlikes soos geslag, geografiese ligging en bevolkingsgroep is daar meer trae as ywerige lesers in hierdie steekproef. Meer as 'n derde van die steekproef (33%) het die voorafgaande maand geen boek gelees nie terwyl slegs 15% vier boeke of meer (minstens 'n boek per week) gelees het (Tabel 5.13). Die lees van boeke neem ook 'n lae, agste posisie in as voorkeuraktiwiteit (Tabel 5.39).

Die vraelysondersoek bevestig dus die hipotese dat daar nie 'n gevestigde leeskultuur by Afrikaanssprekende jong volwassenes is nie. Dit sluit aan by die navorsingsresultate van die afgelope 30 jaar dat daar 'n skerp afname in die leesaktiwiteit by jong volwassenes is.

Hipotese 2: Afrikaanssprekende jong volwassenes verkies om eerder Engels te lees as Afrikaans.

Van die respondente (66%) wat wel die voorafgaande maand boek gelees het, is daar slegs een persent verskil in die hoeveelheid respondente wat net Afrikaans (24%) en net Engels (23%) gelees het. Daar kan dus nie sonder meer afgelei word in watter taal hulle graag lees nie. Dit lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in beide tale lees (Tabel 6.1) Vir die totale steekproef (308

respondente) lyk dit egter asof die meerderheid repondente verkies om liever Engels te lees (58%) as Afrikaans (35%). Alhoewel dit dus lyk asof die lesende respondente in hierdie steekproef in beide tale lees (Tabel 6.1), dui die gegewens in Tabel 6.5 aan dat die totale steekproef verkies om Engels te lees.

Daar bestaan dus 'n sterk moontlikheid dat resultate vir die totale steekproef van hierdie vraelysondersoek die hipotese bevestig dat Afrikaanssprekende jong volwassenes verkies om liever Engels te lees as Afrikaans.

7.4 AANBEVELINGS

Ten spyte van die talle voorstelle wat al gemaak is om die leesgewoonte by jong lesers te bevorder en kongresse wat gehou is om die afname in leesgewoonte te bespreek, het die situasie, soos weer bevestig in hierdie studie, in werklikheid onverander gebly. Die redes wat aangevoer word waarom jong volwassenes nie lees nie (par. 3.4) versterk die vermoede dat voorstelle vir leesmotivering tot nog toe nie suksesvol geïmplementeer is deur rolspelers nie.

Jong volwassenes in 2000 se beleweniswêreld verskil radikaal van hul portuurgroep 'n paar dekades gelede. Hul blootstelling aan die media, televisie, films, tegnologie en die internet is net soveel wyer. Tradisionele onderrig- en evalueringsmetodes is hersien, begrotings is ingekort, skoolbiblioteke het 'n luukse geword, personeel het verminder en klasgroottes het drasties vermeerder. Die belangrike invloed van minder tradisionele rolspelers, soos uitgewers, die privaatsektor, die regering en organisasies wat leesprojekte loods, word al hoe meer beklemtoon. Dit is dus noodsaaklik om in hierdie nuwe konteks weer te kyk na meestal bekende voorstelle om jong volwassenes aan die lees te kry, veral in Afrikaans.

Hierdie afdeling gee 'n samevatting van voorstelle wat, indien suksesvol

geïmplementeer, die leesgewoonte bevorder en 'n positiewe houding teenoor Afrikaanse literatuur vestig. Daar word spesifiek gekyk na voorstelle ten opsigte van literatuuronderrig, die rol wat biblioteke, ouers, skrywers en die portuurgroep speel, en ook na bemaking, boekverkope en projekte wat die leeskultuur bevorder.

7.4.1 Literatuuronderrig

- Daar moet wegbeweeg word van 'n eng teks-georiënteerde benadering met slegs een vooropgestelde “korrekte” interpretasie. Jong lesers moet selfstandig met die teks kan omgaan en 'n eie unieke respons tot die teks hê. Elke leser se reaksie tot en interaksie met die teks moet belangrik wees in 'n onderrigsituasie. Jong lesers moet bemag word en die vrymoedigheid hê om hul respons met ander lesers te deel. Lesers se belewing van die teks moet as die vertrekpunt vir literatuuronderrig gebruik word.
- 'n Teks staan nooit in isolasie nie, maar vorm 'n eindelose netwerk met 'n wye verskeidenheid buite-tekstuele sake. Die leserleier moet voortdurend intertekstueel jong lesers se verwysingsraamwerk en verwagtingshorison uitgebrei. Hierdie benadering beklemtoon dat literêre tekste relevant, stimulerend en betekenisvol is, ook in die lewe van jong volwassenes. Leserleiers moet gebruik maak van nie-literêre tekste uit jong volwassenes se beleweniswêreld, soos hul gunstelingmusiek, gewilde webtuistes, CD-omslae, e-pos briewe, popkultuur-tydskrifte, films, gunsteling-TV-programme en self populêre slapbandliteratuur. Hiermee word bevestig dat literatuur nie net gereserveer is vir die elite akademici nie, maar dat dit betekenisvol deel uitmaak van jong lesers se daaglikse bestaan.

- Leserleiding moet in ooreenstemming met jong volwassenes se ontwikkelingstake, leeshouding, -voorkeure en -belangstellings onderneem word. 'n Opname van leerderhouding teenoor lees behoort as 'n vertrekpunt vir literatuuronderrig gebruik te word. 'n Vraelysondersoek kan gedoen word of leerders kan leesbiografieë skryf om waardevolle inligting te kry oor leerders se leessmaak, hul leesvoorkeure en hul houding teenoor voorgeskrewe werke. Een van die redes waarom voorgeskrewe boeke, veral die klassieke werke, dikwels leeswyer beperk, is juis omdat dit nie altyd aansluit by jong volwassenes se leesbehoefte en belangstellingsveld nie. Die leesbehoefte van jong volwassenes moet in ag geneem word met die seleksie van hul leesmateriaal. Boeke moet relevant wees om tot jong lesers en hul ervaringswêreld deur te dring. In Hoofstuk 3 (par. 3.3) van hierdie studie word jong volwassenes se leesvoorkeure breedvoerig bespreek. Dit word opgevolg in Hoofstuk 4 (par. 4.2) met die identifisering van hul spesifieke leesbehoefte.
- Hoërskoolleerders wil nie voorgeskryf word ten opsigte van die keuse van hulle leesstof nie. Selfs die opwindendste leesmateriaal verloor hul aantrekkingskrag wanneer die leser gedwing word om dit te lees en daarvoor eksamen te skryf. Die onderwyser moet liever 'n voorkeurleeslys opstel waaruit lesers die boeke wat hulle wil lees, kan kies. Om aan jong lesers eienaarskap van hul eie leesmateriaal te gee, speel 'n deurslaggewende rol in die vestiging van ywerige leesgewoontes. "If we want our adolescent students to grow to appreciate literature, another first step is allowing them to exert ownership and choose the literature they will read" (Atwell 1987:161).
- Leserleiers moet in voeling wees met tieners se leeswêreld en moeite doen om self die boeke te lees wat hulle vir tieners koop of aanbeveel om te lees. Hulle behoort op hoogte te wees van die verskyning van die nuutste boeke deur gereeld koerante te lees, asook tydskrifte soos

Klasgids en *Tydskrif vir Letterkunde*. Leserleiers moet die beskikbare materiaal ken, of dit nou boeke, kassette, CD's, films, kunsafdrukke, videobande, televisie- of rekenaarprogramme is. Onkunde kan nie gebruik word as 'n verskoning vir gebrekkige leserleiding nie. Met die dienste van nasionale inligting- en navorsingsentra soos ISKEMUS (Inligtingsentrum vir Kinderlektuur en -Media van die Universiteit van Stellenbosch) en INKL (Instituut vir Navorsing in Kinderlektuur van die Universiteit van Potchefstroom), is inligting beskikbaar (Le Roux 1990:115). Daar verskyn ook genoeg resensies in koerante en tydskrifte, veral vaktydskrifte. Tydskrifte soos *ALAN Review*, *Top of the news* en *VOYA* kan met vrug gebruik word om leserleiding aan tieners en trae lesers te gee (Le Roux, *Trae lesers*: 9). Brosjures en katalogusse van uitgewers is beskikbaar, asook boekprogramme op radio en televisie. Verder is rakke vol nuwe boeke in biblioteke en by leserkringe binne bereik van enige onderwyser wat gemoeid is met leserleiding (Van der Walt 1986: 10). Laastens gee die Internet toegang tot leserinligting met webwerwe soos www.storiwerf.co.za, www.amazon.com, www.bibliomania.com, www.kalahari.net, www.boekwurm.com en www.litnet.com.

- Wanneer boeke bekend gestel word, moet jong lesers se leesbelangstelling geprikkel word. Die volgende voorstelle kan help om lesers te prikkel om boeke te lees:
 - Leerders wat 'n spesifieke boek gelees het wat hulle graag vir hul portuurgroep wil aanbeveel, kan die titel, skrywer en 'n kort opsomming of aanbeveling van die boek neerskryf en dit op die aanplakbord vassteek vir die hele klas om te lees (Boucher 1996:10) en daaroor te praat.

- Laat leerders in die klaskamer boekuitstallings hou van hul gunstelingboeke en laat hulle hul leeservaring met die res van die klas deel (Viljoen 1983:3; Dippenaar 1988:15).
 - Prikkel lesers met opskrifte teen die muur soos “Hierdie boek mag jy nie misloop nie” (Viljoen 1983:3; Dippenaar 1988:15).
 - Gebruik plakkate, boekmerkers en nuusbriewe om boeke bekend te stel en by die jong leser uit te bring (Connors 1980:43).
 - Leerders kan self resensies skryf oor boeke wat hulle gelees het en in die skoolkoerant publiseer (Dippenaar 1988:15).
 - Gee geleentheid vir jong lesers om interessante inligting oor skrywers te bekom en dele uit hul werke voor te lees (Viljoen 1983:4).
 - Lees die eerste hoofstuk van ’n boek voor sodat dit die leerders prikkel om self die boek verder te lees (Viljoen 1983:6; Dippenaar 1988:16).
 - Klassieke dramas soos Shakespeare moet nooit soos ’n boek gelees word nie. Die tonele moet eers opgevoer word voordat daar teruggekeer word na die teks. Die onderwysers maak die fout om die lesers reël vir reël deur die teks te laat worstel (Purves in Cope 1997:19).
- Combrink (BEd klasnotas, Stellenbosch Universiteit, 1999) stel die volgende onderrigstrategieë en –middele voor om leesbelangstelling te prikkel:
 - Ontspanningsoefeninge
 - Beeldbegeleiding
 - Visualisering
 - Projeksie/vooruitskouing
 - Terugbeskouing
 - Leesjoernaal

- Bespreking (groep/klas)
 - Vergelyking met ander tekste (literêr en nie-literêr)
 - Webuiteensettings, dinkkaarte (mindmapping)
 - Diagramme
 - Tabelle
 - Resepsieverlag
 - Leesreaksievraelys
 - Navorsing, naslaanwerk
 - Visuele stimulasie (prente, spotprente, tekeninge, skilderye, video, skyfies)
 - Musiek/liriek
 - Randmiddele (verf, teken, modelleer, plakkate)
 - Illustrasies
 - Vraagstelling (responsvrae, lesvrae, oorkoepelende vrae)
 - Denkvaardighede
 - Uitstalling, kraaiversameling
 - Dialoog, rolspel
 - Radio-opnames, kasset-opnames
 - Literatuurspeletjies
 - Integrasie met ander taalinhoude en vakke
 - Tableau vivant
- Alte dikwels gaan lees in klaskamers gepaard met die vrees om getoets te word en te faal. Daar moet 'n positiewe leesmilieu in 'n klaskamer heers met 'n nie-bedreigende, hartlike, op-en-wakker atmosfeer wat ondersteunend, uitnodigend, rustig en aangenaam vir leerders sal wees. Die klaskamer moet gevul word met interessante knipsels teen aanplakborde, kleurvolle prente en plakkate, uitstallings wat verband hou met kunsaktiwiteite en die daaglikse lewe, boeke, tydskrifte en selfs plante (Boucher 1996:9). Leerders moet geborge genoeg voel om hul respons

met die res van die klas en die onderwyser te deel. Die klasatmosfeer moet lees vir genot ondersteun (Combrink 1989:349).

- In hoofstuk 3 (par. 3.4.5) word jongvolwasseneliteratuur wat nie geredelik beskikbaar is nie, as een van die redes aangevoer waarom jong volwassenes nie lees nie. Literatuur moet beskikbaar en bekombaar wees om leerders aan die lees te kry. “Books have to be visible. They have to be available and they have to be used” (Boucher 1996:9). Elke taalklaskamer behoort ’n boekrak te hê met geselekteerde leesstof vir jong lesers sodat fiksie maklik bereikbaar is. Boeke moet egter nie net beskikbaar wees vir uitleen nie, maar ook om te koop. Daar is beslis ’n mark vir tweedehandse boekwinkels wat in skole bedryf kan word. Jong lesers moet omring word met leesmateriaal wat binne hul leesbelangstelling val (Carlson 1980:7).
- Boekvoorlesings kan die leesywer by hoërskoolleerders bevorder. ’n Periode kan effektief ingedeel word waar die eerste deel bestee word aan die voorgeskrewe werk. Die laaste 10 of 15 minute kan dan afgestaan word aan die voorlees van populêre literatuur. Hierdeur prikkel die onderwyser jong lesers se belangstelling in literatuur ten einde hul leesgewoontes te verbeter. Gereelde voorleesperiodes opgevolg deur spontane besprekings behoort deel te vorm van die literatuuronderrigprogram. Dit skep die ideale geleentheid vir leserrespons.
- Onderwysers moet op ’n natuurlike wyse met tieners kommunikeer. Hulle behoort nie met tienertaal op die vlak van die tiener te probeer kom nie. Tieners kom gou agter wanneer ’n onderwyser te hard probeer om die klas se guns te wen deur tienertaal te praat, iets wat nie werklik eie is aan die onderwyser nie. Leserleiers moet met eerlikheid en egtheid kommunikeer en ook hul eie respons tot ’n teks met die jong lesers kan

deel. Jong volwassenes hou nie van volwassenes wat probeer om “cool” of “in” te wees nie (Le Roux 1988:11; Scheepers in Van Zyl 2000:19). As daar soms ’n slengwoord inglip, en dit is eie aan die volwassene se spreektaal, sal niemand kla nie. Maar die oomblik as jy bewustelik probeer om die tieners se sosiodialek te deel, is jy nie meer geloofwaardig nie (Scheepers in Van Zyl 2000:19).

- Die persepsie dat lees nie iets is om te geniet nie, is een van die redes waarom jong volwassenes nie lees nie (par. 3.4.1). Dit is belangrik dat lesers dit wat hulle lees ook moet geniet. Leesgenot speel ’n sentrale rol in die ontwikkeling en vestiging van entoesiastiese en lewenslange leesgewoontes. Alte dikwels verdwyn die belangstelling in lees soos ’n kind ouer raak juis omdat lees nie meer geniet word nie (Sutherland en Arburthnot 1977:502; Gentile en McMillan 1980:484). Ook in die senior sekondêre skoolfase kan lees met genotvolle aktiwiteite geassosieer word. Laat leerders op reëndae koffie en beskuit klaskamer toe bring en verklaar die periode ’n leesperiode. Op warm dae kan onder ’n koelteboom gelees word.
- Leserleiers moet hul eie leesentoesiasme aan jong lesers oordra en jong lesers die plesier van lees laat ervaar. Dra die boek wat jy lees rond sodat leerders kan sien wat jy lees. Vertel jong lesers geesdriftig van die boek of van ’n interessante tydskrifartikel wat jy gelees het. “Above all, display a positive, enthusiastic attitude towards reading” (Roeder en Lee in Dippenaar 1988:16).
- Baie jong lesers sien Afrikaanse fiksie as vervelig en neerdrakkend; moontlik as gevolg van hulle ervaring daarvan. Ook die respondente in die vraelysondersoek het hul negatiewe gesindheid teenoor Afrikaans uitgespreek. In Hoofstuk 6 (par. 6.2.3) voer hulle aan dat hulle Engelse literatuur verkies omdat hulle nie kan identifiseer met Afrikaans nie.

Afrikaans is "lomp, plat, koeklik, oudmodies, pateties, stupid, simpel, uitgedroog, klink 'common' en staan met een voet in die graf." Onderwysers moet probeer om hierdie negatiewe gesindheid teenoor Afrikaans en Afrikaanse literatuur te verander. Hulle kan begin deur aansluiting te vind by die beleweniswêreld van die tiener en dit waarin hulle belangstel, byvoorbeeld musiek. Goosen (2000:15) voel dat Afrikaanse tieners wat nie Afrikaanse musiek van die nuwe eeu ken nie, eendag 'n leemte in hul opvoeding sal hê. Afrikaanse musiek is nie so vervelig soos wat baie Suid-Afrikaanse tieners dink nie. Op CD's soos Laurinda Hofmeyr se *Perd oor die maan*, die Boerneef-CD *Makie mooigoed staan* en *Om te Breyten* (verskeie kunstenaars) hoor jy 'n taal "wat so cool en kwaai en kraakvars en modern klink soos wat jy dit in geen enkele skoolhandboek sal aantref nie" (Goosen 2000:15). Jy hoor tot watter ongelooflikhede jou taal in staat is, en dan boonop in musiekstyle en klanke wat hul vinger op die pols het van die tydgees van 'n nuwe eeu se jongmense (Goosen 2000:19). Afrikaanse musiekprogramme, soos *Geraas*, is ideaal om as interteks van kontemporêre en "cool" Afrikaanse musiek in die klaskamer te gebruik.

- Beperkte tyd vir lees word as 'n rede in Hoofstuk 3 (par. 3.4.10) aangevoer waarom jong volwassenes nie lees nie. Dit is belangrik dat leerders in skooltyd voldoende tyd kry vir onafhanklike leeswerk en deelneem aan leesontwikkelingsprogramme. Veral in die lig van besige buitemurse en sosiale programme waar leerders min tyd buite skooltyd het om te lees, is dit belangrik dat leestyd in skoolure beskikbaar behoort te wees.
- Baie leerders het die idee dat letterkunde berus op die uitwerk van langvrae waarvoor daar modelantwoorde is (Pieterse 1989:14). Die evalueringsproses behoort responsgerig benader te word. 'n Ongesiene teks gee die geleentheid aan leerders om hul eie respons tot die teks te gee. Hulle hoef nie te onthou wat meneer se interpretasie is of wat in die studiegids staan nie. Leerders word dan geleer om selfstandig te reageer

op 'n teks. Sodoende word die voorgeskrewe werk slegs 'n middel waardeur met letterkunde kennis gemaak word en hoef niemand 'n eksterne eksaminatorspook te vrees nie (Anker 1989:293).

7.4.2 Bemarking

Die oneffektiewe bemarking van boeke word in Hoofstuk 3 (par. 3.4.4) geïdentifiseer as een van die redes waarom jong volwassenes nie lees nie. In Hoofstuk 6 (par. 6.2.3) word aangevoer dat respondente Engelse literatuur verkies omdat dit “meer interessant, spannend en opwindend” is. Respondente voel ook dat daar 'n beperkte verskeidenheid goeie Afrikaanse boeke beskikbaar is, dat Engelse literatuur 'n groter verskeidenheid genres bied om van te kies, dat daar geen rillers, gruwelstories of Wetenskapsfiksie in Afrikaans te lees is nie en dat daar meer aksie- en avontuurboeke in Engels beskikbaar is. Volgens 'n taalonderwyser van Hoërskool Stellenberg was die leerders in sy klas verstom toe hy vir hulle glansbrosjures van die uitgewers Human en Rossouw en Tafelberg wys en hulle besef hoeveel Afrikaanse boeke beskikbaar is (gesprek met taalonderwyser, 2000). Die effek van 'n uitgebreide bemarkingsveldtog kon duidelik waargeneem word in die sukses in boekverkope van byvoorbeeld die Harry Potter-reeks.

Uitgewers, redakteurs van publikasies soos joernale, tydskrifte en koerante, literatore, resensente en webredakteurs kan die volgende doen om jongvolwasseneliteratuur te bemark en sodoende jong lesers aan die lees te kry en hou:

- Uitgewers doen dikwels nie genoeg moeite met die bemarking en bekendstelling van jongvolwasseneliteratuur aan die leserspubliek nie (Chamber in Le Roux 1990:112). Volgens Louise Steyn (in Van Zyl 2000:18) van die afdeling vir kinder- en jeugboeke by Tafelberg is daar 'n

gaping tussen die uitgewer en die verbruiker. Dit maak dit moeilik om te weet wat by die tienerleser byval vind. Bemarkers weet nie altyd hoe om jongvolwasseneboeke te bemark nie omdat hulle nie weet watter boeke spesifiek aan hierdie mark se leesbehoefte voldoen nie (Carter 1997:64,65). Uitgewers moet in voeling kom met dit wat jong lesers lees en hul bemarkingspogings direk op hulle rig. Deur navorsing te doen oor jong volwassenes se TV-, film en video-keuses behoort hulle nader te beweeg aan jong lesers se leesvoorkeure.

- Saam met die dosyne jongvolwasseneromans wat jaarliks op die Amerikaanse mark verskyn, word artikels oor hierdie romans oorvloedig gepubliseer. Sowel akademiese joernale as populêre tydskrifte stel die boeke en die outeurs bekend (Aubin 1980:1). In Suid-Afrika doen koerante en tydskrifte wel moeite om publikasies vir jong lesers bekend te stel, maar dis min en yl versprei.
- Volgens Botha (1999:10) is resensente en literatore deels verantwoordelik vir die dood van die boek. Hulle skryf nie vir die gewone leser nie, maar vir hul eie hooggeleerde kliek. Hulle “obskure jargon” moet met ’n woordeboek byderhand gelees word. Die ideale tussenganger tussen boeke en die publiek moet boekkundig wees, maklik kan gesels met sy publiek, moet insigte op ’n “verteerbare” manier kan oordra en geesdrif vir die boek kan wek. Van dié soort resensente het Afrikaans op die oomblik min (Aucamp 1988b:36).
- *Booklist*, die amptelike resensiejoernaal van die American Library Association, is ’n goeie voorbeeld van resensering wat aansluit by die behoeftes van 16- en 17-jarige lesers. Hulle resenseer volwasseneromans en skenk dan spesiale aandag aan die geskiktheid daarvan vir die jong lesers. Die resensie sal gemerk word met simbole soos “YA (general readers), YA/M (mature readers), YA/L (limited or

special readers), of YA/C (curriculum connections)". Die *School Library Journal* en *Voice of Youth Advocates* resenseer ook volwassenerliteratuur volgens hierdie stelsel (Carter 1997:65). 'n Resensiejoernaal is dringend nodig vir Afrikaans.

- Met die toeganklikheid van die Internet is nog hulpverlening aan leserleiers en jong lesers beskikbaar, soos byvoorbeeld Franci Greyling se webwerf (www.storiowerf.co.za) wat oor boeke en skrywers gaan. Vir die leserleiers is daar boekbesprekings, artikels, leeslyste en skakels na groepe en instansies wat met kinder- en jeugliteratuur gemoeid is. Jong lesers kan meeskryf aan 'n grilstorie, nuus oor die nuutste boeke lees, self met hul gunstelingskrywers gesels, prikkelparagrafe uit nuwe publikasies lees, hul eie mening gee oor 'n lekker boek, hul hand aan die digkuns waag, meer te wete kom van "Storiemakers", skryfwenke kry en aan wedstryde deelneem (Nel 2000b:9). Indien jy na 'n spesifieke boek soek, hoef jy dit nie meer in die biblioteek se katalogus te gaan naslaan nie. Besoek net www.bibliomania.com en kry toegang tot 'n volledige lys klassieke literatuur (romans, kortverhale, drama en digkuns), nie-fiksie en naslaanwerk (Nel 2000a:9). Nog webruimtes wat oneindig baie inligting aan die leserleiers en ander leesgieriges bied, is www.amazon.com, www.kalahari.net en www.boekwurm.com.

7.4.3 Biblioteke

Gardner (1989:178) het in sy studie gevind dat die meeste leerders boeke te lese kry deur dit by die biblioteek uit te neem.

- Daar behoort nouer kontak tussen die bibliotekaris en die onderwyser te wees sodat hulle saam kan beplan om die leesgewoonte by jong lesers te vestig (Gardner 1989:180; Lohann 1991:5). In die lig van hul

gemeenskaplike doel en sosiale verpligting, moet skoolbiblioteke saam met openbare biblioteke werk om bronne en fasiliteite te deel (Gardner 1989:180,192). Ook nabygeleë skole kan biblioteekfasiliteite deel (Gardner 1989:192).

- Biblioteke moet effektief van elektroniese media gebruik maak (Sanders in Keyser 1999a) en hulle fasiliteite uitbrei met byvoorbeeld koffiekroeë, paspoortfotomasjiene, rekenaars en uitleenprodukte soos rekenaar-programmatuur, video's, kassette (CD's) en selfs sambrele (Evans in Gardner 1989:192).

7.4.4 Rol van die ouer

Ouers speel 'n deurslaggewende rol in die vestiging en ontwikkeling van leesgewoontes by hul kinders (Sien bevinding in ondersoekvraelys, par 5.4.5). Hulle is primêr verantwoordelik vir die skep van 'n positiewe leesklimate tuis. Ouers speel ook 'n belangrike rol in die kweek van biblioteekbesoekgewoontes. Dit is ouers wat hul kinders kleintyd biblioteek toe neem, help om boeke uit te soek en dit vir hulle voorlees. Maar wanneer puberteit aanbreek stop leserleiding dikwels. In talle huise is daar gesofistikeerde tegnologiese vermaak, maar geen boeke of tydskrifte nie. Kinders word dan in boeklose omgewings groot waar hulle nooit lees met genot assosieer nie.

- Ouers van kinders wat suksesvol lees, is ouers wat hul kinders se vordering op skool dophou, boeke vir hul kinders koop en redelike perke op die kyk van televisie plaas. Kinders wat ervaar dat hulle ouers ook self boeke lees en waardeer, word nie soos hulle ouer word deur 'n gebrek aan tyd verhinder om steeds meer as die gemiddelde mens te lees nie (*Tyd om te lees* 1987:8; Lydia Snyman 1983:67; Lohann 1991:5). "Ons moet by ons kinders begin as ons 'n leeskuiluur wil kweek. Neem hulle

van kleins af biblioteek toe en gee gepaste boeke as geskenke” (Botha 1999:10).

- Boeke kan 'n beloning wees wanneer hulle presteer in die eksamen of selfs wanneer hulle siek is (Steenberg 1986:16).
- Ouers moet moeite doen om self die boeke te lees wat hulle vir 'n tiener koop of aanbeveel om te lees, ook die boeke wat tieners self kies om te lees. Sodoende word oop kommunikasiekanale bewerkstellig en kom die leserleier in voeling met die tiener se leeswêreld (Steenberg 1986:18). Tieners is nie altyd bewus van die rol wat spesifieke boeke kan speel in die bevrediging van 'n behoefte nie (Steenberg 1986:12). Ouers moet subtiel te werk gaan deur boeke in die huis te laat rondlê en hardop te wonder of die tiener dit sal verstaan of behoort te lees. 'n Te geesdriftige aanbeveling moet ook vermy word - dit kan agterdog of teësin tot gevolg hê (Steenberg 1986:14).
- Voorlesing van kleintyd af is seker een van die belangrikste take wat 'n ouer het om die leesgewoonte by kinders te vestig (Mulder 1975:215; Gardner 1989:185; *Reading creates love of learning* 1999:8). 'n Groter persentasie ywerige lesers (69%) het aangedui dat daar byna daaglik aan hulle kleintyd voorgelees is, terwyl slegs 26% van die traie lesers hierdie ervaring gehad het (Gardner 1989:207).

7.4.5 Rol van die skrywer

Skrywers van literatuur vir jong volwassenes moet in voeling wees met hul teikenlesers se ervaringswêreld. Volgens Lategan (in Van Zyl 2000:18) van die afdeling vir jeugfiksie by Human en Rousseau, het skrywers dikwels nie 'n benul van hierdie wêreld nie. Hulle probeer kunsmatig vasstel hoe tieners dink, praat

en doen, en slaan dan die bal heeltemal mis. Skrywers wat vir tieners skryf, moet maak soos skrywers wat oor 'n bepaalde etniese groep wil skryf en vir maande lank noue kontak met die lede van die groep hê. Tieners kom gou agter as die skrywer uit voeling is met hulle wêreld, maar tog op hul vlak byderwets probeer wees. Skrywers moet in die eerste plek tieners ken, hul taal funksioneel kan gebruik en die storie in hul verwysingsraamwerk laat pas. Maar tieners moet meer gegee word as dit. Daag jong lesers se intelligensie uit en moenie hul humorsin onderskat nie. Skryf *vir* tieners, nie *oor* hulle nie.

7.4.6 Rol van die portuurgroep

“Records show that most satisfying reading often comes from accidental, offhand suggestions of friends and older siblings. Now and then a perceptive teacher or librarian will lead you to interesting reading experiences...” (Carlson 1980:10). Gardner (1989:183,190,235) het in sy navorsing gevind dat vriende se boekaanbevelings die grootste invloed het op jong lesers se boekseleksie. Leserleiers moet hierdie positiewe invloed van die portuurgroep op boekseleksie gebruik. Om boeke onderling uit te ruil en leeservarings met vriende te deel, is 'n belangrike aspek van leesontwikkeling. 'n Taalonderwyseres van Hoërskool Strand vertel van die suksesvolle boekklubs in haar Graad 10-klas. Vriendekringe koop een of twee boeke en ruil dan onderling uit. Leserleiers kan ook portuurgroeppanele aanwys wat bestaan uit entoesiastiese lesers. Hierdie lesers kan inskakel by boekpraatjies, help met leserleiding en boekaanbevelings doen vir hul klasmaats.

7.4.7 Boekverkope

Die beginpunt van 'n Suid-Afrikaanse boekkultuur lê by die jong mense. Ons moet nie net 'n kultuur van boekuitleners ontwikkel nie, maar ook van boekkopers

en boeklesers. Daar moenie net passief aanvaar word dat boeke vir jong lesers maar net beskikbaar hoef te wees in biblioteke en nie op die rakke van boekwinkels en in die katalogusse van boekklubs nie (Breytenbach 1999:6). Die gegoede burger moet afstand doen van sy gemaksug van boeke leen en uitneem by biblioteke. Dit kan wel lees bevorder, maar gaan nie die voortbestaan van die Afrikaanse boek verseker nie (Aucamp 1999:12). Skenkings is nodig om die leeshonger te stil, iets waarop die bemarkers van die Afrikaanse boeke gerus ag kan slaan (Van Niekerk 1996:1). Aucamp (1999:12) doen 'n beroep op Suid-Afrikaanse skrywers om ten minste twee van hul 6 geskenkboeke aan openbare biblioteke te skenk. Dit is ook belangrik dat jong lesers hul eie boeke besit (Snyman 1983:50; *Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Lohann 1991:5). Hulle moet kleintyd al sê “dis myne” (*Dorp se kinders lees al minder* 1987:3; Lohann 1991:5). Boeke word egter nie meer as geskenke gegee nie, want dit is outyds. 'n CD het die boek as geskenk vervang (Botha 1999:10).

7.4.8 Projekte om 'n leeskultuur te bevorder

- Die Boekeprojek is 'n gesamentlike projek van die Klein Karoo Nasionale Kunstefees en Radio Sonder Grense waar besoekers oortollige boeke na die Fees bring. Tot op hede is 100 000 boeke ingesamel waarvan 50 000 reeds onder 345 skole versprei is (Meiring in Bigalke 2000:4). Sogenaamde boksbiblioteke stel hul nie net ten doel om lees en 'n liefde vir lees aan te moedig nie, maar is ook 'n welkome hulpmiddel vir Kurrikulum 2005 in die klaskamer (Abrahams in Bigalke 2000:4). Die Boekeprojek bring boonop boeke na gemeenskappe wat andersins nie toegang daartoe sou hê nie (Wicomb 2000:7).
- UNESCO se Wêreldboekedag is 'n huldiging van die genot wat lees, skryf en boeke bied (*Wêreldboekedag ook in Kaap gevier* 2001:7). Skole kan ook inspring en leesbewustheid by leerders aanwakker. Die Hoërskool

Jan van Riebeeck, Kaapstad, het byvoorbeeld op Wêreldboekedag 2000 'n program ter viering van hierdie dag aangebied. Hulle het sprekers genooi, voorlesings gedoen, boekuitstallings gehou en plakkaats gemaak. Alles ter bevordering van leeswyer (Van der Vent 2000).

- Skole kan ook betrokke raak by 'n leesmarathon (www.read.org.za) en die hele skool by leesaktiwiteite betrek. Sodoende word leerders bewus gemaak van die wêreld van lees. Hoër Meisieskool, Paarl, koop van die nuutse populêre romans vir hul biblioteek deur geld wat hulle jaarliks deur 'n leesmarathon insamel.
- Die Suid-Afrikaanse Biblioteek het die Sentrum vir die Boek in Kaapstad gestig om die leeskultuur te bevorder. Programme ter bevordering van die boek en die kweek van 'n nasionale leeskultuur word hier aangebied. Opvoedkundige instansies, NRO's, organiseerders van geletterdheidsprogramme, uitgewers, boekhandelaars, bibliotekaris en boekklubs kan die geriewe gebruik (*Sentrum om leeskultuur te bevorder* 1996:8).
- 'n Inisiatief soos die ATKV-kinderboektoekennings is van onskatbare waarde vir die bevordering van leesbelangstelling. Die ATKV vra uitgewers om 'n lys van nuutgeskrewe kinderboeke in die onderskeie ouderdomskategorieë te verskaf en die leeskategorieë te bepaal. Volgens die voorkeure van duisende kinders wat die boeke gretig by biblioteke uitneem, word die gewildste boeke in die ouderdomskategorieë aangewys. Op hierdie manier kan die ATKV aan uitgewers wys waarvan kinders van verskillende ouderdomme hou (Vermaak 1998:8). Jong lesers kry ook die geleentheid om te wys wat hulle van nuwe Afrikaanse boeke dink. Die ouderdomsgroepe val tussen 3 en 15 jaar. Die doel van die ATKV-Kinderboektoekenning is om kinders aan te moedig om meer Afrikaans te lees en om oorspronklike Afrikaanse kinder- en jeugboeke beskikbaar

gestel te kry (*Jong lesers kan nou boeke beoordeel* 1993:3). Dit sou ideaal wees om hierdie boektoekennings ook na die senior hoërskoolleerders uit te brei. Populêre Afrikaanse volwassenerliteratuur kan dan betrek word.

7.5 VOORSTELLE VIR VERDER STUDIE

Verdere studie is nodig oor die volgende aspekte:

1. Jong volwassenes se persepsie van en houding teenoor Afrikaans.
2. Kriteria vir boeke wat gewild is by jong volwassenes.
3. Die rol wat die privaatsektor, soos uitgewers, kan speel in die bevordering van die leesgewoonte by jong volwassenes.
4. Die invloed wat die elektroniese medium op die leesgewoontes van jong volwassenes het.

7.6 SLOTBESKOUING

In die lig van die minister van Onderwys, mnr Kader Asmal, se uitspraak dat die Afrika Renaissance nooit op dreef sal kom indien ons nie 'n geletterde vasteland word nie (Brümmer 2000:2), behoort die skerp afname in leesaktiwiteit in die senior sekondêre skoolfase as 'n nasionale krisis hanteer te word. Leerders wat deesdae hul hoërskoolloopbaan kan voltooi sonder dat hulle die basiese vaardighede baasraak (Rhodie in Odendaal 1991:21), het 'n direkte invloed op die land se ekonomie. Suid-Afrika het opgeleide burgers nodig wat 'n sentrale rol in die ekonomie kan speel en 'n stabiele gemeenskap tot stand kan bring waar inisiatief en kritiese denke noodsaaklike eienskappe vir sukses is (Boucher 1996:8). In die unieke sosiale samestelling van die Suid-Afrikaanse gemeenskap waar soveel opvoedkundige wanbalanse bestaan, "books can provide a bridge

from illiteracy to literacy, from marginalization to participation, from alienation to belonging" (Boucher 1996:8).

'n Verdere bekommernis is die afname in belangstelling in die Afrikaanse letterkunde onder sowel hoërskoolleerders as die breë publiek. "As leestrae tieners nie betyds gered word nie, verloor ons baie beslis die mees lewenskragtige voedingsbron vir die Afrikaanse taal en letterkunde" (Le Roux 1990:117). Afrikaans kan nie bekostig dat skoolkinders dink die taal "sucks" nie (Coetzee 2001:42). Verdere navorsing is nodig om vas te stel waarom jong lesers nie Afrikaans lees nie.

Daar moet ook in skole en biblioteke 'n daadwerklike poging aangewend word om jong volwassenes aan die lees te kry. Die fokus moet nie net val op lesers jonger as 15 jaar nie. Die verpligte leesperiode vir Graad 9's moet byvoorbeeld uitgebrei word tot Graad 12. Dit is nie aanvaarbaar dat daar net in die laer grade gelees word omdat die kurrikulum ruimte daarvoor laat nie. Leserleiers moet aanvaar dat 16- tot 18-jariges graag populêre volwassenerliteratuur wil lees. Jeugboeke sluit nie altyd by hulle beleweniswêreld aan nie. Skrywers en uitgewers moet in voeling kom met die leesverwagtings van 16- tot 18-jariges en begin om literatuur aktief by hierdie teikengroep te bemark. Ouers moet ook as leesrolmodelle begin optree en boeke as geskenke koop. Net wanneer alle rolspelers leestraagheid aktief teenwerk, kan leesgewoontes verander en 'n leeskuiluur by Suid-Afrikaanse jong volwassenes gevestig word.

BRONNELYS

1. Abrahamson, Richard F. 1997. Collected wisdom: The best articles ever written on young adult literature and teen reading. *English Journal*, 86(3): 50-54.
2. *Al die prysweners in jeugverhaalwedstryd*. 1992. Hyperlink [<http://www.naspers.com/cgi/nph-bwccgis/BU>]. 20 Januarie 2000.
3. Anker, Johan. 1989. Literatuuronderrig – waarheen? *Die Unie*, Mei, 292-294.
4. Anker, Johan. 1990. Literatuuronderrig in die hoërskool: Die respons-benadering as 'n oplossing. Afrikaanse Letterkunde Vereniging-kongres. Durban.
5. Arends, Nicolette. 2000. Wys kind pad na biblioteek – stadsvader. *Die Burger*, 28 Maart, 15.
6. Atwell, Nancie. 1987. *In the Middle: Writing, Reading, and Learning with Adolescents*. Portsmouth, NH: Boynton/ Cook Heinemann.
7. Aubin, Patricia A. 1980. The young adult novel in the English class – do teachers use it? *The English Journal* 12(1): 1–6.
8. Aucamp, Hennie. 1987. Afrikaner "verbrand" boeke. *Die Burger*, 28 Oktober, 17.
9. Aucamp, Hennie. 1988a. Die Afrikaanse letterkunde trek aan die kortste ent. *Die Burger*, 24 Maart, 8.
10. Aucamp, Hennie. 1988b. Wat bly, is die boek. *Tydskrif vir Letterkunde*, Mei: 27-38.
11. Aucamp, Hennie. 1999. Koopkultuur is hier nodig. *Die Burger*, 8 Januarie, 12.
12. Babbitt, Natalie. 1978. Between innocence and maturity. *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
13. Bates. Barbara S. 1980. Identifying high interest / low reading level. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.

14. Bester M (Ed). 1990. Samevatting. Referate gelewer tydens die HAUM Daan Retief simposium oor kinder- en jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
15. Bigalke, Ilse. 2000. KKNK vra ou boeke vir boksbiblioteke. *Die Burger*, 26 Februarie, 4.
16. Bloemhof, Francois. 1999. Drie katte kom weer. *Die JongBurger*, 6 September, 4.
17. Boeklees bly eenmaal 'n feesmaal. 2001. *JIP*, 21 Mei, 3.
18. Bonthuys, Jorisna. 2000. Graad 7's verplig om halfuur elke dag te lees. *Die Burger*, 25 Oktober, 17.
19. Bonthuys, Jorisna. 2000. Veldtog wil almal aan die lees kry. *Die Burger*, 9 Desember, 14.
20. Bosman, M. & C. Malan. 1987. *Die beplanning van onderrig in die Suid-Afrikaanse letterkunde*. Sensal-publikasiereeks 14. Pretoria: RGN.
21. Bosman, M. 1987. *Die hoërskoolleerling as leser*. Sensal-publikasiereeks 21. Pretoria: RGN.
22. Botha, Christo. 1999. Afrikaanse boek se moeilike tye. *Die Burger*, 22 Januarie, 10.
23. Boucher, E.A. 1996. The use of library books in working with socially disadvantage children. *Free State Libraries*, January – March: 8-10.
24. Brewis, W.L.E., E.M. Gericke & J.A. Kruger. 1994. Reading needs and motives of adult users of fiction. *Mousaion*, 12(2):3-18.
25. Breytenbach, Kerneels. 1999. Is dit ons erns met Afrikaanse jeugboeke? *Boekewêreld*, 28 Julie, 6.
26. Broderick, Dorothy M. 1980. *Censorship: A family affair?* Chicago: American Library Association.
27. Brümmer, Willemien. 1999. Nog 7 Kaapse biblioteke dalk oor geldnood gesluit. *Die Burger*, 3 Desember, 10.

28. Brümmer, Willemien. 2000. So sê jonges oor boeke, lees. *JongBurger*, 1 Mei, 2.
29. Bushman, John H. 1997. Young adult literature in the classroom – Or is it? *The English Journal*, 86(3): 35-40.
30. Campbell, Patty, Pat Davis & Jerri Quinn. 1978. We got there...it was worth the trip! In: *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
31. Carlson, G. Robert. 1978. Literature is. In: *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
32. Carlsen, G. Robert. 1980. *Books and the Teenage Reader: A Guide for Teachers, Librarians and Parents*, Second revised edition. New York: Bantam.
33. Carroll, Pamela S. 1997. Today's teens, their problems, and their literature: Revisiting G. Robert Carlsen's books and the teenage reader thirty years later. *The English Journal*, 86 (3): 25-34.
34. Carter, Betty. 1997. Adult books for young adults. *English Journal*, 86(3): 63-67.
35. *Children in libraries: patterns of access to materials and services in school and public libraries*. 1980. Chicago: University of Chicago Press.
36. Cloete, R. 1988. Bring letterkunde na leerlinge!. *Rapport*, 18 September, 24.
37. Coetzee, Hendrik. 1999. TV-verlaafdes is breindood vind navorser. *Die Burger*, 16 September, 13.
38. Coetzee, Corne. 2001. Sus en Daan in 2001. *De Kat*, September, 42.
39. Coetzee, P.C. 1977. *Lees en lesers*. Pretoria: Die Staatsbiblioteek.
40. Connors, Phillip M. 1980. Book clubs, bye bye. *The English Journal*, 12(1):41-46.

41. Combrink, L.E. 1989. Die onderrig van prosa in Afrikaans as Eerste Taal in Standerd 3,4 en 5. Ongepubliseerde Ph.D-proefskrif, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
42. Combrink, L. 1990a. Die rol van die leser in die literêre kommunikasiesituasie. *Die Unie*, Januarie, 194-195.
43. Combrink, L. 1990b. Die rol van die leser in die literêre kommunikasiesituasie. *Die Unie*, Februarie, 222-223.
44. Combrink, L. 1990c. Die rol van die leser in die literêre kommunikasiesituasie. *Die Unie*, Maart, 244,245,248.
45. Combrink, L. 1992. Die literêre teks as vertrekpunt vir temagerigte en integrerende literatuuronderrig. *Journal for Language Teaching*, 26(3): 17-38.
46. Combrink, L. 1999. BEd Klasnotas, Stellenbosch Universiteit.
47. Cope, J. 1997. Beyond voices of reader: Students on school's effects on reading. *The English Journal*, 86(3): 18-23.
48. D'Arth, Johanna C. 1996. Motiveer kinders om te lees. *Bulletin*, Februarie, 16.
49. Dasberg, Les. 1981. *Het kinderboek als opvoeder*. Assen: Gorcum.
50. De Beer, Johanna. Programme vir tieners. 1993. *Kaapse Bibliotekaris*, Januarie, 22-23.
51. Die tweeling lees somer baie. 1987. *Die Eikestadnuus*, 8 Mei, 7.
52. Dippenaar, Erna. 1988. Benutting en bemarking van fiksie in die skoolbiblioteek. *Vrystaatse Biblioteke*. Oktober – Desember: 14-17.
53. Donelson, K.L. & A.P. Nilsen. 1980. *Literature for today's young adults*. Illinois: Arizona State University, Scott, Foresman & Co.
54. Donelson, Ken. 1978. What of the teaching of literature in school? What of books for young people? In: *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.

55. Donelson, Kenneth L. 1980. Growing up real: young adult literature comes of age. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
56. Dorp se kinders lees al hoe minder. 1987. *Die Eikestadnuus*, 30 April, 3.
57. Du Toit, Z.B. 2000. Afrikaans en die Jeug. *Afrikaans Vandag*, (7)2: 18–19.
58. Engdahl, Sylvia. 1980. Do teenage novels fill a need? In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
59. Esman, Aaron H. 1990. *Adolescence and Culture. A Volume of Psychoanalysis and Culture*. New York: Columbia University Press.
60. Fransworth, Dana. 1980. The young adult: an overview. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
61. Gallo, Donald R and Wendy Simmons. Who reads what in their summer vacation? *The English Journal*, 12(1): 13–17.
62. Gardner, J.M. 1989. A study of the reading interest and reading habits of English (First Language) Secondary School pupils in South Africa with particular reference to the province of Natal. Unpublished DPhil in the Faculty of Education, Rhodes University, Grahamstown.
63. Gardner, J.M. 1991. Reading in South Africa. *Crux*, 25(1): 33-40.
64. Geldenhuys, N.J. 1987. Die invloed van gestruktueerde ouerbetrokkenheid by die leesontwikkeling van die kind in die laerskool. *Die Unie*, November, 143–146.
65. Gentile, LM & MM McMillan. 1980. Why won't teenagers read? In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
66. Geyser, T.M. 1975. Die leesbelangstelling van adolessente in 'n aantal privaatskole in Bloemfontein en Kimberley. Ongepubliseerde MEd, Universiteit van die Oranje Vrystaat, Bloemfontein.

67. Ghesquiere, R. 1986. *Het verschijsel jeugdliteratuur*. Leuven: Acco.
68. Goosen, Angeline. 2000. Om te Breyten. *Rapport-Tydskrif*, 30 Julie, 15,19.
69. Grabe, Ina. 1990. Onderrig en studie van lettere moet verander. *Rapport*, 8 April, 15.
70. Grams, Armin. 1980. Understanding the adolescent reader. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
71. Grobbeler, Pieter W. 1990. Kom ons skryf vir beginners. Referate gelewer tydens die Haum-Daan Retief simposium oor kinderen jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
72. Grosskopf, Santie. 1989. Boeke is dood geëksamineer, sê leerlinge. *Insig*, Oktober, 42.
73. Hambidge, Joan. 1999. Boekresensies van groot nut. *Die Burger*, 3 Februarie, 10.
74. Hendry, JD. 1986. Jill's pure brill. *Libr.Ass.Rec.*, 88(2): 78-79.
75. Holland, Isabelle. 1980. What is adolescent literature? In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
76. Hugo, L.H. 1985. A defence of popular fiction. *South African Journal of Library and Information Science*, 53(4), 170-177.
77. Hunt, Lyman C. 1997. The effect of self-selection, interest, and motivation upon independent, instructional, and frustration levels. *The Reading Teacher*, 50(4): 278-282.
78. Human, Koos. 1998a. Lees die jeug hoegenaamd jeugboeke? *Boekewêreld*, 18 November, 12.
79. Human, Koos. 1998b. Blyk van agterdog onder skrywers. *Die Burger*, 26 November, 14.
80. Jaffe, Michael L. n.d. *Adolescence*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

81. Japtrap-leesmetode maak oral opslae. 1992, *JongBurger*, 10 Augustus, 4.
82. Johl, Ronel. 1993. Literatuuronderrig: Voorstelle vir 'n nuwe metodologie. RGN-konferensie. September.
83. Johnson-Kuby, Sue Ann & Claudia Anne Katz. 1996. Return of the vampire. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 40(2): 144-148.
84. Jong lesers kan nou boeke beoordeel. 1993, *JongBurger*, 7 Junie: 3.
85. Joubert, J-J. 1999. Leerders kies nog Afrikaans en Engels. *Die Burger*, 1 Februarie, 3.
86. *Keur van kinderboeke deur ervare skrywers*. 1994. Hyperlink [<http://www.naspers.com/cgi/nph-bwccgis/BU>]. 13 Maart 2000.
87. Keyser, Gawie. 1999a. *Nederland leer die kinders die waarde van lees*. Hyperlink [<http://www.afrikaans.com/av5116.html>]. 13 Maart 2000.
88. Keyser, Gawie. 1999b. *Nederlandse skoolkinders lees weer Afrikaans*. Hyperlink [<http://www.afrikaans.com/av448.html>]. 13 Maart 2000.
89. Kombuis, Koos. 2000. Koos aan die woord. *Rapport-Tydskrif*, 17 September, 13.
90. Kosinski, Jerzy. 1980. Against book censorship. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
91. Kwela bou oor grense aan 'n lees kultuur vir almal. 1995. *Die Burger*, 13 Mei, 8.
92. Lees is 'n fees, 'n keur vir hoërskole. 1999. EDULIS.
93. Leesgogga byt skool in Lavender Hill. 2001. *Die Burger*, 14 April, 2.
94. Le Riche, Heloïse. 1989. Voorgeskrewe allergie. *Insig*, Oktober, 43.
95. Le Roux, Johnita. 1999. Resente help boek doodmaak. *Die Burger*, 1 Februarie, 8.

96. Le Roux, Marina. 1988. Leserleiding in die sekondêre fase: 'n snarkse taak. Lesing gelewer tydens die jaarlikse konferensie van die OVS-skoolmediasentrumvereniging: Bloemfontein.
97. Le Roux, Marina. 1990. Die trae tienerleser. Referate gelewer tydens die Haum-Daan Retief simposium oor kinder- en jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
98. Le Roux, Marina. 1995. Watter fiksie lees ouer skoolkinders? *Rapport-Tydskrif*, 19 November, 36.
99. Le Roux, Marina. s.j. Leserleiding in die Primêre Skool. ISKEMUS, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
100. Le Roux, Marina. s.j. Leserleiding. ISKEMUS, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
101. Le Roux, Marina. s.j. Trae lesers. ISKEMUS, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
102. Le Roux, Marina. s.j. Leesmotivering. ISKEMUS, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
103. Leach, A. 1992. Reading interests of newly literate black adults within the Durban metropolitan region. *SA Journal of Library and Information Science*, 60(1): 47-52.
104. Lener, Richard. 1995. *America's Youth in Crisis: Challenges and Options for Programs and Policies*. Thousand Oaks, CA: Sage.
105. Lenz M & Mahood, RM. 1980. *Young adult literature - background and criticism*. Chicago: American Library Association.
106. Leserkring vier 21 jaar van ontwikkeling van ryk leeskuultuur in SA. 2001. *Die Burger*, 15 Augustus, 6.
107. Lohann, CA. 1972. Die bekroonde kinderboek en die aanvaarding daarvan deur die kind, met spesiale verwysing na SA. Ongepubliseerde proefskrif, PU vir CHO, Potchefstroom.

108. Lohann, Carl (red). Lötter, Martie (navorsers en samesteller) en De Wet, Mari (medewerker). 1986. 'n Waardebepaling van kinderboektoekennings in SA deur kinders, literatore, resensente, bibliotekaresse, onderwysers, skrywers en uitgewers. 'n Empiriese-vergelykende ondersoek. Ongepubliseerde navorsingsprojek, Die instituut vir Navorsing in Kinderlektuur, Potchefstroom.
109. Lohann, Carl. 1991. Die skepping van 'n leestradië by die kind. *Kaapse Bibliotekaris*, 35(4):2-5.
110. Lombard, Eleanor. 2000. SA onderwys nie geskik vir die ruimte-eeu. *Die Burger*, 24 Julie, 9.
111. Louw, Elretha. 1998. Slinger-slinger deur vuurwarm seks... *Die Huisgenoot*. 17 September: 136 – 137.
112. Maartens, Maretha. 1990a. Skryf van boeke vir die jeug. Referate gelewer tydens die Haum-Daan Retief simposium oor kinderen jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
113. Maartens, Maretha. 1990b. Al lesend en groeiend. *Media Focus*, 2(2): 7-8.
144. Malan, C. 1988. "Veilige" boeke knou onderrig. *Insig*, Februarie, 18-19.
114. Malan, Lucas. 1999. Geskenkboeke is nie vir uitleen nie. *Die Burger*, 22 Januarie, 10.
115. Matthee, F.C. 1996. Die hantering van enkele jeugromans van Barrie Hough: 'n Leerder/lesergerigte benadering. Ongepubliseerde M.Ed-proefskrif, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
116. Meyer, Ilona A. 1988. Die rol van fokalisering as manipulerings-tegniek in die produksie en resepsie van jeugverhale: die verhouding tussen volwasse outeur en jeugleser met spesiale verwysing na drie verhale van Dolf van Niekerk. *Literator*, 9(2): 17-28.
117. Mobbs, John. 1999. Skoknuus oor biblioteekure. *Die Burger*, 18 Oktober, 12.

118. Moderne jeugverhale byt, maak vuus, wys spiere. 1998. *Die Burger*, 18 November, 12.
119. Mulder, Jan. 1975. 'n Empiriese leserkundige ondersoek na leesmotivering by Afrikaanssprekende matrikulante in 'n aantal Transvaalse hoërskole. Ongepubliseerde DBibl., Unisa, Suid-Afrika.
120. Mulder, Jan. 1976. Leesmotivering en die rol van leesbelangstelling. *Mousaion*, (II)3: 1-47.
121. Naidoo, Indran I. 1991. Rekindling Reading. *Crux*, Oktober: 33-37.
122. Nel, Johan. 1998. Afrikaanse boeke eindelijk bevry van die waan dat hy besig was om te groei. *Die Burger*, 30 Desember, 13.
123. Nel, Louis. 2000a. Bibliomane uit biblioteek gehou. *Rapport*, 30 Julie, 9.
124. Nel, Louis. 2000b. Storiwerf 'n juweel. *Rapport*, 30 Julie, 9.
125. Nell, V. 1988. The psychology of reading for pleasure: needs and gratification. *Reading Research Quarterly*, 23: 6-50.
126. Newton, Miller. 1995. *Adolescence: Guiding Youth through the Perilous Ordeal*. New York: W.W. Norton.
127. Obisesan, Abe. 1995. Nigerië: leesgewoontes sterf hier vinnig uit. *Die Burger*, 20 April, 12.
128. Odendaal, Grietjie. 1990/1991. Kan jou A-kind nog lees en skryf? *Insig*, Desember/Januarie, 20-21.
129. Olivier, Fanie. 1986. Skoliere maak min kennis met jonger letterkunde. *Rapport*, 16 Februarie, 15.
130. Pollack, Pamela D. 1980. Sex in Children's Fiction: Freedom to Frighten? In *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
131. Pollan, Corrine. 1978. What high school students are really reading. In: *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
132. Price, Ivor. 1999. SA jeug lees minder as in VSA peiling. *JongBurger*, 13 September, 2.

133. Protherough, Robert. 1983. *Developing response to fiction*. England: Open University Press.
134. Radway, JA. 1984. *Reading the romance: women, patriarchy and popular literature*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
135. Rae, Janet. 1984. New kind of library launched in Scotland. *American Libraries*, December, 807-808.
136. Ramsamy, Sivalingam. 1990. Why reading records? *Crux*, Mei: 57–60.
137. Ramsamy, Sivalingam. 1991. Encouraging children to read. *Crux*, Februarie: 41-47.
138. Reading creates love of learning. 1999. *Hermanus Times*, 1 October, 8.
139. Reid, Louanne & Ruth K.J. Cline. 1997. Our repressed reading addiction: Teachers and young adult series books. *The English Journal*, 86(3): 68-72.
140. Reitz, Uh-Albry. 1999. Met neus in boek is geweld vergete. *Die Burger*, 23 November, 6.
141. Retief, H.J.M. 1990. Uitgee van kinderboeke. Referate gelewer tydens die Haum-Daan Retief simposium oor kinder- en jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
142. Scharf, Anne G. 1978. Who likes what in high school. In: *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
143. Scharf, Peter. 1980. Moral development and literature for adolescents. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
144. Scheepers, Riana. 2001. 'n Eerste vir Riana. *Rapport-Tydskrif*, 6 Mei, 19.
145. Schwartz, Sheila. 1987. *Teaching adolescent literature. A humanistic approach*. New Jersey: Hayden Book Company.

146. Sentrum om leeskultuur te bevorder. 1996. *Die Burger*, 3 Augustus, 8.
147. Smit, A.S.C. 1987. Leesleiding - noodsaaklik vir ontginning van menswees. *Haum Publicare*, Julie: 6–7.
148. Smith, Francois. 2001. Afrikaanse boeke beleef tans windstille. *Boekewêreld*, Junie:3.
149. Snyman, Lydia. 1983. *Die kind se literatuur*. Durbanville: Kinderpers van Suid-Afrika.
150. Snyman, Maritha. 1994. Die Afrikaanse jeugliteratuur: 'n herbesinning. *Tydskrif vir Letterkunde*, 32(3): 39-53.
151. Snyman, Maritha. 1996. Dis die formuleboek wat die Afrikaanse leser soek. *Die Burger*, 8 Mei, 16.
152. Spies, Jan. 1990. Jeug maak soos hul ouers, lees te min. *Die Burger*, 14 Augustus, 1.
153. Stanek, Lou W. 1980. Real people, real books: about young adult readers. In: *Young adult literature – background and criticism*. Chicago: American Library Association.
154. Steenberg, Elsabe. 1974. Die kind in die Afrikaanse prosa: 'n literêre evaluasie. Ongepubliseerde proefskrif, Universiteit van die Oranje Vrystaat, Bloemfontein.
155. Steenberg, Elsabe. 1980. Die reeksboek in Afrikaans. *Klasgids*. Mei: 13 – 17.
156. Steenberg, Elsabe. 1986. *Goeie leesgewoontes en die tiener*. Instituut vir Reformatoriese Studie. Potchefstroom.
157. Steenberg, Elsabe. 1988. Primêre behoeftes van tieners waarin boeke voorsien. *Klasgids*, 23(2): 14-19.
158. Stofberg, Andriette. 1993. Barrie praat met tieners. *Die Burger*, 7 Januarie, 4.
159. Stover, Lois T. 1997. What's new in young literature for high school students? *The English Journal*, 86(3): 55-62.

160. Sutherland, Z & Arbuthnot, MH. 1977. *Children and books*. USA: Scotts, Foresman and Co.
161. Sutherland, Zena. 1981. *Celebrating children's books: essay on children's literature in honor of Zena Sutherland*. New York: Lothrop, Lee & Shepard.
162. Sutherland, Zena. 1991. *The best of children's books: The University of Chicago guide to children's literature, 1985-1990*. Chicago: University of Chicago Press.
163. Toestande vir wetenskap, wiskunde in skole swak. 2000. *Die Burger*, 7 Desember, 3.
164. Tucker, Nicholas (ed.). 1976. *Suitable for children? Controversies in children's literature*. Published for Sussex University Press by Redwood Burn, Troebridge & Esther.
165. Tucker, Nicholas. 1981. *The child and the book - a psychological and literary exploration*. Cambridge: Cambridge University Press.
166. Tyd om te lees. 1987. *Die Burger*, 16 Mei, 8.
167. Van Biljon (red.) s.j. *Kinder- en jeuglektuur*. N.O.D. Bulletin 33.
168. Van Biljon, Madelein. 1996. Dinge wat leeslus blus. *Insig*, Augustus, 54.
169. Van der Merwe, R. 1985. Hoekom kan 'n hoërskoolleerling nie lees nie? *School Media Centre*, 17(1): 35.
170. Van der Vent, Merentia. 2000. Boeke "haal uit klein wêreldjie". *JongBurger*. 10 April: 2.
171. Van der Walt, PD. 1986. *Goeie leesgewoontes: Toegespits op die volwassenes*. Instituut vir Reformatoriese Studie, PU vir CHO, Potchefstroom.
172. Van Niekerk, A. 2000. Hoe praat jy met tieners? *Afrikaans Vandag*, (7)2: 18–19.
173. Van Niekerk, Danie. 1996. Wie sal die leeshonger stil? *Boekewêreld*, 6 Maart, 1.
174. Van Niekerk. 1998. *SA Boekeredakteurs sê hul sê*. Hyperlink [<http://www.naspers.co.za>]. 13 Maart 2000.

175. Van Zyl, Johan. 2001. Hoe lyk Afrikaans in Engelse skole? *De Kat*, September, 43.
176. Van Zyl, Ia. 1988. Kinderlektuur of -letterkunde: 'n grensafbakening. *Klasgids*, 23(2):3-14.
177. Van Zyl, Ia. 1990. Jeugdige se leesvoorkeure - 'n ondersoek. *Facets*, 9(1): 8-19.
178. Vandergrift, Kay E. 1998. *Young adult literature*. Hyperlink [<http://www.scils.rutgers.edu/special/kay/yalit.html>]. 13 Maart 2000.
179. Varlejs, Jana. 1978. *Young adult literature in the seventies, a selection of reading*. Metuchen, NJ: The Scarcrow Press.
180. Vels, V. 1990. Uitsaaimedia en die kinderboek. Referate gelewer tydens die Haum-Daan Retief simposium oor kinder- en jeugboeke. Departement Inligtingkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
181. Vermaak, Arinda. 1998. Gee die ATKV 'n slag applous. *Die Burger*, 7 Desember, 8.
182. Viljoen, B.G. 1983. Dertig maniere om belangstelling in lees te prikkel. *Klasgids*, Oktober, 3-11.
183. Viljoen, M.M. 1987. Vryetydse lees- en gebruiksgedrag en biblioteekgebruik van ontwikkelende gemeenskappe. *Mousaion*, 5(2): 89-107.
184. VSA studie toon TV, rekenaars regeer gesinne. 1999. *Die Burger*, 9 Julie, 5.
185. Wasserman, Herman. 1999. Blaai deur die web. *De Kat*, Januarie, 85.
186. Weideman, George. 1998. Mistasting oor jeugboeke. *Die Burger*, 24 November, 12.
187. Weiner, Pamela. 1985. *Adolescents, literature and work with youth*. New York: The Haworth Press.
188. Wêreldboekedag ook in Kaap gevier. 2001. *Die Burger*, 23 April, 7.

189. Wicomb, Garnett. 2000. Eerste biblioteek geopen danksy Klein Karoo fees. *Die Burger*, 29 September, 7.
190. Wiehahn, Rialette. 1991. Kinder- en jeugboeke - volwaardige literatuur? *Klasgids*, 26(3): 8-15.
191. Willemse, Hein. 2001. Gebrek aan leeskultuur lei tot swak taal by jonges. *Die Burger*, 11 September, 8.
192. Wybenga, G. 1983. Die kind as ek-verteller in drie Afrikaanse jeugverhale. Ongepubliseerde verhandeling, PU vir CHO, Potchefstroom.

BYLAE A

Beste Graad 11-leerder

Baie dankie dat jy bereid is om hierdie vraelys in te vul en jou ook beskikbaar te stel vir 'n moontlike opvolgonderhoud.

Ek is 'n nagraadse student aan die Universiteit van Stellenbosch en doen navorsing oor die leeskultuur van graad 11-leerders. Dit is vir my belangrik dat jy jou eerlike opinie in die vraelys moet gee. Daar is geen regte of verkeerde antwoorde nie.

Nogmaals dankie vir jou samewerking!

Vriendelike groete.

Celeste Swanenel

1. **Jou naam en van:** _____

2. **Skool se naam:** _____

Merk die toepaslike blokkies:

3. **Ouderdom:**

4. **Geslag:** Manlik Vroulik

5. **Hoe sou jy jouself as leser beskryf? (Jy kan meer as een blokkie merk.):**

Is jy iemand wat:

☐ **Elke week** in jou vryetyd 'n boek lees.

☐ **Elke twee weke** 'n boek in jou vryetyd lees.

☐ **Elke maand** 'n boek in jou vryetyd lees.

☐ Miskien **een maal 'n kwartaal** 'n boek in jou vryetyd lees.

☐ Net lees as jy **verplig word** om 'n boek te lees.

☐ **Nooit** lees nie.

☐ Slegs **vakansietye** lees.

☐ **Meer lees** in vakansietye.

6. **Hoeveel boeke het jy die afgelope maand gelees? (Jou voorgeskrewe boeke word nie hierby ingesluit nie.):**

Geen

1

2

3

Meer as 3

7. **Hoeveel van hierdie boeke was Afrikaans?**

8. Merk al die stellings wat op jou van toepassing is (Jy kan dus meer as een blokkie merk.):

- ☐ Ek het van kleins af **gereeld** saam met my ouers biblioteek toe gegaan en boeke uitgeneem om te lees.
- ☐ Ek het kleintyd **soms** saam met my ouers biblioteek toe gegaan en boeke uitgeneem om te lees.
- ☐ Ek het **nooit** kleintyd saam met my ouers biblioteek toe gegaan om boeke uit te neem om te lees nie.
- ☐ My pa of ma lees **baie boeke**.
- ☐ My pa of ma lees **soms boeke**.
- ☐ My pa of ma lees byna **nooit boeke** nie.
- ☐ My pa of ma lees **elke dag die koerant**.
- ☐ My pa of ma lees **soms die koerant**.
- ☐ My pa of ma lees byna **nooit die koerant** nie.
- ☐ My pa of ma lees **dikwels tydskrifte**.
- ☐ My pa of ma lees **soms tydskrifte**.
- ☐ My pa of ma lees byna **nooit tydskrifte** nie.
- ☐ Ek besoek **dikwels** die biblioteek.
- ☐ Ek gaan **soms** biblioteek toe.
- ☐ Ek gaan **nooit** biblioteek toe nie.

9. Wat doen jy in jou vryetyd? Nommer jou voorkeure van 1 tot 10 (1 Dui aan wat jy die meeste in jou vryetyd doen en 10 dui aan wat jy gewoonlik die minste in jou vryetyd doen. Indien daar aktiwiteite is wat jy nooit doen nie, hoef jy dit nie te nommer nie.):

- ☐ Doen skoolwerk
- ☐ Lees boeke
- ☐ Kyk video's
- ☐ Lees tydskrifte
- ☐ Neem deel aan sport
- ☐ Kyk TV
- ☐ Kuier saam met vriende
- ☐ Kyk films
- ☐ Gaan uit na restaurante en dansklubs
- ☐ Gebruik of speel op die rekenaar

10. Is daar enigiets anders wat jy graad in jou vryetyd doen wat nie in die bostaande lysie genoem word nie?

11. Indien jy 'n keuse het, in watter taal verkies jy om te lees?

☐ Afrikaans

☐ Engels

☐ Ander

12. Motiveer jou keuse indien jy verkies om Engelse boeke eerder as Afrikaanse boeke te lees:

13. Noem enige (indien enige) Afrikaanse boek(e) wat jy onlangs gelees het wat jy vir jou vriende sal aanbeveel om ook te lees (Jy kan die titel en/of die skrywer se naam gee.):

14. Hoekom sal jy hierdie spesifieke boek(e) aanbeveel?

15. Watter Afrikaanse boek(e) sou jy nie vir jou vriende aanbeveel om te lees nie (Jy kan die titel en/of die skrywer se naam gee. Indien jy nie die titel of skrywer se naam kan onthou nie, kan jy kortliks sê waarom die boek gegaan het.):

16. Hoekom sal jy hierdie boek(e) nie aanbeveel nie?

Baie dankie vir jou samewerking!

BYLAE B

Jong volwassenes se boekvoorkeurlys

Jeugromans

Engele op stelte	Marietjie Kotze	
'n Pot vol winter (x2)	Maretha Maartens	
Skilpoppe	Barrie Hough	
Slinger-slinger (x6)	Francois Bloemhof	
Somernagdroom (x2)	Marzanne le Roux	
Die vyfletterwoord	Marietjie van Rooyen	
Partytjies en penaries (x3)	Louise van Niekerk	
Eenkantkind	Marita van der Vyver	
Grillers	RL Stine	
Ontmoeting op 'n rooi planeet	Allen Sharp	
Proefwedstryd vir Wikus	Kobus Maree	
Projek maanblom	Esta Steyn	
Reënboogrant-reeks (x4)		
Rekordtyd – 1:49,2 (x2)	Johan Volschenk	
Sakmense (x2)	Maretha Maartens	
Vlinder 2	Carl Steyn	
Woorde is soos wors	Rona Rupert	
Die wag vir die somer	Marzanne le Roux	Voorgeskrewe boek
My kat word herfs (x5)	Barrie Hough	Voorgeskrewe boek

Liefdesromans

Babette	Jeanette Ferreira
Bolandse Hartedief	Mike Heine
Die aandwind sing van liefde	Heleen de Klerk
Die donker kavalier	Toek Blignaut
Die glimmende simmitar	Ena Murray
Hartedief (x2)	Wille Martin
'n Juffrou vir Skurwekop	Sarah du Pisanie

Krises van Sewe Eike	N van Schalkwyk
Die man van gister	Helene de Kock
Die weelde van Soetfontein	Hannah du Plessis
Dierbare Drosters (x2)	Sarah du Pisanie
Geskenk van die gode	Nickey van Schalkwyk
Junior in Saal 7	Ena Murray
Meisie van Fonteinplaas	Hanlie van Straaten
Omnibus (x3)	
Ryk man se dogter	Lourens Oberholzer
Sê groete vir Pappa	Ena Murray
Silwerberg	Wille Martin
Skadu voor die son (x2)	Nan Henning
Sluiers van wierook	Ena Murray
Spieël van liefde	Mayna van Bergen
Verowering	Elmarie Louw
Vyf vir vreugde	Ena Murray
Maroelas uit Libanon	Sarah du Pisanie
Plekkie in die son	Ena Murray
Die storm is verby (x2)	Susanna Marie Lingua
Die uurglas loop leeg	Ena Murray
Waardin in die wolke	Ettie Bierman
Lied van die hart	Nicolett Boonzaaier
Meerkat voor gat	Dricky Beukes
Stormpad na sonskyn	Hesma Nel
Verlief, verloof, verdwyn	Cornelia Lemmer
Pers viooltjies (x2)	Wille Martin
Groen koring	Tryna du Toit
As sterre blom	Vita du Preez
Breek oop die granaat	Sue Kellerman
Die jagter	Willie van Rensburg en Len Anthony
Heldersig	Paula

Lippetaal	Frieda de Villiers
'n Kontrak vir Talana	Rika du Plessis
Net vir jou, Dienkie	Nita Griessel
Die rooi robyn	Annelize Morgan
Doc Immelman-omnibus	Doc Immelman

Volwasseneromans

Die dinge van 'n kind (x5)	Marita van der Vyver	
Die jaar toe my ma begin sing het	Engemi Ferreira	
Die ryk van rawe	Jaco Fouche	
Die verdwyning van Mina Afrika	Zuretha Roos	
Die terugkeer van Mina Afrika	Zuretha Roos	
Fiela se kind (x4)	Dalene Matthee	
Geknelde land	FA Venter	
Gelofteland	FA Venter	
Griet skryf 'n sprokie	Maritha van den Vyver	
Haai Katriena! Wat maak jy nou	Riana Scheepers	
Jy lieg mos nou Katriena	Riana Scheepers	
Moerbeibos (x2)	Dalane Matthee	
Susters van Eva	Dalene Matthee	
My nooi is in 'n tikmasjien	Andre Letoit	
Agarob, kind van die duine	JJ van der Post	
Kambro-kind	FA Venter	
Twee vir 'n stuiwer	Willem A Hickey	
Kroniek van die sewe blou waens	Margaret Bakkes	
Bonga (x5)	Elsa Joubert	Voorgeskrewe boek
Kanna hy kô hystoe (x7)	Adam Small	Voorgeskrewe boek
Joernaal van Jorik	DJ Opperman	Voorgeskrewe boek
Kringe in 'n bos (x26)	Dalane Matthee	Voorgeskrewe boek
Periandros van Korinthe (x2)	DJ Opperman	Voorgeskrewe boek
Weerkaatsings (x15)	Eleanor Baker	Voorgeskrewe boek

Elegie vir 'n onbekende (x9)

Margaret Bakkes

Voorgeskrewe boek

Spanningsromans / rillers

Die gifdokter (x2)

Heinz Gunther Konsalik

Een sonde te veel

HG Konsalik

Konsalik-omnibus

HG Konsalik

Die seerower van Altun Ha

HG Konsalik

Kan dit waar wees?

Sian Hall

Adrenalien

Leon van Nierop

Bloedbroers

Francois Bloemhof

Geld wat krom is

Kas van den Bergh

Boemerang

Igor Sentjurc

BYLAE C

Jong volwassenes se boekafkeurlys

Jeugromans

Grillers (x2)	RL Stine	
Langebaan-Parys retoer	Marzanne le Roux	
'n Pot vol winter	Maretha Maartens	
Slinger-slinger	Francois Bloemhof	
Spore op die maan	Eleanor Baker	Voorgeskrewe boek
Droomwa (x2)	Barrie Hough	Voorgeskrewe boek
My kat word herfs	Barrie Hough	Voorgeskrewe boek

Liefdesromans

Mills en Boons	
Ena Murray (x2)	
Ettie Bierman (x2)	
Nickey van Schalkwyk	
Tryna du Toit	
Frieda de Villiers	
Wille Martin (x10)	
Die gemaskerde ridder	Elmar Steyn
Hartseer harlekyn	Wille Martin
Terugkoms van die hertogin	Frieda de Villiers
Liefdesvlug	Anneke van Zijl of Nadia Naude
'n Tyd vir stilstaan	Dricky Beukes
Somer van betowering	Schalkie van Wyk
Lippetaal	Frieda de Villiers

Volwasseneromans

Susters van Eva	Dalene Matthee
Triomf	Marlene van Niekerk
Die son struikel	Dolf van Niekerk

Bonga (x25)	Elsa Joubert	Voorgeskrewe boek
Elegie vir 'n onbekende	Margaret Bakkes	Voorgeskrewe boek
Kanna hy kê hystoe (x6)	Adam Small	Voorgeskrewe boek
Kringe in 'n bos (x5)	Dalene Matthee	Voorgeskrewe boek
Periandros van Korinthe (x8)	DJ Opperman	Voorgeskrewe boek
Weerkaatsings	Eleanor Baker	Voorgeskrewe boek

Spanningsromans

Die duiwel se tuin	Francois Bloemhof
Konsalik (x2)	
Nagbesoekers	Francois Bloemhof
Die man met die alibi	Bartho Smit
Jou uur het geslaan	Kas van den Bergh